ROMAN ISTORIC

SABIA LUI ATTILA

MICHAEL CURTIS FORD

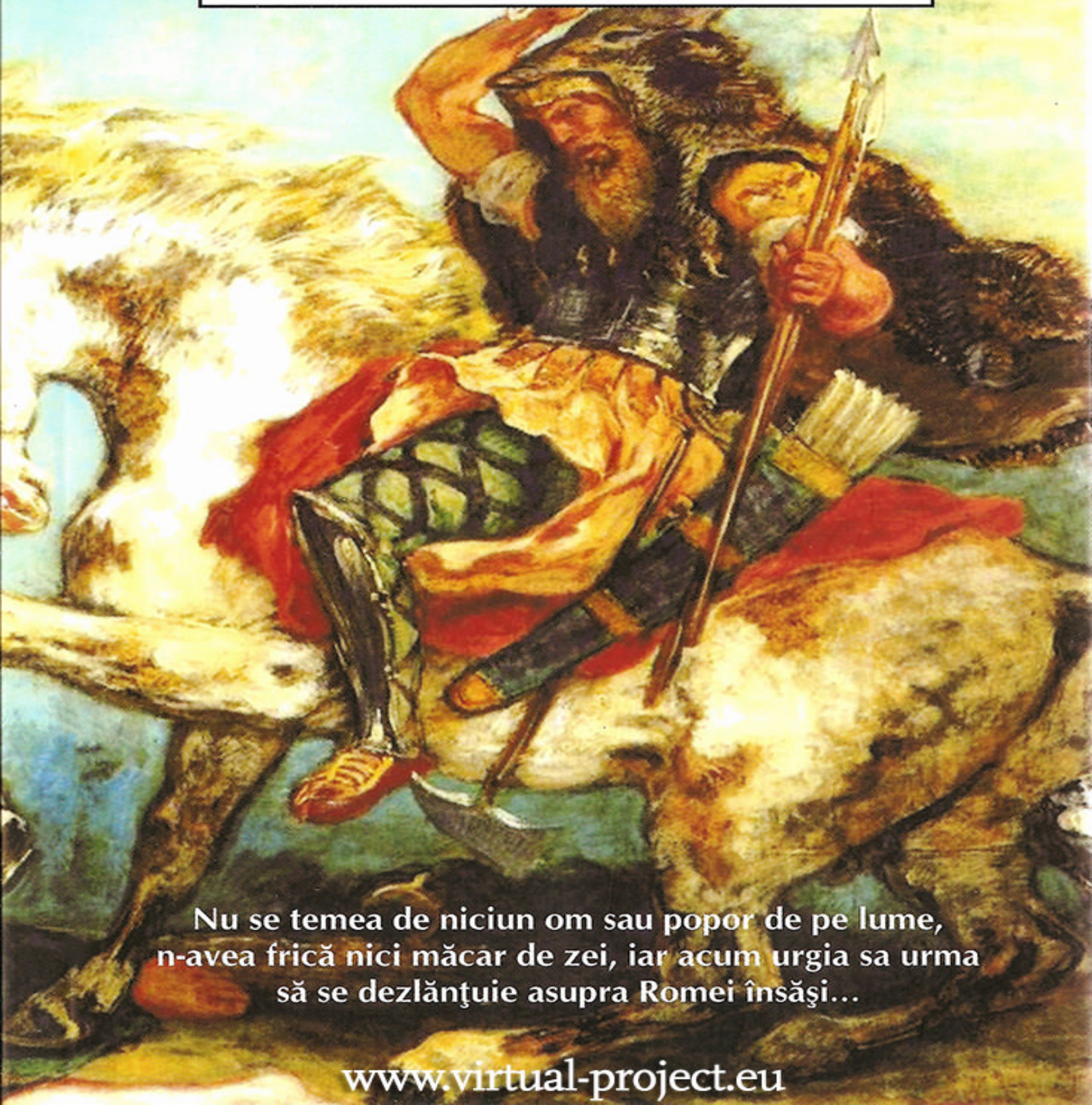

Nu se temea de niciun om sau popor de pe lume, n-avea frică nici măcar de zei, iar acum urgia sa urma să se dezlănţuie asupra Romei însăşi...

www.virtual-project.eu

Michael Curtis Ford

SABIA LUI ATTILA

Traducere: Valentina Tache

virtual-project.eu

The Sword of Attila: A Novel of the Last Years of Rome (2005)

Editura ALLFA (2010)

NOTĂ ISTORICĂ

Roma a supraviețuit cam o mie două sute de ani, iar prăbușirea sa finală nu a fost una rapidă – aceasta s-a produs timp de decenii, dacă nu secole. Către secolul al IV-lea al erei noastre, administrația Imperiului Roman fusese divizată în două părți, urmând mai mult sau mai puțin scindarea culturală dintre regiunile eline din estul Mării Mediterane și regiunile celtice ale Europei de Vest. Împărații ambelor zone aveau în general legături de sânge sau legături dobândite prin căsătorie și de-a lungul vremurilor, într-o măsură mai mare sau mai mică, cooperaseră unii cu alții pentru a-și duce politicile la îndeplinire. Ambele părți se considerau descendente din Roma originară, unificată, cu drepturi depline din punct de vedere cultural și intelectual. Jumătatea răsăriteană, cu centrul la Constantinopol, a supraviețuit până în 1453, sub forma Imperiului Bizantin; Vestul, pe de altă parte, a cărui capitală a variat între Roma, Milano și Ravenna, a căzut în 476 sub invazia populațiilor germanice conduse de Odoacru, căpetenia cu origini pe jumătate hune, după aproape douăzeci și cinci de ani de la principalele evenimente relatate de această carte.

Cu toate acestea, datele și statisticile explică într-o măsură mică nivelul dezorganizării care exista în sânul Imperiului de Apus, cu o sută de ani înainte de prăbușirea sa. Timp de decenii, granițele estice ale Romei s-au aflat sub presiune din partea fluxului masiv de triburi germanice pe râurile Rin și Dunăre. Roma a făcut eforturi pline de vitejie pentru a-și apăra granițele, întărindu-și garnizoanele de grăniceri, angajându-se în manevre diplomatice, chiar permițând periodic accesul în imperiu triburilor atent alese. Cu toate acestea, problema s-a menținut în continuare.

Acest lucru nu a fost urmare a faptului că împăratul nu era capabil să pună pe cai o armată masivă, ca în secolele trecute, pentru a lua în stăpânire teritorii și a alunga triburile germanice de pe pământurile stăpânite de el. Roma era pur și simplu prea slăbită, iar triburile prea numeroase. O problemă gravă era și aceea că triburile nu aveau *unde* să fie izgonite, căci ele însele erau împinse către apus, la un pas de foamete și disperare, de către o forță nouă, misterioasă și înspăimântătoare, care sosise recent dinspre răsărit: hunii. Nici situația internă a imperiului nu era mai stabilă. În această perioadă a istoriei sale, Senatul Roman devenise ticălos, mai degrabă un club de bătrânei decât un organ executiv autentic. Puterea supremă în Imperiul de Apus se constituise în jurul persoanei împăratului și a curții sale, care era chinuită de conflicte interne, nepotism și decadență. Chiar legiunile erau vlăguite și dezorganizate, cu oameni aparținând în mare trupelor auxiliare străine și mercenarilor, comandate chiar și de generali care nu erau romani. Vaste fâșii de teritoriu, precum Britania, Africa de Nord și Pannonia, care reprezentau până nu demult părți valoroase ale imperiului, scăpaseră de sub controlul direct al împăratului și se aflau acum sub comanda liderilor indigeni sau a triburilor cotropitoare.

În această perioadă de haos și revolte s-au născut doi oameni în regiuni opuse ale lumii cunoscute nouă, ale căror destine se vor îngemăna și se vor ciocni într-un mod rar întâlnit în istoria umanității. Amândoi au fost colosali în felul lor, simpla lor voință și personalitate puternică îndreptându-i către apogeul conducerii națiunilor lor. Și cu toate că se admirau reciproc și la un moment dat au fost într-adevăr prieteni, fiecare a avut ambițiile proprii, blocate de celălalt – și au ajuns la concluzia, fără îndoială cu părere de rău –

că lumea este prea mică ca să-i suporte pe amândoi.

Astfel, scena era pregătită pentru bătălia de pe Campi Catalaunici (cunoscută în mod curent după numele franțuzesc de Châlons), una dintre cele mai decisive și dezastruoase bătălii din istorie – nu numai în ceea ce privește cantitățile enorme de soldați și armament îndreptate împotriva inamicului, a teritoriilor întinse (toată Europa) pentru care în joc era stăpânirea, dar cel mai important în ceea ce privește cunoștințele noastre despre tot ce numim civilizație apuseană, civilizație care depindea chiar de deznodământul bătăliei. Chiar dacă Roma s-a prăbușit într-adevăr de-abia douăzeci de ani mai târziu, ea a trecut totuși printr-un „declin lent", în care structurile politice, cultura și obiceiurile, clădirile, instituțiile de cult și legislația au supraviețuit pentru a pune fundația Evului Mediu și în cele din urmă, a modernității. Dacă rezultatul bătăliei de la Châlons ar fi fost altul, am fi putut susține în mod plauzibil faptul că tot patrimoniul antic s-a pierdut, distrus bineînțeles, și risipit cu o ticăloșie fără precedent în istoria umanității. Iar viața noastră de astăzi ar fi fost incomensurabil de diferită, dacă nu săracă, din pricina acestuia.

Așadar, aceasta este povestea Bătăliei de la Châlons.

Quae potest digna causa tantorum motibus inveniri? Aut quod odium in se cunctos animavit armari? Pro-batum est humanum genus regibus vivere, quando unius mentis insano impetu strages sit facta populorum, et arbitrio superbi regis, momento defecerit quod tot saeculis natura progenuit.

Ce motiv pertinent ar putea fi în spatele mobilizării atâtor națiuni? Ce dușmănie i-a însuflețit să își trimită soldații unul împotriva

celuilalt? Este dovada că oamenii trăiesc pentru regii lor, pentru că impulsul smintit al unei singure minți este cel care atrage după sine vărsarea de sânge a națiunilor, și dintr-un capriciu al unui conducător trufaș, ceea ce natura a construit de secole întregi, piere într-o singură clipă.

IORDANES

PARTEA I

CAPITOLUL UNU

Campi Catalaunici, Galia, 20 iunie 451 d.Hr

Întunecimea văzduhului se împletea cu brunul câmpiilor și pădurilor, pe când ploaia cădea peste un spectacol al suferinței colective, pentru care rar s-ar fi găsit seamăn în lume. Părea că zeii înșiși plângeau pentru măreția ruinată a imperiului și pentru propria lor soartă.

Un sfert de milion de soldați se bălăbăneau pe picioare într-o formație deșirată, de-a lungul unui drum de pământ ale cărui tranșee erau de mult preschimbate în mocirlă. Lumea fiecăruia se redusese la spațiul infim dimprejurul trupului său – la tropăitul sandalelor cu ținte, la apa șiroindu-le de pe coifuri în ochi, la zalele reci ale soldatului din față, pe care îl mai atingeau cu mâna ca să fie siguri că în întuneric merg pe drumul cel bun. Oricât de des ar face un soldat antrenament și instrucție cu legiunea sa, oricât de departe ar mărșălui cu o sută de camarazi umăr lângă umăr, oricât de înverșunat ar fi în sânul unui număr mare de trupe, supraviețuirea sa nu depinde de camarazii săi sau de dușmani, ci numai de el însuși. Nimeni altcineva nu va suporta în locul lui ploaia rece prelingându-i-se pe spinare, durerea împunsăturii din coapsă, unde are încă vârât vârful suliței, sau frica covârșitoare care-i răscolește măruntaiele, că noaptea asta, noaptea asta agonică și istovitoare, această ultimă noapte, nu se va mai face zi.

Nicio lumină nu răzbătea din cer, deși mai departe, în orizontul apropiat unde se afla tabăra inamică, scânteile de la o sută de mii de focuri străpungeau bezna ca niște stele pământești, ca și cum locurile cerului și pământului s-ar fi răsturnat. Singura lumină totuși la îndemână era cea care licărea dinspre torța cu rășină de conifere implântată în pământul clisos al tranșeului, sau

dinspre focul molcom provocat de un proiectil, topindu-se încet într-o băltoacă de lichid unsuros. Flăcările ce pâlpâiau păreau doar să îngroașe bezna prin discontinuitatea lor, și în timp ce coloana trecea șerpuind pe lângă ele, acestea aruncau umbre tremurânde pe fețele însângerate, pe chipuri bolite de necaz și de durere.

Nu simțeau durerea rănilor fizice, căci un legionar e deprins cu așa ceva. Un bărbat care slujește Romei prin puterea brațelor sale se împacă cu gândul că va lăsa o parte din sine în urmă cu fiecare campanie – aici un deget, retezat de o sabie germanică sau de tăișul strălucitor al bardei unui tovarăș; un umăr spintecat dincolo, atins de pivotul cu săgeți al catapultei dușmanului sau de dinții unui cal nărăvaș de cavalerie; câte-un ochi, linia dreaptă a nasului, dinți de prisos pierduți în vreo încăierare sau cariați, sau oferiți drept ofrandă dizgrațioasă unei prostituate sifilitice. Poate așa-i cinstit până la urmă, să se lase ceva în urmă, ceva personal, în schimbul vieților și bogățiilor pe care soldatul le aduce la întoarcerea acasă. Veteranii deprind cu timpul trucurile prin care să se păstreze întregi, căci un soldat nu poate supraviețui înrolat în legiuni timp de douăzeci și cinci de ani și să piardă în fiecare an câte ceva din măruntaiele vitale – ar mai rămâne tare puțin loc de bucurie pentru bătrânețea sa sărăcăcioasă, dacă mai apucă să trăiască așa ceva. După câțiva ani de experiență, vitejia unui om mai seacă și se temperează. Nu ca să se eschiveze de la datoria sa, desigur, dar nici să-și mai asume riscuri inutile, mai degrabă oferindu-se să facă de gardă pentru a fi în siguranță, rămânând preț de o secundă în urma liniei întâi de atac, fiind cu ochii-n patru după țintașii de pe flancuri, decât să se concentreze doar asupra inamicului care-i stă direct în față. *„Ochii spre Răsărit*” le strigă vocea interioară a experienței – căci în luptă fățișă, corp la corp, un roman poate trimite pe lumea cealaltă orice

dușman folosindu-se de abilitățile și tehnica sa superioară, până și puterea mai mare a alamanilor fiind diminuată de violența tipică neamului lor; dar de un țintaș stăpân pe sine și precaut, căutând să atace de după un copac nu te poți feri decât prin experiență. După ce un om își pierde două sau trei organe de care-și amintește cu drag, a sta cu ochii-n patru devine a doua sa natură.

Cu toate acestea, suferința ce se citea pe aceste fețe era peste măsura durerilor fizice. Armura le era împroșcată cu sânge și purta urmele loviturilor. Membrele le erau bandajate sau lipseau de tot sau atârnau contorsionate. Nu se mai vorbea, nu se mai cânta, nici măcar obișnuita litanie a durerilor armatei aflate în marș nu se mai auzea.

Doar tropotul neîncetat și lipăitul celor o jumătate de milion de picioare mergând de-a lungul uriașului râu de noroi.

Această tăcere era o enigmă rareori întâlnită. Tăcere printre romani, o tăcere romană, este un paradox, precum un teren pustiu într-o pădure luxuriantă sau o femeie frumoasă călătorind singură, trădând un sentiment de nesiguranță prin simplele legi ale naturii – vidul cerc imperios să fie umplut. Și ca și când Stentor, zeul uitat al zgomotului și al larmei s-ar fi trezit buimac doar pentru o clipă și și-ar fi dat seama de greșeala sa inexplicabilă, un răsunet de voci apăsate se ridică dintr-o dată în față. Trupele frânte de oboseală se împleticiră și șovăiră în drumul lor lung și cleios, vrând să se oprească și să asculte, să simtă un pic de alinare pricepând că viața există dincolo de cercurile întunecoase și umede pe care le aveau fiecare împrejur, însă niciunul nu vroia să piardă contactul cu umărul ce mergea înaintea-i sau să fie împins în noroi și zdrobit sub tălpile coloanei nevăzute de umbre mărșăluind în urmă.

Vocile zgomotoase se auziră mai bine, fiind întrerupte din când în când de sudalme și de răgetele puternice ale măgarilor amărâți de felul în

care erau mânați. Un șir de care de lemn străbătea cu greu în direcția opusă trupelor, făcând sforțări să pătrundă printre răniții storși de viață. Tăcut și în silă, mai mult cu ajutorul pipăitului și al auzului decât cu al vederii, soldații se prăbușiră în tranșeul de pe marginea drumului și statură acolo tremurând în pârâiașul cu apă gloduroasă până ce trecură carele. Fiecare atelaj era tras de o pereche de măgari, cărora le lumina calea un felinar de câmp cocoțat pe o prăjină lungă susținută în spatele animalelor. Luminile gălbui licăreau vlăguite și bolnăvicioase pe fețele soldaților din trupele auxiliare ce mergeau pe lângă măgari și roțile carelor. Erau tineri și păreau necopți – doar niște băieți, chemați la arme fără prea mare chibzuială, dintr-un sat de-al locului, cu câteva zile în urmă, cărora le lipseau până și cele mai elementare cunoștințe despre platoșe și arme – și se holbau năluciți, cu ochii larg deschiși, la soldații secătuiți de vlagă pe lângă care treceau.

Conducătorul detașamentului de care, un centurion voinic, păși mândru pe lângă marginea drumului, biciuind măgarii, căruțașii, și trupele care-l înconjurau, fără a face vreo diferență, în timp ce se străduia să evacueze drumul pentru coloana sa. Legiunile extenuate, care cu câteva ore înainte înfruntaseră cei mai cumpliți inamici ai Romei cu care dăduseră piept vreodată, se împrăștiară acum în întuneric ca să se ferească de usturătura curelei de piele pentru măgari, mânuită chiar de unul de-al lor. Fiece ins are misiunea lui, iar trupele acestea și-o duseseră la bun sfârșit pe-a lor. Să conducă șirul de care era treaba centurionului și a căpitanilor și lui i se supuneau trupele obișnuite și totodată biciului său ce mârâia în aer.

Cum trecea, centurionul pășea semeț în susul și în josul șirului său de care ce huruiau, zbierând comenzi pe un singur ton sacadat, milităresc.

— Pacea ține până în zori soldați! Să nu luați în seamă niciun hun pe câmpul de luptă – își caută răniții lor. Și băgați la cap avertismentul generalului – fără pradă! Pe cine prind că prădează morții, chiar de-ar fi ei și huni morți, îl biciuiesc!

Într-o lentoare teribilă șirul de măgari ciuli urechile spre dealul nu foarte înalt ce se întrezărea dinaintea lor în întuneric. Valul de legionari se despărți înaintea lor și se regrupă dindărătul lor, în disciplinata formație romană. Nu se auzeau decât înjurăturile molcome ale veteranilor răpuși de oboseală, căci fuseseră nevoiți să se oprească din durerosul lor mers înainte pentru a sta în tranșeu, și discursul monoton al centurionului.

— Imediat după ultimul deal, soldați! Pacea va ține până-n zori. Avem opt ore să ne adunăm răniții. Urcați măgarii ăștia pe coama dealului. Aproape am ajuns… Milostiv mai este Dumnezeu!

Centurionul se opri căci ajunsese în vârful ridicăturii și de aici scrută cu privirea câmpul de luptă. În mod inconștient își făcu cruce în timp ce șirul de care din urma-i se oprea încetișor.

Dedesubtul săli se întindea spectacolul îngrozitor al măcelului. În lumina muribundă venind din băltoacele încă sfârâind de la proiectile, câmpia întinsă era presărată de umbrele întunecate și tremurătoare ale cadavrelor. Nu mii sau zeci de mii, ci sute de mii de oameni și cai, zăcând pe jumătate scufundați în noroiul amestecat, cu ploaia răpăind peste trupurile lor așezate cu fața în jos, o ploaie care transforma totul – glodul, cadavrele, bezna însăși – într-o zeamă groasă, de nu se mai știa ce e pământ și ce e cadavru, ce e cadavru și ce-i întuneric.

După ce privi cu ochii pierduți un moment, începu să observe elementele distincte ale priveliștii. Câmpul nu era inert – ci mai degrabă era o mlaștină uriașă ce se zvârcolea, fremătând ușor și clipocind ca suprafața smârcurilor saxone. Câteva siluete se târau neputincioase sau încercau

să se tragă de-a bușilea înainte; alții ridicau câte o mână sau câte un picior lipsite de puteri ca și cum și-ar fi făcut semne unul altuia; majoritatea nu se clinteau deloc. Câini sălbatici și porci fugeau mâncând pământul furișându-se printre cadavre și alte grupuri de care și brancardieri ce munceau din răsputeri deja, cărând răniții și stivuind morții.

Muți de groază, soldații în floarea vârstei din șirul de care se adunaseră în spatele centurionului și priveau atenți peste umărul lui. Era un spectacol infernal, iar tânărul echipaj încremeni din pricina șocului. Centurionul însă nu era unul dintre aceia care cumpăneau prea mult.

— La treabă cu voi! La răsăritul soarelui cade armistițiul. Vreau să avem toți răniții la adăpost până atunci. *Pe toți.* Morții îi ardem mai târziu.

După un plesnet din biciul său și mai multe înjurături din partea legionarilor care mărșăluiau și obligați acum să stea în tranșee, șirul de care merse înainte clătinându-se pe culme și își începu coborârea domoală, precaută, în josul dealului gloduros până la marginea câmpiei, unde vehiculele se răspândiseră ca un evantai formând cele mai mari fascicule de forme întunecoase, împrăștiate de-a valma pe câmpie.

Doi gali tineri, luați cu arcanul pe lângă echipajul ambulanței romane de-abia cu trei săptămâni în urmă, își croiră încet calea printre noroaie și printre cadavrele care gemeau.

— Nu m-am înrolat în legiune ca să-i târăsc pe romani afară din noroi.

— Tacă-ți fleanca. Tu nici măcar nu te-ai înrolat. Tata ne-a ordonat să venim căci prefectul i-a comandat să ne trimită. Ce te așteptai – să te ia în armată direct general?

— Nu, dar măcar să lupt puțin, să omor un hun sau doi…

— Taci din gură am zis. Ajută-mă să-l întorc pe ăsta cu fața-n sus.

Frații se aplecară și bombăniră ceva în timp ce ridicau soldatul culcat ca să-l întoarcă cu fața-n sus. Glodul de-abia cedă strânsoarea cu care ținea corpului bărbatului, scoțând un sunet umed, ca un lipăit.

— E mort. Lasă-l. Să-l luăm pe ăsta de aici, am văzut că-și mișcă piciorul.

După ce-l săltară pe rănit pe targa soioasă, îl duseră până spre car, unde măgarii îi așteptau cu stoicism în ploaia de pe drum. Romanul rănit gemu ușor, balansând targa, iar cei doi gali, blestemând în timp ce mergeau pe drum, poticnindu-se în întuneric, nu făcură nimic pentru a-i face călătoria mai lină.

— Ai grijă zevzecule! Nu vezi ca aproape îi cade mâna pe jos?

— Leagă-i-o pe piept, să nu-i mai atârne. Chiar trebuie să fac eu totul în echipajul ăsta?

Așezând targa pe capacul coborât din spatele carului, îl răsturnară ușurel de pe pânza îmbibată de sânge pe scânduri, înghesuindu-l între alți doi pe care-i adunaseră deja.

— E loc de încă doi. Dă-i bătaie.

— Ce zici de cel de acolo? Mișcă…

Frații se apropiară cu targa și se aplecară să cerceteze fața rănitului în lumina plăpândă.

— E un hun. Gălbejit ca floarea-soarelui, de n-ar fi acoperit de noroiul ăsta. Și pe jumătate gol. Hunii nici n-au atâta minte încât să poarte zale.

— Bag de seamă că nici tu nu porți.

— Taci din gură, uite alți huni!

Galii se opriră, aproape lipindu-se de pământ și se uitară atenți. La câțiva metri depărtare, două siluete mergeau cu pași mari peste întinderea aceea, cuirasele lor din piele brună strălucind jilave în lumina focurilor răzlețe. Fiecare dintre ei purta o lance de șase picioare, nicio altă armă nu era la vedere, și ei, asemenea galilor, se aplecau ici și colo pentru a examina vreun trup întins în noroi.

— Fac ceea ce facem și noi?

— Să-și adune răniții? De ce nu?

— Și cum au să-i transporte? N-au târgi și nici care.

Cum priveau galii, hunii călcară cu picioarele un corp obscur ce se afla pe pământ ca să-l întoarcă cu fața-n sus. Soldatul rănit smuci neputincios dintr-o mână. Unul din huni, pesemne cel mai bătrân, mârâi ceva către celălalt într-o limbă gâjâită și apoi trecu încet să cerceteze mișcările din depărtare. Celălalt se opri o clipă, ca și cum ar fi așteptat să se îndepărteze căpetenia sa, apoi puse cu grijă vârful suliței sale în gâtul rănitului ce-i zăcea la picioare, și apăsă cu putere pe el. Mâna rănitului tresări spasmodic ca din senin, o dată, apoi căzu în noroi cu zgomot, inertă. Hunul puse mâna pe suliță și o trase afară. Apoi ridică privirea și îi surprinse pe cei doi gali uitându-se la el. O clipă rămase stană de piatră, sprijinindu-se în suliță ca și cum ar fi fost adâncit în gânduri, în vreme ce frații zăboveau cu băgare de seamă asupra curelelor lor, sperând că nu uitaseră să-și bage cuțitele în teacă. Apoi, cu un rânjet care licări gălbui în lumina focurilor, hunul dădu puțin din cap și făcu pași mari spre tovarășul său, care arăta spre alt soldat rănit.

— Dumnezeule mare care ești în ceruri! Ai văzut? Sunt criminali, își omoară oamenii! Să-i ucidem?

— *Să-i ucidem?* Uită-te ce arme au omule, uită-te la armurile lor - ăștia n-au fost luați cu arcanul ca noi; sunt soldați adevărați!

— Dar…

— Să nu-ți vină vreo idee. Centurionul a zis niciun contact cu hunii. Ei se țin de treaba lor, și noi de a noastră. Hai să-i dăm zor mai departe.

În spatele lor, unul din măgari fornăi, și amândoi soldații tresăriră.

— Nu prea mai e loc în culcușul din car. Ar trebui să mai adunăm câțiva și să ne întoarcem în tabără.

Când cei doi oameni începură din nou să-și croiască drum prin carnagiu, o voce subțire străpunse prin beznă.

— Romanilor!… Pentru numele lui Dumnezeu, aici…

Un braț gesticula fără vlagă dintr-un morman de cadavre pe care galii îl evitaseră intenționat până acum, aflând-se la distanță mare de cel mai apropiat foc, grămadă ale cărei detalii însângerate erau îmbrăcate în giulgiul întunericului.

— E unul în viață acolo… Repede…

Cei doi soldați se năpustiră înspre el, îi apucară brațul și îl traseră pe rănit după ei, eliberându-l de printre cadavrele ce zăceau deasupra-i și așezându-l pe spate în noroi.

— Nu se vede nimic în bezna asta blestemată. Târăște-l până aici.

Înjurând molcom căci alunecau prin noroi, cei doi se aplecară și-l ridicară pe rănit pe largă, începând după aceea să-l care încet. Când trecură prin fața unui foc care trosnea, ce! mai mare dintre frați trase deodată o sudalmă și lăsă să-i cadă povara din brațe. Fratele său, luat pe nepregătite de schimbarea bruscă, se dădu în spate clătinându-se, apoi dădu și el drumul celor doi pari ai târgii.

— Prostule! De ce i-ai dat drumul?

— Uită-te la el! E hun!

Cei doi îi scrutară chipul îndeaproape, sub lumina palidă. Rănitul purta un coif de luptă roman, dar nu avea armură, ci doar o tunică militară de lână și cizme de călăraș.

— Ai dreptate, un hun bătrân, și încă unul viclean. A șterpelit un coif roman de pe undeva. Dă-l jos de pe targă.

— Stai așa. Ne-a strigat pe latinește.

Rănitul întrerupse toată vorbăraia de deasupra sa printr-o tuse răpciugoasă, sforțându-se să se ridice în capul oaselor între cei doi pari ai târgii pe care stătea întins.

— Romanilor, vă rog… așteptați! icni el, într-o latină aproximativă, specifică taberelor. Am informații pentru voi…

Galii se puseră pe vine în fața lui.

— Informații? Tu ocupi locul unui soldat roman pe targa asta. Scuipă tot, hodorogule, și să punem capăt aici.

— Informațiile pe care le dețin nu-l privesc decât pe generalul vostru.

Galii se holbară la el fără să-l creadă.

— Și te-aștepți ca noi să te ducem la generalul Flavius Aetius? Așa, cât ai pocni din degete? Orice hun de pe-aici ar vrea același lucru.

— Ha! Pierde-vară ăia, cărora le bagă săbiile pe gât până și oamenii lor, nu-i așa?

Galii râseră, dar hunul rănit tuși din nou și se apucă strâns de parii tărgii ca să se asigure că nu va fi răsturnat.

— Vă rog… Luați-mi punga. E prinsă pe o sfoară la centură…

Unul dintre gali se uită precaut împrejur să vadă dacă nu cumva sunt urmăriți, apoi se aplecă, bâjbâi după mijlocul slab al hunului, și-i smulse de la brâu o pungă de piele. Apoi se ridică la loc, uitându-se pe furiș înăuntru.

— Centurionul ne-a spus că n-avem voie la jafuri.

— Da' bătrânul are bani – aur!

— Probabil l-a șterpelit odată cu coiful, înainte să primească și el o sabie în pântece.

Hunul vorbi din nou.

— Vă rog… n-avem prea mult timp.

Soldații schimbară câteva priviri și dădură din cap. Apoi se aplecară asupra tărgii, merseră clătinându-se înapoi la carul lor, și îl săltară cu greu înăuntru. După ce mai aranjară încărcătura, făcură o pauză preț de o clipă pentru a cântări din ochi ceea ce făcuseră.

— Ce crezi, mai e loc de unul?

— Este, hai să mergem.

Galii o porniră încet din loc ca să caute încă un soldat roman rănit, dar după câțiva pași se opriră brusc în mijlocul drumului și ciuliră urechile.

Tropot de copite și câini care lătrau – călăreți se apropiau iute. În beznă și în ploaie, orice simt al direcției se pierduse – acel freamăt putea să vină de oriunde. Cei doi se întoarseră încet unde stătuseră până atunci, tulburați. Nu le era străin sunetul copitelor tropăind, dar lătratul nu părea să vină de la o haită de câini obișnuiți – era mai răgușit, mai gutural, amestecai cu un mârâit de câine rău. Soldații se încordară și începură din nou să-și piardă vremea cercetându-și agitați curelele. Deodată, trei lupi nordici uriași, cu blana gâtului lungă ca o coamă zburlită goniră pe lângă un foc din apropiere, smucind de funiile cu care erau ținuți de stăpânii lor huni, care mergeau în spatele lor. Galii se holbară la ei cu gura căscată.

— Ai văzut? Sunt…?

— Am mai auzit că hunii au lupi, ca generalul Aetius, dar n-o luasem de bună.

Fiarele uriașe săriră peste cadavrele cu fața la pământ și apoi se opriră, mârâind la grămada de cadavre de unde îl scoseseră pe bătrânul hun, cu câteva momente înainte. Pufăind și fornăind, alergară împrejur furioși, zăpăciți.

Alt potop de ploaie izbucni din ceruri, și cum își ascunseră galii capetele să se ferească de apă, o duzină de călăreți huni, urlând în limba lor aspră, scuipară din întuneric blesteme cu glas tunător, înconjurându-i cu caii lor fornăitori ce loveau pământul cu copitele. Căpetenia lor, o figură autoritară, își făcu apariția amenințător în fața băieților îngroziți. Nu purta zale, ci doar echipamentul de luptă din piele, soios, ros de la atâta purtat, pe care galii îl mai văzuseră și la alți soldați huni. Singurul semn al rangului său era blana încâlcită care-i împodobea gulerul și mânecile tunicii. Avea umerii lați și era voinic, cu o torță fizică pe care și-o putea controla și care nu

dezmințea mânia ce i se citea pe față. Își aruncă privirea feroce în jos, către cei doi gali, cu ochii licărind în lumina torțelor, hrăpăreț ca un leu care își urmărește prada de pe craca de sub el.

Căpetenia dădu din cap către unul din tovarășii săi călare, și amândoi își mânară caii în spatele galilor, descălecară de pe spinarea lor și puseră la gâturile soldaților niște cuțite lungi. Recruții înghețară de groază. O singură smucitură a calului și beregata lor ar fi căzut retezată. Se uitară în sus, inerți, cu ploaia șiroindu-le pe față. Comandantul le aruncă o privire răutăcioasă în timp ce îi ridicase violent în sus bărbia galului mai tânăr și își învârti arma înaintea ochilor înecați în spaimă ai bărbatului. Era o lamă de oțel cu o margine dințată splendid forjată, cum nu mai văzuse galul în viața lui. Semăna cu dinții unei fiare și pe gal îl luă cu fiori pe șira spinării.

— Mai cu viață, șacali romani ce sunteți! mârâi căpetenia către ei într-o latină pe care o pronunța la perfecție. N-ați văzut un hun bătrân trecând pe aici mai devreme?

Galii de-abia se mai țineau pe picioare de frică. Cel mai tânăr deschise gura să vorbească – *„Dă-le tot ce ai; salvează-ți pielea!”* – îi striga vocea interioară. Dar înainte să poată murmura un cuvânt, călărețul din frunte i-o tăie scurt.

— Dacă aflu că voi romanii ăștia l-ați adăpostit în vreun fel, atunci s-a zis cu pacea pe timp de noapte. Țestele voastre îmi vor împodobi stâlpii cortului. Scotociți-le carul!

Hunii le dădură drumul din strânsoare și cei doi gali căzură în genunchi, vlăguiți și înspăimântați. Ceilalți doi huni din convoi descălecară și se îndreptară spre car cu o torță aprinsă. Tocmai când ajunseră la el, un călăreț ostrogot apăru ca un tunet din întuneric, cu respirația tăiată.

— Mare Rege, exclamă gâfâind. Lupii latră căci au adulmecat ceva proaspăt! Dacă ne grăbim, vom putea să-l mai găsim pe bătrân în viață.

Cei doi gali se uitară unul la celălalt cu ochii cât cepele. Cel mai mare îi șopti fratelui său din colțul gurii:

— Mare Rege? E însuși Attila!

Căpetenia hunilor își roti calul și strigă un ordin în limba lui ciudată. Ceilalți călăreți porniră în galop, iar cei doi huni care se duceau să cerceteze carul încălecară repede înapoi și goniră după ei. Căpetenia mai zăbovi ceva vreme, privind cu cruzime la cei doi frați, pipăindu-și sabia dințată, ca și cum ar fi fost cufundat în gânduri. Apoi, biciuindu-și calul cu sălbăticie, plecă în ropot de copite după oamenii săi.

Cei doi gali copleșiți de tot ce se întâmplase se bălăbăniră pe picioare înapoi către car. Acolo îl fixară cu privirea pe bătrânul hun, care le întoarse căutătura cu niște ochi umezi, când și când, redevenind conștient. O dâră de sânge scurgându-se licărea în lumina slabă, prelingându-i-se din colțul gurii. Soldații se ridicară și statură în poziție de drepți, încercând să-și recapete cutezanța de dinainte. Cel mai în vârstă îl lovi pe hun peste picior.

— Ei bine, cu tot necazul pe care ni l-ai pricinuit, trebuie să te ducem înapoi în tabără acum. Măcar de-ar merita efortul!

Cu un rănit mai puțin, întoarseră măgarii și purceseră pe calea lungă în josul drumului pe care veniseră.

***

Șiruri ordonate de corturi de pânză, fiecare având în față un foc ce mocnea ușor pentru masa celor zece oameni ce dormeau înăuntru, flancau poteca îngustă de pământ care se mâncase până ce devenise un râu de noroi brăzdat de făgașe adânci. Fumul plutea deasupra pământului, ca și cum ploaia l-ar fi apăsat în jos, și cum legionarii fără de vlagă își tărau picioarele în interiorul taberei și se împrăștiau fiecare la divizia sa, fețele lor stoarse de oboseală erau iute luminate de focuri și de

văpaia torțelor. Un șir de care de lemn era aliniat în fața unui cort mare, spitalul de front al taberei, și oamenii se fâțâiau haotic în jurul măgarilor pașnici, strigând ordine și grăbindu-se cu ajutoare medicale. Descărcară carele unele după altele de povara lor grea și spațiul deschis din fața cortului-spital se umplu până la refuz cu trupuri care gemeau. Bărbații întinși pe jos erau așa de strâns înghesuiți unii într-alții încât băieții de serviciu erau nevoiți să-i rostogolească pe o parte, indiferent de locul unde erau răniți, împingându-i unul într-altul pentru a face loc cantității nesfârșite de răniți noi, care nu conteneau să mai sosească. Suferinzii nici măcar nu erau adăpostiți de ploaie. Mulți își pierduseră conștiința, iar cei care erau treji gemeau slab, cerând pături, merinde, chemându-și nevestele sau mamele.

La postul de descărcare, cei doi gali se luaseră la harță cu centurionul care-i conducea, ce mai că dădu în apoplexie de furios ce era.

— Blestemați să fiți idioții naibii de toți zeii nenorociți ai Galiei! Generalul Aetius a pierdut o sută de mii de oameni sau mai mult astăzi. *O sută de mii de oameni*, *să-i ia naiba!* Și voi vreți ca eu să îi duc un hun bătrân pe jumătate mort pentru că o bunghește pe latinește? Și băiatul meu de la grajduri vorbește latina mai bine decât copoiul ăsta bătrân și doar nu l-oi duce la Aetius!

Pe cei doi soldați îi luă tremuratul, dar cel mai mare vorbi cu sfială:

— Vă jur, generale, Attila însuși îl urmărea până-n pânzele albe! Trebuie să știe el ceva…

Centurionul trase o înjurătură exasperat de nătărăii de gali, de ploaia rece ca gheața care i se scurgea pe spate, de oboseala copleșitoare pe care-o simțea după ce luptase pe front toată ziua și acum, după ce înghesuise morții în care toată noaptea.

— Attila. Sigur că da. Iar te-ai dat la mustul strugurilor, băiete. Mișcă-ți fundul ăla jalnic înapoi

la treabă. Mai avem jumătate din noapte. O să mă ocup de hun acum și mai încolo de voi doi.

Soldații ridicară din umeri, altoiră măgarii și-și începură drumul spre câmpul de luptă cu carul gol, gata să ridice alți răniți. În timp ce ei își croiau cu greu drum prin noroaie, centurionul îi privea dezgustat, apoi își coborî privirea cu același silă către hunul care zăcea fără conștiință.

— Și ce mama dracului ar trebui să mai fac cu tine, ai?

Aplecându-se la pământ, îl pălmui ușor pe hun pe ambii obraji de câteva ori încercând să-l trezească.

— Vorbește hunule. Nu te-aud. La naiba!

Centurionul îl ridică pe bătrân la fel de ușor ca și când ar fi fost un sac de orz, și-l aruncă pe umăr și îl târî mai departe.

Cortul era mare, aerisi și bine iluminai, încăpător și confortabil după ținând seama de standardele militare, deși dacă ar fi să ne luăm după orice alte standarde decât cele militare, ne-ar părea mai degrabă soios și înghesuit. Hărți și documente erau împrăștiate pe o masă și risipite pe podeaua aspră de scânduri, iar ajutoarele ieșeau și intrau agitate, scuturându-se de apă și răzuindu-și cizmele de noroi. Ploaia ciocănea pe pânza leoarcă de apă și vântul scutura țesătura încât aceasta părea că vibrează ca pielea unei tobe, obligându-i pe cei dinăuntru să ridice tonul pentru a putea fi auziți. Mobilierul și hârtiile fuseseră făcute teancuri în grabă, departe de cusăturile pânzei – căci sub ele, unde se ghiceau împunsăturile acului, chiar și aplicarea unui strat generos de untură și miere nu reușise să stăvilească efectele ploii torențiale, șiruri lungi de mărgele de apă formându-se exact în marginea unde cele două bucăți de țesătură se îmbinau. O rafală de vânt ce legăna cortul, sau un umăr nătâng scărpinându-se de peretele de pânză, trimiteau o armată de picături reci în creștetul celor

care stăteau sub el, și sunetul ploii răpăind afară era însoțit din când în când de sudălmile de supărare ce veneau dinăuntru.

Generalul Flavius Aetius stătea la o masă cu laviță în mijlocul cortului, sfătuindu-se cu o duzină de ofițeri de-ai lui. Toți erau încă îmbrăcați cu armura de luptă pe care o purtaseră în ultimele șaisprezece ore, și toți erau uzi până la piele și îngălați – niciunul nu se spălase sau nu mâncase de când se întorseseră de pe câmpul de luptă, cu câteva ore înainte.

Aveau chipurile încruntate și obosite, dar Aetius își păstrase calmul și rămăsese imperturbabil. Era un bărbat înalt, zvelt, având privirea aceea de rasă superioară moștenită de la patricieni, și totuși fără a avea acea căutătură cu ochii pierduți în gol sau surplusul de simțăminte a celor care ajunseseră în poziții superioare, în mod nemeritat. El iradia încredere și pricepere și ofițerii săi stăteau încordați în fața sa în timp ce îi întreba despre situația curentă a armatei.

— Cum stăm la bilanțul victimelor?

Pellus, un tribun veteran din Dacia, privi cu coada ochiului la bucata de pergament rupt pe care o ținea în mână, străduindu-se să înțeleagă ceva din cifrele pe care le mâzgălise recent, conform rapoartelor centurionilor săi aflați pe teren.

— Generale Aetius, estimările noastre preliminarii, înainte de căderea întunericului, arătau trei sute de mii de răniți pe câmp. Nu știm câți dintre ei sunt huni, câți sunt de-ai noștri…

Cei prezenți traseră toți aer în piept. Deși fiecare dintre ei era veteran îndârjit, obișnuit să fie martor morții și să-și trimită trupele în mijlocul luptei, așa cifre nu mai fuseseră niciodată până acum. Trei sute *de mii!* Niciodată în istorie nu se întâmplase ca o singură bătălie să distrugă atâtea vieți.

Un al doilea tribun, Antonius, își drese glasul și continuă cu expunerea.

— Echipele ambulanțelor sunt acolo, adună supraviețuitorii. După ce se întorc vom avea un bilanț mai precis.

Pellus continuă firul raportului său.

— Cel mai rău este că raportările spun că regele Theodorie a fost găsit dedesubtul unui morman de huni morți.

La auzul acestei vești Aetius își ridică privirea șocat.

— Theodorie? În ce stare era, tribunule?

— Mort, răspunse Pellus. Martorii zic că o suliță ostrogotă l-a dărâmat de pe cal. S-a ridicat să mai lupte, dar a fost sufocat în cele din urmă. Avea răni în toate locurile vitale. A murit vitejește, acela, luptându-se ca un *primus pilus*.[1]

Aetius dădu din cap exasperat.

— Idiotul. Am mulți oameni care pot lupta ca centurionii. Aveam nevoie de el să conducă asemenea unui rege.

Se opri o clipă, gândindu-se la această ultimă replică.

— Vizigoții sunt cei mai mari aliați ai noștri – acum au rămas fără căpetenie.

Antonius se aplecă înainte, și vorbi cu o voce mai scăzută.

— Așa este, generale - toți cei două sute de mii. Chiar și acum umblă vorba prin tabără. Vizigoții sunt zăpăciți, fără capul lor. Unii jură să se răzbune prin mâna fiului său mai mare, Thorismund, în vreme ce alții zic că se vor întoarce în Tolosa să-i pregătească cele trebuincioase înmormântării.

Aetius rămase calm și tăcut, cufundat în gânduri. Chipurile celorlalți purtau expresia șocului, iar privirea lor era a unor oameni care pierduseră tot ce aveau pe lume. În cele din urmă, Pellus își drese glasul.

— Generale Aetius, trebuie să luăm o decizie, spuse el șovăitor. Regele vizigot este mort. Cei două sute de mii de oameni ai lui poate că nu vor mai lupta. Am pierdut…

— Te-am auzit foarte bine prima dată, i-o tăie Aetius. N-am pierdui nimic.

Țipetele izbucnite dintr-o dată afară le întrerupseră discuția. Oamenii își ciuliră urechile la zarva ce venea de acolo și rămaseră pe loc, ca să cerceteze ce se întâmpla.

— Voi puteți să-i dați drumul de-aici, mormăi Aetius când se ridică în picioare. Antonius, adu-mi un bilanț mai precis al victimelor și verifică-l din nou la următoarea gardă.

Îi împinse pe bărbații aceia la o parte până ce ajunse la gura cortului bombănind, iritat de această noua întrerupere.

— Ce dracului se mai întâmplă aici?

Ridicând clapeta ușii, păși semeț în ploaie.

În râul de noroi din fața cortului stătea un centurion certându-se cu două dintre străjile lui Aetius, care îl împiedicaseră să se apropie de tabăra de campanie a generalului. Bătrânul hun zăcea pe pământ la picioarele centurionului, înfășurat într-o pătură udă, cu ochii întredeschiși, tremurând tot și uitându-se ametit de jur împrejur. Aetius se apropie și își făcu loc, privindu-i în față pe bărbații mânioși.

— Centurionule, ce-nseamnă asta? N-ai nimic mai bun de făcut într-o noapte ca asta?

Centurionul clănțăni din dinți de surprindere la apariția comandantului suprem în persoană.

— Generale Flavius Aetius! Salutări domniei voastre, de la Legiunea a Zecea, cu tot respectul cuvenit. Echipajul meu de ambulanță a dat peste acest hun – îl lovi cu piciorul pe omul jumătate inconștient, smulgându-i un geamăt de durere – care insistă să vă vorbească. Pretinde că are informații cruciale, generale.

Aetius îl privi pe hun împins de curiozitate, dar pe chipul său nu se citi niciun sentiment. Rănitul se uită fix în sus la el, cu pupilele dilatându-i-se și contractându-i-se în timp ce îi recunoștea figura. Cu greu, își scoase mâna din pătura însângerată și

leoarcă de ploaie care-l înfășură ca un linţoliu, întinzându-şi pumnul strâns către Aetius.

Aetius se aplecă şi îi întinse mâna sa, iar hunul strecură ceva într-însa. Generalul se aşeză şi ţinu obiectul în lumina torţelor, pentru a-l cerceta. Era un colţ lustruit, gălbejit, spânzurat de o fâşie de piele, un talisman ce era deseori purtat de huni. Şi totuşi avea o *tamga,* un însemn al proprietăţii – neobişnuit pentru un lucru atât de mărunt şi fără valoare ca acesta. Îl ţinu mai aproape de lumină. Iată, de-abia o putea ghici, litera „A”, încrustată grosier.

Generalul tresăltă surprins şi îl privi pătrunzător pe hun. Chipul său – la început nu-l recunoscuse, dar acum nu mai încăpea niciun dubiu. Acel nas stâlcit, care se vindecase aşa urât…

— Centurioane, du-l pe acest om în cort imediat. Gardă – cheamă un doctor.

Paznicul o luă repede la picior. Centurionul se aplecă şi îl ridică din nou pe hun pe umărul său, grăbindu-se până la intrarea în cort. Aetius merse îndeaproape după ei.

Intrând pleoşcăind în cort, centurionul îl depuse pe hun pe patul de campanie al generalului mormăind ceva, apoi se ridică şi salută elegant cu mâna ridicată. Aetius îi făcu un semn din cap dus pe gânduri şi se îndreptă spre pat, dar centurionul rămase în picioare. Generalul se întoarse pentru a-l privi o clipă, acest veteran zdravăn, plin de noroi şi ud până la piele, cu tunica şi armura brăzdate de sângele răniţilor pe care îi cărase. Centurionul rămase atent, cu simţurile ascuţite, cu ochii lipsiţi de expresie, uitându-se fix înainte.

— Pe loc repaus, omule. Ce mai aştepţi, vreo medalie?

Soldatul tresări uşor, îşi lăsă în jos mâna ridicată, dar rămase neclintit, şi atunci Aetius îşi dădu seama de ce. Pentru prima dată după ore bune, bărbatul nu mai stătea în ploaie şi îi era urât

să se aventureze atât de curând înapoi pe câmpul de luptă. Chipul generalului se îmblânzi puțin.

— Treci în cortul gărzilor. Spune-i armurierului că te-am trimis eu să-ți dea o cană de vin fiert. Știu că are el în spatele fierăriei.

— Pentru prizonier, generale? întrebă centurionul.

Aetius se întoarse către el.

— Pentru prizonier? Ăsta de-abia știe pe ce lume se află, soldat. Bea-o tu, și întoarce-te apoi afară pe câmp.

Centurionul dădu din cap, tot fără expresie, și apoi ieși impasibil din cort. Aetius rămase în picioare o vreme, ascultând pașii ce lipăiau afară până ce se stinseră departe. Apoi cu un oftat adânc, apucă o lampă cu petrol din apropiere și se aplecă asupra hunului. Deși lumina lămpii lucea aproape, ochii rănitului nici măcar nu scânteiau.

Aetius îi cercetă fața atent, rememorându-i trăsăturile, atât de familiare și totuși așa schimbate odată cu anii. Oare el însuși s-ar fi putut schimba în așa măsură? Chipul și trupul unui om se maturizează, apoi decad, devenind aproape de nerecunoscut cu trecerea vremii. Dar rămâne esența sa neștirbită, ca atunci când iei un topor, lovești cu el într-un copac și izbitura pătrunde până la pomul tânăr care a fost de față atunci demult, pe vremea marșului lui Iulius Caesar. Acest bătrân din fața sa – era el același om pe care-l cunoștea Aetius? Venise aici în semn de prietenie? Sau pentru altceva?

O rafală de ploaie ce-ți lua urechile izbi puternic pânza cortului, ca un potop de săgeți lovind un scut. Aetius își trase un scăunel din acelea militare aproape de patul de campanie și se așeză. De-abia se puse pe el că ușa cortului se deschise din nou, pulverizând înăuntrul cortului alte picături de ploaie.

Un civil ce arăta jalnic se împletici înăuntru, aproape călcând peste un ghemotoc imens de blană

încolăcit în jurul unui covoraș țesut ce se afla pe mijlocul podelei. Ghemotocul de blană se smuci enervat, se uită în sus cu niște ochi galbeni care scăpărau și scoase un mârâit amenințător.

— Lucilla! Șșșș! îi ordonă Aetius.

— Salutări, generale Aetius, mormăi omul îngrijorat. Ați trimis după un doctor? Cu tot respectul, lupul ăsta îmi dă fiori.

— E blândă. N-a mai mâncat un doctor ca dumneata de zile bune!

Omul făcu ochii mari și ocoli precaut animalul cu căutătura aceea fioroasă, care îl fixă cu niște ochi lacomi. Într-un sfârșit, punându-l pe Aetius între el și fiară, doctorul se strecură către soba din mijlocul cortului cu mișcări lente și greoaie, ca și cum și-ar fi recăpătat demnitatea lovită. Își dăduse jos mantaua căptușită cu lână, pe care picăturile de ploaie se adunaseră ca niște mici perle, și o întinse pe spătarul unui scaun. Apoi își scoase domol căciula de blană și își trecu degetele prin păr, lăsând și mai multe picături să alunece peste metalul fierbinte de pe marginea sobei, unde acestea săriră în sus, aproape pocnind. În cele din urmă, îndreptându-și privirea spre Aetius, care se uita la el cu răceală, îl lăsă să înțeleagă că era gata și făcu pași mari spre patul de campanie pentru a-și arunca o primă privire asupra pacientului pentru care fusese chemat. Pe fața sa se iviră imediat semnele dezgustului.

— Generale Aetius, omul acesta e hun!

Aetius oftă adânc.

— Mie îmi spui?

Doctorul clipi stupefiat, apoi își îndepărtă privirea, între ochii galbeni ai lupului și căutătura impasivă a generalului, se simțea ca și cum niște torțe ca la teatru erau ațintite pe fața sa. Se aplecă nestingherit să scotocească în trusa lui medicală, bombănind și mormăind ca pentru sine, apoi se apucă de lucru în dușmănie, desfăcându-i hunului pătura udă și îndepărtându-i tunica de lână. Cum

sălta atent țesătura, tăind materialul unde sângele închegat se lipise de pielea bărbatului, se uita la Aetius și dădea din cap a consternare.

Generalul se aplecă peste umărul doctorului să vadă cu proprii ochi și se cutremură. Păși îndărăt pentru o clipă, holbându-se la tavanul jos ca și cum și-ar fi adunat gândurile. Apoi veni lângă trupul cocoșat al doctorului, se aplecă, îi apucă hunului fața în mâna sa și o întoarse spre el.

— Ce s-a întâmplat? De ce ești aici?

Hunul rănit tresări la auzul vocii generalului și pleoapele sale se întredeschiseră. Cu toate acestea, ochii lui încă nu puteau focaliza imaginea și erau duși departe, iar gura sa se mișca cu mare trudă.

— Tre' să-i spun lui Flavius… să spun lui Flavius!

— Ce să-mi spui? Moșneagule, de ce ai venit?!

Doctorul stătea în spatele lor și îi dete cu grijă la o parte mâna lui Aetius de pe fața pacientului, plin de respect, dar stându-i ferm aproape. Generalul se retrase ușor înapoi, chiar dacă ochii săi nu-i părăsiră niciun moment pe cei ai hunului. În timp ce doctorul potrivi atent un brâu îndoit cu ajutorul unor clești de metal, conversă cu Aetius, căutând pe de o parte să-l informeze despre starea hunului, pe de alta să-i ducă mintea în altă parte.

— Omul ăsta nu mai rezistă încă o zi, generale. M-aș mira de ar supraviețui peste noapte. Dacă-mi permiteți să vă întreb: cine este?

Aetius tăcu o clipă înainte de a-i răspunde.

— Acest om…

Pierzându-și deodată cuvintele, se uită de jur împrejurul camerei, cu ochii ficși în aer.

— Acest om… zise el mai departe, părea a fi un hun.

Doctorul îl luă peste picior.

— Părea? Nici că se poate mai hun decât individul ăsta. Și acum ce este?

Aetius își coborî privirea către omul care se zbătea între viață și moarte și își păstră tăcerea.

Doctorul se uită la el pentru multă vreme și apoi, temându-se că întrebarea sa fusese uitată sau nebăgată în seamă, își luă inima-n dinți și-i întrerupse generalului șirul gândurilor.

— Generale Aetius, în interes profesional și din propria mea curiozitate vă-ntreb – ce este acest om acum?

Aetius scoase un oftat și se ridică țeapăn în picioare. Descrețindu-și fruntea, îl fixă hotărât pe doctor.

— Sunt treizeci de ani de-atunci. Mai mult de treizeci de ani. Nu doctore, omul acesta nu e un simplu hun.

— A, deci îl cunoașteți? Un ofițer inamic pe care l-ați prins, pesemne?

Aetius dădu din cap în semn că nu.

— Nu, nu e doar un ofițer, deși este și asta, bineînțeles. Ține-l în viață doctore, să rămână viu cu orice preț!

Ochii doctorului sclipiră la încrederea pe care acest om de mare valoare i-o acordase.

— Așadar acest hun… are ceva însemnătate, nu?

Aetius dădu din cap și iarăși se aplecă să cerceteze chipul rănitului.

— Doctore, spuse, în clipa de față s-ar putea ca el să fie cel mai important om din Imperiul Roman.

CAPITOLUL DOI

Ravenna, 409 d.Hr.

I

Nu era cel mai încăpător *triclinium*[2] al palatului, dar era de departe cel mai bogat decorat. Sala de banchete a împăratului, aici în capitala Ravenna, era înfrumusețată cu cele mai scumpe și mai fastuoase materiale, pentru a măguli gusturile suveranului Imperiului Roman de Apus. Pereții camerei aruncau o lumină caldă insuflată de nuanțele de roșu aprins și portocaliu ale mozaicelor cu nimfe și satiri, și oriunde ți se oprea privirea scânteierea subtilă și plăcută a vreunui detaliu lucrat în acestea sau a nestematelor încrustate îți lua ochii: tivul sclipitor, suflat cu aur al tunicii scurte ce o înveșmânta pe nimfă, pe care aceasta îl lăsa surâzând să-i alunece la pământ; licăritul pervers de lapislazuli al privirii pofticioase a țapului satir care soarbe din ochi grupul de fecioare zburdalnice jucându-se într-un pârâu; rubinul scânteietor al sfârcului unei zâne a pădurilor, arcuindu-și spatele peste picioarele de capră ale unui Pan ce zâmbește cu vicleșug. Lumina răzbătea de la sutele de lămpi împrăștiate peste tot prin cameră, de la candelabrele ce atârnau din tavan, de la lumânările scumpe din ceară de albine ce erau așezate pe mese și de la felinarele poleite cu aur pictate cu iluzii optice și atent fixate în pereți, astfel încât păreau ținute în mâini chiar de către ființele care dansau pe mozaicul ce acoperea zidul. Pretutindeni era lumină și căldura ce venea dinspre flăcări, mirosul fumului și miasma trupurilor nădușite transformau aerul într-unul dens și amețitor. Atmosfera încărcată cu așa miresme grele făcea ca formele în mărime naturală

din mozaicuri să pară că aproape se mișcă și că prind viață în toată gloria lor falnică, îmbătătoare.

Risipiți ici-colo prin încăpere, cincizeci de senatori și lingușitorii lor stăteau tolăniți confortabil pe canapele aurite și covoare indiene de mătase, râzând amețiți de aburii băuturii, în timp ce dădeau pe gât vin vechi din pocale saracene și clefăiau pâine cu alune și smochine. Servitoare încântătoare, îmbrăcate în tunici scurte, din mătase transparentă și gătite pentru a rivaliza cu languroasele nimfe ale pădurii desenate pe pereți, umpleau paharele și le masau ceafa mesenilor în timp ce ei se înfruptau din delicatese.

În partea din față a încăperii un cvartet de muzicieni atacau furios arii din ultimele bucăți muzicale grecești ce umpleau amfiteatrele Ravennei. Și unduindu-se printre canapele, dansatoarele siriene se legănau din mișcări și făceau ochi dulci în costumele lor strâmte pe corp ce le lăsau pe jumătate goale, cu sânii dați cu unsoare și acoperiți de bijuterii strălucitoare ce le confereau luciu și îi făceau sclipitori în lumina felinarelor. De pe tronul său căptușit din lemn lustruit, împăratul Honorius cuprindea cu privirea toată petrecerea cu o expresie de mândrie și satisfacție și într-adevăr, toate acestea i se cuveneau. La numai douăzeci și șase de ani ai lui, era deja renumit în tot imperiul pentru risipa pe care o făcea cu distracțiile și pentru măiestria artistică a dramaturgilor, cântăreților și oratorilor pe care îi ținea aproape ca pe sfătuitorii săi de vază. Era și mai faimos pentru calitatea puilor de găină pe care îi creștea, ce se trăgeau dintr-o rasă selecționată atent, introdusă din Persia cu ani în urmă. Pe aceștia îi creștea în țarcuri luxoase într-o curte amenajată anume pentru ei, în spatele băilor palatului.

În seara aceasta era gazda unui dineu săptămânal pentru care i se dusese faima. În ciuda gusturilor sale extrem de rafinate în materie de

veșminte și amenajări interioare, preferințele sale în chestiuni sentimentale erau în mod vădit îndreptate către pătura de jos a societății. Chiar și acum, precum lesne observau musafirii, cel mai puternic om din imperiu privea pătimaș la o fetișcană, o servitoare în floarea vârstei, îmbrăcată simplu, care băgând de seamă că împăratul o soarbe din ochi, se făcu albă ca varul și se furișă prevăzătoare din calea lui.

Dintr-o dată, în sunetul tobelor și al fluierelor cântăreților, un rând de servitori intrară doi câte doi, purtând pe brațe niște tăvi imense și un soi de platouri pe care primul fel al ospățului stătea aranjat: un mistreț fript pe de-a-ntregul, susținut de niște tije de metal pentru a sta cu toate cele patru picioare pe pământ, care purta în spinare o mică șa, confecționată din pâine modelată cu mare pricepere. Aceasta din urmă era încălecată de o maimuță africană vie, care călări veselă prin sală în spinarea mistrețului, acompaniată de uralele pline de încântare ale mesenilor, după care sări pe cel mai apropiat candelabru. De acolo, într-un val de țipete și ocări, goni sus pe grinzile încăperii. Mistrețul-cal de pe platou era înconjurat de patru lebede ale căror corpuri fuseseră unse cu miere, cu gâturile și capetele sprijinite astfel încât să dea impresia că încă mai înoată, fiecare pasăre fiind așezată pe o tavă cu aspic colorat albastru, umplut cu mere atent decojite, piersici și pere scobite anume pentru a semăna cu niște peștișori înotând în apă. Alte platouri conțineau grămezi uriașe de legume suculente, fierte înăbușit, fructe, gelatină răcorindu-se în gheață cărată cu multă trudă din Alpii sudici în primăvara anului trecut, bomboane și dropsuri cu miere. Mesenii făceau ochii tot mai mari în timp ce intra mâncarea – o asemenea priveliște nu putea decât să sporească reputația formidabilă deja, pe care împăratul și-o câștigase.

În vreme ce servitorii împărțeau farfuriile, Honorius smulse un clinchet pocalului său,

lovindu-l cu cuțitul, și vorbi tare pentru a acoperi complimentele și conversația destul de sonore.

— Poet al curții! Un poem, te rog, să celebrăm această minunată ocazie!

Dintr-un colț se ridică greoi în picioare un individ posomorât, prost îmbrăcat, uitându-se confuz împrejur la musafiri. Deși părea că se ospătase de unul singur, privat chiar și de compania unei maseuze, băuse mult și era deja cherchelit bine. Legănându-se ușor pe picioare, își ridică paharul pentru a-l închina în cinstea împăratului. În cameră se făcu mai puțin zgomot, dar nu se lăsă o liniște completă. Ici-colo se mai rostea câte o ocară, iar poetul aruncă o privire fixă și sălbatică împrejurul lui, încercând să afle de unde venea batjocura care-i ajungea la urechi doar pe jumătate.

— Un poem, mormăi, ridicându-și bărbia și afișând o atitudine impunătoare. O capodoperă, o adevărată operă de artă, pe care o vom lăsa moștenire de-a lungul veacurilor, care îi va pune în umbră până și pe Catul sau Vergiliu, compusă însă chiar aici în fața ochilor domniilor voastre…

Se auziră chicoteli risipite și mai apoi o intervenție grosolană venind de la un grup de meseni ce stăteau vis-â-vis de poet.

— … și chiar sub nasul domniilor voastre.

Atunci cei din preajma poetului traseră niște vânturi fără prea mare stinghereală, însoțite de mormăieli descurajate, iar cei din spate se puseră pe un râs copios. Poetul, în ciuda acestor lucruri, de-abia clipi confuz și îi dădu înainte, hotărât să nu ia în seamă huiduielile și toată acea gălăgie ce se iscase.

— Închin paharul pentru stăpânul nostru iubit, minunatul împărat Honorius!

Chipul poetului se crispă din pricina concentrării și acesta începu să recite încet. Poticnindu-se la început, în curând poetul își intră

în mână și deveni din ce în ce mai încrezător cu cât se înlănțuiau versurile:

În sănătatea împăratului nostru Honorius,
comandant de-a pururi glorios.
Mesenii domniei sale râd zgomotos,
el lasă fetele…

Aici poetul ezită căutându-și firul gândului și fiecare musafir sau servitor aflat în cameră se uită ironic când la el când la împărat, care tocmai atunci profita de momentul ușoarei distrageri pe care o provocase recitarea poemului pentru a-și lăsa mâna să alunece hoțește în susul coapsei timidei servitoare. Observând că toată lumea se întorsese să-l privească, împăratul se făcu roșu ca racul și își luă iute mâna de acolo, prefăcându-se că doar îndepărtase niște resturi căzute de la masă pe genunchii fetișcanei. Poetul zâmbi lovit de geniul inspirației:

...el lasă fetele în extaz, tumultos!

Un val de hohote de râs și de urale izbucni și petrecerea își reluă cursul, toată lumea înfulecând cu lăcomie din bucate. Servitoarea o luă repede la picior în toată zarva aceea și împăratul îi făcu cancelarului său un semn discret să se apropie.

— Vă ascult, Augustus!

Eunucul bătrân, care nu pleca nicăieri fără veșmintele sale desăvârșite din mătase și nici fără zâmbetul său mieros și binevoitor, se aplecă peste umărul stăpânului său.

— Te rog ia la cunoștință, Didymus… Trebuie să-i găsim înlocuitor poetului ăstuia groaznic. Ne face de râs!

Didymus bătu darabana pe masă cu degetele sale lungi și subțiri, gândindu-se preț de o clipă, apoi dădu din cap ascultător și plecă pe nesimțite.

Honorius faci din nou apel la atenția mesenilor.

— Senatori și onorați oaspeți, mai avem o singură chestiune la care trebuie să luăm parte înainte ca adevăratele serbări să înceapă. Căpitanul nostru șef al legiunilor, *magister equitum,* generalul Gaudentius Aetius…

La auzul acestor cuvinte, un bărbat înalt de vârstă mijlocie păși înainte printr-o ușă laterală, semeț și imperturbabil. Părea să fie germanic la obârșie – înalt, cu părul deschis la culoare și impunător. Armura, veșmintele sale convenționale și conduita sa sobră arătau că este un comandant militar de rang înalt, iar ținuta și expresia chipului său îi trădau stinghereala față de frivolitățile la care era martor. Arăta ca un om care dorea să raporteze doar ceea ce avea de spus și apoi să își continue drumul cât de repede.

— Augustus, spuse bărbatul, pe un ton aspru, regele hun Rugila a fost de acord cu condițiile propuse pentru alianță.

Împăratul zâmbi și se uită de jur împrejurul încăperii, sorbind reacția provocată de aceste vești în rândul musafirilor. Mare zarvă se iscă la auzul vorbelor despre huni și la scurt timp câteva voci se ridicară amețite de băutură deasupra tuturor celor care făceau gălăgie, înfruntându-se una pe alta pentru a câștiga atenția celorlalți musafiri.

— Hunii! Credeam că noi încheiem tratate numai cu ființe umane!

— I-ați văzut în Arcul de Triumf anul trecut când am sărbătorit victoria noastră împotriva slavilor? Cine s-a ocupat de ordinea marșului la paradă? Tu ai avut grijă de asta, Didymus? Acei vizigoți magnifici cu pletele lor și zalele acelea – fiecare înalt de șase picioare – mărșăluind imediat în urma crăcănatului ăluia nenorocit de Uldin cu toată cavaleria sa de huni soioși!

— Ha! Diavoli nemernici cu ochi oblici și nas turtit, fețe galbene ce sunt – zici că tocmai au ieșit târâș din bestiarul împăratului din Capri și trebuie închiși din nou în cușcă.

— Frumoasă comparație cu vizigoții, Didymus – te pricepi de minune la astfel de descrieri.

Didymus se făli ca un păun plin de plăcere în timp ce-l privea dintr-o parte pe împărat.

La rândul său, Honorius îi zâmbi intendentului cu îngăduință, dar ochii săi erau goi și chipul său arăta că gându-i era dus departe. Servitoarea își făcuse din nou curaj să se apropie de el și se aplecă pentru a debarasa mesele de farfuriile goale, iar el își lungi gâtul pentru a vedea mai bine ce ascundea tunica fetișcanei. Ghicindu-i intențiile, fata se ridică emoționată, iar farfuria din mâinile ei începu să se clatine. Dezamăgit, împăratul se întoarse către soldați, care stăteau tăcuți în poziție de drepți, uitându-se cu un vădit dispreț la ceea ce făcea stăpânul lor.

— Așadar, Gaudentius, avem acum o alianță oficială cu aceste creaturi, cu acești… huni?

— Avem, generale, așa este, răspunse comandantul scurt și tăios.

— Și… chiar este un lucru înțelept să avem de-a face atât de îndeaproape cu acești necurați?

Didymus râse pe sub mustață din nou, de data aceasta mai tare, și întrerupse șirul de întrebări cu vocea sa înaltă, rafinată.

— Ah, dar hunii înșiși au o vorbă, Augustus: Mai bine un șacal înăuntrul cortului care să-și facă nevoile afară, decât unul afară care să se ușureze înăuntru.

Încăperea fu zguduită de hohote de râs, și aceleași voci bete își revendicară atenția.

— O fi vreo cămilă? Am auzit că hunii călăresc cămile pe câmpul de luptă…

— În spinarea cămilelor ar fi aproape la fel de înalți ca oamenii normali!

Musafirii continuară să râdă, iar pe chipul împăratului apăru același zâmbet indulgent. Cu toate acestea, Gaudentius părea vizibil deranjat cu cât asculta conversația și fluierăturile. I se încruntă fața și începu să se lase când pe un călcâi când pe

celălalt, enervat. Nu era el în măsură să intervină – asemenea manifestări erau deseori grea încercare, deși întotdeauna reușea să rămână tăcut și să nu-și păteze demnitatea – dar de această dată se hotărâse să se facă auzit. Păși înainte și ridică tonul peste toată flecăreala aceea confuză.

— Pot să vă asigur, Augustus, hunii nu călăresc cămile.

În aceeași clipă unul sau două oftaturi de exasperare se auziră din rândul mesenilor, dar Gaudentius continuă.

— Călăresc cai, deși rasa acestora e mai degrabă urâtă și robustă dacă e să ne luăm după standardele romane. Și sunt cea mai grozavă cavalerie din lume. Fără excepție!

Împăratul le făcu cu ochiul mesenilor de lângă el și apoi îi aruncă o privire comandantului, cu fața-i brăzdată de o expresie ce-i trăda amuzamentul.

— Generale Gaudentius, rosti sarcastic, n-ați vrea să poftiți la masă cu noi, căci cu conversația am isprăvit. Sunt sigur că se va găsi o canapea pentru un comandant atât de bine informat ca tine.

Ceilalți meseni râseră obraznic pe înfundate, dar Gaudentius păru să nu bage de seamă că este luat peste picior. Dădu din cap politicos către împărat.

— Mulțumesc, Augustus, dar trebuie să îmi continuu drumul, deîndată ce…

— Cea mai grozavă armată călare din lume, zici? îl întrerupse împăratul. Trebuie să fie o priveliște minunată, asemenea călăreți versați pe spinarea unor animale cu burți grase și picioare scurte cum sunt acelea. Cam ca un senator călărind un măgar spetit de atâta galop, nu? Ah, asta îmi dă o idee pentru următoarea petrecere!

Împăratul își dete coate cu vecinul său de masă și senatorul roși până în vârful urechilor, spre râsul tuturor.

— Augustus, interveni învățatul eunuc Didymus, așa sunt crescuți caii hunilor. Hunilor le

place ca ei să arate precum… ăăă… oile, mai degrabă decât să se asemene cu caii. Au spinarea lată, căci niciodată călăreții lor nu descalecă. Fac tot felul de lucruri cocoțați pe cai – dorm, își fac de mâncare, se și împerechează acolo!

La auzul acestora, peste toată încăperea se lăsă tăcerea și ochii împăratului scânteiară la primul lucru cu adevărat interesant pe care îl auzise toată seara.

— Fascinant! continuă împăratul pe un ton languros. Didymus, ce ziceai, că ei chiar… ăăă… gătesc? Acum, să faci dragoste pe un cal, asta mi-o pot imagina și aș putea chiar s-o aprob. Dar, să-și facă de mâncare, așa ai spus?

— Într-adevăr, Augustus, e un fel de a spune, răspunse eunucul. Vedeți, ei iau o bucată de carne crudă, de obicei carne de cal, așa am auzit…

— Din animalul prea slăbănog ca să facă amor pe el! interveni din spatele sălii un mesean beat criță.

Eunucul nu luă în seamă această întrerupere.

— Cum spuneam, iau o bucată de carne crudă și și-o bagă sub pulpe, pe spinarea nădușită a calului, cam în genul unei șa pe care să stea. Apoi călăresc pe ea toată ziulica.

Împăratul aștepta încă o poantă, apoi se uită la Didymus contrariat.

— Și mai precis, hmm, când anume o gătesc, Didymus?

Fața lui Didymus se lumină cu un zâmbet triumfal.

— Asta e *tot* ce fac ca să o gătească Augustus! Călăritul frăgezește carnea, îi dă sare și o mai și încălzește. Hunii o mănâncă pregătită întocmai. Arta culinară a hunilor e cea mai desăvârșită!

Toți își pironiră ochii pe eunuc, fără să fie prea siguri dacă acestuia îi ardea de glume. Gaudentius făcu un pas înainte, aruncându-i lui Didymus o privire ca de gheață.

— Vorbești prostii. Carnea este așezată acolo pentru a vindeca rănile de pe spinările cailor, roase de la înșeuat. Or fi hunii lacomi și cruzi, dar în niciun caz nu-s proști. Ar trebui să vă amintesc, Augustus, cum călăreții huni ne-au secerat dușmanii anul trecut la Florența, ceea ce legiunile romane n-au putut face cu propriile forțe. De n-ar fi fost hunii să intervină pentru noi, acum am fi băut vin în cinstea unei trupe de ostrogoți bărboși și blonzi sau poate mai rău.

Împăratul făcu ochii mici la această aluzie care îl ducea cu gândul la pericolul iminent.

— Asta e o prostie și mai mare, generale. Au avut și hunii un dram de noroc. Barbarii pedeștri au înfruntat și în alte dați armate atacând călare. Nu există îndoială că n-ar fi rezistat și atunci…

— Nu, Augustus, n-ar fi putut ține piept. Nu împotriva cavaleriei ce se ținea bine în scări. Nu împotriva miilor de huni călare, atacând umăr la umăr și folosindu-se de scările harnașamentului pentru a-și propti armele și a-și intensifica loviturile. Nicio infanterie de pe lumea asta n-ar fi rezistat la așa ceva.

Împăratul ridică din sprâncene și rămase cu privirea în gol, deși nu se putea spune dacă era surprins de cutezanța generalului sau pur și simplu nedumerit în legătură cu această nouă armă, cu aceste *scări.* În aer plutea o tensiune evidentă, căci în încăpere nu se mai auzea nici musca, dar Honorius rupse tăcerea și afișă imediat un zâmbet atotștiutor.

— Îți mulțumim că ne-ai luminat și pe noi povestindu-ne din amintirile tale neprețuite, generale!

Gaudentius dădu din cap și își drese glasul, făcându-se că nu bagă de seamă enervarea crescândă a împăratului.

— Augustus, permiteți-mi să revin la discuția de dinainte. Am încheiat un tratat cu hunii și vom fi nevoiți să schimbăm ostateci, pentru a întări

înțelegerea de ambele părți. Regele Rugila s-a oferit să trimită Romei pe tânărul său nepot, fiul cel mare al lui Mundzuk, fostul rege hun. Trebuie să le oferim la schimb pe cineva potrivit.

Sala se cufundă în tăcere și toată lumea își puse ochii în pământ, evitând privirea împăratului. Niciun om n-ar fi îmbrățișat ideea de a fi trimis preț de ani buni în tabăra hunilor sau vreo rudă apropiată să fie desemnată ostatec de către împărat. Acesta din urmă își rotea ochii împrejur, cumpănind situația.

— Aici avem într-adevăr o problemă, oftă el într-un sfârșit. Ne-am alăturat atâtor alianțe în anii ăștia, ca să păstrăm pacea la granițe, că a devenit foarte dificil să găsim oamenii potriviți pentru aceste mici schimburi de ostateci, ce arată aliaților bunăvoința noastră.

Se mai gândi preț de câteva clipe, zâmbind cu viclenie.

— Dragul meu Gaudentius, ai un fecior tânăr, nu-i așa? Un voinic de treisprezece sau paisprezece ani, dacă îmi aduc aminte bine, nu?

Gaudentius îl fixă pe împărat cu răceală.

— Flavius are paisprezece ani, Augustus.

Honorius primi privirea pustiită a comandantului fără pic de remușcare.

— Mă simt onorat, Gaudentius, să accept oferta ta generoasă de a-l trimite pe fiul tău ostatec hunilor. Spune-mi generale, tânărul Flavius Aetius suferă de aceeași incapacitate de a le arăta superiorilor săi respectul cuvenit ca și tine?

Gaudentius făcu o pauză, cumpănindu-și cu atenție răspunsul. Deși Honorius nu era atât de crud ca foștii împărați romani, un răspuns nepotrivit l-ar fi costat pe general întreaga sa carieră sau poate chiar viața.

— Este drept, fiul meu își cam iese din fire când vine vorba de lingușeala fără de rost.

De data aceasta împăratul fu cel care se opri un moment, ca și cum ar fi cântărit cu grijă cum să

răspundă acestui reproș pe care îl intuise.

— Nu asta am vrut să zic de fapt, dar nu mai contează - zâmbi el celor așezați în jurul mesei – este o noapte încântătoare și eu însumi sunt mai îngăduitor astă seară.

Se întoarse cu fața către Gaudentius și îi aruncă o privire pătrunzătoare.

— Ar fi bine să discuți cu fiul tău noțiunile elementare de politețe și diplomație, generale, sau poate nu ești în măsură să dai astfel de lecții. Or fi manierele de joasă speță un câștig în tabăra hunilor, dar le asigur că aici în Ravenna, cu o astfel de conduită nimeni nu se va bucura de o carieră lungă sau de o viață lungă.

Gaudentius încuviință din cap cu răceală, se întoarse pe călcâie și se îndreptă cu pași mari către ieșire.

— Încă ceva, generale, strigă împăratul în urma sa.

Gaudentius se opri din mers și se întoarse. Pe fața sa nu se mișcă niciun mușchi, chipul său nu lăsa să se întrevadă nimic.

— Flavius al tău nu va pleca deîndată, continuă împăratul. Aș vrea să-i țină de urât câteva luni tânărului hun de aici. Să-l facă să se simtă și el ca acasă, să se acomodeze mai ușor. Ostatecii noștri nu sunt *prizonieri* - trebuie să facem tot ce ne stă în putință să ne asigurăm că se simt bineveniți aici.

— Precum ordonați, Augustus, răspunse Gaudentius acru.

Împăratul îl mai fixă cu privirea o clipă, fără să vorbească.

— Generale Aetius, relația noastră cu hunii nu e lipsită de importanță pentru viitorul Romei. Să vedem dacă îl putem deprinde pe acest băiat să nu se poarte într-o manieră așa de… tipică hunilor. Strâmbă din nas cu dezgust.

— Întocmai, Augustus. Și vi s-a adus oare la cunoștință cum îl cheamă pe acest tânăr hun ce va locui aici la palat?

Împăratul dădu din cap și se uită la Didymus, care își plimba ochii pe o copie a tratatului. După o clipă, intendentul își ridică privirea cu satisfacție, arătând ceva cu degetul pe pergament.

— Aha! proclamă Didymus. Zice aici că numele prințului este Bleda.

Gaudentius încuviință.

— Bleda. Fiul meu Flavius în schimbul lui Bleda. Așa să fie.

Îl salută scurt pe împărat, cu un semn al capului, se întoarse și părăsi sala de banchete fără a mai rosti vreun cuvânt în plus. Conversația și râsetele își reluară cursul obișnuit.

II

Călăreții huni tropăiau pe strada pietruită din Ravenna, având o înfățișare atât de cumplita și de neobișnuită, cu harnașamentele lor de piele unsuroase, cu crestele lor, cu caii lor bondoci, încât trecătorii înmărmuriți de uimire și-ar fi putut lesne închipui că sunt niște creaturi din o cu totul altă specie. Formau un *zuun,* un divizion de cavalerie de o sută de huni, însoțit de o centurie de soldați de gardă romani mergând și ei călare, îmbrăcați de asemenea în zale lucind de îți luau ochii, cu mantiile lor impecabile, de un roșu aprins, ce fluturau elegant după ei. Un *aquilifer*[3] purtând cu sine vulturul roman conducea impresionantul convoi, vocea sa tunătoare plutind peste ciorovăiala negustorilor care se tocmeau la preț și peste huruitul carelor și al roabelor.

— *Cedite!* Faceți loc pentru oaspeții împăratului! Cedite! Lăsați hunii să treacă!

Locuitorii Ravennei se dădură într-o parte și căscară larg ochii. Detașamentul coti spre curtea palatului și gărzile hunilor descălecară și se așezară nepăsătoare lângă caii lor, lăsându-i călare doar pe comandanți. Comportamentul lor părea

destins, dar ochii le fugeau ici-colo vigilenți, iar palmele le erau încleștate, mereu gata să tragă afară mânerele săbiilor. La rândul lor, străinii erau cercetați îndeaproape și cu dezgust de către trupele romane, care rămăseseră țepene pe caii lor ce fremătau. Nimeni nu rostea un cuvânt.

La scurt timp după aceasta, porțile duble ale palatului se deschiseră și întâmpinat de urale, eunucul Didymus, gătit în mare fel și etalându-și veșmintele din mătase fină orientală, păși înainte cu un zâmbet larg de bun venit, potrivit întru totul ocaziei. Câțiva băieți tineri de toate culorile și îmbrăcați cu tot soiul de veșminte îl însoțeau: un tânăr negru din Numidia în mantaua regală din piele de leopard specifică gintei sale îndepărtate; un slav cu părul cărunt și pielea rozalie clipind incomodat de razele puternice ale soarelui; câțiva arabi și berberi în mantii cu falduri și doi cehi deșirați și roșcovani, zâmbind cu subînțeles unul celuilalt și dându-și coate. Gaudentius era prezent de asemenea, precum și fiul său Flavius, un flăcău zvelt, dar lat în umeri, ce sta mai deoparte față de ceilalți băieți. În comparație cu prinții veniți de peste granițe înveșmântați cu tradiționalele lor haine colorate, el purta o tunică albă, simplă, din lână de foarte bună calitate, evitând orice altă podoabă sau alte în fiorituri ale hainelor. Asemenea tatălui său, părul castaniu și-l pieptăna simplu, dat pe spate astfel încât să-i lase fruntea liberă, iar pielea sa măslinie moștenită dinspre mamă, o milaneză nobilă, contrasta viu cu ochii săi noptateci, înfrumusețându-i.

În timp ce Didymus se apropia de convoi, un băiat scund și musculos din fruntea divizionului hunilor descălecă plin de grație, asemenea unei feline, și atinse pietrele din pavaj cu cizmele sale de călărie din piele de căprioară. Făcu un pas înainte încrezător, dând impresia că este obișnuit să fie privit și admirat, deși harnașamentul său soios nu se deosebea cu nimic față de cele ale

gărzilor. Părul său negru și des îi atârna până la brâu și era prins la spate cu o curelușă simplă de piele. Doar pumnalul împodobit bogat cu nestemate ce i se odihnea la centură și sprinteneala dârză a pașilor săi îl deosebeau de garda sa și îi dezvăluiau apartenența la familia regală a marelui său neam. Pielea sa era brăzdată de praf și puternic bronzată, cu oasele obrajilor proeminente. Pe față avea bătute ca niște cuie, parcă după model, o serie de cicatrice decorative, iar nasul său mare era atât de turtit, încât de-abia se întindea în josul cutelor lăsate de încruntătura sprâncenelor. Dar ceea ce băieții din curte găsiră ca fiind cel mai șocant lucru erau ochii lui - într-atât de oblici, încât păreau aproape închiși, fără însă a se încreți deloc spre coada ochiului. Numai când și când, licărul de obsidian al irișilor lui negri, scânteind de agerime și de istețime, dovedeau că este atent la tot ce mișcă.

Lui Gaudentius îi erau cunoscuți astfel de ochi datorită legăturilor numeroase pe care le avusese cu hunii și uneori era invidios pe avantajele acestora. Cu așa ochi, ți-era imposibil să ghicești ce anume gândește sau simte un om. Singura cale prin care puteai ajunge la o înțelegere cu un asemenea om era de a te baza exclusiv pe ceea ce spune. Era o metodă în care Gaudentius nu avea pic de încredere, deși a te încrede în spusele unui hun era mai puțin periculos decât a pune preț pe cuvintele altor nații, și aici intrau, simțea el, și romanii.

Băiatul înaintă elegant, îl cântări din ochi preț de o clipă pe Didymus, apoi începu să facă plecăciuni, fără a-și lua însă vreun moment ochii de la eunuc. Ceilalți prinți luați ostateci se uitară lung la el, tăcuți și nemișcați, rămași puțin cu gura căscată la acest vlăstar regal care ajunsese la Ravenna, centrul puterii lumii întregi, nu purtat pe un palanchin cu perdele de mătase precum călătoriseră ei, ci în spinarea unui căluț nădușit și

nămolit până peste cap; fără straie stacojii, doar îmbrăcat în lână de oaie și în piele; fără să aibă o gardă de onoare care să-l păzească, ci alături de un divizion de războinici în zale sclipitoare.

Stând neclintit în fața acestor călăreți ce arătau atât de ciudat și în fața plecăciunii tăcute a tânărului, Didymus se repezi apoi înainte să-i salute pe oaspeți, dând mâna cu ei încântat.

— Fiți bineveniți, prieteni de peste hotare, bun venit tuturor! Ah! lată întregirea grupului nostru de oaspeți princiari din toate neamurile aliate Romei! Un membru al familiei regale hune, nici mai mult nici mai puțin! Tinere prinț, vei putea să ne prezinți referințele tale în mod oficial mai târziu, permite-mi acum să îți fac cunoștință fără vreun ceremonial anume, cu viitorii tăi tovarăși. Prințul Vortigern ce se trage din neamul celților din Londinium.

Cel mai înalt dintre cei doi roșcovani deșirați îl întâmpină cu un rânjet știrb și viclean și se aplecă până-n pământ, luând peste picior plecăciunea de mai devreme a tânărului hun.

— Prințul Gundioc al burgunzilor; Flavius Aetius, care va pleca curând către ținuturile voastre; și restul de derbedei cu sânge albastru, cu care se-nțelege, te vei cunoaște mai bine în scurt timp, poți să contezi pe asta! Ah, el este mezinul micii noastre familii, prințul Theodorie, fiul regelui vizigot Alaric.

Făcându-și loc prin mulțimea de băieți, Didymus îl înșfacă de gulerul tunicii pe ștrengarul mic și brunet și îl ciufuli tandru. La cei doisprezece ani ai săi, Theodorie era mai mic decât tovarășii săi și cam scund pentru vârsta lui.

Didymus surâse.

— Alaric ne tot amenință că va pune stăpânire pe Roma. Din fericire, micul lui amic aici de față ne va ajuta să păstrăm imperiul în siguranță. Băiatul smuci din cap de necaz și îi aruncă o

privire tăioasă lui Didymus, pe care eunucul nici că o băgă în seamă.

— Băieți, spuse întorcându-se cu fața către grupul care se uita încurcat la el și aștepta, am onoarea să vi-l prezint… pe prințul hun Bleda!

Odată rostite aceste cuvinte, divizionul călare îngheță și tânărul hun se ridică drept dintr-o dată, cu ochii tremurându-i de groază, așa cum stătea între Didymus și Gaudentius. Imediat după aceea, unul din călărețiii din fruntea convoiului, un ofițer atletic, scund și solid, înjur de patruzeci și cinci de ani, descălecă și înainta calm, cu pași mari. Se opri în fața prințului ce se fâstâcise și începu să vorbească încet cu Didymus și Gaudentius, atât de încet încât doar ei între ei se puteau înțelege. Reacția lui Didymus la ceea ce i se spunea avu răsunetul unui tunet în urechile celor prezenți.

— *Nu* este prințul Bleda? spuse printre dinți. Dar aveam o înțelegere! Generale Gaudentius, este adevărat că aveam încheiată o înțelegere cu privire la rangul ostatecului?

Gaudentius aprobă din cap și îi vorbi ofițerului hun cu asprime.

— Așa este. Prin urmare, au încălcat hunii înțelegerea noastră legată de ostateci înainte ca ea să fie măcar pusă în aplicare?

Ofițerul nu tresări și nici măcar nu clipi din ochi, ci rămase în poziție de drepți, cu pieptul scos înainte și capul dat pe spate, uitându-se direct la Gaudentius. Se făcu că nu vede cum Didymus își frângea mâinile și ridică tonul pentru a fi pe același nivel cu vocea generalului.

— Ne-am înțeles să facem schimb de ostateci de aceeași valoare, spuse hunul, într-o latină regulată, foarte nefirească. La momentul respectiv nu știam că împăratul Honorius nu are moștenitori și că nu ne putea trimite un ostatec de același rang cu Bleda, care urmează pe linie directă la tron. Dar în semn de bunăvoință față de Roma, regele Rugila l-a trimis pe fratele mai mic al lui Bleda, Attila.

Gaudentius îl cercetă cu privirea.

— Și mă rog cine ești tu, de cunoști atât de bine planurile regelui vostru?

Hunul nu se sperie dintr-atâta și își aplecă ușor capul, făcând o plecăciune protocolară.

— Sunt căpitanul Turgrid din garda personală de călăreți a regelui, fost membru al legiunilor auxiliare romane de pe Dunăre, eliberat onorabil de la datorie după ce am servit până la capăt împăratului vostru. La dispoziția dumneavoastră!

Gaudentius se uită în continuare cu ochi mari la el până ce Didymus rupse tăcerea aceea ce devenise incomodă pentru toată lumea.

— Vom lămuri această confuzie mai târziu, spuse bâlbâindu-se, iar între timp, pentru că tot ați bătut atâta drum până aici, nu văd altă soluție decât să acceptăm ostatecul pe care bunul vostru rege l-a considerat demn de a fi trimis Romei, Deci, prințe… Attila, așa spuneai că te cheamă? Trebuie să fii foarte ostenit și înfometat din pricina călătoriei. Te rog poftește în modestul nostru palat!

La auzul acestor vorbe, Vortigern făcu un pas în față, executând o altă plecăciune prefăcută, dar elegantă.

— Îi e foame? exclamă în latina lui cu accent celtic, îi aduc eu ceva de mâncare!

Didymus se uită la el contrariat și îl privi pe băiat cu o undă de îngrijorare pe față.

— Mulțumesc, Vortigern. Nu-i nevoie…

Dar tânărul celt deja o luase la picior, râzând ca pentru sine.

Didymus dădu din umeri resemnat, ușurat probabil că scăpase de grija lui.

— Între timp băieți, vă las să vă cunoașteți. Generale Gaudentius, am să te rog ceva, dacă ești bun, găsește-le o gazdă acestor, ăăă, nobili călăreți ai noștri…

Eunucul și generalul făcură loc și băieții plecară în grup, pălăvrăgind însuflețiți, cu Attila zăbovind în urmă și uitându-se peste umăr o dată, de două

ori, ca și cum ar fi nutrit speranța că cineva îl va ruga să-și care singur lucrurile, sau măcar îi va da ceva cu care sa-și țină mâinile ocupate. Prima impresie nu fusese prea strălucită, de-abia se dăduse jos de pe cal și deja autenticitatea și valoarea sa erau puse la îndoială, chiar și din poziția lui atât de rușinoasă de ostatec. Zile întregi se certase cu unchiul său regele primăvara trecută, în legătură cu umilința pe care trebuia să o îndure ca trimis către un popor străin, în situația dată – tocmai el, cel mai dibaci arcaș și cel mai bun luptător al tribului său, cel mai ager vânător, cel mai iute călăreț. Attila, care îi era cel mai aproape regelui dintre toți fiii tatălui său, căci deși coroana avea să-i revină lui Bleda, după lege și tradiție, cu toții știau că toată înțelepciunea regelui și binecuvântarea sa vor merge către el. Dar regele Rugila de-abia schițase un zâmbet la toată împotrivirea lui Attila.

— Tânărul Bleda va rămâne aici alaiuri de mine, îi spusese regele. Este plăpând și nu ține la drum și nici nu e făcut pentru viața din Ravenna. Doar tu ești demn de această onoare, căci dintre voi doi, doar cu tine mă pot mândri în fața romanilor.

În acea zi, pentru prima dată, Attila își înjură unchiul, chiar dacă pentru a face asta a trebuit să aștepte până când rămase singur pe câmpie, doar cu calul său. Și acum îl înjură din nou, după toată rușinea pe care o înghițise de pe urma acestui eunuc nătâng al romanilor.

Theodorie mergea cu pași mărunți și repezi pentru a se ține după lunganul de Flavius Aetius, trăgând cu coada ochiului la convoiul ciudat ce tocmai sosise.

— Un hun! șopti băiatul entuziasmat. Oare o fi știind să vorbească latină?

— Habar n-am, scutură din umeri Flavius. Pune-l la încercare, Theodorie.

Băiatul cel mic se apropie de Attila zâmbind prietenos, dar chiar în clipa când se pregătea să-i vorbească, ceva căzu de deasupra lor, împroșcând pavajului din marmură de la picioarele lui Attila. Toți băieții strânși acolo făcură un pas înapoi, cu ochii pironiți la bucata însângerată de carne crudă ce zăcea pe jos. Vortigern și prietenul său stăteau într-un balcon de deasupra lor râzând.

— Uite-ți prânzul hunule! strigă batjocoritor Vortigern. Sper că te simți ca acasă!

Attila aruncă o privire tăioasă către cei doi celți care o luaseră la fugă în hohote de râs. Sângele îi năvăli în obraji, înroșindu-i întreaga față. Ceilalți băieți rămaseră nemișcați în tăcere, ațintindu-și privirea când la bucata când Theodorie nu se mai putu abține. Râsul său înfundat sparse tăcerea. Era tot ce le trebuise celorlalți băieți ca să facă același lucru, izbucnind toți deodată în hohote de râs. Înfuriat, Attila se aruncă asupra tânărului vizigot, împingându-l cu putere. Băiatul mai mic, luat prin surprindere, se clătină dându-se înapoi, își recăpăta echilibrul și apoi se repezi și el la Attila, împungându-l cu capul în piept, izbindu-l pe hun cu spatele de peretele coridorului. Attila îl îmbrânci furios înapoi.

— Crezi asta amuzant? strigă într-o latină de tabără militară. Crezi asta amuzant? Arăt eu amuzant la tine, maimuță albinoasă…

Spunând aceste cuvinte, Attila țâșni spre Theodorie, care, în ciuda staturii sale mici, era foarte îndârjit și pregătit să-i țină piept. Atacul hunului fu întrerupt, căci Flavius se puse între cei doi. Theodorie protestă cu o cascadă de semne obscene îndreptate către cei doi băieți mai mari, gesturi vulgare pe care le-ai fi văzut doar la un căruțaș. Flavius totuși nu-l luă în seamă și încercă să calmeze spiritele.

— Vortigern ți-a aruncat carnea, hunule! Theo n-are nimic a face cu asta. Găsește-ți pe cineva pe măsura ta!

Înainte ca băiatul să-și termine fraza, Attila îl aruncă pe Flavius la pământ, lovindu-l cu pumnul direct în față și doborându-l pe podea ca pe un sac de grâu. Romanul se uită în sus atent, năucit. Un ochi începuse să i se umfle deja, iar Attila îl țintuia la pământ cu privirea-i amenințătoare.

— Pe măsura mea? rânji disprețuitor hunul. Adică așa, ca tine?

Flavius sări în picioare și se făcu că îl împinge pe cel care îl atacase mai devreme, dar deși era puternic și sprinten, de departe cel mai bun luptător corp la corp[4] din *contubernium*-*ul* său, hunul îi ghici intenția și se feri de manevra pe care o încercase. Flavius se replie rapid, dar el era obișnuit cu ritmul constant și bine pus la punct de pe ringul de lupte. Nu era pregătit pentru atacul atât de iute și năprasnic, căruia trebuia să-i facă față acum. Attila devenise un adevărat vârtej în mișcare, când simulând loviturile, când sărind în lături și zvârlind din picioarele sale încălțate cu cizme de piele, lovind grozav cu pumnii, năpustindu-se asupra genunchilor romanului, mereu prinzându-l pe picior greșit și făcându-l să se rostogolească la pământ, cu mâinile goale, cu capul învârtindu-i-se.

Flavius era uluit. Loviturile care vizau zona pancreasului pe care le învățase de la instructorii săi militari greci erau bune doar pentru a te lua la trântă cu cineva – îi putea zdrobi degetele adversarului într-o clipită, să-i tragă un genunchi sub centură, să-l sugrume iute sau încet, după propriul plac. Dar ce te faci atunci când nici măcar nu poți să-ți *vezi* adversarul, care sare încolo și-ncoace ca o sfârleză, darămite să-l prinzi și să-l strângi de beregată? Attila era el însuși o legiune întreagă, împungându-și rivalul din toate părțile, cărându-i pumni și strivindu-l cu lovituri iuți în coaste și coate-n gură. Deși îl durea capul și vederea începuse să i se împăienjenească de la pumnii pe care îi încasase, Flavius încă lupta cu

îndârjire. Ceilalți băieți se adunaseră roată în jurul lor și îi aţâţau unul împotriva altui, dornici să vadă sânge.

— Hai Flavius, poți să lovești mai bine de-atât!

— Termină-l cu pumnii Flavius! E la mâna ta!

— Flavius, strânge-l bine! Ești mai puternic decât hunul!

Flavius se mai legănă o dată pe picioare neîndemânatec, vru să-l izbească răsucindu-se pe Attila, cu o mișcare pe care până și un novice ar fi intuit-o de la o poștă, dar acesta se eschivă cu o manevră care atenuă lovitura, făcându-l pe Flavius să-și piardă echilibrul. Băiatul hun o luă apoi prin spatele său, îi sări în spinare și îi încleștă gâtul strângându-l tare în mâini.

— Predă-te, romanule! strigă Attila.

Flavius se folosi de un truc și îl trânti pe hun cu spatele de zidul de piatră, pentru a-l face să mai slăbească din strânsoare.

— Nu… mă… Predau!

Attila scrâșni de durere la impactul cu peretele, dar își încleștă mâinile și mai abitir în jurul gâtului lui Flavius.

— Am zis predă-te!

Faptul că hunul îl supusese pe rivalul său mai solid era prea mult pentru Theodorie. Văzând că Flavius era la ananghie, tânărul vizigot se avântă furios înapoi în luptă, sărindu-i lui Attila în spate și aplicându-i același „laț” în jurul gâtului. Cei trei se bălăbăniră de-a lungul coridorului în încleștarea aceea, unul peste celălalt. Toți erau roșii la față, ca un gal în bătaia soarelui african.

— Predă-te hunule! îi strigă Theodorie în urechi lui Attila.

Hunul mormăi ceva și încercă să-și răsucească corpul ca să-l dărâme la pământ pe acest mic luptător, fără a-l scăpa însă pe Flavius de strânsoare, căci îl înlănțuia tot mai tare cu mâinile și picioarele. Chiar în acea clipă, auzind toată zarva pe care o făceau, Gaudentius și Didymus

ajunseră alergând la fața locului și strigară la bătăuși să înceteze.

— Ce se întâmplă aici? Cine a sărit primul la bătaie? tună Gaudentius, în timp ce Didymus țopăia încolo și-ncoace ca un păun speriat, trângându-și mâinile la vederea acestor barbarisme fără precedent, la care era martor chiar în mijlocul palatului.

Așa cum stăteau întinși pe podea cu respirația tăiată, pe marginea coridorului unde se luaseră la trântă până când Gaudentius îi despărțise, Flavius se uita la Attila, iar Attila îi întorcea privirea cu răceală, așteptându-se ca rivalul său să îl pârască tatălui lui și apoi să-și primească pedeapsa cuvenită. Nici nu pusese piciorul în Ravenna de mai mult de un ceas – cum de o luaseră atât de repede lucrurile pe un făgaș așa de rău?

— Aștept! Cine a început?

Flavius își ridică capul din pământ, căci deja ceilalți băieți îl țintuiau nerăbdători cu privirea.

— Nimeni, tată, minți el. Doar ne… luasem la trântă. Hunul îmi arăta niște scheme de luptă.

— Trântă zici? Voi trei păreați destul de hotărâți să vă trimiteți unul pe altul pe lumea cealaltă. Dar gata, destul. Dați-vă mâinile acum și ștergeți-o de-aici.

Băieții se ridicară cu greu în picioare și se uitară urât unul la celălalt, cu mâinile atârnându-le țepene pe lângă corp.

— Aș fi putut să te bat măr, bodogăni Attila ca pentru sine, o undă de dispreț străfulgerându-i ochii.

Flavius îl luă puțin peste picior:

— Fără gărzile tale de corp n-ai fi fost în stare de nimic, îi răspunse, pe același ton șoptit.

— Am zis dați-vă mâinile! repetă Gaudentius cu asprime în glas.

Flavius se uită chiorâș cu singurul ochi bun care îi mai rămăsese și îi întinse mâna în silă.

— Te lupți bine, hunule, mormăi cu jumătate de gură. Nu mi-ar strica să învăț și eu asemenea mișcări.

Attila îl cântări cu privirea calm, ridicând contrariat dintr-o sprânceană.

— Un roman, să lupte ca un hun?

Flavius își împinse maxilarul în față și dădu din cap, iar Attila, după un timp, îi strânse ranchiunos mâna băiatului roman. Felicitați de toți cei din jur, grupul de băieți își reluă pălăvrăgeala și își continuă drumul pe coridor.

Deodată Flavius se despărți de prietenii săi și fugi cu pași mărunți către locul unde avusese loc cu câteva momente înainte bătaia. Gaudentius și Didymus făcuseră deja cale întoarsă către curtea palatului, unde discutau despre găzduirea divizionului de huni. De îndată ce găsi locul unde se încăieraseră, Flavius se opri și privi împrejur preț de o clipă, apoi zări obiectul pe care îl căuta, aruncat într-un colț, lângă perete.

Bucata de carne de la care pornise totul. O ridică ținând-o între degete și se grăbi să-i prindă din urmă pe tovarășii săi.

III

O oră mai târziu după ce se luaseră la harță în palat, Attila era frecat la baie cu prosopul pentru a se usca de către o servitoare tânără care se străduia să îl șteargă ușor peste toate zgârieturile și vânătăile de pe spate, îndură cu stoicism tratamentul ei, dar sări ca ars când alt slujitor, un ucenic al frizerului lui Didymus încercă să-l atingă cu un burete parfumat. Theodorie și Flavius stăteau întinși pe niște fotolii, zâmbind amuzați, deși Flavius se strâmba și el, de fiecare dată când schimba poziția cărnii pe care o ținea cu grijă lipită de față.

— Dacă ții carnea aia lipită de ochi, observă Attila în latina sa uniformă, bătătorită, tu fii recunoscător că acel celt nu condimentă mai întâi.

— Hmm, mormăi Flavius, dând carnea la o parte puțin și cercetând-o cu un ochi critic. Celtul ăla n-ar fi avut atâta minte încât să-i treacă prin cap așa ceva. Căci altfel și-ar fi dat seama că vouă hunilor vă *place* să mâncați carnea crudă.

Attila strâmbă din nas la aluzia pe care i-o făcuse Flavius.

— Foarte neștiutor. Noi punem multe mirodenii cărnii – piper oriental, chimen, sare bineînțeles…

— Și cum o gătiți? întrebă Theodorie ironic.

Attila îi răspunse uitându-se la el plin de dispreț.

— Crezi că o gătim călare, vârâtă sub pulpe, nu?

Theodorie își pironi ochii în pământ, cu un sentiment de vinovăție.

— Așa am auzit.

— Păi, dreptate au, răspunse Attila, apoi se răsuci și îi repezi un pumn servitorului cu parfumul, care se strecurase lângă el din alt unghi și-l tundea acum pe lângă urechi.

— Băiatu' vine cu burete la mine, bag burete în fund la el!

Servitorul băii scoase un scâncet de durere și se feri ascunzându-se într-un colț unde era în siguranța, în timp ce Flavius dădu din umeri râzând pe înfundate.

— Prințe Attila, îți vom face turul orașului, spuse el, schimbând subiectul. Locul cel mai afundat de care ai auzit vreodată. Ai văzut doar mlaștinile când ai sosit și digul pietruit care face legătura cu orașul, pe care ai trecut și tu. Ravenna e pe mare, deci nu poate fi atacată dinspre uscat – de aceea nici nu avem nevoie de apărare pe partea aceea, cu excepția digului. Este numit orașul unde zidurile sunt joase și apele mari, unde turnurile plutesc și unde navele își au lăcașul.

— Și unde broaștele și țânțarii sunt cetățeni de onoare! râse Theodorie.

— Și unde zeițele proiectoare sunt Febris și Scabies! îi ținu isonul Flavius.

Attila rămase tăcut, nedumerit în legătură cu numele acestor zeități.

— Febra și râia? Serios, atât de mlăștinos e locul ăsta?

— Era odată, recunoscu Flavius. E un altar vechi al acestor divinități în forum…

— Stai să vezi forumul! îl întrerupse Theodorie. E cel mai mare spațiu în aer liber din lume!

Attila îl mai pironi o dată cu privirea pe servitorul cu buretele, care îngheță pe loc, ca țintuit de perete de forța cu care hunul se uitase la el.

— Și tu Theodorie, spuse hunul bănuitor, tată îți este Alaric, dușman al Romei. În ciuda acestui fapt, ți se permite să bați străzile?

Flavius râse din nou.

— „Permite” nu e un cuvânt de care Theodorie ascultă. Didymus a obosit să-l mai altoiască de fiecare dată când scapă, așa că eunucul se preface acum că nu îl mai vede când se furișează afară din palat. Cum ajunge pe stradă, se simte în elementul lui, ca orice altă odraslă de sânge nobil care și-o caută cu lumânarea. Și tu ai să faci la fel.

Attila pufni, atingându-și cu degetele cicatricele de pe obraz.

— Cred că romanii n-au văzut prea mulți huni la viața lor.

— Or să se obișnuiască cu tine, spuse Flavius scurt, ridicându-se și aranjându-și tunica. Hai să mergem. Ce tot zăboviți atâta?

Attila se smuci din mâinile fetei care slujea la baie ce îi uscase cu grijă părul lung și care se pregătea acum să-i descurce șuvițele încâlcite de săptămâni de zile cu ajutorul unui pieptene cu dinți din carapace de broască țestoasă.

— Drussila! o dojeni Flavius aspru. Dă-i pace!

Attila dădu din cap ușurat și se vârî repede în tunica romană curată ce fusese așezată în cuier

special pentru el.

Într-o jumătate de oră băieții erau în mijlocul grandiosului forum din Ravenna. Flavius arăta cu degetul către apeductul lui Traian într-o parte, către extravaganta Porta Aurea în alta, iar către linia orizontului, către portul cu ape adânci, unde se odihneau vapoare din toate colțurile lumii. La fel de multe nave erau trase la țărm pe docul plutitor pentru a fi reparate la ateliere. Zarva pe care o făceau vânzătorii ambulanți cu marfa lor anima atmosfera și băieții fură nevoiți să se se strecoare ca într-o cursă cu obstacole printre cărucioarele încărcate cu anșoa sărată și scoici marinate, printre sclavii negustorilor care cărau pe cap fixate cu iscusință coșuri cu oale și farfurii din tinichea ce zdrăngăneau la fiecare pas, printre vagonete cu roți în care ardeau cărbuni și se frigeau bucăți de vânat, iepure și păsări sălbatice, ce răspândeau peste tot un miros îmbietor. Acrobații și scamatorii se vânturau prin mulțime, strigând cât îi ținea gura pentru a atrage atenția asupra lor, iar ghicitorii se întreceau care să citească în mai multe palme și să bage mai multe monede în buzunar. Într-o parte, doi bărbați măslinii cu turbane pe cap stăteau turcește pe un covoraș, cu ochii închiși, și murmurau un cântec ciudat, în vreme ce un șarpe dansa hipnotizat pe muzica tânguitoare a unui fluier. În altă parte, dansatori africani săreau și se dădeau de-a dura pe ritmul frenetic al tobelor, iar un magician bătrân se clătina frenetic printr-un nor de ceață, dându-și ochii orbi peste cap, gata să îți ofere vreun elixir al dragostei, să-ți lecuiască bărbăția pierdută sau să-ți tragă afară vreo măsea.

În galeriile acoperite ce se aflau de jur împrejurul pieței erau și prăvălii de sine stătătoare și case unde se servea masa, cu vânzători ce strigau marfa afară și ridicau în slăvi calitățile produselor lor, fiecare dintre ei susținând sus și tare că marfa lui e mai bună decât a vecinului. Pe

latura ce dădea înspre port, un grup de prostituate din Efes dornice să facă un ban bun puseseră pe picioare un bordel lângă zidul umbros al grandioasei bazilici. Când băieții trecură pe lângă ele, fetele legănară din șolduri aţâţându-le simțurile și chemându-i cu ochi dulci în sânul coloniei cu cămăruțe mici din lemn pe care o ridicaseră acolo, niște colibe acoperite cu prelate ceva mai mari decât singurul pat înghesuit care aștepta înăuntrul fiecăreia.

— Aici e centrul Ravennei, centrul civilizației! explică Flavius cu mândrie în glas, făcând un gest teatral prin care cuprindea toată acea întindere imensă dimprejur. E chiar mai mare decât forumul Romei. Lumea întreagă se întâlnește aici. Haideți!

Attila mai zăbovi în urmă, uitându-se surprins în jurul său.

— Centrul civilizației? chicoti ca pentru sine. Da, bun loc acest „forum”. Și în țara mea avem un spațiu întins, un forum. Ai să-l vezi când vei pleca, Flavius.

— Să mergem, îi întrerupse Theodorie. Am să vă arăt ceva ce n-ați văzut până acum.

Tânărul vizigot începu să-și croiască repede drum prin *cardo maximus*, cea mai circulată stradă din centrul Ravennei, ce fusese proiectată în direcția nord-sud.

— Mai sunt și fabricile! proclamă el către Attila, arătând cu mâna în josul străzii, mai la stânga. Nici nu trebuia să se obosească prea mult cu explicațiile, căci Attila putea foarte bine să ghicească unde se aflau, după miros. În toate marile orașe, un tur în care propriul nas îți este ghid, este probabil cel mai imaginativ și pesemne cel care îți aduce cea mai mare satisfacție, căci poți identifica trăsăturile fiecărei străduțe ce pleacă din artera principală doar după felul în care ea miroase. O stradă avea izul înțepător al fructelor și legumelor stricate; alta era impregnată de mirosul greu și acru al pieilor argăsite. Unele alei te

sufocau cu fumul de cărbune ce se ridica dinspre forjele fierarilor, iar altele erau năpădite de duhoarea pe care o răspândeau șoarecii alunari vii, păsările și broaștele țestoase închise în cuștile lor mici făcute din bețe, care așteptau și ele să fie vândute ca animale de casă sau pentru mâncare.

Theodorie lungi pasul și cei doi băieți mai mari începură să alerge după el, pentru a-l prinde din urmă. În ciuda corpului său numai mușchi, Attila era iute și agil, șerpuind ca un iepure sprinten pe străzile pline ochi de mulțime, pe sub care trase de măgari și încărcate cu legume, strecurându-se pe lângă soldații de gardă care patrulau călare sectoarele comerciale ale orașului. Trăsăturile sălbatice ale chipului său, părul lui lung și dezordonat speria trecătorii, iar copiii se opreau din drum și arătau cu degetul către cei trei băieții alergând. După ce ieșiră din forum și se aventurară în cartierele de locuit, Theodorie începu să alerge și mai repede, tăind-o direct prin curți și sărind ca o maimuță peste zidurile ce înconjurau grădinile. Flavius și Attila se străduiră din răsputeri să se țină după el, dar în toată îmbulzeala aceea îl pierdură din ochi pe tânărul vizigot și apoi se rătăciră și ei unul de celălalt. Oprindu-se brusc pe o alee înțesată de oameni, Flavius se ridică pe vârfuri și privi încurcat înainte, lungindu-și gâtul pentru a putea zări ceva dincolo de tarabele și corturile ce flancau culoarul din fața lui, de-a lungul câtorva clădiri.

— Attila? strigă cât îl ținea gura. Privind apoi în josul unei străzi laterale, spuse ca pentru sine: „încotro o fi luat-o?”

— Nici eu nu pot să dau de el, exclamă Theodorie, care încerca să-și croiască drum afară dintr-o mulțime de tineri care strigau și făceau pariuri la o masă de zaruri așezată într-un colț, departe de ochii gardienilor. L-am pierdut acolo, pe ultima stradă.

Flavius privea în susul și-n josul străzilor îngrijorat.

— Mă omoară tata dacă ne întoarcem fără el – mi-a spus cât se poate de clar să am grijă de hun. În viața lui n-a pus piciorul într-un oraș roman…

Chiar atunci miji ochii în față, luat prin surprindere de o lovitură care-l pălise în ceafă. Nici nu apucă bine să-și ducă mâna către locul dureros, căci ochii i făcură mari de mirare. Bucățile sparte dintr-o pară moale, stricată, îi încleiaseră deja părul. Cum se întoarse, îl zări pe Attila unde s-ar fi așteptat mai puțin, zâmbind la câțiva pași în spatele lui și mușcând cu poftă, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat, dintr-o pară mult mai norocoasă decât prima.

— Ochii spre Răsărit! spuse el arătându-și dinții într-un surâs cu subînțeles. Fructele voastre sunt cam pricăjite.

Flavius se încruntă și se lăsă pe vine, ștergându-și creștetul de tunica lui Theodorie. Cel mic se trase într-o parte și protestă zgomotos, dar Flavius își așeză mâna pe spatele său, folosindu-l ca sprijin în acest mod, până ce reuși să îndepărteze rămășițele fructului.

— Ochii spre Răsărit? mârâi amenințător. Ce vrei să spui cu asta?

Attila zâmbi.

— E doar un vorbă veche din poporul nostru…

Flavius îi dădu brusc drumul lui Theodorie și se năpusti asupra lui Attila, dar băiatul hun, mai agil decât romanul, îi anticipă manevra și se eschivă cu mare abilitate. Într-un nor de râsete, cei trei își continuară marșul săltăreț și șerpuitor, până ce Theodorie îi aduse în fața unei porți care dădea spre câmpie, străpungând zidurile groase dinspre sudul orașului. Aici statură un răstimp, cât să-și mai tragă sunetul, înainte să se afunde în noianul de gospodării îngrămădite în partea dinspre oraș. Dădură din coate încolo și-ncoace pentru a-și face loc printre îngrămădeala aceea de roabe și căruțe,

ale căror roți huruiau împinse către piață. De-abia după ce reușiră să pătrundă prin porțile asemănătoare cu un tunel și după ce trecură de niște gardieni plictisiți, văzură întinderea aceea netedă ce se ascundea în spatele fortificațiilor orașului. Flavius spera că se vor opri aici ca să se bucure de lumina dimineții și de aerul proaspăt, purificat de mirosurile grele ale orașului pe care tocmai îl lăsaseră în urmă. Dar încetiniră brusc, iar pe fața lui Theodorie se ivi o expresie neobișnuită de triumf. Attila de asemenea, trase adânc aer în piept. Flavius privi înainte, cuprins de uimire.

De o parte și de alta a drumului plin de praf care ducea spre porți erau șiruri după șiruri de corpuri spânzurate, zeci și sute de cadavre, între care fusese lăsată o distanță de câțiva metri. Toate atârnau în bătaia vântului, legănându-se ușor și făcând frânghiile de cânepă să scrâșnească. Trăsăturile chipurilor acelora fuseseră stoarse, fețele li se uscaseră și se schimonosiseră cumplit transformându-se în strigăte mute, rânjete batjocoritoare chiar, caricaturi ale expresiilor pe care fețele lor le încercaseră în timpul vieții. Trecuse ceva vreme de când spânzurații își dăduseră ultima suflare, căci negustorii și călătorii care băteau drumul acela în mod obișnuit nu mai băgau în seamă spectacolul sinistru, deși mergeau atât de aproape de cadavre, încât dacă ar fi vrut, le-ar fi putut atinge picioarele. Cei vii se obișnuiseră în așa măsură cu morții încât nu le mai dădeau niciun pic de atenție, ca și când șirurile de spânzurători pe lângă care treceau ar fi fost niște simple tufișuri vestejite de ienupăr. Attila privea înmărmurit.

— Cine sunt ei? întrebă cu un glas răgușit după ce privise îndelung acel spectacol înfiorător.

— Dezertori, răspunse Flavius. De obicei îi răstigneam, dar Constantin a interzis această practică încă din veacul trecut.

Auzind aceste vorbe, Theodorie se amestecă și spuse cu entuziasm:

— Acum îi spânzurăm!

Attila simți un fior pe șira spinării și se apropie încet de primul cadavru de lângă el. Dezertorul executat nu era întors către drum, iar fața îi era așezată, cu grijă parcă, spre scândura dreaptă a spânzurătorii cioplită grosolan. Chiar și pe lumea cealaltă încă își ascundea ochii de trecătorii curioși, ca un copil nătâng într-o sală de clasă a morților, pedepsit să stea la colț și să-și înghită singur rușinea. Attila îi atinse cu mare băgare de seamă piciorul cu pielea aceea răpănoasă și ruptă, cu unghiile negricioase. Cadavrul se legănă încolo și-ncoace și orbitele lui goale, scobite de ciori, îi aruncară o privire neînsufletită celui care îl deranjase de la locul lui. Băiatul se uită lung la chipul său și rosti uluit, ținându-și respirația.

— Dar uită-te ce chip are, cicatricele astea de pe obraji, ăsta de aici e hun! De ce-mi spânzurați oamenii?

Flavius cercetă în tăcere prizonierul spânzurat, preț de o clipă. Apoi se uită din nou la Attila, vizibil încurcat.

— A fost *cândva* un hun, dar s-a înrolat în legiunile noastre. Un soldat al Romei rămâne întotdeauna un soldat al Romei. Privește, dacă e să ne luăm după veșminte, cel de acolo e un got, și cel din spatele lui este franc.

— Au servit în armata voastră?

Flavius se încruntă.

— Ei, nu. Hunii și goții sunt mercenari, iar Roma îi plătește pentru serviciul militar. Dar dacă dezertează, nu facem nicio diferență între ei și dezertorii romani.

Attila continuă să meargă pe drumul acela, de-a lungul șirului de spânzurători, cercetând cu atenție fiecare cadavru.

— Cu toții sunt străini. Nu văd niciun roman printre ei.

— Păi nu sunt prea mulți de văzut, îi răspunse Flavius pe un ton calm.

— Mare parte dintre romani nu mai servesc în armata noastră. Uite, până și tatăl meu vine din Pannonia și este generalul cu cel mai mare grad al cavaleriei. Stilicho, care a condus toate legiunile până a căzut ucis anul trecut, era vandal.

— Nu pot să înțeleg așa ceva. De ce nu-și servesc romanii patria? Cum poate un bărbat să nu se pună în slujba armatei propriei țări?

Flavius dădu din umeri.

— Păi ce să zic, cred că imperiul are destui barbari care să facă treaba asta.

Privirea lui Attila se întunecă atunci când auzi cuvântul „barbari”, iar pe chipul său se putea citi lesne jignirea. Ca răspuns, Flavius îi făcu cu ochiul, potolindu-i furia.

— Ar trebui să te obișnuiești cu asta, îi zâmbi acesta. Dacă e s-o luăm așa, și eu sunt barbar, dinspre tata.

Attila îl fixă cu privirea, fără să schițeze vreun zâmbet.

— Haideți odată, melcilor! țipă Theodorie, care n-avea stare. Flavius, hai să-i arătăm circul. Or să fie cursele cu care de luptă în două zile. Poate putem să-i vedem cum se antrenează!

Flavius și Theodorie lungiră pasul, alăturându-se coloanelor de negustori și cărucioare care treceau prin poarta ce dădea spre oraș. Înainte să plece, Attila mai atinse o dată piciorul cadavrului, în semn de respect.

— A fost cândva un hun, șopti băiatul, repetând ceea ce spusese Flavius. Acum e doar un om mort.

IV

— Prin simpla sa definiție, un ostatec trebuie să fie o persoană de seamă în țara care ni se supune,

spuse împăratul nemulțumit. Toți ceilalți ostateci ai noștri urmează regelui ca descendenți la tron.

Attila fierbea de mânie. Prezentarea referințelor sale nu fusese tocmai strălucită. Latina pe care o cunoștea era insuficientă pentru a-i permite să-și susțină cauza sau măcar să răspundă cum trebuie întrebărilor care i se puneau. Cu toate acestea, înțelegea perfect ce anume contesta Honorius.

— Hunii nu sunt supușii voștri, i-o trânti Attila drept în față. Iar eu nu sunt un ostatec orișicare. Sunt Attila, fiul lui Mundzuk, care la rându-i e fiul lui Turda, care se trage din Scemen, care-i era fiu lui Elhe, Elhe fiind fiul lui Opos…

Gaudentius îi dete coate să-și țină gura, apoi înclină din cap respectuos către împărat.

— În principiu, băiatul are dreptate, Augustus. Având în vedere că lumii nu ne sunt supuși și au puțin de câștigat din alianța pe care tocmai am încheiat-o, lui văd de ce ar fi riscat să ni-l trimită pe cel dintâi născut prinț al lor.

Honorius îl privi pe băiat cu răceală.

— Băiețaș obraznic! Și tot pomelnicul ăla de nume e apă de ploaie. Cum să știe un popor care nici măcar nu are o limbă scrisă ce strămoși are? Până și numele pe care-l poartă nu e nimic altceva decât un barbarism…

— Attila înseamnă „fier” în limba mea, interveni băiatul.

— Ei bine, băiețașul nostru de fier trebuie să învețe să se poarte și puțin din modestia romană, spuse împăratul printre dinți. Didymus are dreptate, avem o obligație față de el, deși nu văd cum va dovedi că țara sa are o conduită aleasă, dacă el însuși nu face prea multe parale. Gaudentius, romanizează-l și poate ne va fi de mare folos pe viitor, când se va întoarce printre ai săi.

— Eu sunt soldat, nu profesor, Augustus. Dorești să las de izbeliște comanda legiunilor călare pentru a-l romaniza pe hun?

Privirea ca de gheață a împăratului se mută acum către Gaudentius și zăbovi pe chipul său.

— Nu, nu vei renunța la legiuni, zise Honorius articulând cuvintele în mod egal. Va sta în casa ta, cu familia ta, dar va deprinde retorica, dreptul și matematica sub îndrumarea profesorilor de la palat.

— Atunci îl voi înscrie alături de fiul meu, în secția întâi.

— Nici vorbă, spuse împăratul după un moment de tăcere. Cred că secția a doua e destul de bună pentru cineva de rangul său.

După ce auziră spusele lui Honorius, Gaudentius și băiatul ieșiră din sala de oaspeți fără vreun cuvânt în plus. Prezentarea oficială a referințelor hunului fusese făcută și Attila răsuflă ușurat deîndată ce ieși și fu întâmpinat de aerul proaspăt din curtea palatului.

— Să nu crezi că ai scăpat de tot, spuse Gaudentius cu asprime în glas, în timp ce străbăteau dalele netede de piatră spre cealaltă margine a palatului unde locuia familia generalului, câtă vreme Gaudentius se afla în oraș.

— Secția întâi, secția a doua… Nu prea pricep ce-i cu ele…

— O să înțelegi curând.

Când Attila își ridică privirea pentru a-i privi chipul celui mai bătrân, observă cum Gaudentius își încleștase fălcile de furie.

Sistemul educațional de la palat, asemenea multor instituții similare aparținând altor mari curți ale lumii, era împărțit pe două nivele diferite. Primul dintre ele era destinat vlăstarilor din familia imperială, dar fiindcă Honorius nu avea urmași, acesta era deschis către rude mai îndepărtate– verișori, fiii ofițerilor militari de rang înalt și, într-un număr foarte mare, către diverșii prinți luați ostateci la curtea împăratului. Aproape treizeci sau patruzeci de tineri erau înscriși în secția întâi. Aici

predau cei mai renumiți profesori din lume, iar secției îi erau alocate cele mai performante echipamente științifice și cele mai deosebite instrumente destinate muzicii și artei. Din rândurile acestei secții se ridicaseră cei care aveau să devină mai târziu regi și împărați.

Secția a doua era cea destinată copiilor celor care serveau la palat — mesagerilor, intendenților, sfetnicilor, specialiștilor în diverse domenii și discipline care, datorită faptului că împăratul dorea să-i aibă aproape, trăiau la curte împreună cu familiile lor. Și acestei secții i se acordau resurse considerabile – nu la fel de generoase precum cele conferite secției întâi, dar fără îndoială, de cea mai bună calitate. Singurul punct în minus pe care această secție a doua îl avea era faptul că elevii și profesorii de aici nu erau pe deplin încredințați că sunt *demni* de a se bucura de asemenea resurse. De când se știau, elevii care învățau în secția a doua erau priviți ca fiind norocoși, dar inferiori, înzestrați, dar incapabili. Erau în secția a doua și… de mâna a doua. Majoritatea elevilor și părinții lor acceptau acest statut al lor tacit și erau cu adevărat recunoscători împăratului pentru șansa pe care le-o oferise, aceea de a studia sub îndrumarea unor profesori care până la urmă, îi urmau îndeaproape pe cei mai buni mentori ai imperiului.

Cu toate acestea, pentru Attila, a fi inclus în secția a doua era cea mai teribilă insultă.

În prima zi, în timp ce se plimba alături de Flavius prin împrejurimile palatului, venind dinspre casa acestuia, rămase surprins când Didymus le ieși din cale și îi ceru să intre în curtea în care profesorul secției a doua se pregătea să își înceapă lecția. Când își dădu seama că urma să fie despărțit de ceilalți ostateci de viță nobilă și educat împreună cu băieții astrologului de la palat, Attila se supără teribil.

Fu atât de supărat încât ziua următoare refuză chiar să iasă din camera lui.

Bineînțeles, Gaudentius știuse de la bun început că un băiat atât de orgolios și încăpățânat precum Attila nu ar fi acceptat niciodată să fie redus la un statut inferior. Până la urmă, fiindcă nu izbutise să-l facă pe împărat să înțeleagă cât de umilitoare era poziția la care Attila fusese coborât, Gaudentius acționă de unul singur. Pregăti ordinul necesar pentru transfer, îl semnă cu mâna lui, în calitate de prim ofițer militar al palatului și i-l înmâna lui Didymus, care avea în grijă ambele grupe de profesori. Eunucul acceptă documentul în scârbă, ca și cum ar fi fost scris de către un lepros și totuși nu-l provocă pe Gaudentius, pentru că statutul lui nu-i permitea acest lucru, iar să se plângă lui Honorius nu avu curaj. La două săptămâni după sosirea sa în Ravenna, Attila începu să participe la lecțiile ținute de profesorii de la secția întâi.

În ciuda acestui fapt, jignirea avusese deja loc. Prejudiciul moral pe care romanii i-l făcuseră se clădise pe insulte repetate, iar problemele nu încetară o dată cu înscrierea hunului în secția întâi. Latina lui Attila era greoaie și cam din topor. Nici greacă nu știa, iar multe lecții se țineau în această limbă. Mai mult decât atât, nu era deprins nici măcar cu noțiunile elementare de scris și citit, ce să mai vorbim despre clasicii literaturii și filosofiei, cu care colegii săi de clasă fuseseră îndopați încă din primii ani de școală. Chipul său lătăreț, pielea sa închisă la culoare și părul lung nu-l ajutau deloc să se facă iubit printre ei și printre profesori, iar din cauza faptului că prin venele sale nu curgea sânge nobil, Attila nu putea pretinde un tratament egal cu ceilalți băieți.

Doar Flavius se purta politicos cu el, frățește chiar, mai întâi din milă, apoi din prietenie și admirație sinceră. Cei doi băieți obișnuiau să petreacă împreună seri întregi în camera de oaspeți a familiei Aetius, învoindu-se ca Flavius să-l învețe pe Attila noțiunile de bază ale educației romane. Attila îl răsplătea la rându-i pentru lecții,

dimineața când își făceau exercițiile fizice și își învăța prietenul câteva din tehnicile ascunse de luptă care îl lăsaseră mut pe Flavius la prima lor întâlnire. Romanul făcea progrese rapide la artele marțiale și în câteva săptămâni ajunsese să se apropie chiar de iscusința lui Attila în ceea ce privea anumite manevre de luptă.

Nu același lucru se putea spune despre Attila. Hunul nu prea avea răbdare cu buchisitul. Flavius, după ce termina cu studiul și cu îndeletnicirile sale de la curte avea foarte puțin răgaz pentru a-l ajuta, iar toate acestea nu făceau decât să-i zădărnicească eforturile de a ține pasul cu colegii săi. Bineînțeles, Gaudentius hotărî că nu există o altă cale decât să apeleze la un profesor particular care să-l țină pe hun sub tutela sa după-amiezile, ceea ce-l băga la o cheltuială în plus. Totul se făcu întocmai, iar indignarea clocotindă a lui Attila continuă să crească cu fiecare oră în plus în care era supus caznelor învățăturii, aplecat peste exercițiile obscure de retorică și gramatică pe care le primea de la bătrânul și sfrijitul lui profesor grec. Nici măcar prietenia strânsă a lui Flavius nu putea să-i domolească mânia sau să-i ușureze greutățile cu studiul. Prințul hun trebuia să strângă din dinți și vrând-nevrând să meargă la școală în fiecare dimineață împreună cu prietenul său și să încaseze loviturile cu linia peste degete, atunci când profesorul își ieșea din fire pentru că latina sa era stângace. Tot spre el se îndreptau și glumele sau răutățile celorlalți băieți, care se luau de părul și veșmintele lui, iar hunul înghițea toată batjocura în tăcere. Viața lui de aici era cât se poate de necăjită și Attila se frământa cumplit atunci când îi veneau în minte vastele câmpii pline cu verdeață din țara sa, iar privirea lui stăruia asupra pereților înnegriți ai acestui palat, condus de un eunuc, un loc atât de străin de el. Avea un singur prieten, pe Flavius, și un singur părinte, pe Gaudentius.

Dar Flavius nu avea să mai rămână mult timp în Ravenna. Gărzile hune care-l însoțiseră pe Attila doreau să-și înceapă călătoria spre casă împreună cu ostatecul roman înainte ca apele să se umfle din pricina ploilor de toamnă. Sosise ceasul ca Flavius să pornească spre răsărit.

La șase săptămâni după sosirea hunilor, Flavius încăleca stingherit acel cal scund de război al lui Attila, îmbrăcat într-o armură romană nou-nouță, sclipitoare, și purtând pe umeri o manta ofițerească proaspăt vopsită. Divizionul aprigilor huni călare ce-l însoțise pe Attila la venire, îl înconjura acum pe Flavius. Deși se străduia să-și păstreze chipul demn și fără expresie, faptul că nu schița niciun tel de reacție îi trăda lui Flavius emoția, căci altfel pe fața lui luminoasă ar fi fluturat zâmbetul său obișnuit. La câțiva metri depărtare, îl priveau cei câțiva prieteni și protectori. Mama sa, frumoasă și elegantă, în rochia aceea curtenească gătită cu podoabe, nu reuși să-și țină firea. Se aruncă plângând cu suspine în brațele soțului ei, iar Gaudentius rămase drept, învăluit într-o tăcere nestrămutată, cu o mână cuprinzându-i ferm umerii femeii, care tresăreau cu fiecare hohot de plâns.

Flavius vru să zică ceva, dar în învălmășeala aceea de sentimente – tristețe, teamă, speranță, neliniște, toate izbindu-l laolaltă ca un talaz de ape năucitor – nu-și mai putu găsi cuvintele. Gaudentius întrezări această tulburare a băiatului și înțelese. Își luă la revedere de la el printr-un semn iute și tăcut al capului, apoi se întoarse și își conduse soția înlăcrimată înăuntrul palatului, fără să privească înapoi.

Flavius se uită la comandantul Turgrid, căpetenia călăreților care-l însoțeau și încuviință din cap. Călărețiii se rotiră la unison, așezându-se cu grijă în formație, fără zgomot, de parcă ar fi fost un stol de grauri care întâlniseră ceva în zbor și

schimbau acum direcția. Fără să fie mânați de vreo comandă a călăreților, caii porniră la trap în josul drumului.

De unul singur, departe de mulțimea care privea, Attila asculta resemnat cum se ciondăneau prinții aceia barbari și gălăgioși cu care avea să stea împreună – pentru cât timp oare?

Atâta timp cât regele său și romanii îi cereau să rămână.

— Haide hunule, să mergem să înfulecăm niște carne!

Accentul bine marcat al celtului și hohotele acelea care-ți zgâriau urechile erau inconfundabile și Didymus râse și el satisfăcut, amuzându-se.

— Liniște, Vortigern! îl dojeni ușor eunucul. Cu toții avem câte o preferință culinară – chiar și hunii!

Attila strânse din pumni, dar își păstră calmul, uitându-se lung la spatele îmbrăcat în piele al celor din *zuun*, care se îndepărtau și apoi dispărură de tot în spatele zidurilor palatului. Privi apoi la expresia aceea zeflemitoare de pe fețele celor care urmau să-l chinuie aici și furia i se aprinse și mai tare. Va veni și vremea când le va arăta el veneticilor aceștia, tuturor, inclusiv romanilor, cine sunt adevărații barbari!

Totuși, acum nu era momentul potrivit. Attila își ținu cumpătul, se întoarse și se îndreptă cu pași molcomi către palat, trecând prin fața celorlalți prinți.

V

Ultima așezare romană câtuși de mică prin care trecu Flavius fu Viminacium, pe malurile mâloase ale Dunării, care se afla la limita aproximativă dintre cele mai îndepărtate avanposturi ale Imperiului Roman și Ținutului hunilor. La acel oraș pe care îl lăsaseră în urmă acum și pe care

Turgrid îl descrisese pe scurt ca fiind o localitate destinată comerțului de pe râu îl uimise sărăcia și amorțeala în care era cufundat. Căci într-adevăr, la prima vedere crezuse că acele colibe firave, confecționate din nuiele de-a lungul albiei râului serveau ca adăpost animalelor. Că ele erau folosite ca locuințe înțelese doar după ce călăreții huni îi arătară plini de admirație cum cei care trăiau în ele le ridicaseră deasupra apei pe niște piloni. Până când nu îi văzu pe locuitorii lor cum își aruncau undițele în apă direct din casă și cum făceau mare economie de spațiu, trăgând ceea ce prindeau prin aceleași găuri date în podea prin care scăpau de altfel și de propriile dejecții, Flavius nu putu înțelege ce avantaje ar fi avut o astfel de locuință. Mai mult, romanul nici nu vroia să audă de felul în care sătenii găteau peștele aici.

Deși locul era oficial sub stăpânire romană, fusese atât de des jefuit de cotropitorii venind de pe ambele maluri ale râului, încât oricât de mult ar fi vrut sătenii să aducă îmbunătățiri așezării și să construiască alte clădiri, totul ar fi fost în zadar. Șanțurile de apă ale străzilor erau umplute până la refuz cu măruntaie de pește și rămășițe de mâncare, băile se prăbușeau în ruine și câinii aproape sălbăticiți fugeau turbați printre tarabele dărăpănate ale pieței publice. Cei tineri părăseau orașul cât de repede aveau ocazia, aici rămânând doar cei bătrâni, cei săraci cu duhul și cei care se mulțumeau să câștige ușor un bănuț sau doi prin a-i trage pe sfoară pe călătorii ce aveau drum pe acolo. Ce rasă erau cei de aici era greu de spus, erau o amestecătură, un oraș de metiși, oamenii având trăsături fizice împrumutate de la strămoșii lor huni și ostrogoți, dar și de la o mulțime de alte nații. Vorbăraia pe care o auzea Flavius pe străzi era presărată cu latina învechită a veteranilor legionari, din rândurile cărora unii se stabiliseră aici cu pensiile lor cu tot, cu soțiile lor liniștite și

copiii lor cu părul vâlvoi, căci pământul era ieftin în acest ultim bastion dinaintea barbarilor.

Cum ajunseră, Flavius și cei care îl însoțeau își întinseră păturile de dormit în mijlocul forumului plin de noroi în așteptarea târgului săptămânal ce avea să se deschidă dimineața următoare unde urmau să se tocmească pentru provizii de drum.

— Aici parcă se sfârșește lumea, spuse Flavius către Turgrid.

— Într-adevăr, așa e, mormăi hunul drept răspuns. E sfârșitul lumii *tale.*

Trecerea de partea cealaltă a râului era în grija vâslașilor huni, care nu numai că îi ajutau să treacă pe călători peste întinderea aceea gălbuie de apă a Dunării, dar îi și împiedicau pe cei venind dinspre nord, pe huni și aliații lor, să treacă fără permisiune spre teritoriile romanilor dinspre sud. Vâslașii foloseau pentru transportul călătorilor niște canoe scobite, cărora le ziceau *monoxyli*, după denumirea grecească, iar caii și echipamentele erau trecute dincolo cu niște plute șubrede cu vâsle, din bușteni legați nu prea strâns unul de altul, astfel încât apa țâșnea printre ei, udând leoarcă deopotrivă bagajele și animalele speriate. Flavius îndură scârbit toată acea călătorie care îi provocă greață și dădu afară tot micul dejun sărăcăcios pe care-l înghițise în dimineața respectivă. Se consolă cu gândul că dacă trebuise să fie luat ostatec, măcar va fi trimis către un popor ce trăiește pe uscat, cum era cel al hunilor. De-ar fi fost dat pe mâna unui popor de marinari, n-ar fi supraviețuit nici călătoriei până acolo. Când făcu primii pași pe malul acela străin, Flavius se simți de-a dreptul ușurat.

Însă nici nu avu timp să savureze cum se cuvine faptul că răzbise dincolo de apă că însoțitorii săi, bucurându-se în tăcere că ajunseseră acasă, mânară acum caii și mai repede. Cum se depărtau de râu pe drumul bătătorit care ducea către capitala hunilor, Flavius fu mai întâi uimit, apoi de-a

dreptul nedumerit în legătură cu regiunea aceea: peisajul era alcătuit din câmpii ce unduiau în bătaia vântului și se extindea la infinit, fiind imposibil de vast și de necuprins cu privirea. Citise scrierile geografilor și știa că acest ținut, deși vara era deosebit de frumos, devenea groaznic și pustiu iarna. Climatul lui aspru se răsfrângea și asupra comportamentului crud și tăcut al locuitorilor și animalelor care viețuiau aici.

În prima noapte când își așezară tabăra dincolo de râu, Flavius se strecură ușurel departe de tovarășii săi de drum, fără ca aceștia să-l simtă și pentru prima dată în viața lui nu mai auzi nimic, nu mai simți nimic, nu mai mirosi nimic și nu mai simți gustul niciunui lucru. Era împresurat peste tot de întuneric, niciun felinar nu era la îndemână și nici linia roșiatică a orizontului, nici vocile oamenilor, mirosul de animale sau gustul prafului purtat de vânt. Când era mic, își închisese de multe ori ochii și își astupase cu palmele nasul și urechile pentru a evita contactul cu orice stimul din afară, lipsindu-se de bunăvoie de un simț sau două. Dar să-i fie răpite toate cele patru simțuri deodată și nu din propria voință, ci pentru că nu *existau* stimuli în jurul său, era într-adevăr șocant. Când își dădu seama ce i se întâmplase simți cum i se taie picioarele, sau mai degrabă că picioarele sunt tot ce îi mai rămăsese, singurul contact cu pământul și cu lumea vie. Căzu în genunchi, pipăind avid pământul cu palmele și ducându-și la nas bulgări întregi de pământ reavăn pentru a-și umple nările cu mirosul acela de țărână proaspătă. După o vreme răzbătu până la el uguitul dogit al unei păsări de câmp cu puii ei. O adiere de-abia simțită țâșni de undeva și șuieră ca un murmur abia auzit de la un capăt la celălalt al ierburilor înalte. Un șuvoi lin de polen se scutură de pe ele și buzele și nasul îi fură luate cu asalt. De-abia acum pricepu că simțurile îi reveniseră la normal și că totul era bine.

În dimineața următoare, pe când ridicau tabăra pentru a porni mai departe, Turgrid îl chemă la el. Avea în mâini o legătură mare, acoperită de o pânză vopsită și băiatul se trezi cu ea în brațe fără niciun cuvânt în plus.

— Ce-i asta? întrebă Flavius nedumerii.

— Te afli în Ținutul hunilor acum, răspunse scurt căpetenia. Vei fi crescut la curtea regelui. E un dar pe care băieții noștri îl primesc atunci când împlinesc zece ani. Tu ai cam întârziat, dar ai să-i prinzi din urmă. Regele îți trimite aceste lucruri ca un dar de bun venit, pe care l-am purtat cu mine încă de când am părăsit Ținutul hunilor, cu luni de zile în urmă.

Flavius se așeză pe vine, lăsă bocceaua pe pământ și desfăcu pânza cu băgare de seamă. O suliță din lemn de frasin cu vârful de os atât de perfect netezit încât lucea, un frâu din sfoară împletită cu fâșii de pânză și un arc lustruit cu meșteșug, asemănător celor pe care le văzuse atârnând de pe umerii soldaților care-l însoțeau, dar pe care nu avusese ocazia să le cerceteze îndeaproape. Plin de încântare, băiatul ridică arma de jos și începu s-o răsucească încet în mâini.

— Sunt pentru mine? Din partea regelui? N-am văzut niciodată un arc ca ăsta…

– E un arc de război, îi zise Turgrid, a cărui formă a fost gândită de cei mai buni meșteșugari ai noștri. S-a lucrat la el zece ani.

— Zece ani?!

— Zece ani pentru a alege cele mai vrednice bucăți de lemn, cele mai bune coarne și cel mai bun os, pentru a-i da timp să se usuce cum trebuie și apoi pentru a tăia materialele în forma potrivită, pentru a comprima forța dată de tendoanele de ren curburii arcului și a găsi proporțiile corecte dintre părțile flexibile și cele rigide ale armei. Nu-i lucru ușor.

Acesta fusese cel mai lung șir de cuvinte pe care Turgrid îl rostise de când plecase din Ravenna și

Flavius își ridică privirea către el, prinzând cu surprindere acea expresie entuziasmată ce străfulgera chipul comandantului în timp ce privea mândru acea armă extraordinară.

— Uite, continuă Turgrid, luând arcul din mâinile lui Flavius. Este un arc reflex, când îl întinzi își schimbă curbura. E făcut din lemn de frasin, țeapăn și trainic. Coarda e din tendoane pentru a-l face flexibil, iar brațul arcului e din coarne de ren, care-i dau o arcuire mai puternică. Bate la două sute cincizeci de pași de-aici.

— Două sute cincizeci! Dar e…

— Flavius făcu un calcul rapid în minte – asta înseamnă că țintește de două ori mai departe decât un arc roman! Băiatul privi arma aceea mut de uimire.

— Armonia materialelor din care este făcut și felul în care ele se îmbină îi conferă toată puterea. Rezistența și durabilitatea lemnului, viteza și iscusința bivolului, forța mortală a renului cu coroana-i bogată…

— Da, am mai văzut arcuri compuse.

— Sigur, dar nu ca ăsta. Privește, aici sunt șapte plăcuțe din os care întăresc urechile arcului și fixează mai bine coarda. Cele două brațe ale arcului sunt asimetrice și asta face ca săgeata să țâșnească mai tare, iar arcașul să manevreze mai ușor arma atunci când se deplasează călare.

— Călare? O să trag cu arcul călare? Dar sunt un simplu ostatec! Cum crezi că o să învăț să…

— Ai să înveți cum învață și ceilalți băieți, răspunse Turgrid. Nu există oaspeți care să stea cu mâinile în sân printre huni, fie ei și ostateci. N-ai să stai închis în camera ta și să te văicărești că nu ești și tu precum colegii tăi. Aici toată lumea își câștigă mâncarea doar luptând alături de camarazi.

Flavius încuviință din cap dându-și importanță.

— Perfect. Începem chiar acum?

Turgrid îl fixă sceptic cu privirea.

— Acum?

Flavius apucă de arc și începu să-l încordeze.

— Așa. Azi călărim. Avem timp de tras în timpul călătoriei.

Turgrid îi luă arcul din mână și îl puse înapoi în legătura de pânză.

— Îl ții taman invers decât trebuie. O să începem cu armele mai simple prima dată. Ia lancea de acolo. Ești roman, ar cam trebui să te pricepi la aruncat o *pilum.*

Flavius zâmbi. Ca orice băiat roman, era deprins să arunce sulițe încă de când învățase să meargă singur. Se uită împrejur și ochi o butelcă de apă din piele de capră, cam cât pieptul unui bărbat, agățată de un trepied improvizat din trei lănci ale soldaților călare, cam la treizeci de pași depărtare.

— Fii atent, îi făcu semn lui Turgrid și ridică sulița ce zăcea la picioarele lui. O cântări în mâini o dată, de două ori, încercând să-i afle punctul de greutate. Apoi, când o ținu întocmai cum trebuia, se întoarse cu fața spre butelcă. Așteptă un răstimp cât să se concentreze bine, precum fac atleții la Olimpiadă când se pregătesc la aruncatul suliței, și mai pe urmă ținti cu atenție, poziționându-și picioarele în linie dreaptă, exact cum învățase de la instructorii săi de gimnastică. Reglându-și respirația, își dete ușor mâna dreaptă pe spate, întinzând-o pe cea stângă într-un perfect echilibru și apoi, cu un strigăt puternic, azvârli lancea.

Arma țâșni iute și năprasnic. Nimeri peste una din celelalte sulițe deja înfipte și sunetul așchiilor ce săriră împrejur fu ca un trosnet. Străpunsese vibrând colțul de sus al butelcii, despicându-i pielea. Un jet de apă împroșcă totul înjur.

Flavius chiui de bucurie.

— Ai văzut? L-am nimerit în umăr! I-a năvălit sângele afară și tot restul. N-are să mai lupte mult soldatul ăsta!

Turgrid se uită lung la pielea aceea ciuruită de capră. Nici măcar nu tresărise. Se îndreptă semeț către tripod, agăță de un ciot căciula sa de lână,

smulse afară sulița de unde era înfiptă și fluieră scurt.

Iapa lui își ridică capul din herghelia de cai care păștеau aproape în iarba înaltă până la brâu, necheză în semn de răspuns și o luă la trap până la hun, împingându-și capul în pieptul său și adulmecându-l ușor. Acesta fu în doi timpi și trei mișcări pe pernița de călărit și își potrivi picioarele în scări. Flavius îi privi cu gura căscată de mirare. În tot timpul acesta Turgrid nu rostise niciun cuvânt.

Plescăind molcom din buze pentru a-și mâna calul, comandantul se întoarse și o luă la galop spre tabără. După două sute de pași se opri, făcu cale întoarsă și fără să mai piardă timpul pentru a-și recăpăta ținuta în șa, își împunse calul cu călcâiele și se repezi înainte.

Aplecându-se în josul gâtului animalului astfel încât corpul lui de-abia se ridica deasupra capului calului, Turgrid alergă spre tripod cu o viteză amețitoare. Soldații se dădură la o parte din calea lui și priviră curioși acel tăvălug în mișcare. Când mai avea vreo șaizeci de pași, dădu drumul frâielor și se ridică în scări în timp ce calul de sub el alerga tot cu viteză maximă. Dintr-o singură mișcare, de parcă mâna sa era unsă și luneca rapid, azvârli sulița.

Viteza cu care calul său se năpustise furios în direcția țintei și forța cu care hunul zvârlise făcură sulița aproape invizibilă. Flavius, încremenit de mirare, o auzi șuierând și apoi aceasta străpunse mijlocul căciulii, zbârnâi pe lângă celelalte lănci înfipte una lângă alta fără să le atingă măcar și trosni undeva într-un delușor în depărtare, înfigându-și vârful în pământul moale, dar îngropând acolo și căciula pe care o pălise cu așa putere.

Flavius nici nu avu răgaz să tresară la o asemenea lovitură magnifică, căci deîndată ce Turgrid tropăi călare pe lângă el, simți cum

mâinile îi sunt legate în jurul corpului și numaidecât cineva îl ridică cu totul în aer. Când i se dădu drumul, căzu ca o cârpă pe o parte și vântul puternic îi făcu praf plămânii, căci se trezi tras cu o viteză nebună prin iarba aceea înaltă. Tot noroiul și smocurile de iarbă îi umplură gura și-i intrară în ochi și ca prin ceață, zăpăcit și plin de durere, vedea picioarele în cizme de piele ale soldaților cum treceau pe lângă el. În vuietul asurzitor ce-i chinuia urechile, le auzea din când în când strigătele și hohotele lor de râs îi sunau tare în cap.

I se păru că trecuse o eternitate până ce târâșul și zvârcolitul lui prin câmpul înverzit luă sfârșit. Stătu întins la pământ, amețit și fără suflu, simțind cum juliturile pe care și le făcuse pe umăr și la șold cât fusese târât pe jos încep să-l usture cumplit. Văzu imediat cum i se întinde mâna ca să se ridice din nou în picioare. Ca prin ceață, îl zări pe Turgrid deasupra lui, pe calul său, ridicând un lasou deasupra capului, același lasou cu care fusese el prins mai devreme. Era făcut dintr-o țesătură împletită, exact ca acela pe care-l primise și el printre armele dăruite de rege.

— Un lasou de război, băiete, rosti Turgrid voios, fără să-și facă prea multe griji în legătură cu cel pe care-l însoțea, care era zăpăcit complet și plin de vânătăi. O *pilum* nu e rea deloc ca armă, nu zic, dar dacă de-abia i-o înfigi unuia în umăr, atunci să știi că acela o să-ți verse mațele afară cu sabia lui. Pentru lupta călare dusă față în față, cunosc foarte puține lucruri mai eficiente ca lasoul ăsta de război.

Deîndată ce Flavius își mai veni în simțiri, toată furia lui luă avânt.

— Puteai să mă omori! Nu ești în toate mințile?

— Romanii n-au lasouri. Nici goții n-au, nici gepizii sau alanii. Noi folosim lațurile astea ca să prindem și să îmblânzim caii sălbatici, dar puține popoare mai fac asta. Și împotriva dușmanilor ne

folosim de ele. Dacă mi-aș fi propus să te trimit pe lumea cealaltă l-aș fi vârât într-un șănțuleț de pe lancea mea de cavalerie și s-ar fi dus mai bine, la o distanță mai mare. Și nu ți-aș fi prins eu mâinile și pieptul în laț. În jurul gâtului ți l-aș fi legat.

Flavius îi aruncă o căutătură lungă, disprețuitoare, într-un bun sfârșit, își recăpătă cuvintele și spuse:

— Dar arcul? Când am să învăț să trag cu arcul?

— La timpul potrivit, răspunse Turgrid, îndepărtându-se. Mai întâi ai să te deprinzi cu sulița și lasoul. Cum fac și băieții noștri. Haide, ar trebui să-i dăm bătaie mai departe.

Flavius adună legăturica cu arme și o prinse de șaua calului său apoi încălecă cu chiu cu vai. În Ravenna era considerat a fi cel mai desăvârșit tânăr în mânuirea armelor dintre toți camarazii săi și nu de puține ori fusese lăudat de instructorii săi militari. Dar ce soi de oameni erau hunii aceștia, care îl aruncaseră de două ori cu fața la pământ fără drept de apel, înainte să-și dea măcar seama că nu le putea ține piept în luptă? Acești huni care își râdeau de toate sforțările lui de parcă n-ar fi avut în față decât o biată muscă pe care trebuiau doar s-o alunge din cale?

Durerile ce-l chinuiau tot mai aprig în umăr și în șold, unde pielea fusese jupuită cât hunii îl târâseră pe jos îl îngrozeau și se întreba ce tehnici trebuia să deprindă până să poată măcar să stea drept în fața unora ca ei.

Și mai mult îl înspăimântau cele două săptămâni de călărie care încă trebuiau să se mai scurgă până la sosirea mult așteptată.

Dar timpul zbură repede și, de când părăsise acea localitate comercială murdară de la malul râului, Flavius aproape că nu văzuse picior de om în întinderea aceea nemărginită, până acum, când în sfârșit se putea zări în depărtare capitala hunilor.

Istovit, plin de noroi și durându-l toate cele își opri calul pe o moviliță de unde putea cuprinde cu privirea toată câmpia. Deodată, Turgrid făcu semn spre orașul ce se contura în depărtare. Flavius privea plin de mirare la mulțimea aceea dezordonată de case din scânduri, corturi și acoperișuri rotunde din pânză. După șase săptămâni încheiate de mers călare prin sălbăticie, prin păduri și câmpii nesfârșite, care-i era răsplata? Acest oraș, dacă s-ar fi putut numi oraș tabăra asta dezlânată, era rezultatul călătoriei atât de chinuitoare?

Așa simplă și banală, capitala nu era departe ca înfățișare de un sat mai mare de ciobani. Totuși, îi lipsea farmecul acela rustic al așezărilor subdezvoltate. Într-adevăr, în vreme ce păstra încă aspectul sărăcăcios și glodul cătunului care fusese odinioară, Flavius putu să vadă cu ochiul liber că orașul împrumutase de asemenea și cele mai urâte caracteristici ale unei tabere întârziate de refugiați, în speță, o anume mizerie fără de seamăn. Rămase așa, uitându-se dezamăgit la ținutul acela și încercând să nu se gândească câți ani va fi nevoit să trăiască aici, departe de Ravenna lui veselă și plină de culoare. Dintr-o dată însă, îi veni în minte încă o întrebare:

— Căpitane, strigă spre Turgrid, care lăsă calul mai moale, ca să-l poată prinde romanul din urmă. Aproape că am sosit și iată, eu nici măcar nu știu cum se numește capitala voastră. Cum îi ziceți așezării acesteia?

Ce-i drept, oricine vorbea despre capitala hunilor, fie că era tatăl său sau alt oficial din Ravenna, sau chiar Attila însuși, făcea referire la ea spunându-i pur și simplu: capitala hunilor. În loc să-i răspundă la întrebare, Turgrid nici nu binevoi să-l privească pe Flavius, ci dădu pinteni calului mai departe.

— E capitala hunilor, mârâi el aspru. N-are vreun nume. Azi e aici, pentru că intrăm în

anotimpul rece, turmele noastre sunt strânse și regele poate să-și țină aproape sfătuitorii și curtea. La anul va dispărea.

— Va dispărea? Cum poate un oraș să „dispară”?

Turgrid scutură ușor din umeri.

— Va dispărea. Mulți își vor duce turmele mai spre stepă, ca să pască acolo. Rugila și armata vor merge și ei mai departe. Doar câțiva sclavi vor rămâne să muncească pământurile. Noi n-avem nevoie de oraș.

— Și ei se vor întoarce la anu’?

— La anul, sau poate nu. Aici, sau poate în susul râului. Sau pe râu în jos. De ce să dăm nume unui astfel de oraș? Ce, romanii dau nume fiecărei tabere unde dorm legiunile lor?

— Nu, dar…

— Atunci e lesne de-nțeles de ce nu are nume. Pur și simplu.

Acestea fiind spuse, romanul nu mai putu să afle nimic în plus.

Doar într-un târziu se obișnui Flavius cu ideea de a trăi printre acele colibe sărăcăcioase, când deja mergea călare pe străzile orașului, alături de soldații ce-l însoțeau. Ajuns aici, uimirea și deznădejdea lui deveniră și mai puternice. Armura și mantaua sa băteau la ochi și-l diferențiau de ceilalți, la fel cum echipamentul acela soios din piele al hunilor fusese privit ciudat de locuitorii Ravennei mai odinioară. Și aici, ca în orașul său de baștină, oamenii se opreau în drum și făceau ochii mari, dar de data aceasta se holbau la el, nicidecum la fețele sălbatice și nepăsătoare ale gărzilor lui. Artera principală ce tăia capitala era mai degrabă un drum de pământ plin de gunoaie, sordid și claustrofob. La tot pasul țâșnea în drum câte-un câine păduchios, orătănii pe jumătate sălbatice, și o droaie de derbedei ai străzii murdari ca vai de ei li se încurcau cailor în picioare, mișunând pretutindeni. Oriunde te uitai, clădirile

din lemn ridicate în mare grabă zăceau dărăpănate, înclinate într-o rână. După săptămâni întregi de călătorie călare prin păduri și câmpii cu acei călăreți tăcuți, Flavius se simți pentru prima dată asaltat de larma de pe stradă – simțurile îi erau copleșite de sunetele ce veneau dinspre negustorii care-și strigau marfa aceea amărâtă, rudimentară, dinspre femeile care strigau cu voce ascuțită una la alta și dinspre vitele care stăteau chiar în pragul caselor.

Flavius se aplecă înainte, ca să-i strige din nou pe călărețiii din escortă.

— Turgrid! Încotro e forumul?

Hunul îl fixă cu privirea, fără să înțeleagă și crezând că Turgrid nu-l auzise, Flavius mai puse o dată întrebarea, rostind cuvintele mai rar.

— Forumul, am zis! Știi tu… spațiul acela mare, în aer liber!

Turgrid de-abia tresări și făcu semn înainte.

— Acum mergem la palat la rege.

Flavius dădu din cap uimit și se dădu bătut. O capitală fără nume? Un oraș fără forum?

Divizionul călare trecu la trap pe sub fortificația de lemn bine păzită, străjerii dădură din cap cu respect și călărețiii urcară o serie de trepte cioplite în lemn, la capătul cărora era ridicată o clădire modestă din scânduri, cu ferestrele și burlanele de fum construite cam din topor. Construcția era îngrozitor de grosolană și ne finisată, după standardele romane – până și locuința prefectului celei mai neînsemnate capitale de provincie era mai arătoasă decât această adunătură de lemne – dar era de departe cea mai mare și cea mai frumoasă clădire din oraș. Se vedea de afară cât de trainică era construcția, căci avea o mulțime de țăruși din lemn care o susțineau la îmbinări, iar consolidările de sub streșinile decorative erau un lux care lipsea aproape cu desăvârșire din arhitectura celorlalte clădiri.

Era și considerabil mai mare decât casele pe care le văzuse în trecere, deși după standardele romane rămânea încă neobișnuit de mică. La prima vedere, Flavius ar fi zis că avea cam șase camere, în comparație cu celelalte clădiri, care nu păreau să aibă mai mult de una sau două camere. În privința asta, avea dreptate și nu prea, după cum urma să afle mai târziu, căci palatul deținea într-adevăr spațiu suficient pentru șase încăperi, deși în realitate el era o singură cameră cu pereți despărțitori mobili alcătuiți din paravane tapisate. În ciuda dimensiunilor mari ale palatului, el se putea transporta de colo-colo, ca toate construcțiile din oraș. Flavius avea să descopere asta primăvara următoare, când palatul fu demontat, încărcat în care trase de câte șase boi și reasamblat apoi, așa cum era înainte. Ani de-a rândul, scândurile acelea roase de vreme fuseseră puse una peste alta și prinse în cuie și așezate în așa chip încât să formeze un „palat” demn de regele hunilor. Trecuseră atâția ani peste ele, că și acum se simțea în curte mirosul acela insuportabil de putregai care răzbătea de la lemnul vechi, mâncat de carii, un iz copleșitor care, așa cum ieșea de pe ferestre și era purtat de vânt pretutindeni, era deosebit de pătrunzător. Ici-colo se ivea câte o bucată de lemn nou, acolo unde fusese înlocuită scândura fărâmată, și oricine ar fi recunoscut-o de la o poștă, căci câteva mărgele fine de rășină proaspătă răzbiseră afară din lemnul încă verde și străluceau acum la soare ca niște giuvaere.

Flavius pufni dezgustat.

— Nici măcar forumul nu l-am văzut! mormăi el. Attila mi-a zis că aveți și voi un spațiu mare și întins…

Când ajunseră în dreptul scărilor vru să descalece, dar Turgrid îl țintui pe loc, șuierând ascuțit printre dinți. Flavius privi înainte și văzu că toți ceilalți călăreți rămăseseră pe cai și îi mânau să urce acele trepte abrupte de lemn.

— Ne dăm jos de pe cai doar dacă regele poftește, șopti Turgrid.

La capătul scărilor, Flavius se opri și se uită în urmă. Palatul, după cum vedea, era la marginea orașului, și din poziția aceea, putea să pătrundă cu privirea dincolo de palisade, dincolo de străzile înțesate de trecători – către șesul de dincolo de palat, infinit, pustiu, verdeață cât vezi cu ochii, stepă până la linia orizontului. Cuvintele lui Attila îi veniră în minte pe dată: „Un spațiu întins, în aer liber”. Flavius surâse ca pentru sine.

Acolo unde se sfârșeau scările îi aștepta călare, chiar la intrarea în palat, un hun mai bătrân, să fi avut vreo cincizeci de ani, dar care păstra acea ținută atletică și avea aceeași față aspră ca a veteranilor din escortă. Și totuși, omul era diferit – barba lui rară, albă, vârstată cu fire cenușii, se distingea de bărbiile supte și obrajii plini de cicatrice ai gărzilor ce-l înconjurau pe Flavius, iar expresia aceea luminoasă, prietenoasă, de pe chipul său era într-un contrast evident cu privirea rece a soldaților. Era o față *vie,* își zise Flavius și fu uimit de câtă vitalitate emana chipul acela. Căci da, bărbatul chiar *zâmbea* și Flavius simți atunci cum i se ia o piatră de pe inimă și avu un sentiment de ușurare sufletească. Un zâmbet, primul semn de afecțiune umană pe care-l vedea de când părăsise Ravenna. Regele Rugila se apropie călare și ajuns în dreptul lui Flavius îl apucă de braț cu căldură.

— Bun venit. Bine-ai venit, prințe Flavius Aetius!

Flavius îl privi lung, și rămase trăsnit, căci nu numai că omul pe care-l avea în față radia o anume bunătate neașteptată, dar dintr-o dată el însuși căpătase o altă soartă. *Prințe…?* înainte să poată îngăima un răspuns, regele încuviință din cap și un grup de muzicanți îi ieși lui Flavius înainte, începând să intoneze un refren furtunos, care, după toate aparențele, părea să fie un cântec de întâmpinare. Viorile sculptate sub formă de capete

de cai se tânguiau, două fluiere de lemn răsunau ascuțit, iar un bărbat cu o tobă mică, ca o tamburină, atârnată de gât, începu să bată cu degetele un ritm al lui, fără să-i pese de cadența cu care cântau ceilalți. Regele surâdea voios, așteptând calm ca Flavius să-i întoarcă urarea de bun venit, iar acesta se bâlbâi încurcat, rostind primele cuvinte care îi veniră în minte.

— Mulțumesc, înălțimea Voastră. Dar nu sunt prinț. Tata se trage din Pannonia și este general în slujba împăratului…

Dar nu-și putu termina fraza, că peste cuvintele lui izbucni tot mai tare muzica, iar regele șterse orice urmă de îngrijorare din sufletul băiatului, părând a nu fi tulburat de faptul că Flavius nu era din familia regală. Cât se dezmetici și trase aer în piept pentru a încerca să-i expună din nou situația regelui, o femeie în vârstă, care de asemenea zâmbea, făcu un pas spre el, atingându-i piciorul cu o deosebită considerație. Regele strigă către Flavius într-o latină stâlcită ceva care suna asemănător cu „regina-mamă”, dar fu din nou întrerupt, căci cele două tinere femei care o însoțeau pe distinsa doamnă se strecurară pline de grație între cei doi cai și ridicară deasupra capului o masă mică de argint, la care bărbații călare puteau ajunge cu ușurință. Cu un zâmbet larg, regele ridică una din cele două cupe și i-o puse lui Flavius în mână.

— Regina-mamă te invită să te bucuri de ospitalitatea casei noastre regale și te roagă stăruitor să guști din vinul și din carnea de la noi, pe care chiar ea le-a pregătit pentru tine.

Flavius îl urmări cu atenție pe regele hun și luând exemplu de la el, apucă o bucățică de carne uscată dintr-un vas aliat pe măsuță. O înghiți iute și apoi dete peste cap toată cupa de vin dintr-o singură mișcare. De jur împrejur, cei care priveau scoaseră o serie de chiote și urale și până și călărețiii aceia tăcuți se bucurară, mai pe înfundate.

Ochii regelui scăpărară preț de o clipă.

— Vinul acesta, un obicei minunat pe care l-am deprins de la prietenii noștri dinspre Apus, spuse el. Pe vremea tatălui meu n-aveam altceva în afară de *airag* – lapte fermentat de iapă - pentru a-i cinsti pe oaspeți. Dar acum am devenit și noi mult mai rafinați.

După ce plescăi din buze mulțumit, regele lăsă jos pocalul, își balansă puțin picioarele și descăleca iute, sprinten ca un fecior din cei mai tineri. Când și Flavius se dete jos de pe cal, o sumedenie de fetișcane făcură roată în jurul lui, ciripind vesele și sorbindu-l din ochi cu interes. Regele aruncă o privire către muzicanți, care începuseră să cânte cu și mai mult foc ca să se facă auziți peste vocile stridente ale femeilor, le făcu semn să se oprească din cântat, apoi se întoarse către oaspetele său.

— Nevestele mele, îi spuse lui Flavius cu căldură în glas. Câteva dintre ele! Și el, el este nepotul meu Bleda, fratele mai mare al lui Attila. Bleda, faceți cunoștință, băiete!

Din spatele regelui, un chip delicat, timid, privi temător și apoi păși cu grijă înainte, sprijinindu-se anevoie de o cârjă de lemn, prea scurtă ca el să se poată propti în ea, așa cum o ținea sub braț. Se vedea clar că băiatul nu suferea din pricina vreunui accident, de la o căzătură de pe cal de pildă. Cârja era uzată căci fusese folosită îndelung, iar lemnul ușor al mânerului lucea asemenea unui os neted, bine șlefuit. Pe chipul băiatului se citea o anume șovăială, dar și istețime și dorință de cunoaștere. Șchiopătă până la Flavius pe picioarele acelea încovoiate, iar zâmbetul cu care-l întâmpină fu la fel de strâmb. De-abia acum își dădea seama Flavius de ce voinicul de Attila fusese trimis ostatec în locul fratelui său bolnăvicios.

Regele se uită la el cu niște ochi mândri.

— E drept că Bleda nu va putea să fie niciodată un călăreț sau un războinic de ispravă, dar este un

bun sfetnic și ar fi un rege înțelept.

Bleda clipi și surâse, apoi se retrase la locul lui.

În spatele nevestelor, o droaie de copiii se bulucirăă în față, căci nu se mai puteau abține și ridicându-se pe vârfuri sau sărind unul în spinarea altuia, încercau din răsputeri să-l vadă mai de-aproape pe acel străin înalt și care arăta atât de ciudat pentru ei. Băieții erau rași în cap, iar țestele lor netede păreau unse și străluceau în soarele acela puternic. Două șiruri de fete ceva mai coapte defilară solemn prin fața regelui, învețmântate în pelerine sclipitoare de mătase, asemănătoare cu cea pe care Flavius o văzuse o dată în Ravenna la un sol persan. Părul le era împletit cu măiestrie în niște cosițe care mai că atingeau pământul. Fiecare fată ținea în mâini o margine a unei țesături albe și când ajunseră lângă rege, ridicară pânza în sus pentru a forma un fel de boltă ca un tunel, care îi conduse, fluturându-le deasupra capului, până la intrarea în palat.

— … Și ei sunt copiii mei! adăugă regele. Bine-ai venit, prințe Flavius. Vei sta cu noi, aici la palat, care precum vezi, este construit de cei mai talentați dintre tâmplarii goți. Nu-i nevoie să-ți ascunzi uimirea. Și dacă Attila, iubitul meu nepot, e ca propriul meu *oylan,* ca propriul meu fiu, așa vei fi și tu, căci te consider parte din familie. Tot ceea ce am – și aici făcu un semn larg cu mâna arătându-i palatul acela dărăpănat și familia sa numeroasă – este și al tău. Căpitane!

Chemându-l la ordin pe Turgrid, regele bătu din palme zgomotos.

— Căpitane al Gărzii! Turgrid!

Turgrid făcu un pas înainte, făcându-și loc cu mare grijă printre strengarii aceia mici ce se foiau de colo-colo și printre femei. Se mișca repede și dibace, cu grație atletică în mișcări și afișând acea încredere care îl distingeau în mod clar ca fiind o persoană de vază la curtea lui Rugila.

— A, aici mi-erai, continuă regele. Sunt onorat că te-ai întors cu bine din călătorie.

Rugila se întoarse din nou către Flavius.

— Turgrid o să-ți arate unde vei locui și te va servi întru toate. Din nou, tinere prinț, bine-ai venit!

Flavius intră în palat alături de Turgrid și în urma lor se îngrămădi liota aceea de femei și copii laolaltă, acompaniați de muzicanții săltăreți. Nu putea decât să se minuneze de turnura nesperată a sorții lui, care-l adusese în sânul unui popor ce n-avea nici măcar o capitală, în orașul acesta fără nume și fără un forum măcar, în palatul lor care nu era mai deosebit ca un șopron de lemn. Și totuși, regele avea cincizeci de neveste tinerele, o sută de copii și era ferm convins că orice oaspete de-al lor trebuie să fie prinț. Ravenna părea imposibil de îndepărtată, de parcă plecase din palatul lui de când lumea și pământul.

Amintirea tatălui său îi apăru stăruitoare în minte și totuși, în mod inexplicabil, imaginea chipului lui Gaudentius începu să se dizolve și să se estompeze, înspăimântat, Flavius se scutură din tot corpul și încercă să se concentreze pe prezent. Avea destul timp să cumpănească, dar mai târziu.

Acum era dator să ducă la bun sfârșit misiunea sa de ostatec pe teritoriu străin. Această sarcină îi fusese încredințată de împăratul său. Și aceasta va face cinste tatălui său și Romei.

CAPITOLUL TREI

Ținutul hunilor, 409-425 d.Hr.

I

Ca niște războinici ce atacau o linie inamică, se luară la întrecere călare pe câmpia aceea verde, nemărginită, iar aerul rece, primăvăratec, îi mai revigora după atmosfera apăsătoare, aspră ca lemnul, de la palat. În urma lor alergau cu salturi egale doi lupi uriași de vânătoare, încercând să țină pasul cu caii scunzi, dar mânați nebunește de către călărețiii huni. Un însoțitor vigilent, singur, călărea mai spre margine, întrucâtva izolat de ceilalți. Era mai solid și mai bătrân decât cei din grup, ușor cocârjat, ca orice veteran, iar din tolba de pe spinarea mârțoagei se vedeau cum ies vârfurile unor săgeți ascuțite, adunate într-un snop. De i-ai fi privit de la distanță, ai fi zis că sunt un detașament de iscoade care umblă de colo-colo sau poate un grup de străjeri călare, care se aventurase departe de hergheliile slobode de cai ale regelui, pe care le aveau în grijă. Priviți mai de aproape însă, era și mai dificil să spui ce era cu ei. Afară de războinicul acela bătrân, niciunul nu purta zale, cum obișnuiau să poarte iscoadele sau străjerii, iar unul din ei, un tânăr înalt și zvelt, purta chiar o tunică militară romană, cam spălăcită, dar care bătea la ochi pe lângă tunicile de lână, specifice înfățișării călăreților huni. Cei tineri nu erau înarmați, căci la drept vorbind, călărețiii nu erau un detașament militar și niciun grup de străjeri.

Flavius și tinerii prinți de la curte mai goniră o bună bucată de vreme pe câmpia pustie până să se oprească la marginea unei mlaștini mici și plină de trestii, ca să-și adape caii, care deja gâfâiau și erau toți în spume. Deasupra apei dăduseră năvală

păsările cu picioroange și când se apropiară călăreții, un stol se ridică în zbor, cu aripile bătând așa de aproape de pământ, încât băieții simțeau deasupra capului acea adiere de vânt ce se isca- se de sub penele lor. Flavius își privi calul mulțumit, era un cal de război adaptat stepei, și fusese crescut chiar în herghelia familiei regale. Era cel mai neobișnuit animal pe care-l călărise vreodată, iar dacă ar fi fost văzut la Ravenna, ar fi fost numit pe bună dreptate „cal de bătaie", căci romanilor, un astfel de cal le-ar fi stârnit râsul. Capul său încovoiat, ochii mari și mandibulele proeminente îl făceau să arate ca un măgar de la umeri în sus, iar coastele masive, spinarea curbată și copitele late semănau cu ale oilor. Însă mult mai ciudată era coama lor aspră, care le atârna până la jumătatea picioarelor și era lăsată înadins liberă și fără podoabe, hunii pieptănând-o și împletind-o atât cât să nu le intre cailor în ochi. Flavius se aplecă, își mângâie ușor animalul și calul fremăta de plăcere.

Cu toate că era modestă, rasa aceasta era foarte practică, după cum observă, ceea ce nu era puțin lucru. Spre deosebire de caii de război grațioși ai romanilor cu care era obișnuit, pe care trebuiau să-i adăpostească la căldură în fiecare noapte pentru a fi păziți de boli, caii hunilor n-aveau nevoie de grajduri sau de alte îngrijiri medicale. Le era bine și pe vreme toridă și nu simțeau frigul pătrunzător, se adaptau ca o cămilă, extrem de ușor, și puteau călători distanțe lungi fără să bea sau să mănânce, chiar dacă erau răniți. Flavius era deja hotărât să cumpere câteva exemplare cât avea să stea în Ținutul hunilor, pentru a le dărui tatălui său la întoarcere. Un călăreț precum Gaudentius era capabil să treacă peste înfățișarea aceea antipatică și să întrevadă frumusețea de dincolo de urâțenia lor evidentă. Flavius nici nu se îndoia de asta.

Turgrid călărea la galop mic în urma lor și-și mână poneiul la apă lângă calul lui Flavius.

— Lungă călătorie a mai fost, spuse băiatul cu mâhnire în glas, frecându-și coapsa de locul unde șaua aceea cioplită din lemn se rosese deja. Simțea că nu se va putea obișnui niciodată cu aceste obiecte primitive, tari ca piatra, deși tovarășii săi îl încredințaseră că o astfel de șa dură era cea mai confortabilă la drum lung. Oasele șezutului său nu păreau să creadă același lucru.

— Lungă, zici? N-a fost cine știe ce, mormăi Turgrid în latina sa apăsată. Hunul alunecă jos pe o parte a calului și când aterizâ stropi ușor împrejur, apoi se îndreptă cu pași mari prin mlaștină către un snop de rogoz unde păsările își făcuseră un cuib mare. Scotoci înăuntru cu ambele mâini și scoase de acolo patru ouă rotunde, pestrițe, și-i aruncă două lui Flavius, sus pe cal.

Flavius le prinse și le cercetă atent.

— Cincisprezece mile în galop nu e cine știe ce?

Turgrid dete la o parte coaja unui ou cu cuțitul, sorbi conținutul și ronțăi în dinți rămășițele moi.

— Nu-i cine știe ce. Nici optzeci de mile nu-s mare lucru. Sau așa ar trebui. Ce bun să călărești din zori până-n noapte dacă atunci când ai ajuns ești țeapăn și mort de oboseală și nu i-ai putea ține piept nici primului om ce-ți iese-n cale și-ți pune lancea-n coaste? Te va ucide și atunci lunga ta călătorie s-a isprăvit.

Orice urmă de zâmbet dispăru de pe fața lui Flavius și își privi calul descumpănit. Turgrid își mai înmuie glasul.

— Unde-ai învățat să călărești? întrebă. E greu să te ții în scările astea, nu?

Flavius dădu pe gât unul din ouă și-și ridică privirea.

— Am călărit ponei de-ai noștri, acasă, dar am învățat să stau în scări uitându-mă la tine și la soldații huni, cât am călătorit cu voi din Ravenna până aici.

— N-ai avut prea mult răgaz. Mulți dintre băieții noștri învață să călărească înainte să învețe

să meargă. Învață să dea cu biciul de mici. Tu te descurci binișor. Pentru un roman.

— Am avut de la cine învăța.

— Soldații călare ai hunilor sunt cei mai buni din lume.

Flavius își dete capul pe spate și sorbi și restul de ou rămas în coajă, strâmbându-se în timp ce-l înghițea.

— Poate…

Turgrid zâmbi.

— Nu crezi ce-ți spun?

— Nu știu prea multe ca să pot să judec asta. Când eram mic, stăteam cocoțat pe un gard și mă uitam la trupele călare ale tatei, când se antrenau. Și ei erau foarte buni. Dar pe atunci eram tare neștiutor.

— Și totuși stăteai sus pe gard. De ce?

Flavius puse ce mai rămăsese din ou într-un săculeț pe care-l purta la brâu și-și trase calul de la apă. Nu era bine să se adape atâta. Mai aveau de făcut drumul întors spre oraș până la căderea nopții și un stomac umplut până la refuz cu apă mlăștinoasă putea să chinuie un cal cu spasme îngrozitoare dacă era mânat prea repede. Se uită încurcat la Turgrid.

— De ce stăteam pe gard? Păi n-aveam pe ce altceva să stau.

— Nu, spuse Turgrid, încălecând. Vroiam să zic, de ce aveați un gard acolo?

— De ce aveam gard? întrebă Flavius. Ca să nu scape caii, bineînțeles!

— Și de ce ar fi fugit? Unde s-ar fi dus?

Flavius se opri, rămas fără replică, dar Turgrid continuă să-l tachineze.

— Noi hunii n-avem garduri. Nici țarcuri. Nici îngrădiri.

Flavius cuprinse cu privirea stepa de jur împrejur. Valuri întregi de iarbă ce-ți ajungea până la genunchi unduiau în bătaia vântului și până la linia orizontului nu se zărea niciun copac, totul era

neted ca-n palmă. Ici-colo se iveau câteva umbre întunecoase pe vasta întindere a câmpiei aurii – hergheliile numeroase ale regelui, care păștеau de-a lungul câmpiilor bogate din jurul capitalei hunilor tot anotimpul cald. Animalele altor ofițeri cu rang mai mic și alte câteva turme ale celor cu funcții și ale soldaților ieșiți din serviciu păștеau și ele în regiuni mai îndepărtate. Și acestea erau la fel de fertile și la fel de aurii, dar mai puțin căutate, căci nu se aflau în apropierea orașului capitală, pe care Flavius de-abia îl distingea ca o pată pe linia orizontului din urma sa, pe care o recunoșteai după un nor subțire de fum murdar și cenușiu ce se mișca alene deasupra clădirilor dărăpănate.

— Fiecare trib face cu fierul roșu o *tamga*[5] a sa, pe fiecare animal, ca să le putem recunoaște, desigur. Dar atâta tot, nu mai este nevoie să luăm alte măsuri. Un animal sau un om nu te părăsește decât dacă duce lipsă de ceva – hrană, apă, tovărășie. Dacă îi dai unui cal tot ce are nevoie, și nu numai mâncare, căci un cal are nevoie să fie iubit și respectat aidoma oamenilor, să n-ai teamă că va fugi.

Flavius luă spusele hunului în derâdere.

— Ce spui tu e absurd. O fi valabil pentru cai, dar nicidecum pentru oameni. Cum rămâne cu dorința de a afla mai multe? Cum rămâne cu ambiția? Sunt lucruri mai presus de mâncare și tovărășie care-i îndeamnă pe oameni să caute alte și alte locuri.

Turgrid îl cercetă atent cu privirea.

— Astea sunt lucrurile care-l diferențiază pe om de animal și tot ele aduc multă nefericire omului. Chiar aroganța ta, tipică romanilor, pe care ți-o exprimi fățiș acum, face parte din categoria lor.

— Aroganță? E o dovadă de aroganță să pui la îndoială o afirmație greșită?

— Da’ de unde! Aroganță este atunci când ții morțiș ca lumea să fie îngrădită fără să cumpănești

asupra motivelor pe care le ai ca să susții o asemenea idee.

— Dar impulsurile de care am vorbit, insistă Flavius, nu pot fi ținute în frâu doar cu forța? Cum altfel ar putea să-i oprească Roma pe alamani din a ne ataca cu fiecare ocazie ce se ivește, fără a-i amenința că legiunile noastre se vor răzbuna? Cum să ne ținem legiunile întregi, fără să-i amenințăm pe soldați că-i paște ștreangul dacă dezertează? Cum altfel să ne împiedicăm servitorii de la curte să ne asasineze în somn dacă nu i-am amenința că sabia le stă deasupra capului dacă îndrăznesc măcar să se gândească la una ca asta? Oare amenințările astea nu-s și ele îngrădiri?

— Adevărat, consimți Turgrid încet, trăgându-și calul înapoi de la apă. Dar până și astfel de porniri pot fi satisfăcute, sau măcar controlate de către un conducător înțelept. De pildă, uită-te la tine.

— La mine?

— Sigur că da. Ai venit aici ca ostatic, nu ca prizonier, așa este? Poți să fugi dacă poftești. Ha! Nici măcar nu trebuie să fugi, poli foarte bine să o iei la pas, în plină ziuă! Poți să iei cu tine doi cai din cavaleria mea, ca să te miști mai iute. Ți-aș da și-o pătură-n plus, cadou din partea mea. Nimeni n-o să-ți pună piedici. Dar ai niște garduri în față, care te țin aici.

— Curiozitatea de exemplu?

— Pesemne. Pe de o parte datoria mea este să-ți satisfac dorința de a afla lucruri noi, să-ți fiu aproape ca să nu te abați de la drumul tău, să am grijă să nu cazi la grea ananghie. Pe de alta, trebuie să-ți satisfac ambiția, pentru ca tu să nu cauți alte provocări mai mari în altă parte.

— Și cu onoarea cum rămâne? Chiar dacă aș disprețui ținuturile voastre, de n-aș fi câtuși de puțin interesat de ele sau de n-aș avea vreo ambiție să realizez ceva, eu tot aș rămâne aici, căci tatăl meu și împăratul meu mi-au poruncit să rămân

aici, am un legământ de onoare pe care l-am făcut și pe care trebuie să-l respect.

Turgrid îl privi cu o urmă de neîncredere.

— Legământ de onoare? Și ce răsplată te așteaptă dacă îl respecți?

— Răsplata mea? Păi, un post de răspundere când mă voi întoarce acasă presupun, glorie tatălui meu, legături prețioase printre huni, ceva de genul ăsta.

— Așadar, oare nu-i „onoarea" decât un alt cuvânt pentru „ambiție"? întrebă Turgrid.

— Nimeni nu se zbate să facă fapte mari doar de dragul „onoarei". Ceea ce vine împreună cu onoarea este de mare preț, nu-i așa? Rangul. Gloria. Legăturile prețioase. Nutrești speranța că vei rămâne în istoria Romei când te vei întoarce. Îți dorești să faci fapte mari – da, am văzut cum arzi de ambiție din prima zi când te-am întâlnit. Și totuși știi că dacă nu-ți duci cu bine misiunea la sfârșit, n-ai să culegi decât rușine în urma ta, pentru tine și pentru tatăl tău. Nu greșesc, așa-i?

— Așa-i, recunoscu Flavius.

— Fiecare avem gardul nostru, obstacole în cale.

Încurcat de spusele lui Turgrid, Flavius își mușcă buzele și rămase cu privirea fixă înainte. Tinerii lor tovarăși de drum terminaseră de mult cu adăpatul cailor și deja i-o luaseră înainte, strigându-l pe limba hunilor, pe care începuse deja să o înțeleagă bine. Să fie „onoarea" doar o formă de bogăție, ceva pentru care să lupți, ceva după care să tânjești, dar pe care s-o poți vinde ca pe aur sau ca pe femei sau ca pe orice alt bun? Fără îndoială, nu asta învățase de la tatăl lui. Și cine era hunul acesta, acest barbar, să-i calce în picioare principiile romane, învățăturile pe care le deprinsese din minunata tradiție romană și grecească la care excela? Vru să mai dezbată lucrurile acestea, dar Turgrid se întorsese deja cu spatele, scotocind în săculețul prins de șaua calului

său și scoțând de acolo niște carne pe care o adusese pentru a hrăni lupii de vânătoare care-i însoțeau. Comandantul hun își ridică privirea și ochii lui se întâlniră cu cei ai lui Flavius.

— Nu trebuie să lăsăm lupii să flămânzească când n-au ce vâna în stepa asta, în afară de caii noștri.

Zâmbi și apoi le aruncă lupilor două hălci de carne de căprioară.

Flavius încuviință din cap și nu spuse niciun cuvânt. Era sătul de atâta vorbă și întoarse capul către drumul pe care ceilalți tineri îl croiseră prin iarbă înaintea lui. Dădu pinteni calului ca să o ia din nou la galop.

II

Era echinocțiul de toamnă, ultima zi când triburile vestice se adunau pentru a strânge hergheliile cu lasoul, cum obișnuiau să facă în fiecare an. Sute de familii veniseră acolo, unele pe jos, altele călare, căci făcuseră drum lung. Aerul era sufocat de fumul acela gros ce se răspândea de la focurile pe care se gătea și de lâna unsuroasă a oilor și a caprelor care rătăceau de colo până colo printre corturile cu prelate, căutând resturi de mâncare. Deși prinderea cu lasoul a cailor și jocurile erau doar pentru bărbați, femeile erau cele care animau tabăra și într-o zi ca aceasta, răcoroasă, dar scăldată de razele soarelui, ele ieșiseră afară din corturi să trebăluiască în aer liber, râzând și sporovăind vesel. Cum stăteau așa jos pe marginea drumului, curățau cazane, țeseau covoare din lână și frecau preșurile murdare de urină ca să le scoată petele. Câteva își adunaseră oile într-o turmă comună și mulgeau voioase animalele ce behăiau într-una, în timp ce altele turnau laptele spumos în desagi din piele de capră, ca el să fermenteze și să se facă *airag* sau îl tăceau

bucăți mici de brânză zdravănă ca să hrănească familia pe timpul iernii, când oile nu mai dădeau lapte. Un moșneag fără dinți înșfăcă un miel dolofan, îi legă picioarele dindărăt de un trepied și-i despică burta de la osul pieptului până spre pântece. Împlântându-și cuțitul scurt și curbat în măruntaiele sale, îi scoase iute inima și ridică organul acela călduț deasupra capului, rânjind, sângele curgându-i șiroaie în josul mâinilor. În jurul lui, un grup de copii râdeau și dansau, cerând zgomotos o bucățică din delicatesa încă aburindă. O tăie sferturi-sferturi și le-o aruncă celor mici, care se năpustiră asupra ei ca niște câini hămesiți, iar sângele le mânji buzele. Apoi scoase și celelalte măruntaie, ficatul și stomacul și le dete de asemenea copiilor, după care începu să taie în bucăți și restul animalului.

O hărmălaie de voci bărbătești se auzea din marginea taberei și câinii lătrau, iar femeile se întrerupseră din treabă, își ridicară capetele să vadă ce este și zâmbiră. Nu avea să mai țină mult – întrecerile se sfârșiseră și bărbații urmau să se întoarcă, nădușiți și morți de oboseală, cu o poftă nebună de *airag*. Trebuiau să lase deoparte pietrele abrazive pentru spălat și să intre în corturi ca să-și prindă părul și să pregătească supa groasă. În noaptea aceea se dădea ospățul cel din urmă.

În spatele taberei, unde cu o noapte înainte fusese săpată în grabă o groapă cu nisip, încă mai plutea în aer un anume freamăt, deși ceremonia de premiere se terminase și pariorii nu se mai certau cu vocile lor răgușite în legătură cu câștigul pe care urmau să-l primească. Ultimul meci de lupte se încheiase cu mai bine de o oră în urmă, deși în zona vestiarului, un loc deschis îngust și neted cu covorașe de lână viu colorate atârnate de niște sfori întinse de jur împrejur, mai zăbovea un tânăr. Nu stătea acolo pentru că era chinuit de durere, căci nu fusese lovit, nici împins de deznădejde, căci ieșise

învingător, ci mai degrabă era cuprins de uimire în fața turnurii neașteptate pe care viața lui o luase.

Tânărul se uita lung la scutul de război gepid, șlefuit de-ți lua ochii cu luciul său, pe care însuși regele i-l oferise ca premiu. Era un artefact desăvârșit, capturat în luptă de generația care trecuse, și de atunci stătuse pe peretele palatului în văzul tuturor și nu de puține ori fusese admirat de războinicii care treceau pe acolo. Era atât de diferit față de scuturile mici, împletite, ale hunilor, proiectate astfel pentru a fi ușoare și căptușite cu piele întărită și bine întinsă pentru a le face cât mai trainice. Un trofeu ca acesta nu putea să fi aparținut în trecut decât unui războinic uriaș ca statură, din neamul triburilor germanice. Meșteșugit din lemn tare de stejar, placat cu fier șlefuit și încununat de reliefurile acelea cu capete de meduze maiestuos realizate, cu acea curbură din bronz care acoperea deschiderea din mijloc, acest obiect valora cât trei scuturi hune unul peste altul. Și spre deosebire de scuturile cu împletituri, care erau făcute pentru războinicii călare, modelul gepizilor conferea protecție de la umeri până spre genunchi, chiar și unui luptător de înălțimea lui.

Era un trofeu minunat, pe care îl câștigase cinstit, căci era campion. După victorii în două runde de calificări la lupte, în ultimul tur întâlnise un adversar redutabil, un veteran viclean, aproape de aceeași statură cu el. Se pariase mult și foarte mult împotriva lui și urletele turbate ale mulțimii adunate roată în jurul gropii de lupte improvizate încă îi răsunau în urechi. Se luptaseră aproape o oră neîncheiată, încordându-și mușchii și tendoanele unul împotriva celuilalt, până ce într-un bun sfârșit, adversarul începuse să dea semne de oboseală. Se eschivase cu abilitate când hunul vrusese să-l dărâme de pe picioare și să-l arunce la pământ lovindu-l cu o palmă năprasnică la cap și se năpustise cu toată greutatea corpului său asupra adversarului năucit, pe care-l țintuise sub el în

noroi, punându-i umărul în gât până ce hunul ridicase un deget, semn că se predă. Când cei doi luptători se ridicară bălăbănindu-se pe picioare, mulțimea amuți, uitându-se lung la acest bărbat excepțional, care cu ajutorul iscusinței și hotărârii de care dădea dovadă, îi stăpânea, îi făcea ostatecii lui, la fel de ferm precum intenționau să facă ei cu el.

Căci lupta liberă era o parte infimă din realizările sale. Mânuirea armelor? Fusese singurul luptător din concurs care își trimisese lancea zbârnâind fără greș direct în ținta aceea imposibil de îndepărtată, și asta stând în scări pe cal. Nu numai că nimerise păpușa de paie în timp ce se legăna în vânt, dar o împunsese chiar în gâtlej, îi răsturnase capul și o țintuise puternic de stâlp, ca pe un trofeu pe care-l pironești la perete, îmblânzirea cailor? Își mânase calul chiar în mijlocul hergheliei de cai sălbatici, care se agita frenetic, căci doi lupi de vânătoare fuseseră lăsați slobozi și clănțăneau din dinți pe urma animalelor. Nu-și alese o iapă speriată sau un stângaci de mânz, ci puse ochii pe un armăsar impunător, un animal sălbatic, de o statură impresionantă, din ai cărui ochi ieșeau scântei. Tânărul îl scoase cu dibăcie din herghelie, îi strecură lasoul în jurul capului și apoi, cu statura și forța sa fizică neobișnuită, domoli calul nărăvaș, îl trânti ușor la pământ dintr-o mișcare a frânghiei și îi sări în spinare furios ca un leu.

Curse de cai? Doar la această încercare fu sub așteptări, dar nu din pricina faptului că îi lipsea îndemânarea sau că nu se străduise îndeajuns. Pur și simplu, el era masiv și asta constituia un dezavantaj în fața călăreților huni, mai mici de stat și mai sprinteni în mișcări, care urcați pe șa în spinarea poneilor acelora ce ar fi alergai fără oprire chiar și cu echipament de luptă în spate, reușiseră să-l depășească într-un final. Și totuși, ieșise al treilea, un rezultat demn de laudă, care nu-i pusese

în pericol poziția în clasament și astfel fu desemnat câștigătorul jocurilor.

Când împărțise premiile, regele Rugila îl complimentase foarte amabil, dar laudele cele mai mari le păstră pentru generalul Turgrid, care stătuse de partea regelui tot timpul, prezentându-i fiecare campion ce-i trecea prin față și tribul din care făcea parte. Când într-un bun sfârșit sosi momentul înmânării scutului, regele îl ridică anevoie, i-l dete tânărului și apoi își așeză mâna pe umărul lui Turgrid.

— Te-ai achitat admirabil de sarcina ta, îi spuse ofițerului încet. Nicicând nu s-a putut ridica un străin la nivelul nostru, nimeni n-a putut să ni se asemene. El e ca propriul meu fiu, ca propriul meu *oylan.*

Turgrid încuviință din cap, fără să schițeze vreun gest, după obiceiul său.

— Tatăl său este un om mare și un general foarte bun. Dar fiul îl va depăși. Pot să văd deja asta în el.

Scutul era superb, un premiu valoros pentru strădania sa, deși masiv cum era, mai mult ca sigur nu putea fi folosit efectiv la luptă, sau cel puțin nu în modul de a lupta al tânărului sau al hunilor. Cu toate acestea, imediat după concurs, cum cerceta cu privirea acest artefact magnific, rămase uitându-se lung la el, fascinat, nu pentru că era foarte mare sau pentru că era frumos meșteșugit, ci pentru că era captivat de strălucirea aceea orbitoare a fierului perfect șlefuit.

Câți ani trecuseră – șapte, poate chiar opt? — de când își contemplase chipul în oglindă? Un astfel de obiect era o raritate în Ținutul hunilor și atunci când dădea peste unul, când mai vizita locuința unei femei sau când se uita printre mărfurile aduse de negustorii ambulanți, nu era câtuși de puțin interesat de o astfel de frivolitate. Și iată, imaginea distorsionată ce părea atât de ireală așa cum se reflecta în scut, alături de multitudinea de cicatrici

și zgârieturi pe care bătăliile le săpaseră în metal, oglindirea aceea care-l privea fix în ochi, îl făcu să-și țină respirația.

Ochii mari, adumbriți, îi erau cunoscuți – nimeni nu-și uită ochii și niciodată nu suntem surprinși de privirea noastră – deși vârsta lor și răceala lor îl puneau pe gânduri. Ochii aceia nu mai aparțineau unui băiat, ci erau ochii unui războinic, ochi de fier, ochi de gheață. Nici părul său nu-i era străin, doar îl vedea în fiecare zi, îl împletea în fiecare zi. Dar simplul fapt că arăta așa, că își putea vedea pletele cum îi curg pe umeri, l-ar fi făcut să zâmbească a neîncredere cu câțiva ani în urmă. Cum e să ai păr atât de lung încât să-l poți privi? Se mândrea cu pletele lui castanii, care-i curgeau peste umeri, pe care le împletea și le lega într-o coadă de războinic când se pregătea de luptă sau când se avânta într-o întrecere. Era semn al rolului său, al statutului său în lumea aceasta cu legături strânse și totuși ierarhizată a hunilor, o marcă distinctă care vorbea despre realizările lui și despre faptul că fusese acceptat aici și care avea aceeași valoare ca semnul acela mic și greu de deslușit, acea *tamga* a tribului regal pe care o avea înscrisă cu fierul roșu pe piele, deasupra umărului drept.

Își așeză scutul pe jos, sprijinindu-l de un stâlp, își adună veșmintele, pe care și le scosese înainte de meciul de lupte. Trăgându-și pe el jambierele ponosite, cizmele moi din piele de căprioară și tunica de lână de un roșu aprins, pe care le îmbrăca doar la ocazii speciale, cum erau de pildă adunările triburilor, își lăsă mintea să rătăcească liberă. Prinderea cailor cu lasoul luase sfârșit și acum avea să se întoarcă la datorie. Era bună o astfel de evadare din rutina zilnică, chiar și preț de trei zile, dar era gata să se întoarcă la patrulele lui, la cutreieratul de-a lungul stepei alături de *zuun*-ul pe care-l conducea, divizionul lui de o sută de călăreți.

Își legă ultimele curelușe la cămașa de zale pe care și-o puse peste tunică și apoi își așeză cu grijă căciula de blană pe cap, astfel încât pletele să-i cadă exact între umeri. Ieși din vestiar și se îndreptă spre calul său, apoi se opri și făcu cale întoarsă pentru a-și lua scutul. Ce-ar fi zis regele dacă l-ar fi uitat acolo? Cum îl ridică de jos, mai aruncă o privire furișă la reflexia aceea întunecată, la războinicul acela cu piele bronzată, călit, înveșmântat în blănuri și piele precum călărețiii huni și fără să-și dea seama, fără să fie deloc frivol și fără să șovăie, zâmbi.

Iar din reflexia scutului de război, ofițerul de cavalerie Flavius Aetius îi întoarse zâmbetul.

III

Turgrid și Flavius contemplau focul ce arunca scântei spre ei, iar ceilalți soldați tineri stăteau tolăniți primprejur, odihnindu-se, mușcând din ce mai rămăsese de la masa de seară sau sporovăind leneș despre întâmplările de peste zi. Caii oamenilor rătăceau aiurea, pufnind și fornăind, din când în când apropiindu-se de stăpâni și adulmecându-i în ceafa cu căldură. Câțiva soldați din trupe se lungiseră lângă foc aproape de Flavius, fără să atragă atenția, și ascultau tăcuți legenda pe care o cânta Turgrid, ritmic, ca printr-un vis, în limba lor veche.

Flavius sorbea sunetul săltăreț, melodic al cuvintelor, savurându-le în aceeași măsură și înțelesul. După opt ani petrecuți la curtea hunilor, stăpânea limba vorbită la fel de bine ca un prinț născut și crescut acolo. Și totuși, limba literară, forma tainică și aproape uitată în care se recitau poemele epice și cu care circulau de la o generație la alta era cu totul diferită, un mister și o enigmă care de-abia acum i se revela. Ascultase de nenumărate ori legende hune, istorisiri despre zei

foarte vechi și despre obârșiile dinastiei hunilor, recitate în versuri nemaipomenite cunoscute doar de cei mai bătrâni dintre conducători și de membrii familiei regale a hunilor, care le învățau metodic. De fiecare dată, puterea și frumusețea cuvintelor devenea tot mai limpede pentru el. Prindea fermecat fiecare ocazie de a asculta recitările pe care prinții huni erau deprinși să le cânte din memorie. Niciun cuvânt nu fusese scris vreodată și nici nu avea să fie. Cei strânși în jurul focului erau vrăjiți de rostirea minunatului poem epic, deși mulți, asemenea lui, nu știau o iotă din cuvintele acelea.

Turgrid stătea turcește, cu mâinile odihnindu-i-se ușor pe genunchi, în poziția tipică rapsozilor, cu ochii ațintiți către foc și fără să clipească, intonând un dialect ce se stinsese și pe care Flavius se străduia, concentrându-se la maxim, să-l înțeleagă.

„... într-o bună zi sabia străveche va fi găsită, sabia făurită fi bătută pe lamă de însuși Părintele Dinastiei, cu tăișul trecut prin foc, întărită de gheață, sărutată de vânt. Va fi tăinuită într-o piatră și doar Berile Ker, Marele Conducător, căruia îi este destinată cea mai aleasă soartă, o va scoate la lumină, căci el este regele de care fiecare popor se va teme, mai presus de oricine. Când sabia va trece sub stăpânirea lui, Sabia Dinastiei, el va sta de-a dreapta zeilor și chiar va deveni zeu adevărat.

Glasul lui Turgrid se stinse treptat până ce nu se mai auzi nimic. Singurele sunete care răzbăteau până la ei erau scăpăratul focului și târșâitul copitelor cailor, abia auzit în întuneric. Soldații care până atunci ascultaseră legenda căscau și se întindeau, apoi se adunară în jurul unei pietre netede, ca să tragă la sorți ordinea în care aveau să facă de strajă noaptea aceea și să se pregătească de culcare. Privirea lui Flavius stărui asupra focului încă un răstimp, iar pe chipul său se desenă o expresie ușor uimită. Într-un sfârșit, scutură din

cap, ca și cum s-ar fi lepădat de-o vrajă, și făcu semn soldaților că pot pleca.

— O sabie? Mereu m-am întrebat, Turgrid, de ce soarta poporului tău atârnă în acea speranță de a găsi o sabie străveche? Nu de bunăvoința lui Dumnezeu, sau de măreția armatelor, sau de slăbiciunea dușmanului – ci de găsirea unei săbii minunate?

— N-ai înțeles cum trebuie legenda, spuse Turgrid cu răceală. Pesemne din cauză că nu cunoști limba cum se cuvine.

— Pui la îndoială interpretarea pe care i-am dat-o? Sper ca într-o zi să fiu și eu un comandant roman, ca tata, dar prin tactica mea iscusită și prin forța propriei mele voințe. N-am să-mi pun niciodată speranța în îndeplinirea unui mit oarecare.

— Dacă asta este o „interpretare", atunci educația ta romană este surprinzător de lipsită de profunzime. Soarta poporului nostru nu atârnă de speranța că vom găsi o sabie, în loc să atârne de bunăvoința zeilor. De fapt, găsirea sabiei este *semnul vizibil* că zeii sunt de partea noastră – confirmarea că toate celelalte condiții sunt propice pentru ca noi să ne împlinim destinul.

Într-adevăr, asta poate însemna că armatele noastre sunt suficient de puternice și dușmanii noștri suficient de slabi. Sau poate însemna că Spiritul din Ceruri a coborât pe pământ și s-a întrupat în conducătorul nostru, sau că toate triburile de pe lume au recunoscut un mod de viață autentic, modul de viață al hunilor, sau orice alte lucruri. Nu este hărăzit oamenilor să cunoască momentul exact când asta se va întâmpla.

— Tu nu te întrebi cam când va fi? Nici măcar în cazul tău? Nu ești curios să afli sâmburele poveștii?

— Nu-i nevoie de așa ceva. Sabia va fi găsită. Poate mâine, poate de-acum într-o mie de ani. Când se va întâmpla asta, noi vom ști – toată națiа

hună va ști – că este momentul potrivit, că stelele sunt aliniate cum trebuie și că destinul nostru se va desăvârși. Este o necunoscută. Dar una pe care o las cu dragă inimă necercetată și în al cărei potențial cred cu tărie.

Aetius se uită lung la foc, dând din cap.

— O necunoscută, o ghicitoare. Ghicitorile își au locul și în cultura romană, căpitane Turgrid, dar niciuna nu decide soarta unui popor. Uite, am o ghicitoare pentru tine.

Turgrid îl privi enervat. Atmosfera tainică și melancolică pe care căutase el să o creeze era acum zdruncinată ca un pocal fragil.

— O ghicitoare? spuse el. Vrei ca cu să dezleg o ghicitoare?

— Da. O ghicitoare romană veche, pe care am învățat-o de la tata. Trebuie să ghicești cine sunt eu. Ascultă:

Cum trândăveam cu tovarășii în arșița verii,
nici pic de ploaie sau apă din fântână,
deodat' bărbați puternici m-aruncară în țărână
și-apoi direct într-o celulă.

Și m-au lovit și m-au bătut și m-au rănit
nu de furioși, ci din plăcere-au dat
apoi m-au pus într-un coșciug întunecat
s-aștept, să mă frământ și să mă scorojesc.

Dar la sfârșit eu râd,
căci pe bărbații cei puternici îi răpun
și dintr-o desfrânată fac regină,
iar regele-l prefac în clovn.

Sufletu-l fericesc, lașii-i vitejesc
căci cei ce dorm de mult în moarte se trezesc,
iar focul gheenei nici nu se compară
cu haosul pe care-l fac în urma mea.

— Ei? continuă Flavius. Cine sunt eu?

— Cine ești? Turgrid se uită lung la el, vizibil încurcat. Apoi fața i se crispă. Ha! Eu stau cu *zuun-ul* tău în jurul focului și îți spun cea mai mare legendă rostită vreodată, despre sabia minunată a hunilor, și tu îmi spui o ghicitoare de copii la schimb? N-ai decât să-ți spui ghicitorile astea la palat, când vei face cale întoarsă.

— Cea mai mare legendă rostită vreodată, cu o sabie străveche? Găsită de un rege vestit? E un mit frumos, Turgrid, la fel ca cele pe care le spuneau vechii greci, și pe care eu însumi le ascultam cu plăcere. Dar tu nu prea te încrezi în el, nu-i așa? E ceva distractiv, ca ghicitoarea mea, nici mai mult nici mai puțin. Și tot nu mi-ai răspuns la ghicitoare.

Ochii lui Turgrid se depărtară plictisiți dinspre focul pe care-l țintuise cu privirea și căutătura sa se abătu aspru către Flavius.

— Este poemul epic al hunilor. Povestea trecutului nostru și a viitorului nostru. Cam cum e Iliada pentru voi. Ah da, știu și eu Iliada voastră. Ți se pare credibilă? Și-apoi Odiseea! Așa mit mai zic și eu!

Flavius scutură din umeri.

— Sabia dinastiei, Iliada, da, toate sunt mituri. Nu îmi aduci o jignire dacă-l numești pe Homer ceea ce este de fapt – un povestitor. Dar eu mai degrabă aș vrea să aud fapte adevărate. Aș vrea să fac fapte adevărate.

Turgrid mormăi ceva. Flavius se uită la el întrebător.

— Ce este? Ce-am spus?

— Că ai vrea să faci fapte adevărate. Și vei avea ocazia să le faci.

— Ce vrei să spui? întrebă Flavius.

— Ai demonstrat o performanță extraordinară în fața regelui, la proba lasoului. În mod repetat te numește *Ker*, comandant suprem și te vede o căpetenie adevărată în armata lui, nu doar conducătorul unui *zuun*, cum este acesta.

— Un roman, în fruntea armatei hunilor?

— Un hun comandând o armată hună. Pentru mine nu mai ești un roman, pentru regele Rugila nici atât.

Flavius surâse și își mută din nou privirea către foc.

— Aș fi deosebit de onorat.

Conversația fu întreruptă de nechezatul speriat al unui cal din depărtare, urmat de geamătul de durere al animalului și de strigătele oamenilor. Turgrid și Flavius își înhățară pe dată arcurile și săriră în picioare.

— Ce-a fost asta? întrebă Turgrid, încercând să pătrundă cu privirea în întuneric. Luă din foc un vreasc arzând, i-l aruncă lui Flavius și amândoi porniră alergând prin beznă spre un crâng de copaci, ce se deslușea amenințător, ca o umbră neagră pe cerul noptatec, presărat cu stele.

Când se apropiară, poticnindu-se și urcând târâș pe pământul pietros, deodată, dintr-un lăstăriș țâșni înaintea lor un cal fără călăreț, galopând furios către ei. Flavius sări într-o parte, în timp ce Turgrid se năpusti peste animal, îl apucă de căpăstru, pe care-l ținu cu picioarele, trăgând de curele așa de tare, încât calul își dete capul pe spate și căzu la pământ gemând.

Înspăimântat groaznic, animalul începu să dea din copite și își jupui pielea zbătându-se, iar cei doi se deteră înapoi. Cât ai bate din palme era din nou pe picioare și o luă la sănătoasa în întuneric, nechezând cuprins de spaimă și de violența la care fusese supus. Turgrid îi aruncă o privire lui Flavius.

— L-ai văzut în lumina torței? Avea pulpele pline de sânge!

— Am văzut, răspunse Flavius înverșunat. Cine trebuia să fie de pază la cai noaptea asta?

În depărtare, animalul necheza și mai turbat, iar sunetele se auzeau și mai tare.

— N-are importanță. E ceva acolo, printre ceilalți cai. Să ne grăbim!

Făcându-și loc prin lăstăriș, se avântară în pădurice, fără să bage de seamă ghimpii și urzicile care le sfâșiau hainele. Mai aveau o săptămână de mers pe jos până să ajungă acasă, așadar caii trebuiau protejați cu orice preț. Împrejur se auzeau și strigătele celorlalți din tabără, împleticindu-se și ei prin lăstăriș, porniți să sară în ajutorul animalelor. Flavius trase o înjurătură. Chiar nu era cale de ieșire din tufișurile astea afurisite? Animalele putuseră să treacă venind din altă direcție probabil, mergând pe acolo pe unde pășunaseră deja. Dând năvală într-un luminiș cu alți câțiva bărbați din tabără, Flavius și Turgrid zăriră în lumina lunii șase cai sprijiniți de locul unde stânca lăsa să iasă la suprafață rocile din subsol din pricina eroziunii, toți cu ochii înecați în spaimă. Un lup cu colții scoși, din ale cărui fălci curgea o spumă sângerie, se ghemuise înaintea lor, gata să sară.

— E de-al nostru lupul ăsta, observă Turgrid plin de mâhnire. E atins de turbare.

Flavius rămase în picioare, ridicându-și arcul și scoțând o săgeată din tolba pe care-o purta în spinare. Turgrid făcu la fel, își ridică arcul, dar Flavius îl opri.

— Fii fără grijă. Îl pun eu la pământ.

Nici nu termină bine ce avea de spus, că lupul își ciuli urechile și se îndreptă spre ei. Văzându-l pe Flavius cum ține, nu se mai încorda ca să sară, ci se furișă printre copaci. Nu mai era timp de tras cu săgeata.

Turgrid îl urmări cu privirea cât putu, până ce animalul se pierdu în întuneric.

— Nu mai poate gândi limpede, spuse el. L-a cuprins turbarea și n-o să fugă de-aici. Se va întoarce după caii noștri.

Amândoi bărbații lăsară săgețile deoparte și priviră precauți printre copaci. Încă o duzină de

soldați ajunseseră la fața locului, cu torțe și arcuri întinse și inspectară atent marginea unde se terminau copacii. Cum lăstărișul pe unde dispăruse lupul era bine supravegheat de tovarășii săi, Flavius se întoarse la cai, îngrămădiți unul într-altul, tremurând din toate cele și înspăimântați, rămași acolo unde lupul îi încolțise.

— O să mai liniștesc eu caii, ca să-i putem mâna de-aici. Deja am pierdut unul, tot ce ne-ar mai lipsi acum este să o ia la goană încă șase, așa în toiul nopții.

Deîndată ce lăsă arcul jos și se apropie de animalele înfricoșate, se auzi un mârâit de deasupra și caii începură din nou să necheze ascuțit. Fiindcă nu știa ce era cu sunetul acela, Flavius își ridică din nou arcul și se răsuci, uitându-se de jur împrejur cu o vigilență de animal sălbatic. Nimic. Doar întuneric să-l lai cu cuțitul și mârâitul acela. Doar în momentul în care unul dintre soldați își ridică torța mai sus, lumina se reflectă roșie în ochii sticloși ai lupului ce stătea în vârful stâncii unde încolțise caii mai devreme, chiar deasupra capului lui Flavius.

— Flavius! strigă Turgrid. Ochii către Răsărit!

— Ce…?

Flavius se răsuci încă o dată, dar era prea târziu. Lupul sări de pe piatră într-un salt grozav, repezindu-se prin aer fără să scoată un sunet. Se năpusti în spinarea lui, răsturnându-l la pământ. Se zvârcoliră prin acele de pin și prin noroi, ca o minge de blană și de piele ce urla și mârâia.

Gâfâind de furie și pentru că atacul fusese neașteptat, Flavius scăpă și se târî până la picioarele lui. Fără altă cale de scăpare, își scoase pumnalul, dar lupul nu stătu să-l aștepte. Revenindu-și din rostogolire, sări din nou, cu fălcile clănțănindu-i turbate, dar de data aceasta direct asupra lui Turgrid.

Genunchii hunului cedară sub greutatea animalului care tăbărâse pe el și Turgrid fu

dărâmat la pământ, iar arcul și pumnalul lui se rătăciră prin întuneric. Animalul se repezi asupra lui turbat, cu ghearele scurmând în pământ pentru a da de el, iar colții și-i înfipse adânc în platoșa groasă a lui Turgrid. Lupul mârâia și se zvârcolea, în vreme ce Turgrid îi dădea în disperare cu bățul peste nasul fragil, deși avea degetele jupuite și pline de sânge, și încerca din răsputeri să se apere de dinții ascuțiți ca o lamă, să scape cu viață.

Hunul și lupul se rostogoliră unul asupra celuilalt, când unul deasupra, când celălalt dedesubt, dar fără arme niciun om nu poate înfrunta un animal turbat, lipsit de orice teamă și de instinctul de autoapărare, care nu vede altceva decât vărsare de sânge, scopul lui ultim fiind să te ucidă. Vrea mereu și mereu sânge, fără să simtă durerea. Nu era timp de gândit, trebuia să acționeze pe dată. Flavius făcu un salt înainte și se aruncă în spatele animalului, încălecându-l cu picioarele, sugrumându-i gâtul cu o mână și cu cealaltă înjunghiindu-l într-una cu pumnalul.

Încet-încet, lupul cedă, capul îi căzu într-o parte și limba îi ieși atârnând din gura plină de spume, căci încerca să-și recapete suflul, azvârlind din picioare și zbătându-se ca un mânz ca să scape de greutatea letală ce-i apăsa spinarea. Deodată, aproape fără de veste, animalul tuși o dată și se prăbuși la pământ, mort. Flavius stătea deasupra lui gâfâind, cu respirația tăiată, și dedesubtul amândurora era întins pe jos Turgrid, amețit de durere, cu fața numai sânge.

Strigătele izbucniră din toate părțile, amestecate cu nechezatul încă speriat al cailor și cu loviturile lor de copite agitate, temătoare, în vreme ce erau mânați încet departe de locul acela. O mulțime de mâini fură întinse către Flavius și îl ridicară de jos, de pe corpul acoperit de sânge al lupului, punându-l din nou pe picioare. Privi o clipă împrejur, pierdut, în timp ce soldații împinseră cadavrul animalului afară din cercul de lumină făcut de

torțe. Într-o clipă, Flavius fu în genunchi și îl cercetă cu privirea pe Turgrid, care era nemișcat în lumina torțelor de pin aprinse ce stăteau înclinate deasupra chipului său însângerat. În mod ciudat, niciunul dintre soldați nu se aplecase să-l atingă sau să-i dea o mână de ajutor și până și Flavius înțelese de ce, cuprins de o teamă crescândă.

— Turgrid! Dumnezeule mare, te-a mușcat, lupul turbat te-a mușcat de față! Turgrid…?

Bărbatul nu se mișcă și Flavius simți cum groaza coboară peste el ca un nor. Apucă în mâini capul lui Turgrid și îl așeză astfel încât ochii lor să se întâlnească. Hunul clipi ușor și scoase un oftat prelung. Flavius strigă după apă și îi dete încet câteva palme peste față până ce deschise ochii.

— Turgrid! Uită-te la mine, Turgrid! Mă vezi?

Turgrid clipi și ochii i se deteră peste cap, se închiseră chinuiți de durere, apoi se deschiseră din nou. Treptat, ochii lui începură să focalizeze imaginea, iar Turgrid își ridică capul și făcu sforțări să se ridice.

— Flavius… lupul… Am omorât lupul?

Flavius răsuflă ușurat și se depărtă, în vreme ce Turgrid, năucit, își șterse fața cu mâneca și tresări. Își plimbă mâinile cu grijă de-a lungul obrajilor și pe frunte, inspectându-și atent degetele pline de sânge și cutremurându-se de durere când își atinse nasul.

— Nu, nu m-a mușcat… Sângele ăsta… e de când am căzut la pământ.

Flavius îi cercetă chipul.

— Ai nasul rupt, constată el. E mai bine decât o mușcătură de lup turbat. Apoi, străfulgerat de un gând, se ridică, cu ochii lucindu-i în întuneric.

— Cine era de pază la cai în schimbul ăsta? întrebă Flavius pe un ton amenințător, înaintând spre grupul de soldați ce se adunaseră în jurul lupului ucis. Cine a lăsat caii să fie atacați în pădure?

Soldații ridicară privirea către el și se deteră încet înapoi, afară de un bărbat, care rămase pe loc, cu capul plecat, care nu părea înspăimântat, dacă n-ar fi fost tremuratul abia simțit al mâinilor sale, care-i atârnau de-o parte și de alta a corpului.

— Omul acesta? tună Flavius. Despre el e vorba? Generalul Turgrid era să plătească cu viața pentru că acest om a lipsit de la post!

Ceilalți ieșiră cu pași mărunți din lumina torțelor și își făcură de lucru cu strânsul rămășițelor animalului. A fi martor la rușinea altuia nu e de dorit, căci vinovăția sau plăcerea de a vedea cum altul este învinuit este la fel de molipsitoare precum boala. Călărețul căzu în genunchi în fața lui Flavius, ținându-și capul plecat.

Flavius respira greu, din pricina mâniei pe care o simțea.

— Omul ăsta nu numai că a pus în primejdie viața comandantului său, dar ne-a pus pe toți în pericol, spuse el.

— Nu există o nelegiuire mai mare decât să pleci de la datorie.

În spatele lui se auzi un foșnet și o mână se agăță de brațul său. Flavius îngheță, iar strânsoarea aceea asupra brațului său deveni tare ca fierul. Se răsuci furios, apoi se opri când îl văzu pe Turgrid stând în picioare dinaintea lui, cu fața umflându-i-se tot mai repede, plină de sânge închegat.

— Și cum îl vei pedepsi? întrebă Turgrid încet.

— După legea hunilor, răspunse Flavius cu răceală în glas.

— Și cunoști legea noastră? Pedeapsa obișnuită pentru lipsa de la datorie este moartea.

Flavius tăcu o clipă, apoi vorbi pe un ton jos.

— Dacă ăsta-i felul hunilor…

Turgrid interveni.

— E drept că este felul hunilor. Dar nu și al meu.

Flavius rămase cu privirea în gol, învăluit de o tăcere întrebătoare, cu fața adumbrită și enigmatică, așa cum se vedea în lumina torțelor.

— Ești comandantul *zuun*-ului tău, continuă Turgrid, și ai dreptul să-ți disciplinezi oamenii după bunul plac, până la un punct. Dar în calitate de comandant al tău, îți ordon să-ți ții sabia-n teacă.

Ca și cum i s-ar fi luat o piatră de pe inimă, Flavius își lăsă mâinile să-i cadă pe lângă corp și rămase în poziție de drepți în fața comandantului mai bătrân.

— Cum îți este voia, spuse încet.

Turgrid dădu din cap.

— N-aș vrea să adaug execuția unui om lipsit de arme la șirul de nenorociri din noaptea asta. Am fost mort și mi s-a redat viața și nu știu dacă zeii sunt de partea mea sau vor să abată răul asupra-mi. Dacă-l lăsăm pe omul ăsta nepedepsit nu-i vom mânia pe zei. Dar dacă-l ucidem, s-ar putea s-o facem. Îi vom da drumul.

Prizonierul își ridică privirea, iar fața sa era profund îndurerată.

— Ucideți-mă, spuse el cu simplitate. N-am să mă mai pot întoarce.

— Nici n-o vei face, spuse Turgrid. Își scoase pumnalul de la brâu și păși înainte. Apucă cu mâna pletele lungi ale soldatului și i le tăie dintr-o mișcare a cuțitului, foarte aproape de țeastă, apoi aruncă părul deoparte în întuneric. Ți-ai trădat tovarășii prin neglijența ta și nu mai meriți să trăiești printre huni. Fugi încotro vei vrea, dar nu te mai întoarce la noi.

Bărbatul se ridică în picioare încet, își ridică capul tuns și fără să se mai uite la Flavius sau la Turgrid se depărtă, prin pădurricea aceea, luând-o spre răsărit, spre câmpie.

Flavius îl urmări cu privirea până ce Turgrid îi întrerupse firul gândului.

— Și ce-ai văzut acum e felul hunilor, spuse el. Izgonirea celor care fac neamul de rușine. Printre noi hunii asta e o pedeapsă mai grea decât însăși moartea. Dar spre deosebire de uciderea unui om lipsit de arme, pedeapsa asta nu atârnă așa de greu pe cântarul zeilor ce ne judecă. Mai bine să-ți fie necaz că ai fost prea îngăduitor, decât să fii prea crud.

Flavius vru să se îndepărteze, dar încă o dată Turgrid îl apucă de braț.

— M-ai salvat de la moarte. Îți sunt profund îndatorat.

— Nu-mi datorezi nimic. Și tu ai fi făcut la fel. Orice bărbat de-aici ar fi făcut la fel.

Își rupse o bucată de pânză din marginea tunicii și i-o întinse lui Turgrid să-și curețe fața de sânge. Preț de un moment, amândoi bărbații rămaseră în tăcere, ca și cum ar fi cugetat la ceea ce tocmai avusese loc. În jurul lor, soldații huni discutau aprins despre lupta cu lupul și loveau cu vârful piciorului animalul uriaș care zăcea la pământ. În cele din urmă, Flavius rupse tăcerea.

— De ce spun hunii mereu „ochii spre Răsărit”? N-am priceput asta niciodată.

Turgrid mormăi ceva și cercetă atent cârpa însângerată pe care o ținea la nas.

— E doar o… o veche vorbă de-a hunilor.

Flavius îi suflă vorba din gură.

— Știu. Dar ce înseamnă? Pare să fie mai apropiată de ce ar zice romanii, „ochii spre Răsărit”, căci mulți dintre dușmanii noștri sunt răsăriteni. Dar de ce ar spune hunii așa ceva? Voi sunteți Răsăritul însuși. Dușmanii voștri sunt spre Apus!

Turgrid îl luă în derâdere și trase un scuipat grozav, amestecat cu sânge.

— Vorbești ca un roman ce ești. Voi stați acolo în mica voastră peninsulă, înconjurați de ape, iar Răsăritul înseamnă pentru voi doar ce puteți vedea

până la huni. Credeți că noi suntem la capătul pământului.

— Puțin au mers dincolo de huni, spre Răsărit.

— Ah, noi am mers. Te-ai gândit vreodată ce e după noi? Persia, civilizație chiar mai veche decât Roma, pe care voi o cunoașteți doar la granița ei vestică. Indieni, munți, deserturi. Poporul din Seres, oameni ai mătăsii din Orientul îndepărtat, apărați de un zid măreț și de armate de milioane de soldați. Milioane de soldați! În fine, o mare întinsă-întinsă se spune, după care se întind cine știe ce grozăvii. Tot trecutul nostru, până și strămoșii noștri sunt dincolo de noi, spre est, dar ne împing tot mai în față, pentru că nu ne mai putem întoarce. Cei din Seres și spiritele morților noștri nu ne lasă să ne întoarcem, deși am putea încerca. Ne întoarcem cu fața spre Apus, căci înspre acolo ne este viitorul și tot acolo sunt inamicii noștri cei mai apropiați. Dar frica noastră cea mai mare este de Răsărit de fapt.

— Deci de-asta vă țintiți privirea către răsărit, șopti Flavius. Înclină capul spre Turgrid în semn de respect, dar cu o notă de scepticism, apoi apucă o torță aprinsă de la un soldat care i-o întinse, ca să lumineze drumul de întoarcere spre tabără. Uitându-se în jos, ceva îl surprinse scânteind pe umărul său.

— Ia privește aici.

Cu vârful cuțitului Flavius scoase afară un colț mare, plin de sânge, care fusese împlântat în bucata de piele ce-i apăra umerii.

— Ăsta era pentru mine. Nu-i de mirare de ce era așa turbat lupul. Cred că atunci când și l-a rupt, a fost un chin mai ceva ca-n focurile iadului. Uite…

Flavius scrijeli caninul cu cuțitul, făcând o *tamga* la repezeală.

— Litera latină A, de la Aetius. Ne va aduce aminte de lupta asta.

Îi aruncă lui Turgrid colțul prin aer, iar acesta îl prinse în palmă și-și strânse apoi pumnul, fără să se uite la el. Privirea-i zăbovea asupra lui Flavius, de parcă ar fi vrut să-i spună ceva, apoi marginile gurii sale se transformară cu un spasm dureros într-un zâmbet strâmb.

— Strugure, spuse.

— Poftim? răspunse Flavius, contrariat.

— Ghicitoarea ta. Era vorba de-un strugure. Chiar crezi că eu habar nu am despre struguri? Am fost în slujba legiunilor romane ani de-a rândul. Am sorbit și eu din porția mea de struguri.

Flavius îi zâmbi la rându-i și apoi porni cu pași mărunți și repezi spre ceilalți pentru a le da o mână de ajutor cu caii, care nu se lăsau trași înainte, împotrivindu-se speriați. În luminișul din mijlocul pădurii se făcu din nou liniște. Singurul sunet ce răzbătea până la ei era plescăitul din limbă abia simțit cu care bărbații ce-o luaseră înainte mânau animalele îndărătnice în josul potecii pe care veniseră și sunetul slab, ritmic, ce venea dinspre ultimul soldat rămas la fața locului, care se îndeletnicea cu sfârtecarea, jupuirea și tăierea capului lupului.

Turgrid își supse șuvița de sânge ce i se prelingea de pe față coagulându-se și-i aruncă lui Flavius o privire preț de-o clipă, până când pierdu din ochi torța acestuia, dincolo de tufișuri. Apoi ochii îi căzură pe colțul pe care-l ținea strâns în pumn. Scuturând din cap și tresărind din pricina durerii pe care nasul său rupt i-o provoca, își vârî artefactul în sân, apoi lungi și el pasul spre tabără.

IV

Era o zi rece de noiembrie, chiar înainte să-nceapă să cadă zdravăn omătul și praful uscat de pe suprafața câmpiilor încă mătura străzile înguste în vârtejuri, purtat de vântul înghețat al nordului.

Nori cenușii se scoborâseră aproape de pământ și hergheliile numeroase de cai fuseseră aduse acasă de la pășunatul de vară și adunate cu grijă pentru iarnă în adăposturile acoperite ce fuseseră scoase de prin depozite și asamblate din nou. Acum se puteau zări ici și colo, ca niște puncte presărate de-a lungul stepei. Șoarecii de câmp și marmotele se retrăseseră încă de timpuriu spre hibernare, iar gâștele scitiene deja trecuseră în zbor, cu multe săptămâni înainte de perioada obișnuită, în formația lor de V, ca o săgeată șerpuitoare arătând spre sud. Până și furnicile și greierii clădiseră cuiburi mai sus și le făcuseră mai adânci decât de obicei, sau cel puțin așa spuneau copiii, care bagă de seamă mai ușor asemenea lucruri.

Un călăreț tânăr, purtând o armură aleasă și o mantie stacojie trecu peste locul unde fusese ridicată tabăra străjerilor, se opri o clipă pentru a-și recăpăta ținuta în ceața aceea înțesată de fum murdar și apoi o luă alene la trap prin orașul sărăcăcios. Era însoțit de un grup de războinici huni, înveșmântați cu niște mantale și cu capul acoperit de glugi decorate cu blană de hermină iscusit aranjată, haine pe care doar cei din familia regală aveau dreptul să le poarte. Îi salută pe oameni din cap, dar aceștia rămaseră suspicioși și muți, uitându-se lung la el. El însuși era surprins de precauția cu care era privit, până ce brusc își dădu seama de ce, și atunci își scoase casca romană de bronz cu apărătoarea ornamentală pentru nas și apărătorile pentru obraji, foarte late, care-i acopereau aproape toată fața. Oamenii se uitau cu ochii mari la acest ofițer tânăr, cu obrajii jupuiți și plini de cicatrice, cu ochii îngușți. Ar fi putut el să fie hun, unul de-al lor? Dar când îl recunoscură, izbucniră pe dată în urale, ieșind valuri-valuri din corturile lor și din casele șubrede de lemn și strângându-se roată în jurul soldatului și a escortei sale. Își croi drum cu mare greutate prin mulțimea gălăgioasă care se tot întețea și zâmbind,

ajunse la palat, unde regele Rugila, familia sa numeroasă și garda de onoare hună îl așteptau. Călărețiii descălecară, urcară scările sărind peste trepte și-l îmbrățișară pe bătrânul rege, care în brațele tânărului ce tocmai sosise părea că era mai mare la stat și mai puternic.

— Bine-ai venit, nepoate! exclamă Rugila încântat. Tu aduci cu adevărat alinare bătrânei mele inimi.

Când îi auzi glasul regelui, pe care nu-l uitase nici măcar o clipă, în ochii lui Attila străluciră lacrimi.

— Fii preamărit de toți zeii unchiule, fie ca încă cincizeci de ani de-acuma să fim sub domnia ta!

Apoi se întoarse către Flavius, care aștepta tăcut lângă el, privind la reuniunea aceea. Cei doi tineri se salutară, strângându-și mâinile cu putere.

— Flavius Aetius, spuse Attila, cercetându-l atent cu privirea pe tânărul înalt care-i stătea înainte, îmbrăcat din cap până-n picioare în straie hune. Expresia serioasă de pe chipul său se transformă pe dată într-un zâmbet.

— Mama ta teme că tu pierdut printre „barbari”. Dar i-am spus că probabil ești gras și ferice și ai patru neveste. Acum poți să-mi faci și mie cunoștință cu ele…

Flavius râse pe înfundate.

— Regele Rugila m-a obligat să ți le păstrez pe cele mai frumoase ție. Dar trebuie să-ți schimbi hainele totuși. Romanii le înspăimântă groaznic.

Cei doi tineri se despărțiră de rege, care deja se avântase într-o conversație cu căpitanul gărzilor hune în legătură cu călătoria dinspre Ravenna, se întoarseră pe călcâie și intrară în palat. Attila își trecu degetele cu grijă peste mantaua sa de legionar.

— E o lână de calitate foarte bună, dar armura e mult prea grea. Tre’ să-mi găsesc echipament de-al hunilor.

— N-ai grijă, răspunse Flavius. Deîndată ce-am primit depeșa de la tata în care-mi spunea că te întorci, regele a și comandat o nouă armură făurită special pentru tine. Nici c-am văzut una mai frumoasă ca aceea. Orice ofițer se va uita cu jind la tine.

Attila îl privi mai îndeaproape.

— Vorbești limba hună ca pe apă. Felicitări. Nimeni pe lume nu mai vorbește limba hunilor. În afară de huni.

— Am auzit că și tu vorbești bine latina.

Attila scutură din umeri.

— Ptiu! Deprindeam mai repede latina dacă mi-aș fi pierdut vremea în forum, cu desfrânatele. Școlile astea, ani risipiți în van, toți băieții ăia buchisind gramaticile, cu fețele palide și uscățive. Au pierdut legătura cu adevăratul lor eu. Ce-i trebuie mai mult unui băiat decât să știe să tragă cu arcul, să se îngrijească de-un cal și să cunoască oleacă de geografie?

Flavius se uită la el uimit, luat prin surprindere de înverșunarea sa.

— Tata te-a înscris în secția întâi. Doar te-i dus la ore, nu?

— Normal că da. Am stat în clasa aia cu băieți de opt ani, aplecat ca un cocoșat deasupra băncii, din cauză că nu aveam înălțimea potrivită. Didymus, eunucul ăla blestemat, îmi dădea cu nuiaua peste degete dacă chiuleam. Până într-o bună zi, când i-am zis că i-o bag în fund dacă mă mai atinge vreodată.

Flavius zâmbi aprobator.

— Demult n-a mai fost pus Didymus la respect.

Attila dădu din umeri.

— Și tu ai fi făcut la fel.

— Poate.

Când trecură în antreul mare, acum pustiu dacă n-ar fi fost un servitor care moțăia într-un colț, Attila deveni dintr-o dată serios.

— Acum ești liber să te întorci acasă. Am adus cu mine alți ostateci romani. Vor sosi mâine, cu căruțele.

Flavius rămase tăcut și își ascunse privirea.

— Nu vrei să mai pleci? întrebă Attila.

Flavius ezită o clipă.

— Ba da, desigur, dar când va veni vremea de plecare. Când voi fi sigur de poziția mea în Ravenna. Sau dacă îmi voi găsi măcar un loc acolo. Sau când voi obține eu însumi un loc anume. Numai o dată mă pot întoarce acasă și nu vreau să dau cu piciorul unei ocazii ca asta.

— Nu ești la fel de nerăbdător să te întorci în țara ta cum am fost eu. Așadar, ai devenit hun?

— Voi fi roman de-a pururi, dar situațiile în care suntem puși noi doi sunt diferite. Hunii încă-și mai caută Sabia Destinului și eu la rându-mi caut sabia sorții mele. De mă întorc la Ravenna… tata îmi scrie că situația de-acolo e schimbătoare. Dacă m-aș întoarce acum, nu se știe exact ce poziție voi avea acolo. Tata chiar se-ntreabă dacă-și va mai putea păstra rangul la curte…

Attila pufni dezgustat.

— Rangul tatălui tău? Curtea e condusă de eunuci și de bețivani. Gaudentius ar trebui să fie mândru fără rang într-un asemenea loc.

— Chiar e așa de rău în Ravenna?

Attila stătu pe gânduri preț de-o clipă.

— Să-ți dau un exemplu. Ți-aduci aminte de puii de găină ai împăratului?

Flavius schiță o grimasă.

— Cum aș putea să-i uit? Păsări gălăgioase, infecte și urât mirositoare, orătănii ale necuratului. Cu carne mai puțină decât fazanii și mai urâte decât ciorile. Ce-l face să fie atât de atașat de ființele alea mă depășește.

— Cunoști fără îndoială faptul că la câteva luni după plecarea ta, Roma a fost prădată de tatăl lui Theodorie, Alaric împreună cu vizigoții lui. Când Honorius a fost anunțat că s-a zis cu Roma, s-a

înfuriat așa de tare, încât a leșinat, căzând deasupra patului. Până să-și vină împăratul în simțiri, tatăl tău a trebuit să-i explice că era vorba despre „Roma” orașul, nicidecum despre puiul de găină pe care-l ținea în casă și care purta același nume.

— Cred că glumești. În scrisorile lui, tata n-a adus vorba de așa ceva.

— Crezi că tatăl tău ar scrie despre un asemenea incident și ar da apoi depeșa pe mâna curierilor împăratului? Tatăl tău este un om de deosebit și de onoare, poate singurul de acest fel rămas la curte. După ce Theodorie a fost închis…

— Theodorie? În temniță?

Attila încuviință din cap cu asprime.

— Ce era să i se-ntâmple, dacă Alaric a cotropit Roma? Theodorie era ostatec datorită comportamentului bun al tatălui său. Alaric s-a purtat urât, așa că Theodorie a trebuit să plătească.

— Dar era doar un flăcăiandru!

Attila scutură din umeri.

— După ce Alaric a murit și lucrurile au reintrat pe făgașul normal, nimeni nu și-a mai adus aminte de Theodorie și a fost lăsat să putrezească în celula aia. Tatăl tău l-a eliberat în taină, l-a luat în casa sa pentru a-l pune la îngrășat alături de noi câteva săptămâni și apoi l-a scos din țară pe furiș, trimițându-l la neamurile lui Alaric din Galia. Până în ziua de azi curtea din Ravenna e așa de zăpăcită, încât nu cred că-și dau măcar seama că lipsește un prizonier.

Flavius cumpăni puțin ceea ce tocmai auzise.

— Tata e cu adevărat un om deosebit. Dar pentru așa ceva ar fi putut înfunda închisoarea pentru trădare.

— Este extraordinar cum a rezistat atâta timp, răspunse Attila. Extraordinar e că și eu am rezistat. Dacă ești un om de onoare Flavius, atunci Ravenna are nevoie de tine. Deși cum va supraviețui un om de onoare acolo este într-adevăr o dilemă.

— Roma trebuie să se schimbe. Și poate eu sunt acela care să o conducă spre schimbare. Dar atâta vreme cât bufonul de Honorius este împărat, pentru mine acasă e aici. Nu întrezăresc niciun viitor pentru mine la curtea sa.

Attila zâmbi subtil.

— Deci, ai prins ceva drag de „forumul" meu, pare-mi-se?

Flavius cuprinse cu privirea stepa pustie, gânditor, aducându-și aminte gluma lui Attila de odinioară.

— Eu sunt roman. Deși în Ravenna n-aș putea să fiu ceea ce sunt aici. Tu Attila te-ai întors acasă cu drepturi depline de prinț, după toate așteptările tale, cu onoare și demnitate, cu un loc printre sfetnicii regelui, nici nu încape îndoială, cu dreptul de a sta în fruntea unei armate. Lucrurile astea mi le-a oferit și mie regele. Dar doar atâta vreme cât voi rămâne printre huni. Ce m-așteaptă pe mine în Ravenna, unde stăpânește Honorius? Dacă până și situația tatălui meu se clatină, eu ce soartă aș avea? Nu e momentul potrivit ca eu să mă întorc.

— Poate nu ești roman. Dar ai putea vreodată să te numești hun? întrebă Attila încet. N-arăți ca unul. Poți să gândești ca unul? Poți să unelteși și să te-nțelegi din ochi cu ai tăi ca hunii noștri?

Flavius ezită.

— Hunii sunt și poporul meu acum, la fel de mult pe cât sunt poporul tău. Am mâncat cu ei din același blid, m-am antrenat cu ei… Attila?

Privi împrejur un răstimp, uimit, căci nu vedea pe nimeni – Attila dispăruse. Dintr-o dată, strânse din ochi, căci înțelese.

— M-am antrenat cu ei… șopti și apoi răsucindu-se brusc, se lăsă în jos în spatele unui stâlp de prin apropiere, auzind lovitura ușoară a sabiei lui Attila care pălise lemnul exact în locul unde stătuse el cu câteva momente înainte. Iute ca fulgerul, sări în spatele stâlpului, scoțând-și în același timp sabia din teacă și punându-i-o lui

Attila între umeri, abia simțit. Attila, cum stătea de cealaltă parte a stâlpului cu fata spre locul unde fusese Flavius mai devreme, îngheță pe picioare și se întoarse încetinel, sângele urcându-i-se deja în obraji.

— Turgrid te-a antrenat cum se cuvine, spuse el liniștit.

— Să uneltesc și să mă înțeleg din priviri cu ai mei, precum un hun? întrebă Flavius. Poate că nu. Dar pot să mă păzesc ca unul. Ochii spre Răsărit.

— Avem multe de vorbit, îi răspunse Attila, schimbând subiectul și recăpătându-și calmul. Dar asta mai poate s-aștepte. Vino, toți sărbătoresc!

Amândoi își vârâră săbiile în teacă și Attila îl bătu pe Flavius pe spate în timp ce-l conducea spre curtea palatului.

— Ia să vedem ce virgine mi-ai păstrat.

Flavius surâse strengărește.

— Am zis eu că-s virgine…?

V

— E dificil să ataci un trib cu care mai odinioară te aveai ca frații.

— Nicicând n-au fost frații noștri, unchiule, răspunse Attila. Noi n-avem „frați”, noi suntem un popor suficient sieși, un neam fără pereche în lumea largă. Avem aliați și acest popor, acești alani, ne-au fost alături și-n trecut. Și vor putea fi aliații noștri și pe viitor. Însă acum, ei bine, acum ți-au nesocotit încrederea pe care ți-o pusesei în ei și pentru asta trebuie să-și primească pedeapsa.

— Ne-au furat caii…

— *Herghelii* de cai, și oi pe deasupra, mii de oi. Și ne-au masacrat sate întregi unde trăiau ciobanii care aveau în grijă animalele astea. Și au intrat pe pământuri care de generații întregi aparțineau hunilor. Acești alani trebuie pedepsiți, unchiule, sau noi vom fi umiliți în fața poporului lor și în

fața celorlalte triburi din împrejurimi. Vom fi umiliți în fața poporului *nostru,* căci regele e dator să vadă de siguranța oamenilor. Vom fi umiliți în fața Romei.

Regele Rugila oftă și se întoarse cu fața către Flavius.

— Chestiunile războiului sunt îndatorirea celor tineri. Dar pentru că tinerii par să fie prea nerăbdători să se ocupe de asta, e de datoria celor bătrâni să aleagă la ce bătălii să pornească. Totuși, amândoi v-ați dovedit a fi nu numai iscusiți într-ale armelor, dar și înțelepți căci v-ați păstrat cumpătarea. Sunteți cei mai tineri comandanți din tot Ținutul hunilor și poate din întreaga istorie a neamului nostru. Tânărul Attila mi-a spus ce crede el despre acești alani și despre eventualitatea unui război împotriva lor. Aș vrea să aud și părerea ta, Flavius Aetius.

Flavius lăsă din mână ceașca de *airag* din care băuse până atunci. *Ciudat*, se gândi, *cum o dată cu trecerea timpului*, *omul devine tolerant în legătură cu lucrurile care nu-i plac*, *ha chiar începe să le aprecieze.* De fapt, ajunsese într-adevăr să se delecteze cu acest preparat din lapte de iapă fermentat, pe care prinții de la curte îl sorbeau cu lăcomie în cantități impresionante. Se uită în ochii întrebători ai regelui. De câteva luni, de la sosirea lui Attila din Ravenna, bătrânul îi permisese lui și prințului să participe la întâlnirile consiliului său. Desigur, onoarea de a fi printre primii sfetnici ai regelui era unul dintre motivele pentru care Flavius își amânase întoarcerea acasă. Însă de data aceasta, totul era mult mai serios. Pentru prima dată, regele Rugila îi cerea sfatul tânărului și chiar părea să asculte cu atenție, deși întrevederea era una privată, și nu una a întregului consiliu de generali și veterani ai tribului. Flavius își cântări cuvintele cu toată grija de care era vrednică o astfel de ocazie.

— Sunt de acord cu Attila, răspunse după un timp. Invaziile alanilor trebuie oprite pe dată, iar ei pedepsiți aprig. Totuși, nu sunt de acord cu el în legătură cu ceea ce a spus despre umilință.

Attila se crispă, dar rămase tăcut, uitându-se stăruitor și concentrat la prietenul său.

— Dacă suportăm invaziile alanilor, s-ar putea să fim umiliți în fața triburilor îndepărtate, continuă Flavius, dar nu în fața Romei. Roma nu cunoaște ce-i aia umilință, căci ar trebui să cunoască câte ceva despre mândrie sau despre moralitate. Roma nu distinge decât între cei puternici și cei slabi.

— E-adevărat ce spui? întrebă regele, încurcat. Nu cunosc ideea de umilință?

Flavius scutură din umeri.

— Din scrisorile de la tatăl meu reiese că împăratul nu-și prea bate capul cu hunii, căci ei nu sunt o amenințare semnificativă pentru granițele Imperiului de Apus. A nu păți umilință poate fi important pentru unele popoare, dar doar o amenințare fățișă sau o demonstrație de putere contează pentru Roma. E o diferență abia simțită, însă deosebit de importantă, după părerea mea. Faceți ceea ce credeți că e bine, Mare Rege, pentru a nu fi umilit în fața poporului hun. Dar dacă asta nu amenință granițele Romei, să nu vă așteptați ca Romei să-i pese de veți face așa sau altfel.

Rugilla mormăi ceva și se uită la Attila, care după ce-l fixase cu privirea pe Flavius, încuviință din cap.

Plecară după o săptămână și după încă două se aflau în stepa sudică, aproape de granița regiunilor antice ale Persiei, teritorii ce aparțineau acum triburilor sudice ale hunilor. Cei doi tineri galopau în lumina lunii pline, cu două mii de arcași călărind în urma lor, pe care-i luaseră din *keshig*-ul regelui, garda sa personală din capitală. Tot în urma lor mergeau la galop mic încă cinci mii de cai de rezervă și pentru schimburi, mișcându-se

mai domol, într-un ritm mai puțin obositor, conduși de bătrânul rege și de Turgrid.

În timp ce alergau prin câmpiile acelea unduind ușor în bătaia vântului, Attila își mână calul lângă cel al lui Flavius. Surâse ușor și dinții lui străluciră albi în lumina lunii.

— Călărești ca un hun, spuse.

— E un compliment deosebit, îi răspunse Flavius.

— Nu te laud degeaba și nici nu-s invidios pe tine. Ai învățat foarte multe de la Turgrid. Ai să ai nevoie de lucrurile pe care le-ai deprins. Alanii sunt războinici cumpliți și cavaleria și arcașii lor sunt aproape la fel de bune ca ale noastre.

— Sper să-i pot face cinste regelui, răspunse Flavius cu simplitate.

— Asta sper și eu. E un războinic, acela. Se-apropie de șaptezeci de ani și încă insistă să-și însoțească trupele la luptă, chiar dacă trebuie să rămână-n urmă cu caii de rezervă. Oasele lui bătrâne nu mai rezistă să fie bătătorite-n galop o noapte-ntreagă.

— Ai văzut fumul ăla spre sud, chiar înainte de linia orizontului?

Attila își drese glasul.

— Încă o invazie de-a alanilor. Fumul s-a împrăștiat dincolo de orizont, dar destul de aproape. Flăcările s-au reflectat în norii de deasupra lor, ca un apus. Cred că-s cincizeci de mile pân-acolo. Putem să străbatem distanța asta până-n zori. Vom prinde dușmanii în cea mai întunecată parte-a nopții, dormind buștean îmbătați de *airag* și cu poftele potolite de femeile hune pe care le-au răpit.

— Oamenii și caii noștri vor fi istoviți. S-au făcut deja două săptămâni de când mergem călare. Cel mai bine ar fi să găsim un loc la adăpost, să ne odihnim un pic și s-așteptăm să sosească regele. Putem să-i atacăm noaptea următoare.

Attila îi aruncă o privire plină de dispreț.

— Nu te-a-ntrebat Turgrid niciodată la ce bun să călărești din zori până-n noapte dacă atunci când ajungi n-ai putere nici să-ți mânuiești sabia?

— M-a întrebat. Soluția e să te oprești brusc fără să te avânți imediat în luptă și să fii destul de puternic încât să nimicești armata imediat, când ei *cred* că trebuie să te oprești pe dată. Soluția este să ai forță de rezervă înainte să pornești la luptă. Dacă n-ai, mai bine stai pe loc.

Cum termină Flavius ce avea de spus, Attila fluieră înalt și ascuțit și alergă înainte, iar două mii de călăreți huni se năpustiră ca un fulger după el în întunericul luminat doar de razele lunii.

Cei doi tineri se întinseră pe burtă în iarbă în vârful unei movilițe, uitându-se în jos la câmpiile ce se întindeau sub ei, care sclipeau argintii în lumina lunii ca niște câmpuri nemărginite de gheață, despre care auziseră ei vorbindu-se în nord. Micile puncte care veneau dinspre focurile la care găteau alanii scânteiau slab la vreo două mile mai spre sud. În spatele lor, călărețiii huni stăteau călare nemișcați, unii căzuți într-un somn agitat, alții pălăvrăgind în șoaptă unul cu altul, iar respirația lor se cobora înspre caii care pășteau iarba.

— Iată-i, șopti Attila. Dar n-au lăsat nimic în urmă, n-am întâlnit nicio strajă de-a lor lăsată îndărăt. Oamenii ăștia nu se retrag după un atac, ci avansează către teritoriile noastre.

— Și nu-s o bandă de hoți de cai, întări Flavius. Sunt o armată. Uite câte focuri au. Nu la asta se-aștepta regele Rugila.

Attila aruncă un ochi pe cer.

— Două ore până-n zori. Cea mai liniștită parte-a nopții. Cel mai prielnic moment pentru atac.

— Ne depășesc ca număr, suntem doi la unul, pe puțin. Și regele n-a sosit încă. El și caii de rezervă sunt probabil la trei ore în urmă de-aici. Ar trebui să trimitem un călăreț înapoi să-i dea de știre…

Attila râse zgomotos.

— Până ajunge regele aici, se va fi crăpat deja de zori și va fi prea târziu să se mai ascundă. N-o să-i mai putem lua prin surprindere, iar forță să le ieșim înainte și să ne năpustim asupra lor în luptă n-avem. Trebuie s-atacăm acum.

— Fără de rege? O să-ți pună pielea-n băț pentru asta!

Attila întoarse capul și își cântări calm tovarășul din cap până-n picioare.

— Ai făcut instrucție ca un hun, dar gândești ca un roman.

Flavius se supără.

— Spui asta ca și cum ar fi o jignire.

— Romanii nu fac un pas noaptea. Ei atacă în linie, mergând în șir, văzându-și tot timpul adversarul sau se ghemuiesc pe vine în spatele fortificațiilor lor de bârne. Sunt puternici romanii, dar nu-s deloc șireți. Au curaj, dar nici pic de imaginație…

— Și nu se avântă în nicio bătălie fără să fi primit ordin de la comandanții lor, ripostă Flavius cu mânie în glas. Dușmanul cunoaște bine ținutul ăsta. Și regele Rugila îl cunoaște. Dar noi îl știm? Tu numești asta lipsă de imaginație. Eu îi zic prudență. Trebuie să-l așteptăm pe Rugila să ne sfătuim cu el.

— Dacă nu atacăm acum, n-are să mai fie nicio bătălie, stărui Attila. Nu ne putem lupta cu o astfel de forță în plină zi, iar ei ne vor descoperi înainte să apucăm noi să profităm de o altă ocazie ca să-i luăm ca din oală prin întuneric. N-avem de ales.

— Și noi suntem o armată, nu doar niște simpli călăreți, răspunse Flavius. Trebuie să ne impunem ca o armată, să avem disciplina unei armate.

Attila nu-l luă în seamă și se ridică în picioare.

— Voi lua un sfert din armată, vom alerga roată în formă de arc întins, și-apoi îi vom lovi puternic din spate. Nu vor avea străji care să supravegheze partea aia. Fii cu ochii-n patru după semnalul meu.

Când ai să vezi o săgeată aprinsă, tu așteaptă un răstimp până se trezesc și abate-le toți soldații în spatele taberei. Apoi îi ataci din față cu restul de călăreți de-ai noștri.

Flavius țâșni în picioare.

— Ți-ai ieșit din minți? Un atac în toată regula fără ca regele să știe măcar?

Attila scutură din umeri și surâse, înălțându-se ușor pe calul său.

— Gândește ca hunii, Flavius! Diseară Rugila o să-nchine cu noi *airag,* pe care-o să-l dăm pe gât direct din țeasta unui alan.

Rotindu-și calul, o luă ușor la trap printre arcași, ordonându-le celor din stânga să călărească alături de el, iar celor din dreapta, să-i urmeze. Plin de furie, Flavius încălecă și el și rămase tăcut, privindu-i pe huni. În câteva momente, Attila și călăreții lui dispăruseră într-un ropot zgomotos, iar pe câmpia vastă, ce se legăna în bătaia vântului, sunetul copitelor fu înghițit de pământul moale și de aerul nemișcat, dispărând ca urmele răsuflării ce țâșnea din nările cailor.

Flavius aruncă o privire înspre sud, spre focurile din tabăra inamică. Zarurile fuseseră aruncate, nu-i rămânea nimic altceva de făcut decât să se asigure că planul lui Attila va da greș. Trebuia să fie atent la semnal ca să ajungă în formație de luptă la numai câteva clipe după ce Attila va ataca din spate. Dar cum să te apropii de tabără fără să fii descoperit? Chiar și pe-ntuneric, o grupare de o mie cinci sute de călăreți se va distinge pe câmpie ca o umbră întunecată, pe care avanposturile alanilor o vor vedea negreșit.

— Descălecați, șuieră încet printre dinți către călăreții din juru-i, care răspândiră comanda mai departe, către ceilalți soldați, după care săriră iute de pe cai, atingând pământul ca niște feline în cizmele lor de călărie din piele moale. Călăreții din apropiere se conformară imediat. Apoi se adunară

în tăcere în jurul lui în locul ferit de pe movilița aceea care-i despărțea de tabăra inamică.

— Acum mergeți cu caii de căpăstru, porunci șoptind aspru către ei. Silueta voastră se va zări pe cer mai greu. Și împrăștiați-vă, la zece pași distanță unii de alții, câte cincizeci ici și colo. Cei din față, fiți atenți la ce semn vă voi face cu mâna. Cei din spate și cei de pe flancuri, fiți cu ochii pe caii dimprejur. Să nu s-audă niciun pas! Vă mișcați pe nesimțite.

Oamenii dădură din cap semn că au înțeles. Nu era o tactică obișnuită de atac pentru huni, dar cu toții vedeau bine care-i era scopul. Flavius porni pe dată, mergând cu pași mari pe lângă cal, ca și cum ar fi știut exact încotro se îndreaptă și mângâind ușor animalul pe gât, îl liniști, împiedicându-l astfel să necheze din cauza încordării.

De-a stânga și de-a dreapta lui și în spatele său, o mie cinci sute de oameni făcură la fel, strecurându-se ușor prin iarba înaltă până la genunchi. Singurul sunet pe care-l făceau era fornăitul vreunui cal nemulțumit de ritmul încet în care mergeau, care se auzea când și când. Flavius se ruga în sinea-i ca sunetul să se topească sub adierea lină a vântului sau să se confunde cu fornăiala cailor alanilor din tabără.

După un sfert de ceas de înaintat pe jos, zăbovind din mers pentru a asculta sunetele ce indicau mișcare în tabăra inamică, Flavius își ridică pumnul deasupra capului, semn că trebuiau să se oprească. Erau la poalele unei alte mici ridicături, una din nenumăratele movilițe de pământ care unduiau ca niște valuri pe-o plajă de-a lungul câmpiei aceleia fără margini și din pricina ei nu putea vedea dincolo, către focurile taberelor așezate în spatele dealului. Lăsându-și calul în grija unui bărbat din stânga sa, Flavius se aruncă la pământ și parcurse târâș ultimii metri până în vârf, de unde putea să aprecieze iarăși distanța.

Acolo, chiar sub ochii săi, se întindea tabăra alanilor, la mai puțin de-o milă depărtare. Nu se mai puteau apropia fără să fie văzuți, căci la un sfert de milă din locul unde stătea putea zări în iarbă un punct mic și întunecat, un avanpost de pază, nu încăpea niciun dubiu. Cum scruta cu privirea tabăra inamică, își ținu răsuflarea. Avuseseră dreptate, asta nu era o adunătură de hoți de cai. Dar nicio descindere militară ce-avea ca scop jaful nu era. Estimă rapid cam câte focuri și câte corturi erau. Nu, nu era cu putință. Numără încă o dată. Nici când nu exagerase în estimări avusese dreptate. Erau pe puțin zece mii de oameni pe câmpia dinaintea lui, soldați viguroși care nu țineau seama de distanțe, de jaf sau de luare de ostateci. Când își dădu seama de ceea ce aveau în față, pe Flavius îl părăsi curajul. Era o întreagă armată cotropitoare, o forță de cinci soldați la unul în comparație cu armata sa și a lui Attila.

Flavius căzu adânc pe gânduri. Cu un dușman atât de numeros, când vor ataca trupele lui Attila, acestea vor fi pur și simplu înghițite în măruntaiele imensei tabere și distruse până ca Flavius să aibă timp măcar să dea năvală cu trupele sale și să le scoată de la ananghie. Și dac-ar reuși Flavius să-i vină-n ajutor, ce-ar urma? De-ar fi Attila extrem de norocos, chiar de-ar reuși să distragă atenția celor din tabără, deși asta era puțin probabil, tot ar fi rămas încă cinci mii de soldați inamici care să-l doboare. Șansele lor păreau să fie anulate, chiar și în cele mai favorabile împrejurări, dar dacă Flavius ajungea după cum plănuiseră, după ce Attila și-ar fi început asaltul, împrejurările favorabile s-ar fi pierdut. Tabăra ar fi deja în picioare, oamenii înarmați până-n dinți și lupta-n toi.

Gândurile-i alergau căutând o soluție. Ce alternative avea? Să evite pierderile acum, să se retragă la adăpostul câmpiei și apărat de ordinele regelui, lăsându-l pe Attila singur, în incursiunea sa, care era sinonimă cu sinuciderea curată? Prințul

și cei cinci sute de arcași vor pieri cu siguranță, dar Flavius și regele s-ar putea retrage apoi în capitală pentru a chema la luptă o armată destul de numeroasă care să caute să se răzbune și să-i alunge pe alani definitiv. Ce-ar putea face Attila în locul lui? Ce-ar face regele? Flavius scutură din cap. Nu putea gândi așa, nu se putea transpune în mintea altuia. Nu avea de ales. Nu putea acționa decât pe o singură cale. Cele două atacuri trebuiau să se succeadă neîntârziat, căci dacă ar lăsa o singură clipă între ele, asta le-ar permite alanilor cei numeroși să-i înfrângă cu lovituri una după alta, ca un bizon care se apără cu coamele de câte-un lup singur. Într-un atac simultan și coordonat însă, doi prădători pot trânti la pământ un animal mult mai mare, dacă au un dram de noroc.

Se furișă înapoi în josul dealului către grupul de călăreți care-l așteptau în tăcere în mijlocul rândului întâi.

— Dați de veste mai departe, le spuse încet, împrăștiați-vă până-n depărtare în formație de luptă. Vreau un front de o jumătate de milă, unul care să cuprindă cu totul tabăra alanilor din toate părțile. Stați pregătiți până la semnalul meu. Apoi încălecați și atacați. Dar țineți-vă săgețile în tolbă și nu vă scoateți săbiile din teacă. Nu luați în seamă caii lor, nici oamenii lor. Vom avea grijă de ei mai târziu.

Flavius se opri, iar bărbații se uitară la el, cu ochii mari, fără să spună niciun cuvânt. Fără săgeți? Fără săbii? Nu așa luptau hunii.

— Puneți foc. Fiecare din voi luați câte-un tăciune sau o torță. Dați foc fiecărui cort, fiecărui coviltir, fiecărui morman de scuturi. Dați foc la tot. N-o să-i jefuim. Vreau să facem haos, să le-arătăm ce-nseamnă infernul pe pământ. Când o să vă vedeți înconjurați de flăcări și de-o învălmășeală zăpăcită de oameni, veți ști că ați făcut totul cum trebuie.

Trecu un moment, apoi unul dintre călăreți vorbi:

— Și dup-aceea, *Ker* Flavius? Ce facem după ce-am pârjolit lotul?

Întrebarea era evidentă, dar ca un soldat să-i pună întrebări unui comandant, asta era o încălcare a obiceiului de a te supune tacit, un lucru atât de neobișnuit că toți ceilalți se întoarseră să-l privească uimiți pe acela și apoi se uitară înapoi la Flavius, cu ochii scăpărând. Flavius își dădu seama că era un moment primejdios – poate cel mai primejdios moment pe care-l întâlnea în toată ziua aceea – dacă nu răspundea cu înțelepciunea și încrederea pe care oamenii săi o așteptau să răzbată din cuvintele sale.

Îi privi lung, ascunzându-și chipul pentru a nu lăsa să i se citească pe chip tulburarea și își puse coiful de luptă pe cap.

— Atunci, când totul e-n flăcări, încordați-vă arcurile și terminați ce-aveți de făcut.

Spusele lui Flavius despre acea tactică neortodoxă se răspândiră iute printre rânduri și la fel de iute oamenii începură să suie dealul, dispuși în forma unui arc larg deschis, avansând cu mișcări sigure. După ceva vreme, silueta întunecată pe care Flavius o zărise înaintea lor se transformă în două figuri și își dădu seama că acum erau acolo două gărzi ce moțăiau sprijinite-n sulițe înfipte în pământ.

La un semn scurt din mână, o duzină de războinici în jur își pregătiră arcurile să tragă și când el șuieră repede, săgețile țâșniră din toate părțile. Unul din străjeri icni scurt și ascuțit, și apoi amândouă gărzile se prăbușiră la pământ ca niște saci de grâu, morți înainte să apuce măcar să riposteze. Auzind zgomote, o haită de câini din tabără izbucni în lătrat și hămăielile fură urmate de strigătele furioase ale soldaților treziți din somn, care încercau să-și potolească animalele și să le facă să tacă.

Însă hunii înaintau tiptil, pe nesimțite. De-a lungul primei linii, din loc în loc pornea în taină alt potop de săgeți, alte gemete de oameni răpuși se auzeau în timp ce arcașii doborau gărzi alane una după alta, câini vagabonzi și soldați inamici neinspirați, care-și aleseseră chiar momentul acela să bâjbâie prin întuneric spre latrine. Tensiunea plutea acum în aer, lătratul câinilor se auzea tot mai tare și până și caii începură să necheze fremătând la apropierea tăcută pe care o simțeau. Și totuși, nimeni nu dăduse semnalul de alarmă, iar tabăra rămase cufundată în somnul ei agitat.

În stânga lui Flavius, spre răsărit, se întrezărea o lumină firavă, iar stelele de pe fâșia aceea de cer începeau să se stingă. Nu mai era timp de pierdut. Soarele avea să fie deasupra liniei orizontului într-un ceas și până atunci, armata cotropitoare va fi în picioare, pre- gătindu-se să marșeze. Corniștii dușmanului puteau să sune în orice clipă. Dacă vroiau să-i ia prin surprindere, trebuiau s-o facă acum.

Flavius era atât de aproape încât dacă arunca o privire, putea să zărească una câte una scânteile focurilor aproape stinse. Umbrele câinilor care stăteau la pândă se distingeau clar și din loc în loc un soldat buimac de somn se târa afară din cortul pe care-l împărțea cu camarazii săi și îngenunchea lângă foc ca să sufle-n flăcări și să-și încălzească mâinile. Niciunui soldat din trupele alanilor nu-i dăduse prin cap să privească în întunericul câmpiei. Cei câțiva oameni treji nu se preocupau decât de frigul care le intrase-n degete și de dogoarea văpăilor ce veneau dinspre focuri.

Flavius își ridică pumnul în aer și sări în spatele calului său ce fremăta, fără să facă vreun zgomot. Auzi cum în jur oamenii lui făceau același lucru. Pentru prima dată aprecie avantajul armurii hune, groasă și din piele, care nu zăngănea și nu lovea zale una de alta când te mișcai. Se opri preț de o clipă, așteptând, cu toate simțurile încordate,

lăsându-le răgaz de câteva secunde celor din rândurile din spate să primească semnalul și să încalece. Doar câteva secunde…

Apoi, sus deasupra capului său, zări cu coada ochiului ceva care la început îi păru a fi o stea căzătoare.

Era săgeata de foc a lui Attila.

Alte ordine ar fi fost de prisos. O mie cinci sute de oameni se avântară în galop înainte și intrară furtunos în tabăra inamică ce zăcea cufundată-n somn de la un capăt la celălalt. Caii goniră direct peste corturi și peste bucătăriile în aer liber, dărâmând aracii și zdrobind sub copite soldații adormiți ai dușmanului. Cum își mânau caii în galop spre focuri, fiecare se lăsa în jos pe-o parte a animalului, ținându-l strâns de coamă cu o mână și abia ținându-și echilibrul călare, sprijiniți în scări doar într-un călcâi. Puseră mâna pe torțe pe jumătate arse, scânteile lor aruncând văpăi cum ieșeau din găurile coifurilor de luptă, și fără să se oprească, nici măcar pentru a se așeza mai bine-n șa, călăreții se repeziră spre corturile și păturile de dormit din apropiere și le deteră foc.

Aerul se umplu de strigăte, cărbunii aprinși pătrunzând cu repeziciune în pânza uscată, aproape putrezită a corturilor și în sacii de dormit de lână. Bărbați goi până la brâu se rostogoliră și se împleticiră afară arși de flăcările care izbucniseră, fără să poată să mai salveze din foc armele și armura pe care le ascunseseră înăuntru și fugiră speriați prin tabără, căutând să-și găsească adăpost și să scape. Lumina zorilor ce stăteau să vină fu sufocată de un val de fum gros deîndată ce corturile și depozitele cu provizii fură cuprinse de flăcări. Călăreți urlând, cu fețele mânjite în negru se dezlănțuiră prin norii tulburi ca un uragan, călare pe caii lor speriați, înșfăcând și mai multe torțe și azvârlindu-le în toate direcțiile. Flăcări înfiorătoare se ridicară și se împrăștiară mai departe și curând totul se prefăcu într-o cortină de

foc acoperind toată marginea dinspre nord a taberei. Războinicii alani, plini de groază, unii pe jos, alții strângând cu disperare coama vreunui cal pe care-l prinseseră în fugă, alergau orbește să scape de fierbințeala flăcărilor. Dând năvală spre mijlocul taberei, alanii fură întâmpinați de un nor de săgeți ce bâzâiau asemenea unui roi de viespi ticăloase, căci armata lui Attila intrase în galop dinspre partea opusă. Pierzându-și capul și disperați să scape de proiectilele mortale, alanii se întoarseră și începură să se târască înapoi înspre perdeaua de fum și flăcări, adăpostindu-se în fumul înecăcios ca să nu fie văzuți și să stea la adăpost de atacul violent care le ieșise-n cale. Era ca și cum propriii lor zei ar fi răsturnat peste ei un iad cuprins de flăcări.

Flavius apăru, iar ochii-i erau roșii. Scuipa din cauza fumului gros pe care-l ridicaseră trupele sale călare și își rotea sabia de cavalerie cu mâna dreaptă, în vreme ce privea cum armata distrugea tabăra. Cu ochii curgându-i din pricina funinginii, zări armata lui Attila așezându-și caii în linie în fața sa, trăgând salvă după salvă în mulțimea aceea de soldați cu fețele negre, care se împleticea pe picioare, încercând să iasă din flăcări și din fum. Trupele lui Flavius se depărtară și ele călare de prăpăd, măcelărindu-i pe soldații îngroziți ai alanilor cu săbiile, care înlocuiră acum torțele aprinse. Flavius îi drese glasul mulțumit. Planul mersese strună. Armata alană fusese nimicită.

Dintr-o dată, spre coada ochiului, o licărire metalică îi fură privirea. Răsucindu-se, fu prins într-o mulțime de războinici călare, care ropotiră în galop pe lângă el. Pornind dinspre marginea extremă a taberei, din singura zonă în care nici arcașii lui, nici cei ai lui Attila nu ajunseseră încă, generalul alanilor și un divizion din garda sa personală și de prim-comandanți apucase să pună mâna pe arme și să încalece pe caii aflați în apropiere. Înveșmântați în ce mai rămăsese din

niște armuri cu zale încheiate doar pe jumătate, aproape două sute de oameni trecură ca fulgerul în galop la câțiva pași de calul lui Flavius. Lăsându-și în voia sorții trupele arse de flăcări, gata să-și dea duhul, se avântaseră lateral prin norul de foc al săgeților lui Attila și răzbătură în partea cealaltă cu pierderi prea puțin însemnate. Un ordin strigat și grupul se strânse, adunând împreună pe toți din trupele care supraviețuiseră și puteau pune mâna pe cai și încăleca în haosul acela. La un alt strigăt, se repeziră înainte printre rămășițele încă fumegânde ale taberei spre câmpie, înspre soarele ce răsărea.

Mâniat că-l lăsase pe comandantul inamic să treacă în galop la un pas de el și să-i scape, Flavius își împunse puternic calul în coapse și făcu cale întoarsă spre fumul și flăcările pe care le lăsase în urmă, ocolind trupele lui Attila prin spate, evitând astfel să fie omorât chiar de arcașii lui. Cum se apropia de ei prin spate, privi cum trag săgeată după săgeată în alanii îngroziți, care se împleticeau afară din fum cu mâinile ridicate deasupra capului, semn că se predau. Trupurile lor alcătuiau un zid de morți și de oameni aflați pe moarte ce se prăbușeau și ei la pământ. Flavius alergă în galop spre Attila și trase de hățuri.

— Atacul cu foc, extraordinar!

Attila răspunse printr-un strigăt, făcându-se auzit peste chiotele și urletele ce-l înconjurau.

— Dușmanii au fost mult mai numeroși decât credeam.

— Poți să iei ostateci acum, cei care-s încă în picioare se predau!

— Ostateci? Nu luăm niciun ostatec. Oamenii ăștia sunt ca și morți.

Flavius se uită lung la inamicii neputincioși, zvârcolindu-se și căzând răpuși de ploaia aceea nimicitoare de săgeți de foc.

— Alanii nu-s înarmați. Spune-le oamenilor tăi să se oprească, ia soldații ca sclavi!

— Ți-ai dus la bun sfârșit misiunea ta, îi strigă Attila drept răspuns. Acum eu mă voi ocupa de a mea. Pe generalul lor l-ai omorât?

— Nu, răspunse Flavius. Generalul a fugit cu o trupă de gărzi înarmate!

— Nu pot s-ajungă prea departe, fără de-ale gurii și alte provizii. Ai văzut încotro au luat-o?

— Spre sud-est, înapoi spre pământurile sale…

— Ucide-l! tună Attila. Capul lui îl vom oferi în dar regelui!

Flavius încercă să pătrundă cu privirea fumul cenușiu. Siluetele ce se clătinau pe picioare și care cu câteva clipe înainte erau doar umbre vagi prindeau acum contur și deveneau mai clare în lumina cețoasă a dimineții.

— Oamenii-mi sunt risipiți peste tot, îi strigă lui Attila. Mi-ar lua prea mult să-i strâng laolaltă. Soldații tăi sunt aici cu toții, așezați în formație de luptă. Dă-mi-i și o să-i dau de urmă!

Attila rămase tăcut pentru un moment, trăgând săgeată după săgeată concentrat la maximum.

— Attila! izbucni Flavius. Termină cu blestematul ăla de tras la țintă și dă-mi oamenii tăi sau comandantul inamic are să ne scape!

— Ia-i, zbieră Attila. O să-i strâng pe hunii rămași după distrugerea taberei și vom călări înapoi să-i ieșim înainte unchiului meu!

Flavius își mână calul în fața arcașilor huni și-și ridică pumnul deasupra capului, ceea ce însemna că trebuie să înceteze să tragă.

— După mine!

La unison, cei cinci sute de călăreți ai lui Attila își rotiră caii și ropotiră în galop după noul lor conducător. Se depărtară și tabăra se cufundă întru totul în tăcere, de n-ar fi fost flăcările ce trosneau și gemetele morților sau celor care erau pe moarte. Attila stătea pe calul său în mijlocul dezastrului și ochii-i străluceau de mulțumire. Aproape că se sfârșise. Mai erau câțiva, care urmau să plece acasă și să spună povestea înfrângerii alanilor. Nu

de multe ori, Attila își îngădui să creadă, ți se oferea ca pe tavă o întreagă armată inamică.

Unul câte unul, apoi în grupuri de șase sau opt și mai târziu în echipaje întregi, hunii care atacaseră dinspre marginea nordică a taberei ieșeau acum din fum și flăcări, acoperiți de funingine neagră și murdară și împroșcați cu sângele bătăliei. Văzându-l pe Attila călare în mijlocul taberei, o luară la trap înspic el pe caii lor istoviți și rămaseră acolo tăcuți, așteptându-i ordinele.

Niciun soldat nu purta cu sine vreo pradă și nu avea asupra sa bani jefuiți din bătălie. Niciunul nu luase vreun scut de-al dușmanului sau alte trofee de război. Căci nu fusese o luptă pentru glorie. Fusese un exercițiu de distrugere absolută.

După ce aproape toate trupele se adunaseră în centrul taberei, încă două siluete se iviră șchiopătând din fumul subțire pentru a se înfățișa lui Attila. Primul era un hun negru de funingine și pătat de sânge al cărui cal fusese schilodit de o bardă alană și care ieșise cu greu din încăierare fără de el, mergând pe jos. Dădu din cap spre camarazii săi călare în timp ce se apropia de ei.

Al doilea era un soldat inamic pe care hunul îl împingea înainte cu vârful sabiei. Ceilalți nici nu-l observară la început, în lumina aceea slabă a dimineții, dar când se apropie mai mult, îi aruncară o căutătură lungă, căci chiar dacă purta pe chip semnele bătăliei, se vedea cu ochiul liber că e diferit. Spre deosebire de alanii negricioși, acesta avea pielea deschisă la culoare și păru-i era roșcovan.

— Nu ți-a spus Flavius Aetius să nu iei niciun fel de pradă de război? spuse Attila cu asprime spre soldatul hun, când cei doi se alăturară mulțimii de călăreți în așteptare.

— Asta nu-i pradă, e un prizonier, spuse hunul cu glas aspru. Pretinde că-i roman. Încerca să fugă din tabără alături de comandantul alanilor și l-am dărâmat de pe cal. S-ar putea să știe încotro a luat-

o comandantul, dar am să-i iau viața, dacă asta vă e dorința.

Attila îl cercetă preț de o clipă, apoi scutură din umeri.

— Sub orice piatră de pe pământul ăsta stă câte-un roman, dacă e să-l cauți, spuse el scuipând, chiar și printre alani în mijlocul stepei. I-l ducem lui Rugila. Regele va hotărî asupra sorții sale.

Trupele mai dădură o ultimă raită prin tabăra fumegândă, scormonind cu lăncile și cu bețele printre dărâmăturile ce ardeau mocnit, curmându-le chinul cailor răniți, înșfăcând mâncarea care rămăsese neatinsă de flăcări. Apoi, când auziră șuierul lui Attila, se strânseră la marginea taberei și porniră la galop în direcția din care tocmai veniseră. Aproape zece mii de oameni fuseseră uciși într-un ceas și cei ce rămăseseră în viață erau urmăriți ca niște sclavi dezertori. Fusese capturată destulă hrană și destule provizii care să le permită hunilor să se întoarcă în tihnă acasă fără grija vânatului. Iar alanii fuseseră învățați o lecție zdravănă despre granițele și stăpânirea dușmanilor lor.

Când soarele se ridică, roșu și ostil, prin ceața de culoarea fumului, nu fu martor decât unei pete mute, fumegânde, deasupra câmpiei nesfârșite, fără ca o vietate măcar să se zărească.

Rugila era alb ca varul.

— Tu, Attila, și tovarășul tău Flavius Aetius, care nu-i aici, rosti cu glas răgușit, chipul său trădându-i nervozitatea. V-am îngăduit să-i urmăriți pe dușmani și apoi să așteptați să sosesc. Și cu toate astea, n-ați ținut cont de mine, ca și cum aș fi fost un prost bătrân care de-abia se ține pe picioare. Ați luat-o înaintea comandantului vostru și a trupelor și v-ați avântat în bătălie, fără vreun ordin de la mine.

— Și împotriva unei armate copleșitoare ca număr, adăugă Turgrid cu asprime.

— Voi doi sunteți conducătorii pe care-i apreciez cel mai mult, și totuși m-ați sfidat, continuă Rugila. Pedeapsa pentru trădare e moartea sau surghiunul.

Attila rămase calm în fața sa, cu gândul dus departe, mângâindu-și ușor calul istovit. Rămase tăcut pentru o clipă, cugetând, și apoi, dintr-o dată, își scoase coiful de luptă de pe cap și i-l aruncă regelui la picioare. Din spate smulse mănunchiul de săgeți care-i mai rămăseseră în tolbă și le aruncă împrăștiate la pământ, apoi lăsă să-i cadă într-o parte scutul împletit, pe care-l avea încă prins cu o curea de mână.

— Ucide-mă de vrei. Beregata mea îți aparține.

Regele făcu ochii mari.

— Chiar n-ai frică de nimic? îl întrebă. De săbiile alanilor, de mânia mea?

Attila ridică dintr-o sprânceană.

— Frică? Mă crezi vreun laș?

Regele dădu din cap.

— Nu, asta nu. Totuși, sunt mai multe feluri de curaj și caut să văd ce soi e al tău și așa să te pot cunoaște. Unii nu se tem de nimic pentru că habar n-au de pericol. Ăștia nu-s curajoși, ci mai degrabă tonți. Poate că unii sunt viteji, dar doar până la un anumit punct. Dincolo de el, frica îi înhață și pe ei, le gâtuie curajul și o iau la sănătoasa. Și tu…

— Nu contează dacă mi-e frică sau nu. Dacă simt că mă tem, tot voi duce la capăt ce vreau, în ciuda fricii, ceea ce e ca și cum n-aș simți-o deloc. Poți să crezi că-s prost sau să mă crezi viteaz. Ceea ce contează e că am învins.

— Chiar asta contează cu adevărat?

— Am înfrânt zece mii de cavaleri alani bine înarmați, doar cu cei două mii de arcași fără încărcătură. Iar Flavius e chiar acum pe urmele generalului lor.

— Faptul că ați câștigat vă absolvă de nesupunere? întrebă Turgrid, scos din sărite de tonul obraznic al tânărului. Compensează asta

rușinea pe care i-ai adus-o unchiului tău prin a trece peste autoritatea sa?

— Victoria alină rana. N-o să afle nimeni că nu din ordinul regelui am atacat.

— E posibil, încuviință Rugila. Dar o pradă bogată ar fi leacul cel mai bun pentru o astfel de rană. Arată-mi comoara de război a alanilor.

Pentru prima oară, din ochii lui Attila dispăru privirea aceea sfidătoare.

— N-am luat nimic pradă. Eram cu mult depășiți ca număr. N-aveam cum să scotocim după pradă și totul a fost înghițit de flăcări în tabără. Poate că generalul alanilor a luat după el comoara de război și atunci Flavius are să pună mâna pe ea.

— Și ostateci?

— Niciunul, dacă n-ar fi…

— Niciun ostatec? Regele își ridică privirea spre Attila, surprins. Niciun sclav? l-ai omorât pe toți oamenii din tabără?

— Mulți au ars de vii… alții au fost răpuși de săgeți. Numai unul a supraviețuit, un străin, care pretinde că-i roman. Vroia să scape în fugă alături de comandantul lor, dar nu ne-a spus nimic despre locul unde se află alanii.

— Un străin? Aduce-ți-l la mine.

— *E* foarte hâd la chip.

Regele pufni în râs.

— Și ar trebui să-mi tremure picioarele din cauza asta? Aduceți-mi prizonierul. Doar am mai văzut romani până acum.

Attila se întoarse și păși furios spre cea mai apropiată gardă, căreia îi spuse ceva. Nici nu trecu o clipă și doi soldați huni voinici se îndreptară spre ei, ducându-l pe sus pe ostatec, care-și târa cu greu picioarele pe pământ. Avea nasul și oasele obrajilor zdrobite. Ochii-i erau umflați și de-abia și-i mai ținea deschiși. Când soldații îl trântiră în fața lui Rugila, își ridică privirea, se scuală de jos în genunchi și surâse chinuit de durere cu dinții lui sparți.

— Ce-a pățit omul ăsta? întrebă regele.

— A căzut de pe cal, răspunse Attila. Direct în pumnii soldaților mei.

— Nu vrea să dea niciun fel de informații, îndrăzni să zică un soldat.

— Nătărăilor! tună regele. Bărbatul acesta ar face în cel mai rău caz un sclav bun pentru casă, nepoate. Nu trebuie să-l oropsiți ca pe-un criminal de rând.

— Da, *Berik Ker,* răspunse Attila cu răceală.

— Așa. Nepoate, tu vorbești latina. Întreabă-l de ce se află în slujba alanilor. Unde-și au baza? Mai sunt și alți romani în tabăra alanilor? Ei le instruiesc armata? Întreabă-l!

Attila începu întrebările într-un adevărat tur de forță, dar prizonierul nu făcea decât să râdă la auzul lor și să-i răspundă cu aceeași frază, iar și iar. După un timp, Attila se dădu bătut exasperat și se întoarse apoi la Rugila, iar pe chipul său se putea citi lesne părerea de rău că nu putuse să scoată nimic din gura prizonierului.

— Refuză să dea vreo informație. E încăpățânat, poate nu-i în toate mințile, dar cred că e singur printre alani, căci n-a adus vorba de niciun compatriot de-al său. Latina lui e greoaie, de parcă n-ar fi vorbit-o de ani buni.

— Și ce tot repeta acolo?

— Spune într-una „Cannae, Cannae", hunii or să aibă parte de Cannae-ul lor.

— Ha! Și ce-i acest… acest Cannae, mă rog? E omul ăsta nebun de-a binelea?

Attila se întoarse cu gândul la vremea când mergea la școală la Ravenna, unde ascultase timp de luni întregi, pe jumătate absent, cum *magister historiae* analiza Războaiele Punice.

— Cannae, acolo s-a dat o mare bătălie acum câteva veacuri. Când Hannibal cartaginezul a invadat Italia, a simulat retragerea trupelor sale și a împins legiunile romane care-l urmăreau într-o zonă închisă, unde le-au atacat prin surprindere.

Cincisprezece mii de soldați romani au pierit în ziua aceea.

Bătrânul rămase tăcut, cufundat adânc în gânduri.

— Alanii sunt aliați cu multe dintre triburile risipite prin regiunea asta, spuse el încet. Când am luptat prin ținutul acesta, cu zeci de ani în urmă, nu era îndeajuns să-i supui doar pe alani. O mulțime de alte triburi aliate trebuiau cucerite și ele. Aveau ridicate fortărețe în canioane și din pricina asta s-au pierdut multe vieți de partea noastră. Câți oameni spuneai că erau în taberele inamice pe care le-ai distrus?

— Zece mii, spuse Attila cu băgare de seamă, iar ochii i se făcură mari deîndată ce înțelese.

— Un detașament mare, fără îndoială, dar nu destul de mare ca să cotropească pământurile hunilor. Să fi vrut să-și mai unească foițele cu cineva? Să fi așteptat să se adune trupele din canionul îndepărtat pentru a li se alătura?

— Dacă ceea ce spui se adeverește, zise Turgrid, comandantul alan care ne-a scăpat s-ar putea să fugă să-și găsească refugiu chiar într-o fortăreață din aceasta, aflată în canioane…

— Deci Cannae, îl întrerupse bătrânul rege vorbind mai molcom, când romanii zic că hunii vor avea parte de Cannae-ul lor, se referă la… la ce mai exact?

Attila se îndreptă cu pași mari spre prizonier, al cărui râs batjocoritor se potolise spre un fel de chicotit enervant care se alătura privirii pe care o arunca când unui soldat care-l ținea strâns, când celuilalt. Fără a rosti un cuvânt, Attila scoase de la brâu un pumnal cu lama dințată și îl apucă pe nenorocit de păr, dându-i capul pe spate, scoțându-i astfel gâtul la iveală. Tăișul îi sfâșie pielea romanului zdrențe-zdrențe, ca fălcile necruțătoare ale unui lup și sângele-i țâșni într-un șuvoi stacojiu împroșcând iarba de la picioarele regelui. Când Attila slăbi strânsoarea cu care-l ținea, capul

bărbatului căzu și se rostogoli încet într-o parte, cu ochii ficși, secătuiți de viață, ce nu apucaseră încă să se închidă după acel străfulger de cuțit.

— Se referă la triburile de care-ai amintit, spuse Attila, lăsându-se pe vine ca să-și șteargă pumnalul de mantaua bărbatului ce zăcea mort la pământ. Și la Flavius Aetius.

— L-ai mâniat pe rege de două ori, rosti Turgrid când el și Attila o luară tare la galop spre sud-est, lăsându-l în urmă pe Rugila și ruinele încă fumegânde ale taberei alane. Poteca pe care mergeau era ca-n palmă – două sute de gărzi alane în fugă călare și cinci sute de huni urmărindu-i îndeaproape n-aveau cum să lase doar urme ușoare pe câmpie.

— Mai întâi pentru că ai atacat dușmanul, apoi pentru c-ai plecat călare pentru a-i da lui Flavius de urmă fără porunca regelui.

— N-a vrut să-mi dea oameni.

— De-abia ți-a picat cașul de la gură și ești obraznic! Ce-ai vrea să facă mă rog? Să-ți dea pe mână mai multe trupe ca să le duci la pierzanie aruncându-le în cursa asta pe care-o bănuiești? Ai fi vrut să-l lași pe rege să meargă singur, șontâc-șontâc înapoi în capitală, pe lângă caii de rezervă? Ai furat două *zuun,* două sute de soldați, în toiul nopții, convingându-i că îi iei cu tine la ordinul lui Rugila. Așa ești tu de partea regelui?

Attila rămase tăcut pentru o clipă.

— Și ce crezi c-ar trebui să fac? Să-l abandonez pe Flavius într-o capcană despre care amândoi știm că există, iar el nu, și nici măcar nu are vreo vină că n-o intuiește? Mai înainte de toate, datorită minții agere a lui Flavius am reușit izbânda în fața taberei alane. Așa răsplată îi oferă regele?

Turgrid dădu puternic din cap.

— Asta e o cauză pierdută în orice împrejurări. Sunt cu o jumătate de zi înaintea noastră. Fie Flavius l-a prins pe generalul alanilor și acum se

întoarce victorios, fie el însuși a fost prins în cursă și e deja mort.

— Un avans de o jumătate de zi? Nu-nseamnă nimic. Și alanii și Flavius călăresc pe niște cai vlăguiți. Noi avem unii proaspeți. Ei merg pe drum cotit și se ascund. Noi o tăiem drept. Și dacă asta e o cauză pierdută, de ce mai ești alături de noi? Nu te face asta complice la „trădarea" mea?

Ochii lui Turgrid luciră aspru.

— L-am antrenat pe Flavius ani de-a rândul și pe tine înaintea lui. Dacă ieși învingător din încercarea asta, o să-mi revendic și eu partea mea de glorie. Dacă regele vă va tăia capetele pentru nesupunere, nici nu încape vorbă, mi-l va tăia și mie, pentru incompetență, așa că pot și eu să stau și s-aștept să se întâmple asta. În plus…

Attila aștepta.

— În plus… ce?

— Am și eu datoria mea față de Flavius.

Attila zâmbi amar.

— Bun venit în Detașamentul celor două sute!

Răsăritul soarelui îi prinse pe pământ sfărâmat, un ținut fisurat de labirinturi de canioane erodate, povârnișuri mâncate de vreme și pante abrupte, gata să se năruie sub ochii lor. Călărețiii își încetiniră mersul și de la galop trecură la un ritm susținut care într-un sfârșit se încheie cu un popas pentru a explora terenul. Călărețiii huni ațipiră, așa cum stăteau drepți în șa pe caii lor. Două zile și două nopți de călărie și de război începuseră să se resimtă și dintre toți, doar Attila părea a nu fi atins de oboseală. Mâna repede, oprindu-se ici și colo pentru a cerceta cât de adânci sunt urmele în nisip și ce consistență au excrementele lăsate-n urmă de cai, apoi se uita în depărtare la umbrele pe care le aruncau stâncile mai înclinate.

— Au luat-o spre culmea aia din depărtare, spuse el. Nu cred că a trecut mai mult de-o oră de-atunci și după cum arată versantul ăla, nu se poate să-l fi urcat încă.

Turgrid privi într-acolo și încuviință din cap.

— Flavius avea de gând să-i încolțească acolo. Și eu aș fi făcut la fel. O să-l ajutăm să ducă asta la bun sfârșit.

Nu parcurseră decât o jumătate de milă spre destinație, când Attila se opri iarăși, de data aceasta uitându-se la povârnișurile ce se ridicau de-o parte și de alta a albiei uscate a râului peste care treceau.

— Vezi? Îi arătă lui Turgrid cu degetul. Pietrișul a fost răscolit de curând. Pe amândouă malurile. Caii s-ar fi afundat prea mult în el. De pe coastele astea au coborât niște oameni. Mulți oameni.

Turgrid făcu ochii mici.

— Aliați de-ai alanilor. Oameni din triburi.

Attila îi făcu semn cu capul că da.

— Întocmai cum a spus regele.

Fără a rosti vreun cuvânt în plus, își mânară caii înainte prin bolovăniș, iar cei rămași în urma lor, hunii ce se treziseră din somn, își croiau și ei drum cu grijă printre stânci.

După o oră, dinspre înainte începură să răzbată până la ei strigăte și cum cotiră, situația deveni limpede. Albia uscată a râului al cărui curs îl urmaseră se termina într-un canion închis, înalt cam de patruzeci de metri, din vârful căruia, în timpul anotimpului ploios, râul forma o cascadă ce curgea de la mare înălțime. Acum însă, locul era doar o adâncitură seacă, un fel de amfiteatru, străjuit din toate părțile de stânci și ocupat doar de lespezi cenușii, decolorate de soare – și sute de oameni turbați de mânie.

Pretutindeni zăceau cai morți de-ai hunilor. Niciunul nu scăpase din asaltul acela, când trupele alane se repeziseră în depresiunea uscată și apoi se întorseseră, îndreptându-și săgețile asupra celor care-i urmăreau, în vreme ce oamenii din triburi ascunși în munți îi susțineau din spate, trăgând și ei. Flavius și oamenii săi săriseră jos de pe cai pentru a se adăposti în spatele stâncilor și

aflorimentelor, dar animalele lor speriate, care nu se puteau ascunde, căzură primele pradă săgeților inamice. De fapt, gândi Attila, tot răul era spre bine, căci dacă poneii hunilor erau în aceeași stare ca și caii istoviți și schilozi ai alanilor pe care-i surprinsese tremurând pe versant, era cel mai bine să fie cruțați de chinuri.

Alanii și aliații lor ce locuiau în canion nu băgaseră de seamă că detașamentul lui Attila sosise chiar în urma lor. Oprindu-se pentru o clipă, acesta cumpăni situația. Bătălia fusese violentă la început, căci peste tot zăceau morți și răniți, trupurile lor formând mici baricade de-a lungul posturilor de unde se trăgea, situate de-o parte și de alta a albiei secate. Cu toate acestea, când oboseala și rănile începură să apese greu pe umerii celor două tabere, bărbații deveniră mai înceți în mișcări, mai letargici. Doar locuitorii canionului rămăseseră la fel de energici, feriți de răni. Se cățărau cu sutele pe pereții canionului, în pielea goală sau purtând pe ei doar niște piei aspre care să-i apere. Cum goneau din stâncă-n stâncă sărind deasupra rocilor ieșite la suprafața versantului ca să tragă de-acolo cu săgețile și să dea cu praștia, era limpede că în ciuda faptului că aveau arme rudimentare și nu țințeau foarte bine, câștigau un plus de forță decisiv în luptă pentru că erau odihniți și mult mai numeroși, într-adevăr, Flavius avea parte de Cannae-ul lui.

Attila se retrase, pentru a nu fi descoperit. Albia era prea strâmtă ca toată armata sa să poată trece repede peste ea, prea bolovănoasă ca ei să se poată ține drepți călare. Dacă s-ar fi avântat în albie toți deodată, ar fi căzut în aceeași capcană în care căzuse Flavius. Attila privi în sus. Poteci înguste săpate de eroziune unduiau pe culmile abrupte și se terminau în buza stâncii de deasupra cascadei secate. Nu era decât o singură cale. Și da, locuitorii crestei avuseseră același gând – erau deja risipiți

pe lespezile de deasupra depresiunii. Făcu semn către oamenii săi.

— Turgrid, condu-i jumătate din ei pe culme, spuse printre dinți. Și omorâți-i pe cățărătorii ăia.

Cu toate că erau istoviți și ei, hunii nu mai zăboviră. Sărind jos de pe cai, începură să se cațăre pe versanții stâncoși ai coastei, agățându-se de rădăcini și de smocuri de iarbă ca să înainteze. Cum urcau, profitau de fiecare platou mai solid ca să scoată din tolbă câte-o săgeată și să tragă în locuitorii peșterilor. Trupuri secerate începură să cadă în albia secată, izbindu-se de stâncă și rostogolindu-se în timp ce cădeau.

Nu trecu mult și Turgrid alături de soldații huni fură sus pe vârful stâncii și din această poziție favorabilă începură să-și slobozească săgețile țintind în jos spre alanii neajutorați și spre aliații lor.

— E ca la prins de pește cu sulița într-un iaz, jubilă Turgrid. Din depresiune se ridicau urlete turbate, pline de durere. Luând după sine restul de trupe hune, Attila se repezi în albie prin trecătoarea aceea îngustă, își scoaseră săbiile și înaintară tăind și secerând totul în cale, ca să-și facă loc spre locuitorii stâncilor cărora le intrase frica-n oase și care dădeau năvală înapoi, prin aceeași trecătoare îngustă. Barbarii n-aveau săbii cu care să lupte și erau neputincioși în fața loviturilor hotărâte ale hunilor, astfel că în scurt timp numărul lor scăzu și se împuținară, iar urletele lor se stinseră o dată cu ultima lor suflare.

Vacarmul violent ce răsunase în depresiune se potoli, iar acum se mai auzeau doar câteva gemete izolate ale răniților. Attila ieși cu băgare de seamă în câmp deschis, aruncându-și privirea în toate părțile ca să prevadă orice posibilă amenințare. Era o priveliște cumplită, un carnagiu înfiorător.

Peste tot împrejur, în spatele fiecărui bolovan, zăceau rășchirați oameni și cai morți, străpunși de săgețile căzute din văzduh sau striviți sub pietrele

azvârlite peste ei. În vârful stâncii, o sută de războinici huni stăteau neclintiți, siluetele lor proiectându-se pe întinsul cerului cenușiu al zorilor zilei, cu arcurile încordate încă, scrutând întunecimile ca să zărească orice mișcare ar fi făcut inamicii. Peste tot era liniște, de n-ar fi fost susuratul ușor al apei ce picura printre pietre, doar o părticică rămasă din ceea ce primăvara avea să fie un talaz spumegând zgomotos.

Attila se uită uluit împrejur, în depresiune nu se zărea nici picior de vietate. Doar un om dârz ar fi rezistat într-o bătălie aici, își zise.

— Flavius? strigă el. Vocea sa răsună ca un clopot într-un amfiteatru. Flavius! strigă încă o dată.

Spre stânga, zări cu coada ochiului ceva mișcându-se. Dar nu, nu era o simplă mișcare, era un om. Ieșind din spatele unui bolovan de piatră, un soldat hun înaintă clătinându-se pe picioare. Din umăr îi ieșea o săgeată de-a celor din triburile de pe stâncă, armura-i era zdrențuită toată, fața-i era mânjită de funingine. Străduindu-se să schițeze un zâmbet chinuit, se târî până în mijlocul depresiunii, unde se aflau Attila și trupele sale și căzu istovit în pietriș. Fără de veste, stâncile prinseră viață. Alți huni ieșiră la lumină din spatele lespezilor unde stătuseră ascunși, ferindu-se de țintașii urcați pe culme. Deși trecuse doar o zi de când Attila îi văzuse, oamenii aceștia arătau ca niște năluci – nespus de vlăguiți, răniți majoritatea, străpunși de săgeți, cu brațele umflate și contorsionate în chip grotesc din cauza căzăturilor printre stâncile ascuțite. Se bălăbăniră în mijlocul depresiunii, în spațiul acela deschis și stătură acolo lângă camarazii lor. Printre ultimii oameni, un bărbat numai piele și os ieși de după o piatră clătinându-se și ducându-l pe umeri ca pe-o căprioară pe un camarad hun. Își croi drum spre restul hunilor pe poteca aceea primejdioasă și își

depuse povara la pământ, după care porni cu pași domoli către Attila și-i puse o mână pe umăr.

— E bine c-ai venit, spuse Flavius cu simplitate.

Drumul călare înapoi către tabăra hună fu anevoios și trupele, cele mai multe trăgând de hățurile poneilor huni în altă direcție, mergeau mai lin, ca să păstreze cât mai vii puterile slăbite ale animalelor. Ca să poală dormi, bărbații se sprijineau unii de alții și fiecare se gândea la ale lui, ațipind și trezindu-se la răstimpuri. Într-un bun sfârșit, de-abia ținându-se în șa pe calul său din pricină că era peste măsură de secătuit de puteri, Flavius puse capăt tăcerii ce se așternuse între el și Attila, care călărea alături și-l urmărea atent cu privirea.

— Când am ucis lupul acela care s-a repezit la Turgrid, mi-a spus că viața lui va sta de-a pururi în mâinile mele.

— Adevărat, așa-i tradiția noastră, răspunse Attila. Niciun hun n-o să dea uitării vreo datorie. Turgrid îți e dator cu viața și n-o să aibă liniște până când nu se va achita cumva de obligația morală către tine. S-ar putea să se țină scai de tine ani de-a rândul.

— Atunci după același obicei, fiindcă m-ai salvat din ghearele morții, am la rându-mi de plătit o datorie față de tine.

— Fugi de-aici, scutură Attila din cap. M-ai ajutat în asaltul asupra taberei alane. Ți-am întors serviciul pe malurile râului secat. Suntem chit. Pe lângă asta, Turgrid e hun și obiceiul ăsta e foarte vechi printre huni. Trebuie respectat mai presus de toate. Tocmai pentru că e un legământ așa de serios, nici prin gând nu ne-ar trece să-l impunem și altora. E valabil doar pentru răscumpărarea datoriilor hunilor.

Pe chipul lui Flavius se ivi o urmă de mâhnire.

— Și datoriile romane nu prețuiesc nimic? Onoarea romanilor nu valorează nimic?

Attila ridică din umeri.

— Până și romanii par să creadă că nu. Roma a creat o întreagă profesie care să-i oblige pe oameni să-și onoreze datoriile. Se cheamă avocatură.

— Am primit răsplata demnă de un hun și în schimbul ei trebuie să primesc și eu obligațiile pe care le are un hun. Îți sunt dator cu viața.

Attila surâse.

— Fie cum spui tu. Dar stai fără grijă. N-o să te fac să te ții de legământul acesta. Știu eu ce-nseamnă promisiunile și onoarea de roman.

Flavius cântări spusele lui Attila un lung răstimp.

— Nu, zise într-un final, nu știi ce-nseamnă.

VI

Trecuseră câteva luni de la întoarcerea hunilor acasă și regele Rugila dormita ușor în scaunul său de lemn sculptat, în timp ce în juru-i se perindau câteva din soțiile sale împreună cu slujnicele lor. Fusese o zi lungă pentru bătrân și Flavius se ferea să-l deranjeze. Dar tocmai fusese chemat. Se apropie fără să facă zgomot, cu băgare de seamă, ca nu cumva regele să-l cerceteze cu privirea pe sub pleoapele închise și văzând că nu dă niciun semn de așa ceva, îl observă pe furiș, mai cu atenție. Cât îmbătrânise de când îl văzuse prima oară, cât îmbătrânise de când se întorseseră de la războiul cu alanii! Expediția militară îl obosise pe rege într-atâta, încât încă nu se recuperase fizic și nici mental.

Capul îi atârna înainte, iar creștetul său chel lucea în lumina slabă ca alabastrul galben. Flavius se aplecă și îngenunche dregându-și glasul. Rugila rămase cu privirea fixă apoi își ridică ochii, ușor buimac. Deîndată ce-l recunoscu pe Flavius, fața i se făcu toată numai cute și zâmbi larg, scoțându-și la iveală gingiile vinete.

— Flavius Aetius, copilul meu, propriul meu *oylan,* spuse cu glasul său dogit, răgușit. Cum îți merge, bine?

— Foarte bine, Mare Rege. Tata mi-a scris aducându-mi vești importante, despre care sunt sigur că ați auzit deja de la mesagerii dumneavoastră, căci altfel nu ați fi trimis după mine în timpul… orelor dumneavoastră de intimitate.

— Flavius, mă tem că ceea ce pentru tine e de bun augur, pentru mine s-ar putea să nu fie. Sunt bătrân de-acum…

— Nu-i adevărat, îl întrerupse Flavius, încă mergeți călare cu lupii dumneavoastră, cum nu de puține ori v-am zărit.

— Nici nu mai pot urca în șa fără ajutor.

— Aveți cincizeci de neveste, din care niciuna nu pare să ducă lipsă de ceva, nici cele mai tinere măcar.

— Sunt educate să-și îndure soarta cu abnegație.

Chipul regelui se cufundă în tristețe.

Flavius oftă.

— Dați des ospețe și mâncați ca un războinic. Aseară am văzut cum servitorii v-aduceau încă o porție…

— De *airag* și ouă fierte de cocor. Fiule, mai am doar trei dinți în gură.

Flavius nu mai găsea cuvintele potrivite pentru a-i răspunde. Însă fără de veste, regele se lumină la față de bunăvoie.

— Dar doi dintre ei sunt apropiați! râse el voios, ca pentru sine.

— Mare *Ker,* interveni Flavius, ascultați-mă vă rog.

Regele puse o față sobră și se cufundă dintr-o dată în tăcere.

— Vorbește!

— Împăratul Honorius a fost detronat.

Rugila îl măsură atent cu privirea.

— Așa am auzit. Dar de ce te bucură pe tine neliniștea ce tocmai a cuprins Roma?

— Pentru că Honorius a fost un hoț și-un imbecil. Mai că a distrus imperiul cu indolența și cu caracterul lui ușuratic. Chiar acum când vorbim, triburi inamice stau să ne-atace granițele din toate părțile. Tata mi-a scris de multe ori despre situația asta. Întotdeauna a trebuit să se exprime cu subînțelesuri, dar pentru mine era foarte clar ce vroia să spună. Ticăloșia lui Honorius a călcat în picioare toate valorile Romei.

— Și totuși, Honorius te-a trimis să trăiești printre noi, spuse regele șoptit.

Flavius își plecă capul.

— Ăsta e singurul lucru pentru care-i sunt recunoscător.

Regele se uită lung la Flavius, căzut pe gânduri.

— Cei de pe cele mai înalte culmi se prăbușesc jos, la fel cum cei de jos se ridică deasupra lor, iar Soarta n-are pic de considerație pentru muritori. Drept pentru care destinele se schimbă, așa cum se perindă anotimpurile. Mi s-a povestit odată că un roman de-al tău, un scriitor de teatru, a fost ucis în cel mai straniu mod, tocmai când atinsese culmile măreției sale. Se pare că un vultur trecând pe deasupra capului său cu o broască țestoasă în gheare, încercând să-i sfarme carapacea de-o suprafață dură, i-a dat drumul direct în capul lui chel. Pentru bărbatul acela a fost fatal. Bănuiesc că și pentru țestoasă la fel.

Flavius își reținu zâmbetul.

— Da, Mare *Ker*. Numele omului aceluia era Eschil, dar era grec și nu roman.

Rugila încuviință mulțumit din cap.

— Și ce-ai dori să-mi ceri, tinere Flavius?

Flavius trase adânc aer în piept.

— Precum știți, rege, am obiceiul de a-i chestiona pe negustorii și diplomații ce sosesc din ținuturile dinspre Apus. Citesc cu atenție scrisorile tatălui meu și pot înțelege lesne ce e scris printre

rânduri. De multă vreme mi-am luat angajamentul de a fi cât mai bine informat în legătură cu evenimentele ce-i privesc pe romani. Pe de o parte, o fac dintr-un interes propriu, acela de a fi informat cu privire la patria mea, pe de alta o fac pentru că știu că acest lucru vă este de ajutor.

— Într-adevăr, fiule, mi-ai oferit de multe ori explicații neprețuite referitoare la manevrele conducătorilor romani. Îți sunt recunoscător pentru asta.

Flavius înclină din cap și vorbi mai departe.

— Veștile pe care le-am primit de la tata mi le-au confirmat și un grup de negustori greci sosiți mai deunăzi din Constantinopol și un mesager diplomatic al curții romane răsăritene. Honorius a fost dat jos de pe tron de un anume Ioannes, căruia-i mai zice și Uzurpatorul, un comandant de legiuni și un vechi tovarăș de-al tatei. Mi-l amintesc de acum câțiva ani, când ne-a vizitat locuința din Ravenna. E un om de onoare, care nu aleargă după glorie și avere și nu dorește altceva decât binele imperiului. De asemenea, a arătat mereu o anume bunăvoință față de huni.

Rugila încuviință.

— Așa-i, și eu îl cunosc. Așadar el a preluat conducerea Romei?

— Nu chiar, Mare Rege. L-a detronat pe împărat, dar nu și-a consolidat puterea și se vede amenințat din toate părțile, și de peste granițe, dar și dinăuntru. Honorius avea urmași la tron și împăratul Imperiului Roman de Răsărit, Theodosius, s-a aliat cu ei și chiar acum mobilizează o armată uriașă cu care să-l atace dinspre Constantinopol. Alți câțiva generali romani influenți sunt și ei însetați de putere…

— În veci n-am să înțeleg republicile astea, bombăni Rugila. Doar ca să aflu cine-i la putere în Roma, am nevoie de o sută de diplomați.

— S-au scurs multe secole de când Roma nu mai este republică, maiestate, spuse Flavius.

— Așa o fi, dar dacă Roma nu-i republică, atunci e altceva, și iată, duce lipsă de un element crucial.

Rugila nu mai spuse nimic un răstimp, apoi se uită la Flavius rece, sălbatic, cu ochii lui urduroși.

— Roma are nevoie de un rege bun!

Flavius zâmbi.

— Pesemne. Poate că aveți dreptate. Și cu toate acestea, situația e fragilă acum și o dată cu lupta pentru putere, imperiul se va prăbuși în haos…

— Așadar, îi tăie vorba regele, dorești să-l sprijini pe acest… acest Ioannes Uzurpatorul.

— Într-adevăr. Am amânat întoarcerea mea acasă cu mulți ani. Din pricina responsabilităților pe care le am aici și din devotament față de dumneavoastră. Dar și pentru că nu întrezăream niciun viitor pentru mine la Ravenna. Știam că atâta timp cât Honorius e împărat, un om cu o ambiție onorabilă nu-și are locul acolo. Viitorul Romei atârnă pe brațele unei balanțe. Poate să se-ncline-n orice parte. Asta e șansa prin care se poate câștiga reputație, se poate atrage încrederea unui nou împărat de partea ta, se poate restabili onoarea în patria unde ea s-a pierdut. A sosit vremea ca eu să mă întorc și să-mi făuresc propriul viitor.

— Și ai un plan pentru această mare făurire a viitorului tău? Peste tot tinerii speră să schimbe cursul lumii. Prin ce ești tu mai diferit față de toți ceilalți?

— Prin faptul că m-ați făcut hun. Niciodată un roman provenind dintr-o familie nobilă n-a reușit să iasă din imperiu și să privească țara unde s-a născut cu o așa obiectivitate. Ceea ce cred eu despre Roma nu e rezultatul unor gânduri trecute prin filtrul unei curți decadente. Ceea ce știu eu să fac și ceea ce mi-a fost hărăzit nu se datorează unor oficiali corupți. Crezul meu e unul curat. M-ați făcut hun, dar cel mai important, m-ați făcut un roman, ale cărui trăsături Roma nu le-a mai cunoscut până acum.

Rugila îl privi îngândurat.

— O perspectivă interesantă. Dar o civilizație colosală nu se cucerește doar prin puterea prospețimii unui caracter. Tu nu ești un actor, ești un soldat. Ce anume ceri de la mine, tinere Flavius?

Tânărul trase adânc aer în piept și apoi îl privi pe bătrânul rege drept în ochi.

— Un corp de soldați huni. Deja v-ați purtat cu mine ca și cum aș fi fost propriul dumneavoastră fiu, m-ați făcut *Ker*, mi-ați dat pe mână un detașament de cavalerie…

— Da, și ție și lui Attila, căci amândoi v-ați dovedit dibăcia și curajul, deși uneori vă pun la îndoială judecata.

Flavius își plecă capul recunoscându-și nechibzuința din trecut și apoi își ridică din nou privirea către rege.

— Acum vreau să fiu în fruntea războinicilor, comandându-le să lupte de partea lui Ioannes. Nu în fruntea unor simpli mercenari, ci în cea a unei armate adevărate de huni. Conducând niște trupe ca acestea, aș putea să pun și cu umărul la consolidarea victoriei noului împărat.

Rugila se uita în gol, cu gândul dus departe, fixând un punct oarecare din spatele lui Flavius.

— Ai fost cândva roman, ai devenit hun apoi. Ți-aduci aminte ziua în care ai pus piciorul pentru prima dată aici la curtea mea? Erai un băiețaș roman, rătăcit și confuz. Dar aveai totuși o scânteiere în ochi, un licăr de dispreț, de curiozitate și de-ambiție. Acum vei deveni roman iarăși, și încă unul mânat de patriotism.

Regele scutură din cap.

— Maiestate, interveni Flavius rupându-l pe rege din reveria aceea, Ioannes ar putea să schimbe Roma. Acum este momentul ca hunii să acționeze, să-l înfrângă pe Theodosius și să restabilească echilibrul în Imperiul de Apus. N-ar trebui să ezităm nicio clipă. Am să atac cotropitorii Romei

ca s-o salvez și-apoi am să-i vindec rănile trecându-le prin foc. Voi face ca săbiile și focul hunilor să curețe Roma și să închidă rana deschisă pe care Honorius a săpat-o adânc în ea. Dar am nevoie de oameni.

Regele se întoarse brusc în prezent.

— Și dacă n-am să ți-i dau?

Flavius primi privirea tăioasă a regelui.

— Atunci mă voi întoarce acasă călare, de unul singur. Va fi mai greu să-mi croiesc așa destinul, dar am să reușesc. Și dacă nu-mi va fi dat un cal, voi merge pe jos. N-am să iau cu mine nimic mai mult decât ceea ce aveam când am sosit aici pentru prima oară și nu mă voi simți deloc mai sărac.

Regele înclină din cap și surâse ușor.

— Ai nevoie de oameni și eu ți-i voi da. Turgrid îmi vorbise deja despre asta, și oamenii stau pregătiți pentru tine. Armata Nordului.

Flavius făcu un pas înapoi, ca și cum ar fi primit o lovitură grea.

— Armata Nordului? Dar, Mare *Ker!* Sunt șaizeci de mii de oameni!

Rugila îl privi cu asprime.

— Întocmai.

Flavius făcu un pas înainte de data aceasta, iar chipul îi era acum solemn.

— Roma vă va răsplăti viziunea aceasta asupra viitorului.

Regele tresări și dintr-o dată se posomorî.

— Fiule, tu chiar crezi că eu tânjesc după răsplata Romei? Că Ioannes are vreo importanță pentru mine?

Tânărul se uită lung la el, vizibil încurcat.

— Ai impresia că eu chiar mă las mișcat de o posibilă răsplată din partea Romei sau din oricare parte când iau decizii? insistă regele.

— Nu, dar…

Regele se făcu cumplit la chip.

— Uită-te la mine! Nu mai sunt în stare să-mi mestec mâncarea de ani de zile, și de-abia pot să-i

mai simt gustul atunci când o mănânc. Muzica de-abia o mai aud, oamenii din camera alăturată de-abia-i mai văd, iar pe neveste nu le-am mai satisfăcut de multă vreme. Dar merg înainte, căci eu nu-s marionetă. Sunt departe de a fi o unealtă. Nu-s un instrument care primește stimuli din afară, ca o liră care dacă nu-i ciupită de corzi ca să învie, zace moartă undeva. S-a zis cu trupul meu Flavius, poate că așa-i, iar supușii mei vor râde de…

— Niciodată, Mare Rege!, spuse Flavius pe un ton grav.

— Dar nu-mi piere voința și asta mă deosebește de-o simplă unealtă. Voința mea răzbate și onoarea mea e vie, onoarea mea de hun! Și îți încredințez acest dar ție Flavius, această armată ți-o dau în dar, ca semn al voinței mele și ca rezultat al onoarei mele. Înțelegi?

— Da, maiestate.

Regele Rugila încuviință din cap și se ridică anevoie din scaun. O femeie tânără, care până atunci stătuse retrasă în spatele lui se ivi pe dată din umbră și îl apucă de braț pentru a-l sprijini în mersul său șubred spre ușa odăii sale. Flavius se ridică și el în picioare. Păși înainte și se grăbi să-l prindă pe rege din urmă ca să-l sprijine de celălalt braț, dar regele se scutură violent, se opri din mersul acela chinuit și-l țintui pe Flavius cu privirea drept în față. Dintr-o dată ochii săi deveniră la fel de reci și de nemișcați ca ai unei vipere și Flavius își dădu atunci seama că omul acesta mai avea încă ani buni de trăit și că înțelepciunea-i era încă vie.

— Tinere Flavius, fie că ești hun sau ești roman, îmi pun credința-n sufletul tău. Mi-ești ca un fiu. Dar dacă îmi calci în picioare voința, atunci mă trădezi ca tată. Nesocotești tot ce mi-a mai rămas, îmi nesocotești onoarea. Succesul încercării tale depinde doar de înțelepciunea ta, și numai de ea. Fă cinste darului meu.

— N-am să vă dezamăgesc.

Bătrânul aprig stărui cu privirea asupra lui Flavius pentru ceva vreme.

— Ai să te înalți foarte sus, tinere Flavius Aetius.

Întrevederea ajunsese la sfârșit. Regele îi întoarse spatele și merse șontâcăind spre camera de dormit, lăsându-l singur pe Flavius în atriumul întunecos, să cântărească prețul pe care-l presupuneau toate darurile de mare însemnătate.

Peste o săptămână, înveșmântat în straie de luptă hune, ușoare și elastice la călărie și totuși impenetrabile în luptă, Flavius gonea călare de-a lungul stepei, înconjurat de un detașament de stegari huni și de soldați auxiliari. Doi pui de lup, un dar de rămas bun de la Turgrid scoteau capul blegi din desaga în care li se pregătise culcuș, iar scutul șlefuit gepid pe care-l câștigase era prins bine de-o parte a calului, atârnându-i pe coapsa din spate. Urmându-l îndeaproape, Armata Nordului ropotea în spate, alergând la galop în formație deschisă: șaizeci de mii de războinici de-ai stepei, înveșmântați și înarmați asemenea comandantului lor, dar purtând ca podoabe resturi și rămășițe pe care le luaseră de la dușmanii răpuși în ultimele campanii de luptă: bucăți din zalele de fier ale sciților, câte-un coif de luptă germanic, chiar și smocuri de piele răzuită de pe țestele alanilor, legate cu noduri de-o curea cu trofee agățată în spatele șeii, după un obicei pe care Flavius îl detestase dintotdeauna.

Cum mergea la galop mic prin stepă alături de trupele sale, se gândi la ultima discuție pe care o avusese cu Attila, o discuție pe care avea să o rememoreze în multe împrejurări. Când Flavius era pe punctul de a încăleca pentru a pleca alături de noua sa armată, Attila îl oprise și îi strânsese cu putere mâna. Hunul nu era genul de om care să se lase pradă sentimentelor, nici acum nu o făcu, dar Flavius rămase surprins de căldura mâinii sale și

de tristețea sinceră din ochii săi. Într-adevăr, prietenia lor era una clădită puternic, deopotrivă în bătălie și în rivalitate, dar și bazată pe respect și admirație reciprocă.

— Ce-ai să faci? îl întrebase Flavius și lui Attila parcă i se luă o piatră de pe suflet când tăcerea ce se instalase după ce-și dăduseră mâna fuse ruptă.

— Eu? răspunsese tovarășul lui. N-am să trândăvesc, fii sigur de asta, și pentru mare parte din munca mea din lunile și anii ce vor veni îți sunt dator ție.

— Mie? Atunci ai noroc, căci ne vor despărți multe săptămâni de mers.

— Da, răspunse Attila, zâmbind amar. Regele ți-a făcut un dar măreț cu Armata asta a Nordului. Dar nu ți l-a făcut doar din iubirea pe care ți-o poartă, deși există un dram destul de mare și din asta…

— Desigur.

— E în interesul hunilor ca Roma să fie puternică, spuse Attila mai departe. Nu foarte puternică, dar puternică totuși. În trecut am fost martori consecințelor pe care le-a avut prăbușirea granițelor voastre. Vizigoții, care pe vremuri erau aliații noștri, au dat năvală peste Rin ca să-și stabilească un imperiu al lor în Hispania. Și vandalii fac acum cam același lucru…

— Dar ei n-au devenit aliații romanilor, îl contrazise Flavius.

— E drept, dar nici aliații noștri nu mai sunt. Slăbiciunea Romei a slăbit de fapt și puterea hunilor, îndepărtând triburi mari care ne-ar fi putut fi de folos într-o bună zi.

— Deci, datoria ta…

— Datoria mea este să am grijă de granițele noastre. Când Roma va fi întărită de noua ta armată, aliații noștri, și mai ales ostrogoții, vor fi opriți din marșul lor către vest și cine știe, poate chiar îndepărtați de pe teritoriile cucerite pe Rin. Dacă nu pot înainta spre vestul imperiului, n-au

decât două opțiuni: să stea pe loc și să se prăsească ca iepurii sau…

— Să se-ntoarcă spre est, înapoi spre huni.

Attila aprobă din cap.

— Exact. De aceea goții și alte triburi mai bine se aliază cu noi, decât să ne fie dușmane. Am să îi aduc de partea noastră. Convingându-i dacă se poate, forțându-i dacă opun rezistență…

— Forțându-i să ne fie aliați? întrebă Flavius sceptic.

— … înlăturându-i complet, dacă e nevoie, zise Attila mai departe. Și granițele noastre sunt la fel de amenințate ca și ale Romei. Ori ne extindem ori neamul nostru se stinge, nu ne putem permite să stăm pe loc… Noi nu trebuie să rezolvăm problemele Romei prin a le lua de fapt asupra noastră.

— Attila, ne vom sprijini reciproc. Neamurile noastre se confruntă cu aceleași pericole, sunt amenințate cam de-aceleași triburi. Putem găsi o soluție comună, deîndată ce se stabilizează situația la Roma…

— Posibil, dădu din umeri Attila. Deși când oare a fost stabilă situația la Roma? Îți doresc mult noroc și mult succes, prietene. Cât despre prietenie, mă tem că aceasta nu este un lucru pe care te poți baza în asemenea împrejurări.

Flavius nu avu răgaz să cântărească spusele lui Attila, căci chiar atunci sosiră pentru a-și lua rămas bun de la tânărul roman regele cu familia sa și Turgrid alături de ei. Această strategie a hunilor era una cutezătoare, Flavius știa prea bine, și necesară pentru planurile pe care el însuși le avea. Rămâneau totuși multe de discutat cu tatăl său, când va ajunge în sfârșit în Ravenna.

Acum însă, când călărea alături de tovarășii săi de-a lungul stepei, cuvintele regelui îi răsunau în minte, lovindu-l în ritmul în care copitele cailor izbeau pământul.

Ai să te înalți foarte sus, Flavius Aetius… Să faci cinste darului acesta… Nu mă dezamăgi…

Flavius scutură din cap pentru a-și alunga din minte ecoul ultimelor cuvinte rostite de rege. Se simți pustiit. Trupul său era puternic, dar sufletul îi era scindat, împărțit între două vieți diferite, ca pe muchia unei barde de luptă cu două tăișuri. Era el hun sau era roman? Un om de-al stepei sau de-al forumului? Camarad îi era lui Attila sau lui Vortigern? Cât era copil în Ravenna nu fusese chinuit niciodată de asemenea îndoieli, nici când rătăcea în tinerețe pe câmpiile Ținutului hunilor, și într-un loc și într-altul se simțise întreg, fără a fi împărțit între tradiții și sentimente de loialitate rivale, aparținând cu trup și suflet locului unde se afla. Acum însă simțea cum nesiguranța îi roade stomacul, precum vulpea din tunica băiatului spartan despre care vorbea o poveste străveche. Spre deosebire de spartan însă, nu știa dacă era bine să îndure chinul fără să crâcnească sau să sfâșie pânza tunicii în care se ascundeau toate incertitudinile sale și să se arate lumii cum era cu adevărat: un roman în armură de hun, un hun cu față de roman.

Ca și când regele ar fi fost acolo, Flavius șopti ceva către el ca răspuns, cu o voce pe care nimeni n-o putea auzi decât el și minunatul lui cal hun de război, și acesta un dar de rămas bun din partea lui Rugila.

— Nu te voi dezamăgi, Mare *Ker*, zise el.

Însă deîndată ce rosti aceste cuvinte, chipul lui Rugila pe care-l privea cu ochii minții păli, se încețoșă și aproape că dispăru, apoi reveni și îi apăru din nou la fel de clar, dar îmbrăcând altă formă.

Era chipul tatălui său.

CAPITOLUL PATRU

Ravenna, 425 d.Hr.

I

Acrul de vară târzie era încărcat de parfumul mentei sălbatice și murelor pârguite și soarele pulsa pe cerul alabastru aruncând văpăi de foc, privind leneș cum trec norii ca niște mulțimi adunate claie peste grămadă deasupra liniei orizontului. Flavius mergea la trap de-a lungul dealurilor migălos cultivate din nordul Italiei, unde, deși la mile depărtare de un oraș, fie el mic sau mare, drumurile erau pietruite mai fin decât pe orice alt drum pe care îl văzuse în ultimii cincisprezece ani, cât stătuse dincolo de hotarele imperiului. Un fel de borne sculptate din granit și dispuse din loc în loc îi arătau distanța parcursă din ultimul oraș important până acolo și ce distanță îl despărțea de Ravenna. Case moșierești din piatră se puteau zări la capătul drumurilor lungi și îngrijite, cu acoperișurile lor din bețe sau din paie, dar care ar fi rămas trainice încă o sută de ani de-acum sau chiar mai mult, acestea formând un contrast izbitor cu clădirile portabile cu care se obișnuise în Răsărit.

Pomii fructiferi erau încovoiați sub greutatea pe care-o purtau atârnând de crengi – smochine și mere târzii, piersici coapte și numai bune de mâncat. Și pretutindeni, cățărându-se pe lângă case, în câmp, prinsă pe spaliere în rânduri ordonate și chiar crescând sălbatică la marginea drumului, era viță de vie. Cât timp să se fi scurs de când nu mai văzuse fructe proaspete din belșug? Deși zidurile Ravennei nu se puteau vedea încă, aflându-se dincolo de linia orizontului, Flavius sorbea până la cel mai mic detaliu fiecare

frunzuliță verde de viță, fiecare bulgăraș de țărână, fiecare adiere de aer înmiresmat.

Cei șaizeci de mii de soldați huni care călăreau în urma sa rămăseseră rigizi, impasivi și tăcuți, dar simțea cum chiar și ei, acești oameni de fier ai stepei, care de-abia înfrânseseră într-o bătălie sângeroasă legiunile Imperiului Roman de Răsărit, trăgeau adânc în piept aerul încărcat de mirosul florilor și se uitau împrejur, uimiți de abundența ținutului prin care treceau.

Când pământul se mai netezi și începu să semene cu mlaștinile sărate obișnuite pentru locul său de baștină, Flavius văzu un chip cunoscut stând nemișcat în mijlocul drumului călare pe calul său. Purtând din cap până-n picioare armură și veșminte romane, cu o mantie imaculată ce i se revărsa ușor pe spate până peste coapsele albe ale minunatului său cal de război, cu lancea de cavalerie scoasă, tatăl său, Gaudentius, era singur ca o armată întreagă, vizibil mai bătrân, dar fără să fie lipsit de demnitatea romană și de disciplina neclintită de care Flavius își aducea aminte atât de bine. În spatele său stăteau trupele sale auxiliare, un detașament escortă de treizeci de gărzi călare, îmbrăcate în aceleași zale lucitoare, purtând aceleași arme, așteptând la fel de nemișcați și de senini ca și comandantul lor.

Flavius își împunse calul cu călcâiele și alergă înainte, lăsându-și trupele în urmă. Când se apropie de micul detașament roman, Gaudentius fu singurul care descăleca și se îndreptă încet spre el. Flavius sări de pe cal în maniera aceea a hunilor, forfecându-și picioarele în spate și sărind jos pe partea dreaptă a animalului care încă galopa, și atinse pământul cu mișcări grațioase deși descălecase din mers, iar calul său coti ușor spre stânga, încetini și apoi se opri singur. Flavius se îndreptă cu pași mici și repezi către tatăl său și plin de bucurie, îl cuprinse într-o îmbrățișare, în timp

ce frontul întâi al trupelor sale rămase pe loc în drum, la distanță, în semn de respect.

După ce-l apucă pe Flavius de după umeri, bărbatul mai în vârstă se desprinse din îmbrățișare și se uită lung la fiul său, pe care nu-l văzuse de mult amar de vreme. Privirea sa iute care-l cuprinse pe acest ofițer tânăr neobișnuit, cu pletele împletite revărsându-i-se pe spate, cu armura pătată de năduşeală, împodobită cu vârtejuri încrustate, cu jambiere din piele netăbăcită și cu cizme înalte cu franjuri, ridica mai multe semne de întrebare decât să-i ofere răspunsuri. De-abia-i venea a crede că un barbar ca acesta, în fruntea unei asemenea armate se aventurase atât de departe, până în civilizata Italie, și cu atât mai puțin că îi era chiar fiu.

— Înainte să-ți pun o întrebare pe care trebuie să ți-o pun, spuse Gaudentius, fără ca un singur mușchi să i se clintească pe față, vreau să știi cât de mândru sunt de tine.

Flavius se simți mișcat.

— Tată, scrisorile tale au însemnat foarte mult pentru mine.

Gaudentius îi întoarse un surâs vag, dar ochii săi rămaseră aspri. Făcu semn cu capul către armata uriașă care rămăsese tăcută în urma lui Flavius.

— Ți-am scris despre unele lucruri, dar despre altele nu, de teamă să nu cadă sub ochii cui nu trebuie. Dar mai înainte de toate: Ai venit cu pace sau cu război?

Flavius rămase uluit.

— Pace sau război? N-ai primit vestea victoriilor mele? Am plecat din Ținutul hunilor acum câteva săptămâni, deîndată ce-am auzit că Honorius a fost dat jos de pe tron. L-am înfrânt pe Theodosius cu armatele sale, care pornise din Imperiul de Răsărit ca să-l supună pe Ioannes. De-atunci n-am mai avut parte de alte confruntări militare în drumul spre Ravenna, nici aici, nici dincolo de granițe. Garnizoanele romane ne-au

lăsat să trecem nestingheriți. Desigur, tu ai avut grijă de asta, asigurându-ne un drum lipsit de pericole. Știi bine cum am venit!

Gaudentius scutură din cap.

— Imperiul nu mai e cum ți-l amintești tu, fiule. Stăpânirea oscilează precum fluxul. Nu știi ce dușmani poate avea Roma. Chiar așa, uneori nici măcar eu nu știu care-s dușmanii Romei. Dacă garnizoanele te-au lăsat să treci fără să te atace, este pentru că le-a fost teamă s-o facă, fără să știe dacă legiunile le vor sări în ajutor. Trupele tale - și făcu semn iarăși către armata aceea impresionantă – au pătruns printr-o ușă lăsată întredeschisă. Ai învins dușmanii Romei, dar asta nu te face neapărat prietenul ei. Așadar, mă văd nevoit să te întreb din nou, pentru că acest lucru nu-i este limpede curții și nici mie: Ai venit cu pace sau cu război?

Privirea lui Flavius pătrunse dincolo de tatăl său, de micul detașament de soldați romani, urmând cursul drumului. Poteca pietruită șerpuia infinită de-a lungul mlaștinilor, topindu-se într-un sfârșit în aerul cețos și tulbure deasupra mării, care mânjea orizontul. Știa că dincolo de acesta, călătorul avea să zărească ridicându-se marele dig pietruit care trecea peste mocirlosul râu Padus și apoi avea să vadă vârfurile zidurilor Ravennei cum se înălțau după negura care pâlpâia fierbinte sub razele soarelui. Acum totuși, pentru întâia oară, observă o scânteiere de oțel șlefuit nu foarte departe, licărind din fața unei umbre lungi ce întuneca drumul, înșirată pe linia orizontului. Puternica garnizoană a orașului. Desigur, Gaudentius nu putea să călărească așa de unul singur, doar cu o gardă de corp, mergând să întâlnească o posibilă armată inamică.

Flavius își privi tatăl în ochi.

— Pace sau război? Am venit să-i apăr dreptul lui Ioannes. Am venit să apăr Roma.

Gaudentius îi întoarse privirea, fără să clipească.

— Atunci ai sosit prea târziu.

— Cum adică? Am venit deîndată ce-am aflat că Ioannes a preluat puterea.

— Ioannes e mort.

Flavius își încleștă fălcile.

— Acum două săptămâni, zise Gaudentius mai departe. Ucis de asasinii trimiși de Theodosius.

— Dar orașul e de nepătruns. Cum au putut să treacă peste dig fără să fie observați?

— Păi n-au trecut, răspunse Gaudentius. Au fost conduși de către un cioban pe un drum tainic ce străbătea mlaștinile. Unii zic că ar fi fost un înger deghizat. Alții spun că necuratul i-a condus. Oricum ar fi, Ioannes a fost prins. I-au retezat mâna dreaptă, l-au plimbat pe străzi în văzul lumii călare pe-un măgar și apoi l-au dus la Aquileia și i-au tăiat capul în piața publică. Ravenna a fost supusă și toți conducătorii i-au făgăduit credință împăratului răsăritean, inclusiv eu însumi. Am bătut atâta drum ca să ți-o spun chiar eu.

— Credință lui Theodosius? Dar a vrut să cotropească Apusul când traversa o perioadă de slăbiciune. Armatele mele l-au înfrânt cu săptămâni în urmă! N-are niciun fel de dominație…

— S-au încheiat alte alianțe. Să nu-mi ceri să-ți explic. Sunt un simplu soldat, nu vreun vrăjitor. Theodosius este cel mai mare conducător din amândouă imperiile. A încoronat un nou împărat pe tronul Apusului.

Flavius se întunecă la față. Tot drumul până aici și bătălia de-acum câteva săptămâni din care cu greu ieșise învingător, toate acestea fuseseră în zadar? Se căzni să-și amintească oamenii pe care-i știa de mic copil în Ravenna, care ar fi putut să-l lingușească pe împăratului răsăritean într-atât încât să fie numiți la tron.

— Un nou împărat? întrebă, cu vocea sugrumată de mânie.

— Da, răspunse Gaudentius pe un ton egal cu el însuși. Vărul lui Theodosius, Valentinian. Nu-l știi. Înainte de a părăsi Constantinopolul, Theodosius i-a conferit titlul de *Nobilissimus.* În călătoria sa de-a lungul Thessalonicului, a fost înaintat la gradul de *Caesar.* Și când a sosit la Ravenna, după uzurparea lui Ioannes, a fost proclamat Augustus, aclamat de senat și învești în purpura imperială.

— Și acest Valentinian, e acesta un om vrednic de noul său statut?

— Câtuși de puțin. Gaudentius închise gura și rămase cu privirea pierdută departe.

— Câtuși de puțin vrednic?

— Câtuși de puțin bărbat. Abia de-a-mplinit șase ani.

— Șase ani! scuipă Flavius cu dispreț. Theodosius nu e în toate mințile?

— Probabil. Împărăteasa-mamă Galla Placidia va fi la putere până ce el va împlini vârsta potrivită.

— Galla Placidia, sora lui Honorius? Asta înseamnă că la curtea Ravennei lotul va rămâne neschimbat. E ca o hidră. Îi retezi un cap, dar…

— N-am nicio observație de făcut în legătură cu împărăteasa-mamă, îi tăie vorba Gaudentius, cu răceală în glas. Trebuie să-mi înțelegi poziția.

Flavius îl țintui cu privirea fără să spună un cuvânt, iar Gaudentius se întoarse către calul său și încăleca cu grijă, din pricina armurii sale solide de cavalerie.

— Am să te-nsoțesc până la Ravenna, adăugă Gaudentius. Suntem la trei zile de oraș, două dacă mânăm iute. Avem destul răgaz să recuperăm multe lucruri, să recuperăm cei cincisprezece ani cât n-ai mai trăit la curte. Împărăteasa-mamă dorește să te vadă imediat ce sosești.

Flavius se îndreptă de umeri și aruncă o privire în spate, către trupele sale.

— La asta măcar, voi fi bucuros de-a mă supune, răspunse.

Flavius și Gaudentius, escortați fiecare de un detașament de treizeci de gărzi, trecură în ropot de copite și zăngănit de zale pe sub porțile Ravennei, intrară pe străzile pietruite ale orașului și apoi direct în palatul masiv, asemănător unei fortărețe. Armatele lor fuseseră amândouă lăsate în afara zidurilor orașului, la o distanță prudentă una față de cealaltă, dar nu atât de depărtate încât cel mai vigilent soldat dintre ei să nu iscodească tabăra cealaltă cu o urmă de neîncredere.

Ajunși în fața intrării principale, descălecară cu toții și Gaudentius înaintă cu pași mari, deși Flavius încă mai șovăia. Bărbatul mai în vârstă privi înapoia sa.

— Gărzile rămân afară. Niciunui legionar nu îi este îngăduit să pășească pe domeniile palatului, iar hunilor cu atât mai mult.

Flavius scutură din umeri și făcându-le un semn în tăcere trupelor sale care așteptau nedumerite ca ele să rămână în curte, intră înăuntru după tatăl său.

— Nu mă duci să-mi văd mai întâi apartamentele? întrebă Flavius când văzu că tatăl său îl conducea în altă direcție, trecând de apartamente și mergând drept spre mijlocul palatului, spre antreu și atrium. Nu vreau să mă înfățișez împărătesei așa, adunat de pe drum, ar însemna lipsă de respect din partea mea. Când își bătu cu mâna piciorul îmbrăcat în piele ridică în aer un mic nor de praf.

Gaudentius îi aruncă o privire fugară și nu făcu altceva decât să-și mărească pasul.

— Împărăteasa a poruncit să i te prezinți pe dată.

Trecând direct în atrium, cei doi bărbați păși pe lângă un rând de curteni și pe lângă slujnicele personale ale împărătesei. Informați de iscoade cu

câteva ore în urmă că vor sosi trupele hune, aceștia le ieșiseră înainte deosebit de gătiți și curioși să asiste la reîntoarcerea fiului demult plecat al lui Gaudentius. Cum își croia drum printre privitorii care stăteau acolo gură-cască, își încordă maxilarul și-și desfăcu părul împletit, plimbându-se cu degetele prin el ca să-l așeze, în timp ce mergea prin palat. Sala se cufundă în tăcere și scârțâitul sec al cizmelor aspre de cavalerie ale lui Gaudentius era singurul sunet ce se auzea pe podeaua lustruită de marmură, alături de pașii lăsați în urmă de încălțămintea de cavalerie, din piele de căprioară, a lui Flavius. Armura sa plină de pete și blana mâncată de molii care-i împodobea mantaua simplă de lână băteau la ochi în comparație cu mătăsurile delicate ale curtenilor și cu perucile lor parfumate și un grup de eunuci aflați în slujba împărătesei stăteau la piciorul podiumului deasupra căruia era tronul, zâmbind afectați și disprețuitori.

Flavius continuă să privească înainte, fără să ia în seamă ochii ațintiți asupra-i și șușotitul dimprejur și înaintă semeț spre împărăteasa Placidia, care ședea pe tron. Însă cum puse piciorul pe podium, un nobil tânăr, cam de aceeași vârstă cu Flavius, voinic ca un gladiator, dar având pleoapele pictate în kohl după moda egipteană și părul parfumat și uns cu pomadă, făcu dintr-o dată un pas înainte și-l împiedică să treacă.

Flavius se opri, cercetându-l pe bărbatul acela fără să spună nimic. Gaudentius păși lângă el.

— Fiule, te prezint Marelui șambelan al împărătesei, Eugenius din Alexandria.

Șambelanul nici măcar nu binevoi să primească prezentările. În schimb, își înclină capul cu răceală spre sabia de cavalerie pe care Flavius o avea atârnată de-o parte a corpului.

— În prezența doamnei armele nu sunt permise, spuse acesta printre dinți, pe un ton jos, dar care

răzbătu peste tot în sală. Vei sta pe loc și vei îngenunchea când te vei prezenta împărătesei.

Flavius nici măcar nu tresări.

— Nu-mi dau sabia pe mâna niciunui om, spuse pe un ton la fel de jos și la fel de amenințător. Cu atât mai puțin pe mâna unui eunuc.

Eugenius deveni și mai țeapăn și celor care priveau li se tăie respirația. Gaudentius se aplecă înainte ca să-i șoptească ceva la ureche fiului său.

— Eugenius nu este eunuc.

Flavius nu se sperie de asta. Își puse mâna pe mânerul sabiei și ochii îi scânteiară când se uită înspre bărbăția intendentului și apoi îi scrută chipul.

— O să am eu grijă să fie, dacă nu se dă în lături.

Pătrunse cu forța dincolo de intendentul rămas ca paralizat, îngenunche scurt, pe un picior, în fața împărătesei regente și a tânărului Valentinian care-i stătea alături și apoi se ridică în picioare, privindu-i deschis în față.

Băiatul împărat, înveșmântat într-o uniformă de luptă de general roman, dar în miniatură, alcătuită însă cu aceleași detalii, având până și platoșa metalică, pentru pectorali, pictată într-așa fel încât să semene cu o carapace din bronz, îi aruncă o privire nou-venitului, iar ochii săi zăboviră mult asupra părului lui încâlcit și asupra armurii lui prăfuite. După un răstimp, ca și cum curiozitatea și uimirea sa s-ar fi topit subit, ochii îi sticliră și își întoarse privirea în altă parte, plictisit și visător, către un punct din mulțimea aceea de curteni din fundul sălii.

— Bun venit, tinere Flavius Aetius, spuse împărăteasa, pe un glas moale și rafinat, dar totuși tensionat din pricina efortului ei de a-l păstra neutru și inexpresiv. Tatăl tău mi-a povestit multe despre tine. Suntem încântați să aflăm că te-ai întors bine sănătos și că dorești să servești împăratului. Își puse mâna ușor pe umărul

băiatului ei dus cu gândul departe, care tresări ca și când ar fi fost deșteptat din reverie și apoi se uită iarăși, la fel de plictisit, la nou-venitul plin de praf și transpirație, care-i stătea înainte.

— Mulțumesc, împărătească-mamă, răspunse Flavius cu respect, fără să-și plece privirea în semn de considerație, după cum se obișnuia la curte. Și de-abia aștept să servesc… Romei. Acea pauză pe care o făcuse când rostise aceste cuvinte nu fu observată aproape de nimeni, mai puțin de împărăteasa-mamă, care se crispă vizibil.

— Să servești Romei. Da, desigur, vei face întocmai. Ai fost departe multă vreme și deși mă tem că va trebui să te deprinzi din nou cu obiceiurile noastre, ți-am pregătit o funcție pentru care vei fi invidiat: procuror al Italiei. Te vei retrage de la comanda trupei tale de mercenari, se-nțelege, și vei fi responsabil cu toate îndatoririle administrative, financiare și de încasare a taxelor și impozitelor oficiale pentru peninsulă, precum și cu sfătuirea acestei curți cu privire la…

Flavius îi întrerupse discursul cu sânge rece.

— Vă mulțumesc maiestate, dar cu tot respectul, trebuie să refuz.

Împărăteasa amuți și trase adânc aer în piept, iar în sală se auziră din nou suspine speriate. Cuvintele lui Flavius răsunară ca un ecou între pereții de marmură și coloanele canelate, de parcă le-ar fi rostit strigând. Curtenii tăcură și se strecurară înainte, privindu-l cu ochi mari. Nimeni nu dăduse dovadă de o asemenea cutezanță încât s-o contrazică fățiș pe împărăteasa regentă, mai ales când îi fusese oferită o poziție atât de însemnată. Gaudentius stătea cu privirea pironită în față, lipsit de expresie, iar un strop de transpirație începuse să i se scurgă de pe tâmplă, deși în sală era curent și răcoare.

Placidia se prefăcu că zâmbește ușor, ca și cum s-ar fi adresat unui copil sau unui sclav greu de cap.

— Pesemne că n-ai prea înțeles, Flavius Aetius. Ți-am oferit o funcție de autoritate publică destul de îmbietoare, una foarte potrivită pentru un bărbat de vârsta ta și cu experiența ta. Mulți alții de viță mai nobilă și de un rang mai înalt s-au luptat grozav pentru a obține un astfel de post…

Flavius îi tăie vorba din nou.

— Împărătească regentă! Armata mea m-așteaptă dincolo de porți. Sunt voinici și ambițioși și trebuie să îi țin ocupați și bine hrăniți sau… devin agitați…

Împărăteasa și Flavius se uitară unul la altul un lung răstimp, până ce cuvintele lui se pierdură în spațiu, aluzia sa nerostită plutind în aer ca niște rotocoale de fum de la o lumânare înfiptă într-un candelabru de perete.

— Atunci, spuse împărăteasa într-un final, iar ochii i se îngustară de mânie, va trebui să ne gândim la o funcție care să fie cumva mai pe măsura potențialului tău.

— Într-adevăr, împărătească, răspunse Flavius, fără să tresară. Ard de nerăbdare să discut cu dumneavoastră chiar despre acest aspect.

II

După un lung răstimp, un Flavius mulțumit și un Gaudentius tras la chip se înapoiau cu pași mari trecând prin coridoare și galerii. Pretutindeni împrejurul lor erau semne ale luxului și puterii colosale a noului împărat al Imperiului Roman de Apus: mozaicuri complexe, fântâni curgând în curțile mititele, palmieri în ghivece, și foșnetul delicat al mătăsuri lor care venea dinspre doamnele și curtenii care treceau încet pe lângă ei.

— Flavius, zise Gaudentius gânditor, deși mi-ești fiu, eu nu te mai recunosc. Ești creatura cea mai străină care a călcat vreodată prin holurile

acestea ale palatului, deși în multe feluri ești mai roman decât… decât orice alt roman de pe-aici.

Flavius îl privi încurcat.

— Ce vrei să spui tată?

— Ai cea mai mare armată din toată Europa. Oh, desigur, armata permanentă a Romei e mai mare, dar legiunile ei sunt risipite de-a lungul a mii de mile și dezorganizate și nu te poți bizui pe ele, încropite cum sunt din sute de nații barbare. Ai fi putut să pui stăpânire pe palat. Ai fi putut să cucerești imperiul.

— Pot încă.

Gaudentius tăcu preț de o clipă, chipul său părând și mai descompus ca până acum.

— Îmi scoți peri albi când spui asta. O să albesc de tot până la sfârșitul zilei.

Flavius nu se lăsă înduioșat.

— Dar dacă cuceresc imperiul, aș putea oare să-l păstrez al meu?

— E o întrebare retorică sau una sinceră?

— Eu vorbesc întotdeauna sincer, răspunse Flavius. Tu însuți ești comandant de legiuni tată, așa că dintre toți, tu trebuie să știi. Dacă-l cuceresc, pot să-l păstrez?

Gaudentius își privi fiul cu asprime.

— Atunci îți voi spune și eu totul fără ocolișuri. Dacă l-ai cuceri, ai fi cel mai tânăr comandant roman dintr-un secol. Probabil cel mai puternic după Constantin. Ai plecat de-aici ca un băiețaș și te-ai întors în fruntea unei armate.

Flavius nu mai spuse nimic și se întoarse cu fața către tatăl său.

— Așa-i. Asta e povestea tuturor eroilor. Dar nu mi-ai răspuns la întrebare. Dacă am să cuceresc Roma, am s-o pot *păstra?*

Gaudentius evită să-l privească.

— Asta e povestea eroilor *tragici.* Nu, nu cred că ai putea păstra-o.

— Nici eu nu cred. Nu cu o armată de trupe străine auxiliare. Nu cu niște trupe de huni…

— Dar mulți au să-ți fie potrivnici, răspunse Gaudentius. Împărăteasa se teme de tine, căci altfel n-ar fi fost de acord să anuleze numirea ta ca procuror și să-ți ofere comanda militară asupra întregii Galii.

Flavius surâse ușor.

— Nu că mi-a oferit-o. Eu i-am sugerat s-o facă și a încuviințat. Crezi că s-ar fi așteptai să mă mulțumesc cu mai puțin?

Chipul lui Gaudentius nu trăda nimic din ceea ce simțea.

— Ai grijă să nu le autodepășești. Mulți au căzut foarte jos și foarte cumplit din cauză că au cutezat să meargă prea departe, prea repede.

Flavius îi alungă grijile tatălui său.

— Să pun mâna pe putere cu tăișul sabiei, asta nu-i pentru mine tată. Dacă voi ajunge la putere, vreau s-o fac legitim. Vreau să merit asta. Să iau în mână puterea ca pe o simplă jucărie nu m-ar situa mai presus decât un dictator. Un Sulla sau un Nero. Nu m-ar face mai vrednic ca Honorius.

— Și totuși, ai toată Galia, asta nu e floare la ureche.

— Nici eu n-o iau așa. Mi-au fost dați pe mână cei mai buni călăreți din lume. Un asemenea dar nu se irosește. Am fost oprit de la a-mi duce la îndeplinire planul meu de a-l sprijini pe Ioannes, dar acum s-au ivit alte dificultăți. Chiar și cât am stat printre huni, am știut despre granițele fragile ale Romei. Ostrogoții și alamanii pe care i-am întâlnit în tabere se făleau cu invaziile lor de-a lungul Rinului și povesteau în gura mare cum Roma stătuse neputincioasă în fața lor și nu putuse să-i împiedice să treacă granițele după bunul lor plac, cum că nu era decât o chestiune de timp până ce-și vor aduna trupele și vor cuceri Galia. Tu însuți mi-ai scris adeseori despre această problemă, cum armatele tale au fost reduse la un simplu schelet, cum cele mai bune trupe s-au retras

către campaniile dinspre Răsărit sau din Africa, iar trupele auxiliare s-au spart și-au dezertat.

— Ne-am confruntat cu problemele astea generații de-a rândul, spuse Gaudentius, surprins de răsunetul pe care scrisorile sale îl avuseseră asupra fiului său de-a lungul anilor. Și tu vei să le rezolvi cât ai bate din palme? Granița la râul Rin nu e doar o scăpare în instalația de apă, e un dig întreg gata să explodeze.

— Am sosit cu cea mai bună cavalerie din Europa și acum am de partea mea și armatele Galiei. N-am nicio obligație față de curte și de eunucii săi și simt liber să acționez după bunul plac, și să pun stavilă decăderii. Aștept momentul ăsta de multă vreme, n-am să mă mai întâlnesc cu o asemenea ocazie prea curând. Sper să-mi dai binecuvântarea ta.

Conversația lor fu întreruptă de o cascadă de tamburine și de fluiere. Cum dădură colțul, Flavius și Gaudentius ajunseră într-o curte împodobită vesel și înțesată de oameni. La început, le fu greu să răzbată cu privirea dincolo de rândurile de servitori ce se năpusteau afară din galeria prin care ei treceau. Dar când cei doi bărbați își croiră drum de-a lungul aleii, ajunseră într-o margine a curții de unde puteau observa limpede festivitățile.

Felinare micuțe fuseseră agățate de niște sfori întinse între ziduri, iar înăuntrul lor, într-o cutie din hârtie tare de Pergamum vopsită în culori vii dansa veselă câte-o flăcăruie. Din ele lumina răzbătea afară ca un tablou incandescent, răspândind pete colorate pe pereți și pe podea. Păsări cântătoare fâlfâiau agitate din aripi închise-n cuști decorative din cea mai aleasă sârmă răsucită. Dar lui Flavius îi furară ochii altceva, și anume oamenii, care arătau de parcă ar fi aparținut altui veac și altei lumi, la fel ca el, care privit așa cum era înveșmântat încă în straie hune ar fi stârnit fără-ndoială aceeași reacție. Femeile erau desculțe și dalele de piatră din curtea în aer liber nu fuseseră

doar șterse, ci frecate într-atâta încât luceau tocile, ca să le permită fetelor să danseze descălțate, fără să-și murdărească tălpile roze și catifelate de țărână sau noroi. Tunicile pe care le purtau erau într-atâta de scurte încât de-abia le-acopereau șezutul, iar marginea lor era tivită-n volănașe, ca la primul foșnet sa le poți fura din ochi albeața șoldurilor. Veșmintele din pânză de în, atât de subțiratice și fine că la fiecare cută deveneau străvezii, ușoare ca o adiere, erau croite scandalos de decoltat la baza gâtului, astfel încât când și când să alunece în jos, dezvelind un umăr fin și gol. Pe cap purtau niște coronițe gingașe de flori, iar obrajii lor erau pudrați cu roșu suav și auriu strălucitor. Efectul hainelor și al machiajului era de a le face să pară că le-au trecut toate apele și de-abia mai pot respira sau poate că acesta era efectul natural al vinului pe care-l sorbiseră din cupele poleite cu aur. Când Flavius privi în fundul carafei ornamentale de cristal din care se servea băutura văzu că lichidul de culoarea mierii era agitat și făcea spumă, desigur dres cu apă din izvorul pe care-l știa curgând printre dealurile din apropiere și ale cărui ape spumegau cu bule ce-ți gâdilau nasul.

Și mai surprinzători erau bărbații. Aceștia erau toți goi până la brâu, deși nu încăpea îndoială că sunt nobili tineri, de familie bună și nu servitori pe lângă grădină, trudind pe pământurile împăratului. Într-adevăr, la drept vorbind, ei nu purtau niciun fel de îmbrăcăminte, afară de o lenjerie de corp de culoarea pielii, împodobită cu frunze de viță de vie, așezate strategic. Spre deosebire de fete, care aveau părul împletit cu grijă și purtau coifuri, părul bărbaților era lăsat liber, dezordonat și buclat. Fețele le erau nerase și pictate în chip de satir, cu sprâncenele stilizate și cu vârfurile întoarse în sus și gurile spoite într-o nuanță de roșu nefirească, animalică. Mulți sorbeau vin hulpavi și beau din niște piei rustice de capră pe care le țineau atârnate de gât ca țăranii care lucrau pământul și cu toții se

legănau voioși pe ritmul muzicii intonate de un trio de muzicanți greci care cânta într-un colț.

Flavius privea mut de uimire. Era o priveliște care într-un ținut precum acela al hunilor ar fi fost de neconceput, poate chiar ilegală și cu siguranță dezagreabilă, în timp ce urmărea acel spectacol, o fetișcană cam de optsprezece ani îl cercetă din ochi și o luă la fugă, hohotind de râs și roșie la față. Gaudentius îi aruncă o privire dezaprobatoare.

— Domniță, la rangul și la vârsta dumneavoastră, câtă nerușinare! dădu din cap uitându-se la paharul cu picior pe care ea îl ținea în mână. Așa ceva nu se cade pentru fetele cu sânge nobil!

— Generale Gaudentius, chicoti ca. E un travesti! Ai venit cu chipul tău cumplit ca să-l întruchipezi astă seară pe regretatul meu unchi Honorius? Sau poate că prin fața ta prelungă și tristă aspiri să arăți asemenea calului său! Poți să te întorci fără grijă la planurile și la hărțile tale. Sau… cine știe, poate dorești să ni te-alături? Sclavă! Făcu semn unei servitoare zăpăcită ce stătea lângă o coloană din apropiere, așteptând poruncă. Adu-i generalului Gaudentius o frunză de viță de vie, să poarte și el!

Gaudentius se dete înapoi vizibil scârbit și un hohot de râs zgomotos porni din spatele fetei.

— Ce? Bătrânul Gaudentius aici? strigă o voce hârâită. Se pare că cineva i-a scos bățul din blestematul lui de…

Fata se întoarse și întrerupse huiduiala aceea zâmbind.

— Hai, Narcis, poartă-te și tu drăguț. Apoi se apropie sfioasă de Gaudentius și rosti un aparteu în gura mare. El cică e Narcis. Ne-am deghizat fiecare în personajul mitologic preferat.

Flavius era din ce în ce mai amuzat.

— Și tu cine ești, mă rog? întrebă el.

Fata se răsuci cu fața la el, părând că îl observă acum pentru prima oară și se împurpura în obraji

de plăcere, căci tocmai îi fusese dată ocazia să-și joace rolul.

— Nu vezi? Sunt Echo! Nu vezi? Sunt Echo! Nu vezi…

Flavius îi tăie vorba zâmbind.

— Parcă Echo repeta cuvintele altora, nu pe ale ei.

Fata se opri din cântatul ei, ușor tulburată, apoi surâse când văzu că ochii lui Flavius aduceau a zâmbet. Gaudentius făcu un pas înainte, sever și dezaprobator.

— Fiule, dă-mi voie să ți-o prezint pe prințesa Justa Grata Honoria, fiica împărătesei regente și soră mai mare a tânărului nostru împărat.

Honoria își țuguie nurlie buzele.

— Ah, Gaudentius, m-ai dat de gol! Deci el e faimosul Flavius Aetius? E chiar mai chipeș decât m-așteptam. Îl apucă pe Flavius de mână și începu să-l tragă după ea spre petrecerea din mijlocul curții.

— Hai cu noi, strigă ca râzând. Ai putea să fii…

Se opri preț de o clipă, mângâindu-i provocator umărul îmbrăcat în piele și apoi uitându-se uimită la stratul de praf și funingine care i se luase pe degete.

— … a vedem… Marte, zeul necruțător și… murdar… al războiului!

Flavius zâmbi și își trase mâna dintr-a ei în mod politicos.

— Mulțumesc, prințesă, dar chiar trebuie să plec…

Încă o dată, un hohot de râs amețit de băutură izbucni de undeva din spatele fetei.

— La fel ca taică-su', amândoi sunt încuiați de parc-ar avea bețe-n fund!

Honoria se uită înapoia sa enervată și apoi se întoarse spre Flavius.

— Să nu-i iei în seamă, spuse.

Flavius scutură din umeri.

— Nu-i iau.

Ea râse încet.

— Să mai treci pe la noi cât de curând, Flavius Aetius, vom avea răgaz să vorbim mai mult altă dată.

Flavius și Gaudentius plecară și își croiră cu greu drum printre servitori și gură-cască până spre capătul celălalt al curții, unde galeria era din nou neaglomerată. Merseră apoi înainte, tăcuți.

— Aduce numai necazuri fata aceea! spuse Gaudentius încruntându-se. Să stai departe de ea.

Flavius oftă și arătă cu mâna împrejur, spre palmierii plantați cu grijă în ghivece de care dădeai la tot pasul, spre mozaicurile ce li se întindeau la picioare, spre frescele desenate pe fiecare perete, în culori atât de grozav de puternice încât păreau incandescente în lumina tremurândă a făcliilor.

— Toată curtea asta aduce numai necazuri, tată. Politică și schimb de favoruri, peste tot. Pol să citesc în ochii tăi că ți-e teamă să vorbești, ți-e teamă să faci un pas măcar, ție, unul din cei mai puternici ofițeri ai imperiului!

— Nu generalilor le este dat să stăpânească adevărata putere la curte, ci eunucilor, spuse Gaudentius încet.

— Poate că asta este Roma, dar nu este vrednică de numele de Roma, răspunse Flavius.

— Fiule, Roma înseamnă onoare și noblețe. Împărații vin și pleacă precum se schimbă anotimpurile, dar Roma este eternă, pentru că are temeliile clădite pe onoare și onoarea-i eternă. Să ții minte asta și să trăiești conform acestui principiu. Să-ți duci datoria la bun sfârșii.

— Onoarea Romei, asta e doar un ideal tată, răspunse Flavius. A fost clădită de Aeneas, care s-a refugiat departe de o armată înfrântă și înșelătoare și care la rându-i a trădat-o și a abandonat-o pe femeia ce-l iubea. Asta să fie onoare? Roma nu va putea nicicând să ajungă la onoare. Privește aici în jurul tău. Nu poți să te-amăgești într-atâta.

Gaudentius rămase în tăcere un răstimp, apoi scuturǎ din cap.

— Nu e o amăgire, căci nici Platon nu s-a amăgit atunci când a încercat să descrie o lume ideală sau o republică ideală, deși știa că una n-are să existe niciodată cu adevărat. Trebuie întotdeauna să te străduiești să mergi dincolo de *realitatea* Romei. Doar atunci te vei ridica la înălțimea Romei *ideale*.

— Să te ridici la nivelul unui *ideal,* spuse Flavius gânditor. Chiar dacă o faci cu prețul de a te detașa de realitate.

Amândoi se cufundară în tăcere, iar cântecele și strigătele ce veneau dinspre petrecere se topiră în urma lor. De-abia când ajunseră aproape de poarta principală a palatului, Gaudentius își drese glasul pentru a vorbi din nou.

— Ar mai fi ceva.

Flavius zâmbi.

— Am fost plecat mult amar de vreme. Trebuie să fie mult mai multe lucruri.

— E ceva important. Te-ai gândit să-ți iei o soție?

— Am avut mult mai multe lucruri cu care să-mi bat capul.

— Am vorbit cu senatorul Carpilio și ne-am învoit, spuse Gaudentius în continuare. Are o fiică, Priscilla…

— Carpilio…?

— Magistratul suprem, răspunse Gaudentius. Familia lor e una de senatori din tată-n fiu. Fiica sa e tânără, va fi gata de măritiș peste câțiva ani, dar datorită rangului tatălui său, are deja mulți pețitori. Senatorul a fost de acord să o ceri tu înainte ca ea să accepte propunerea altora.

Flavius cumpăni în tăcere propunerea câteva momente, apoi își ridică privirea către tatăl său.

— Tată, îți sunt recunoscător. E într-adevăr o onoare. Dar nu e timpul potrivit pentru așa ceva.

Mi-ai spus să îmi îndeplinesc datoria. Datoria mea este față de Roma mai înainte de toate.

Gaudentius scoase un oftat.

— Așadar pleci spre Galia deîndată?

— Mâine dis-de-dimineață, răspunse Flavius prompt. Nu-i nevoie să mai zăbovesc nici măcar o zi în plus.

Așadar de-abia de se întorsese acasă și acum iată, știa foarte clar că trebuia să plece. Niciun om nu putea rămâne pentru multă vreme în acest câmp cu lotuși fără să-și piardă dorința de a-și atinge scopurile, fără să-și piardă cu totul onoarea și disciplina – sau fără să fie forțat, cum era tatăl său, să ducă o luptă continuă pentru a le păstra intacte, să-și folosească fiecare dram de putere în fiece clipă a zilei doar ca să-și poată menține echilibrul interior. De ce să trăiești înconjurat de lene și ispită și să te zbați să poți trăi măcar după propriile principii, când ai putea să realizezi ceva într-un ținut respectabil, printre oameni care deja se ghidează după asemenea principii și apoi să te înalți chiar mai sus, deasupra unei baze constituite pe aceste valori? Totul era atât de limpede pentru el, încât nici nu era nevoit să sufere și nici măcar să cumpănească mai mult nu era nevoie.

Tatăl său îi rupse firul gândurilor.

— Am să trimit un om să te-nsoțească atunci când vei pleca, să te sprijine, pe post de consilier printre sfetnicii tăi, spuse.

— E puternic, ține la călărie? Am de gând să mă mișc repede și să călătoresc iute în cele mai aspre condiții. Nu vreau să iau cu mine sfetnici.

— Florentius mi-a slujit ani buni, și pe timp de război, și pe timp de pace. A fost centurionul meu șef de cavalerie, până și-a pierdut un picior într-o luptă cu slavii. S-a vindecat și acum călărește la fel de bine ca oricare altul, dar între timp eu l-am ținut printre consilierii mei, căci e isteț și se pricepe la condus. De asemenea, el mă cunoaște mai bine decât orice om de pe lumea asta. Eu însumi nu pot

merge cu tine, dar Florentius te va servi cum trebuie în locul meu.

Flavius încuviință din cap și cei doi bărbați nu mai spuseră nimic, cotiră după un colț și intrară prin tunel, prin poarta ce trecea dincolo de zidurile înalte de șaisprezece picioare ce limitau spre exterior palatul-fortăreață. Chiar în acel moment, un obiect dur îl lovi în umăr, ca și cum cineva l-ar fi lovit cu o bâtă. Impactul îl făcu să se răsucească și să se rostogolească pe drumul pietruit, iar peste el căzu un om solid, care gemu de durere și apoi se ridică iute în picioare.

Flavius scoase un geamăt și se întoarse pe-o parte înainte să se ridice, clătinându-se pe picioare. Când își mai reveni și ochii lui începură să vadă prin semi-întunericul tunelului, senzația de amețeală pe care o avea se transformă în furie.

— Cine-i acolo? spuse deodată.

În fața sa, așezată în mijlocul tunelului pe pietrele din pavaj, era o canapea bogat tapisată, pe care stătea un bărbat uriaș. Avea hainele zdrențuite ca un cerșetor, lăsând să iasă la iveală printre petecele îmbrăcămintei un piept cam păros și foarte musculos. Avea o barbă neagră și stufoasă care-i urca până spre mijlocul obrajilor, ca iedera pe un zid, iar sprâncenele i se uneau într-o linie groasă deasupra nasului mare. De n-ar fi fost lacrimile ce șiroiau din ochii uriașului ce se ghemuia pe canapeaua aceea ce scârțâia din pricina greutății, Flavius ar fi crezut că întâlnise un trol dintr-o pădure germanică.

— Cine e? repetă Flavius în vreme ce-și freca umărul dureros cu mâna. Uriașul scoase un suspin zgomotos.

Gaudentius oftă.

— Magnus, răspunse.

— Magnus, mare. Știu că-i mare. Dar cum îl cheamă?

— Noi îi zicem Magnus. Doar atât, Magnus.

Între timp hunii din garda personală a lui Flavius alergaseră de la locul unde stăteau până la porțile principale, cu săbiile scoase. Flavius le făcu semn cu mâna să se îndepărteze și se uită la uriașul care hohotea de plâns.

— Privește ce brațe are, sunt la fel de mari ca mijlocul meu. De ce nu e într-un circ ambulant? Și de ce stă pe o canapea de mătase în mijlocul tunelului?

Tatăl lui Flavius oftă.

— E simplu, spuse el și îl privi pe Flavius cu subînțeles.

Flavius nu înțelegea.

— Păi spune-mi, zise după un răstimp. Dacă-i așa de simplu.

Gaudentius dădu din cap.

— Nu, spuse el încet. Magnus e simplu. De-abia știe să vorbească. E băiatul unui vechi servitor de-aici de la palat, care a murit acum mulți ani. Honorius l-a ținut pe lângă el ca animal de companie. E de folos, pentru mutat mobilă și câte și mai câte…

Magnus făcu o plecăciune și căzu în genunchi în fața lui Flavius, apucându-l de mână și punându-i singur palma pe capul său ciufulit și unsuros.

— E neîndemânatic, zise Gaudentius în continuare. De vei auzi o oală spartă sau un scaun răsturnat la palat, să știi că Magnus e prin apropiere. Eugenius îl snopește în bătaie ca pe-un câine al nimănui. De-asta se ghemuiește și tremură de frică. Eu încerc să fiu mărinimos cu el, atunci când se ivește ocazia. Ridică-te-n picioare, Magnus.

Uriașul clipi și se ridică încet. Lui Flavius i se păru că un munte se ridicase în fața sa. Gărzile hune scunde de statură, ce de-abia îi ajungeau la piept lui Magnus se deteră înapoi și-și încleștară și mai tare mâinile pe săbii. Magnus își șterse lacrimile, se bătu pe piept cu pumnul său uriaș și spuse anevoie, bâlbâindu-se, *M-m-mi-les.*

— *Miles?* întrebă Flavius, prudent încă față de el. Soldat? Vrei să fii soldat?

— Păcat, spuse Gaudentius. Chiar și cu bicepșii lui, cam la ce-ar putea fi iscusit? Și ce armură i-ar fi pe potrivă? Ar avea nevoie de un coif mare cât un butoi de anșoa. Uite aici, Magnus, spuse iute, iar ochii titanului începură din nou să lăcrimeze.

Gaudentius își vârî degetele în punga de piele de la centură și îi întinse două monede mici de cupru.

— Du canapeaua înăuntru și mergi de ia-ți o prăjitură cu miere să te mai înveselești și tu.

Chipul lui Magnus se lumină pe dată cu un fel de rânjet care lăsa să i se vadă dinții albi și sparți ieșind din încrengătura bărbii ce semăna cu un cuib de pasăre. Când pipăi monedele însă, strânse din sprâncene dezamăgit și din nou o umbră întunecoasă îi brăzdă fața. Uitându-se în palma sa enormă, ridică cu grijă una dintre micile monede cu degetele sale butucănoase și i-o întinse înapoi lui Gaudentius.

— *Unus,* mormăi.

Gaudentius zâmbi.

— O fi Magnus neîndemânatic, dar e cel mai cinstit om din imperiu. El știe că o prăjitură cu miere costă doar un *denarius*, așa că pe celălalt mi-l dă înapoi. Mereu ne jucăm așa amândoi.

Se întoarse cu fața spre Magnus.

— Păstrează-l băiete, îi zise. Cumpără una și pentru prietena ta.

Uriașul dădu bucuros din cap și strânse bine micile monede în pumnul său mare cât o coapsă. Se opri apoi, luă într-o mână canapeaua aceea lungă ca și cum ar fi fost ușoară ca un pergament făcut sul și continuă să meargă târșâindu-și picioarele, trecând dincolo de poartă și izbind mobila de pereți din greșeală, de două ori, astfel că pe pavimentul de piatră se scuturară mici bucăți de poleială aurită.

Flavius se uită lung după el câteva momente apoi se întoarse către gărzile sale, care, până la

întâlnirea neașteptată cu uriașul palatului, nu făcuseră un pas de la locul lor de la baza porților, unde așteptaseră ordine întreaga zi. Acum îl priveau tăcuți.

— În seara asta înnoptăm în Ravenna, anunță Flavius.

Cu toate aceste, hunii nici măcar nu-și mutară privirile în altă parte. Stătuseră neclintiți cât timp fuseseră martori la întâmplarea ce tocmai avusese loc, și acum tot nemișcați erau, până ce unul dintre ei rupse tăcerea într-un final.

— Și mâine în zori? mormăi soldatul în limba aceea răgușită a hunilor.

— În zori, răspunse Flavius, pornim călare spre Galia.

PARTEA A II-A

CAPITOLUL CINCI

Galia și Ținutul hunilor, 425-444 d.Hr.

I

Se perindă anotimpurile, norocul și loialitatea cresc și descresc precum fazele lunii, dar Roma dăinuie etern, și tot așa dăinuie și amenințarea celor care îi doresc pieirea.

De zeci de ani, garnizoanele de frontieră ale Romei în Galia s-au rărit și au slăbit încontinuu, din vreme-n vreme fiind distruse ca un baraj spart de noi șuvoaie de barbari năvălind ca niște torente spumegânde și turbate. Roma a reușit mereu să recapete un oarecare control, reclădind firavul stăvilar împotriva avalanșei ce răbufnea împotriva-i. În ultimii ani, predominase un fel de stabilitate rece între apărători și atacatori, însă acum dușmanii de dincolo de Rin aveau încă o dată năzuințe crescânde. Alamanii, vandalii și francii clocoteau de mânie, căci fuseseră opriți pe malurile marelui fluviu. Fuseseră nevoiți să se zbată în mizerie și să sufere bolile populațiilor tot mai numeroase de pe pământul acela sărac și necultivat și tinerii lor războinici făceau copii cu nemiluita în speranța că vor putea ajunge să pună stăpânire pe pământurile fertile ale Galiei. În fiecare iarnă, când râurile și pârâiele înghețau bocnă și drumurile imperiului erau pline de nămeți, iar legiunile se ghemuiau de frig prin barăci, oamenii triburilor, îmbrăcați în blănuri, ieșeau din colibele lor pline de fum, chemați de comandanții lor la luptă. În fiecare iarnă își ridicau săbiile forjate grosier și scuturile de stejar și încălecau pe caii lor costelivi, deprinși cu gerul năprasnic. Și în fiecare iarnă se năpusteau furioși în număr mare pe poteci străvechi și prin trecători

tainice săpate în munți ca să-și încerce puterea și ca să pătrundă pe câmpiile cu climă temperată ale Galiei în ciuda mult hărțuitelor legiuni romane ce apărau ținutul.

Așa și în iarna aceasta, când furia și năzuința lor arzândă atinseseră cote maxime. Acum, în valea aceasta izolată, dealurile înghețate, îmbrăcate de conifere, răsunau de zgomotul bătăliei, de nechezatul cailor turbați și de urletele bărbaților cuprinși de mânie. Zăpada viscolită îi biciuia necontenit împinsă de vânt și pielea de pe fețele oamenilor se făcuse roșie și crăpase din cauza aerului rece și tăios. Era un haos total, iar în aer plutea mirosul și sunetul fricii, chiar mai puternic decât furia zăpezii viscolite.

Nicicând nu dăduseră francii piept cu un inamic atât de grozav. Pădurile dese ale Galiei de est erau teritoriul *lor*, dacă nu în realitate, atunci în mod sigur datorită înverșunării și luării în stăpânire de către ei, căci oamenii tribului lor se furișaseră peste Rin și trecuseră în valea aceea muntoasă de luni bune, așteptând momentul prielnic, împrejurările potrivite, când vor avea strânse multe trupe ca să spargă apărarea romană și să pătrundă dincolo de liniile păzite de legiuni, urmând să dea buzna nestingheriți pe pământurile calde ale sudului. Francii se bazaseră pe vechea repulsie a romanilor de a proteja aceste ținuturi vitrege pe vreme de iarnă, pe faptul că acum marșau cu greu și drumurile pe care le veneau proviziile erau puține, pe moralul lor slab și pe armatele lor împuținate.

Dar nici nu se gândiseră la generalul Flavius Aetius și la trupele lui auxiliare.

Până ca francii să-și pună la punct strategia de atac în masă asupra Galiei, fuseseră împinși înapoi înainte să atace cu violență, de această nouă armă a Romei, de acești huni, ucigași călare ce nu cunoșteau frica, nu simțeau frigul și stăteau drepți în fața oricărei vicisitudini. Acești călăreți ciudați

dinspre răsărit nici măcar n-aveau nevoie de carne, căci se spunea că pot trăi săptămâni bune în munții înzăpeziți hrănindu-se doar cu lapte muls de la iepele lor și cu sânge, pe care-l storceau din venele picioarelor din față ale animalelor. Se dusese vorba printre franci cum că comandantul roman, un bărbat înalt, zvelt și cu părul curgându-i pe spate, se hrănea și el cu sângele calului său și bea lichidul acela aburind cot la cot cu oamenii săi, lipsindu-se de confortul la care ar fi avut dreptul prin rangul lui, dormind în zăpadă și strigând ordinele pe limba barbară a soldaților săi. La un asemenea om francii nu se așteptaseră și neluând în seamă iscusința de care el dădea dovadă în luptă și forța războinicilor săi cu chipurile spoite în negru, căzură pradă lui, încolțiți într-un loc unde nicio armată romană obișnuită nu s-ar fi aventurat și într-un moment al zilei în care niciun comandant roman n-ar fi cutezat să atace: în amurg, pe o furtună de zăpadă viscolită, la trei zile de mers depărtare de cea mai apropiată așezare romană.

Bătălia fusese cumplită, dar previzibilă, căci un corp de soldați franci dezordonați și morți de frig, chiar și luptând pe teritoriul lor, chiar depășindu-și adversarul ca număr, fiind doi la unul, nu poate rezista unor trupe călare precum acestea, ale căror cai păreau că *prind* și mai multe puteri cu cât condițiile erau mai aspre. Dar când n-ai unde să fugi, când în spatele tău te lovești de o culme muntoasă înghețată, când lumina se stinge văzând cu ochii și hunii cu lupii lor nenorociți încă te asaltează, n-ai ce să faci decât să lupți în continuare și să târăști după tine în iad cât mai mulți dușmani cu putință.

Însuși Flavius Aetius condusese prin zăpada împroșcată cu sânge ultimul asalt al trupelor hune asupra armatei france ce rămăsese în picioare și care în disperare de cauză stivuise leșurile înghețate ale cailor și camarazilor lor unul peste altul, clădind în fața sa o baricadă sinistră. Însă

cum înainta prin zăpadă, cu sabia de cavalerie ridicată sus deasupra capului în semn de atac, un soldat franc ce zăcea la pământ într-o baltă înghețată roșie de sânge sări deodată pe picioare. Urlând turbat, francul se repezi la calul lui Aetius, încleștându-și mâinile în jurul gâtului animalului pentru a-l doborî la pământ. Calul se bălăbăni pe picioare din cauza greutății atacatorului și ochii i se rostogoliră de groază, iar Aetius se aplecă și-i strânse coastele animalului între pulpe ca să se țină drept.

Ca din senin, o străfulgerare sură zbură prin aer și se aruncă în spinarea francului, izbindu-l cu putere. Uriașa lupoaică a lui Aetius pătrunse cu colții pana la beregata sa și îi sfâșie armura atacatorului, înfigându-și ghearele în spatele și coapsele lui ca să se răzbune. Bărbatul fusese luat cu totul prin surprindere și se prăbuși gemând de pe cal, răsucindu-se și încercând în disperare să ajungă cu mâna la spate ca să dea la o parte fiara care-l prinsese de spinare cu aceeași tenacitate ca a unui leu. Aplecându-se asupra calului său înecat în spaimă, Aetius își înfipse sabia de cavalerie în zona neacoperită de armura bărbatului, chiar între gât și umeri și simți cum trosnește țesutul odată ce oțelul îi străpunsese pieptul. Când smuci sabia afară, lupoaica sări jos și se întoarse lângă calul stăpânului ei, mârâind furioasă, cu urechile lipite de cap de mânie.

Francul, ușurat de povara lupoaicei și a vieții, mai stătu legănându-se pe picioare un moment, cu încheieturile gâtului tăiate și cu capul căzut, odihnindu-i-se pe un umăr. Îl țintui pe Aetius cu privirea piezișă, clipind uluit din ochi apoi se prăbuși încet la pământ, sub copitele repezi ale unui grup de călăreți ce treceau pe-acolo.

Aetius își întoarse calul și se opri ca să-l liniștească în timp ce trupele auxiliare hune dădură năvală pe lângă el, caii lor sărind peste nămeți, către baricada improvizată și către grupul de franci

ce stăteau după ea. Pentru dușman venise sfârșitul – sfârșitul considerațiilor lor greșite despre Roma, sfârșitul năzuinței lor de a cuceri Galia, însă și sfârșitul vieților lor.

Nu avea să treacă multă vreme până ce pădurea se va fi cufundat din nou în liniște și doar vântul se va mai auzi, șuierând printre copacii tremurânzi. Zăpada sângerie de sub cele zece mii de cadavre se va netezi, iar roșul ei aprins se va face rozaliu deîndată ce noi straturi de nea vor cădea, până ce va fi iar albă, căci viscolul va șterge orice semn al măcelului ce avusese loc în acea zi.

Aetius se întoarse către trupele de atac final, aplecându-se înainte ca să poată privi prin rafalele de zăpadă, cu fața nerasă, cu ochii vârstați în roșu din cauza oboselii, cu părul brăzdat de un alb de gheață. Își ridică sabia dând onorul, iar de pe mânerul ei încă i se scurgea sângele francului până pe pumnul său.

— Pentru Roma! urlă și vocea sa sună ascuțit deasupra sunetelor bătăliei ce se stingeau încet și deasupra vaietelor muribunzilor.

Într-un singur glas, trupele hune ce ieșeau ca turbate dintre liniile francilor se ridicară în scări și își înălțară și ele săbiile.

— Pentru Aetius! strigară în loc de răspuns înainte să se întoarcă la măcel.

Printre triburile nordice din marele neam slav, în cele mai îndepărtate ținuturi ale stăpânirii hune, furia era cumplită și loialitatea nestrămutată, cu alianțe trecute prin focul curajului în luptă și clădite pe legendele spuse în lungul și bântuitul întuneric al nopților de iarnă. Cei din afară rareori se încumetau să vină în acest ținut aspru și nici măcar cel mai bătrân dintre bătrâni nu-și amintea ca vreun străin de sânge nobil să fi ajuns atât de departe. Triburile fuseseră luate fără de veste de sosirea acestui prinț dinspre Răsărit înveșmântat în blănuri astfel că niciun comandant de clan nu avusese timp să-și strângă trupe să i se înfățișeze.

De-abia acum, la o săptămână după ce sosise acolo, războinicii începuseră să se adune din nenumăratele cătune împrăștiate de-a lungul stepei, venind pe râu sau pe cai de război robuști, sau mergând pe jos. De zile bune tot veneau cu duiumul și acum câmpurile înghețate erau pline până hăt departe de corturi întinse la întâmplare și de barăci de lemn, iar aerul noptatec răsuna de zgomotul petrecerilor animate de băutură și de cel al luptelor date de miile de bărbați care sosiseră în noaptea aceea, acea noapte a Adunării despre care vorbea tradiția și care avea loc în prima noapte cu lună plină după solstițiul de iarnă. Dar acum, sfatul bătrânilor care se strânsese roată în jurul focului mare, ce vâjâia zgomotos nu era condus de regele slav succesor la tron. Bărbatul din frunte era oaspetele venit dinspre Răsărit, pe care puțini războinici îl mai văzuseră. Era scund de stat, dar puternic, având fața lată și brăzdată de un desen ciudat de cicatrici, iar părul, ca un râu negru izvorând din stâncă, i se revărsa pe spate de sub căciula îmblănită. Bătuse drum lung ca să ajungă aici să le vorbească acestor oameni, acestor războinici aprigi ai Nordului, iar cuvintele sale erau cu atât mai convingătoare, cu cât venise cu o armată întreagă după sine.

Ca să răzbată până la locul de întâlnire, fiecare războinic slav trecuse prin tabăra imensă a trupelor care-l însoțiseră pe acest comandant dinspre Răsărit. Nici ei nu se distingeau prin statura lor fizică și erau la fel de tăcuți, niște bărbați care nu ieșeau din armura lor groasă de piele și nicicând nu lăsau sabia din mână, bărbați ce păreau că nu descalecă niciodată de pe caii lor ca niște arătări, neîngrijiți, nici măcar pentru a-și potoli foamea sau pentru a se odihni. Erau oameni care se mișcau prea puțin, ca și cum ar fi vrut să-și conserve energia. Și totuși se spunea despre ei, că atunci când erau chemați la atac, oricare dintre cei câteva mii era în stare să lovească inamicul cu o viteză

uluitoare, să contracareze un atac prin surprindere, să prindă un cal nărăvaș doar aruncându-i frânghia după gât, sau să călărească cincizeci de mile pe zi fără să se plângă de asta sau s-o considere o mare caznă. Așadar, când oamenii din triburile slave trecură prin tabăra acestor bărbați vigilenți îmbrăcați în zale, își dădură seama pe dată că zarurile fuseseră aruncate și că lumea lor avea să se schimbe pentru totdeauna.

Noaptea aceea era una prielnică. Aerul era atât de rece că părea solid și material, de parcă ai fi putut să strângi în palme întunericul, încleștându-ți mâinile pe el ca pe-o bucată de fier. Și totuși, asprimea aerului de-abia se simțea, căci nerăbdarea îi aținea pe toți și le punea sângele-n mișcare. Sus, pe cerul noptatec, aurora desena văpăi, mai strălucitoare și mai puternică cum nimeni din acest ținut n-o mai văzuse din moși strămoși. Fâșii mari de lumină, incandescente, se revărsau cascadă și se rostogoleau ca un torent de pe o culme invizibilă, învolburându-se în turbioane și atârnând așa, în uriașe arcade cu ghirlande de culori schimbătoare. Până și zeii se adunaseră pentru a fi de față la evenimentul din noaptea aceea, iar spectacolul de lumină le-anunța prezența. O sută de mii de oameni rămăseseră muți de uimire, iar acrul înghețat pe care-l expirau dansa plutind deasupra capetelor lor, ca un val de ceață fosforescent.

Conducătorul acestor oameni cu fețele pline de cicatrici, al acestor huni veniți dinspre Răsărit, făcu un pas înainte în fața focului pentru a vorbi bătrânilor triburilor. Dar răsunetul vocii lui demonstra că nu li se adresează doar lor, doar bătrânilor. Mai curând, el vorbea tuturor slavilor, fiecărui soldat blondiu și dârz din cei care se strânseseră în apropierea locului. Vocea lui se auzea chiar și până la cei care se aflau atât de departe în întunericul rece al nopții încât nici nu zăreau flăcările focului, darămite să mai simtă

dogoarea pe care-o împrăștia în jur. În lumina obscură din spatele focului așteptau, călare ca întotdeauna, siluetele întunecate ale războinicilor huni, aranjate în formație de luptă în șiruri ce se întindeau în direcția opusă, departe, în bezna aceea rece.

— Cinstiți slavi! strigă hunul și de-acum fiecare nordic știa că numele comandantului era Attila și că acesta nu se lăuda cu numele tatălui sau al tatălui tatălui său, după obiceiul slav, ci era cunoscut doar după numele lui, ca un om singur pe-o insulă, fără nicio peninsulă care să-l lege de trecut sau de strămoși.

— Slavi cumpliți și înfricoșători! urlă din nou. Sunt aici în astă noapte pentru a dovedi respectul meu față de luptătorii voștri. Sunt aici pentru că vă prețuiesc pentru curajul vostru, pentru forța voastră și pentru inimile voastre de războinici. Îmi pare rău de pierderile pe care le-ați suferit în trecut din pricina celor care-au căutat să pună mâna pe viața voastră prosperă și pe pământurile voastre roditoare. Sunt aici pentru că văd deja victoriile ce vor veni pentru voi și traiul îmbelșugat pe care-l veți lăsa moștenire copiilor copiilor voștri.

— Puternici slavi! Sunt aici ca să ne unim, să facem din triburile noastre unul singur. Sfatul vostru mi-a auzit vorbele și a consimțit să fie așa. De ne vom uni popoarele, săbiile ne vor fi și mai puternice. Aliindu-ne armatele, ne vom asigura libertatea! Căci modul de viață al hunilor este modul liber de a trăi, libertate în fața asupririlor și libertate în fața tiraniei. Libertatea de a cutreiera pământul în lung și-n lat. Libertatea de expansiune și dezvoltare. Prin această alianță dintre popoarele noastre desăvârșite, puterea voastră, care-i deja extraordinară, devine puterea noastră și puterea noastră devine a voastră, o forță care o depășește pe cea a oricărui regat care luptă singur, o forță atât de mare încât nimeni pe lume n-a mai cunoscut-o.

— Alăturați-vă mie slavilor, să facem un legământ din această prietenie, din acest pact, bucurați-vă alături de mine, că neamurile noastre laolaltă vor avea parte de o glorie și mai mare, și binecuvântate de zei vor fi, devenind popoarele pe care oamenii noștri le merită! Căci dușmanilor noștri de departe nu le-a fost dat să vadă Focurile Zeilor pe care le zărim noi acum pe bolta de deasupra noastră și nicicând n-au văzut cum arată focurile hunilor!

O sută de mii de războinici își ridicară armele și dădură un strigăt, făcându-și scuturile să răsune prin a le lovi cu sulițele, iar zăngănitul lor se înalță în aerul geros și se topi apoi printre culorile risipite deasupra și dedesubtul stelelor clare, licărinde. Trebuiau însă să se mai scurgă niște ore bune până ce orizontul se va fi luminat de roșul subțire al zilei, și doar câteva ceasuri după aceea, soarele istovit avea să se scufunde dincolo de marginea câmpiei. Și, în timp ce mulțimea de uriași sălbatici își zbiera susținerea față de cauza expusă de Attila, acesta se întoarse cu fața spre răsăritul unde lumina se stingea lăsând loc întunericului, ca să se închine zeilor sacri ai soarelui, după obiceiul sfânt al hunilor. Era nevoie ca zeii să-i consfințească fapta cea riscantă, să fie împăcați cu străduințele lui. Căci deși acum ferise granițele hunilor spre nord și spre est de primejdia pe care-o reprezenta puterea slavilor, erau încă multe alte popoare, multe alte triburi, care trebuiau alipite marii alianțe.

Prin puterea convingerii sau prin puterea tăișului de sabie.

***

Capitala burgundă Borbetomagus, așezată strategic pe un spațiu întins și stâncos sus pe malul stâng al Rinului fusese odinioară unul din cele mai frumoase orașe din ținuturile aflate pe granițele Imperiului Roman. Era și unul din cele mai greu de cucerit, lucru care-l încurajase pe regele

burgund Gundahar să-și intensifice atacurile și jafurile asupra unei fâșii largi de teritoriu roman. Mai mult decât atât, regele mersese atât de departe încât se alăturase regelui alan Goar și alături de el jură credință unui nou „împărat" roman – un anume Jovinus, un senator roman parvenit, a cărui funcție era întărită de o cohortă de gărzi burgunde de temut. Era o faptă declanșatoare de război și mai flagrantă decât asalturile fulgerătoare asupra hotarelor Romei pe care Gundahar le conducea, căci astfel de invazii erau obișnuite în zonele de graniță ale imperiului, aproape previzibile, dar o negare în adevăratul sens al cuvântului a autorității supreme a împăratului, așa ceva nu se putea trece cu vederea.

Însuși Jovinus muri în chinuri după o domnie scurtă, prins de armate romane în Narbo, iar capul său retezat făcuse înconjurul imperiului și acestui lung tur al său i se duse vestea până departe. Într-un sfârșit, i se alocase un loc permanent, pe parapeții zidurilor din Cartagina, de unde rânjea în jos spre călători. Cu toate acestea, cel care-l sprijinise, Gundahar burgundul rămăsese nepedepsit. Și spre dezamăgirea curții de la Ravenna, invaziile lui Gundahar sporiră și mai mult, iar el își rotunjea bogățiile pe spinarea romanilor care aveau pământuri și pe care-i supunea la suferințe groaznice. Amenințarea sa asupra autorității romane părea de neoprit.

Până acum.

Aetius străbătu frontul bine păzit din fața acelor ziduri burgunde de nepătruns, fără să se ferească de norii de săgeți și proiectile care coborau ploaie peste legiunile sale grupate la poalele fortificațiilor. Un front de trupe de artilerie romane era înaintea-i, cu toate simțurile ascuțite, fiecare soldat fiind cu ochii-n patru către vârful zidurilor ca nu cumva burgunzii să-i ia în bătaia armelor cu ușurință. În spatele romanilor erau zeci de catapulte masive, uriașe mașini de război pentru

aruncarea pietrelor, despre al căror recul năprasnic se spunea că e mai ceva ca o catapultă africană. Iar îndărăt, unele după altele, cinci legiuni de cavalerie hună. În trecut, trupele călare ale Romei rareori totalizau în luptă mai mult de o zecime din numărul de trupe pedestre. Însă când Aetius conducea campania, acestea creșteau la jumătate sau trei sferturi din numărul pedestrașilor. Și când trupele călare erau hunii săi cei cumpliți, atunci pe câmpul de luptă întâlneai cea mai puternică armată ce-a existat vreodată.

Aetius își ridică sabia deasupra capului în vreme ce lupul său uriaș alerga neobosit alături de el, cu părul zburlit.

— Pregătiți proiectilele de foc! urlă el.

— Pregătiți proiectilele de foc! reluă ordinul și comandantul de artilerie. Torțe aprinse fură încărcate pe brațul catapultei: butoaie cu smoală înfășurate cât mai strâns cu paie înmuiate în ulei inflamabil, care odată ce-și loveau ținta izbucneau în flăcări.

— Foc! strigă Aetius.

— Foc! veni și ecoul.

Uralele trupelor ce stăteau de veghe fură înghițite de sunetul armelor din lemn de stejar, douăzeci de catapulte trăgând toate deodată în fortificațiile de apărare, trimițând prin aer și azvârlind peste ziduri proiectile de foc. La același semnal, hunii ce stătuseră așteptând comanda își încordară grozavele lor arcuri de război și traseră, iar aerul fu copleșit pe dată de o furtună de săgeți de foc ce parcă venea din fundul iadului și care-i secera pe soldații apărători cățărați sus pe ziduri, străpungându-le armura și chiar scuturile. Tot ce era în jurul zidurilor fu cuprins de flăcări - acoperișurile de paie, coamele cailor, carnea burgunzilor. În câteva clipe, o furtună nimicitoare de foc se dezlănțui în orașul ce mișuna de oameni, un infern din care se ridica un nor de fum negru care îneca ochii soldaților și îi țintuia pe civili în

casele lor și-n adăposturi chiar înainte ca ei să-și poată da seama de pericolul ce avea să se abată asupra lor.

Însă atacul de-abia acum începea. Când haosul de deasupra zidurilor ajunse la cote maxime, trupele romane de artilerie își schimbară muniția. Acum din nemaipomenitele mașini de luptă erau catapultate pietre mari, ce sfărâmau zidurile, răsturnau crenelurile și căscau găuri mari în parapeți. Și dintr-o dată, peste sunetele asurzitoare și frenetice ale asaltului, se auzi zgomotul unor lovituri repetate, curgând la nesfârșit. Pe flancurile romane, departe de locul de unde ataca cea mai mare parte a armatei, porțile orașului începură să fie împinse de un berbec, care avea prins de el un buștean armat cu oțel ce se legăna în față și-n spate alunecând pe lanțuri și era acoperit de un acoperiș ascuțit din lemn. Auzind loviturile berbecului, comandantul burgund de pe vârful zidului, și el de-abia ținându-se pe picioare și cu umărul străpuns de două săgeți hune se îngălbeni de frică și fu cuprins de disperare. Zbieră către armata sa să întărească garnizoana de la porțile principale. Dar era prea târziu pentru așa ceva. De-abia de mai erau câțiva soldați în viață pe ziduri, care să audă măcar ce ordonase el.

Cu un trosnet înfiorător, poarta fu spartă și la prima lovitură a puternicului berbec de război, aceasta se prăbuși de tot la pământ. Soldații romani săriră în lături, căci de dincolo de ziduri năvăliră flăcările către ei, înghițind acoperișul bușteanului într-o pală de foc. În spatele zidurilor priveliștea era parcă desprinsă din iad, dar când flăcările se mai domoliră, o sută de soldați romani chiuind a victorie dădură buzna afară prin poarta ce ardea, sărind peste scândurile fumegânde și peste zidurile sfărâmate. Năvăliră de-a lungul culoarului de trecere, trimițând pe lumea cealaltă soldații ce încă nu-și dăduseră duhul apărându-și cetatea și întărind forțele aflate în alte puncte

fortificate ale orașului. Nu aveau prea multă pradă de luat acum și nici sclavi. Borbetomagus fusese înfrânt, iar invaziile barbare pe teritoriul roman fuseseră stârpite chiar de la rădăcină.

Aetius își privi oamenii urcați pe ziduri. Cum ar mai fi acceptat el sabia lui Gundahar după ce acesta i se va fi predat, căci într-adevăr, el o ceruse doar cu o zi înainte regelui, fără de folos însă. Aetius știa că burgunzii nu aveau obiceiul de a capitula și asta era un mare regret pentru el, căci spre deosebire de alte popoare pe care le învinsese de-a lungul vremii, burgunzii aceștia războinici nu puteau fi transformați în aliați sau trupe auxiliare. Dar războiul e război și calea pe care o aleseseră burgunzii era una de onoare, chiar dacă însemna sinucidere curată. Ștergându-și din minte regretele, Flavius sări în spinarea calului său și-și ridică sabia-n aer.

— Pentru Roma! urlă, iar vocea sa pluti peste zgomotul luptei, până spre flăcările furtunoase din oraș. Acum însă, răspunsul ce veni dinspre soldații săi nu mai era un ecou, ci o confirmare.

— Pentru Aetius! veni replica de departe.

Sus pe turnul de observație aflat pe zidul dinspre est ce dădea spre râu, zări silueta întunecată a unui sol roman ce se cățăra anevoie pe ultima scară spre platforma de unde se dădea comanda de foc, probabil singurul loc din oraș în care focul chiar nu ajunsese. Nu trecu mult și aclamațiile izbucniră dinspre oraș și de dincolo de el, căci trupele îl surprinseră cu privirea, prin valurile mari de fum, pe *aquilifer*, purtătorul vulturului, ținând în mână steagul victoriei romane, fluturând pe cerul senin și albastru.

Îndepărtatele bălțoace meotice de pe coasta ocupată de barbari a Mării Negre serviseră drept adăpost timp de secole întregi celor care fugeau de lege, dar pentru cei care vroiau să atace de aici erau totuși o mlaștină. Acum o jumătate de

mileniu, cumplitul rege al Pontului, Mithridates îl distrusese pe Pompei cel Mare venind aici în miezul iernii prin înghețații Munți Caucaz în fruntea unei adunături de soldați mercenari. Acum și alanii căutau să facă același lucru, clădind aici, în smârcurile pustii ale acestui pământ neprimitor, un refugiu în care puteau să-și întărească trupele ca să dea piept încă o dată cu valul cotropitor de huni care îi împingeau către apus, mereu spre apus.

Dar Attila nu avea să cadă în cursă. Cei ce nu acceptă stăpânirea hunilor vor trece drept inamicii lor. Cei ce nu devin aliații lor, trebuie nimiciți. Într-o lume a triburilor războinice puternice, a imperiilor care fie se extind, fie pier, a presiunii neostoite asupra teritoriilor străvechi și asupra granițelor, nu există altă cale. Condu sau cucerește, căci până la urmă nu e vorba de glorie, ci de pură supraviețuire.

Năpustindu-se ca o furtună pe linia orizontului la nămiezi, armata sa uriașă ajunse la orașul încropit din scândură de lemn cu mult înainte de căderea nopții. Străjerii alani ce vegheau din turnurile construite din bușteni îi zăriseră din timp pe călăreți apropiindu-se, dar atacul propriu zis îi luă de-a dreptul pe nepregătite. Nicicând nu reușise o armată să facă înconjurul pământului și apoi să continue să marșeze la atac în galop fără să se oprească ca soldații săi să-și mai tragă sufletul sau să prânzească. Căruțele cu provizii ale hunilor rămăseseră cu mult în urmă și cavaleria nu dădea semne că ar încetini pasul ca să-i permită să se apropie. Apărătorii alani erau uluiți. Pe cât de imposibil părea, tocmai văzuseră cu ochii lor un marș călare de treizeci de mile. Și chiar în fruntea hoardei de călăreți tăcuți, cu pletele răvășite de vânt, stătea însuși comandantul hunilor.

Când ajunseră la valurile de pământ abrupte dinspre estul orașului, de la baza zidurilor, hunii, în loc să încetinească, își mânară caii direct pe povârniș, chiar în ploaia aceea mușcătoare a

săgeților de foc ale cumplișilor alani. Tăind totul în calea lor cu săbiile și cu securile de război, apărați de scuturile lor ușoare, împletite, războinicii stepei se repeziră furioși înainte. Spintecară palisada de țăruși ascuțiți ca și cum ar fi fost din trestie de baltă, iar caii lor călcară în copitele tăioase liniile inamice. În toiul asaltului se auzi un șuier ascuțit din spatele trupelor hune și apoi, spre groaza luptătorilor alani, sute de lupi de război mârâind cu colții scoși săriră și ei în luptă. Animalele sălbatice se năpustiră asupra alanilor care încercau să fugă, rupându-le armura ușoară cu ghearele și înfigându-și colții plini de sânge în beregatele lor.

Primul front de apărare fusese distrus, și alanii se întoarseră și o luară la fugă dincolo de zidurile puternice din butuci de lemn ce apărau orașul, punând repede obstacole la porțile acelea groase și rugându-se că așa vor putea avea răgaz să vadă de răniți și să dea semnal către triburile de prin apropiere să le trimită întăriri. Dar călărețiii huni nu se opriră așa ușor. Lăsând de-o parte scuturile, călărețiii înșfăcară colacul de frânghie pe care fiecare-l avea atârnat de șaua de lemn. Cum galopau la viteză maximă, se înălțară în scări și se aplecară înainte pe spinarea cailor, mânându-i într-un sprint paralel cu zidurile de lemn. Când se apropiară de acestea, călărețiii se folosiră de inerția cailor aflați în mișcare ca să sară, să se apuce cu mâinile de marginea de sus a zidurilor și să se târască îndemânatici deasupra în timp ce caii cotiră și se depărtară. Apărătorii de pe pasarelă, luați ca din oală de apariția fără de veste a o sulă de huni deasupra obstacolului lor înalt de doisprezece picioare, rămaseră stană de piatră de uimiți ce erau. Frânghiile hunilor vâjâiau în aer și în câteva clipe zidul exterior fu înțesat de trupurile zvârcolindu-se ale soldaților alani, ce atârnau spânzurați de gât în josul buștenilor din care era făcută fortificația.

Attila o luă la galop mic spre vârful valurilor de pământ de protecție care rămăseseră acum fără apărare, oprindu-se un răstimp pentru a măsura din ochi priveliștea aceea. Dând din cap neîndurător, porni la trap către o linie de soldați ostrogoți care, în tot acest timp, încropiseră la repezeală un rând de focuri pe cărbuni în iarba bătătorită. Apucă o torță pe care unul dintre bărbați i-o întinse, o ridică sus deasupra capului său, agitând-o ca și cum ar fi dat un semnal, apoi o azvârli către ziduri, unde căzu la picioarele cadavrelor alane ce se legănau spânzurate de frânghiile hunilor. O sulă de goți se năpustiră spre torțe să facă la fel, iar hunii care erau încă pe zid săriră jos înăuntrul fortăreței. Nu trecu mult și zidul, de la un cap la altul, se transformă în flăcări.

După ce văzură că apărarea orașului fusese distrusă, mulțimile de oameni dădură năvală afară, unii urcându-se pe porțiunile încă neatinse de foc ale zidurilor, alții, cuprinși de disperare, luptându-se din răsputeri să scape de flăcări prin porțile principale. Când îi văzură pe cei din cetate cum ieșeau strigând, orice urmă de disciplină dispăru dinspre partea atacatorilor. Soldații ostrogoți săriră de pe cai și se repeziră către mulțime, înșfăcând pradă și femei, pe care le aduceau înapoi către frontul lor.

Fața gălbuie a lui Attila se făcu neagră de furie când îi zări. O luă la galop spre un got pe care-l prinsese asupra faptului prin apropiere, căci o târa de brâu pe o femeie alană, și din mers, îl izbi cu tăișul sabiei în ceafă, aruncându-i coiful de bronz cât colo și dărâmându-l cu fața la pământ, în noroi, fără simțiri. Un ofițer ostrogot înalt, văzând lovitura aceea, își îndreptă încet calul spre Attila, afișând o figură groaznică.

— Generale Attila, zbieră bărbatul peste toată larma bătăliei, oamenii mei te-au ajutat să ieși victorios, și acum își iau și ei răsplata. Ăsta-i scopul războiului! Și totuși iată, îi pedepsiți!

Rotindu-și răutăcios calul, Attila își împinse animalul în cel al gotului, își întinse brațul și îl apucă pe ofițer de platoșă, trăgându-i fața spre el. Când vorbi, scuipă chiar, din pricina furiei care pusese stăpânire pe el.

— Nu, căpitane, șuieră printre dinți. Nu *ăsta* e scopul războiului.

Ofițerul făcu ochii mari, mut de uimire. În turbarea sa, Attila mai că îl dăduse jos de pe cal, așa că încercă să se controleze înainte să continue pe un ton mai jos, dar la fel de amenințător.

— Scopul războiului e să bagi groaza-n toți.

Gotul înghiți în sec și Attila își descleștă brațul acela de fier din platoșa bărbatului și își trase calul înapoi.

— Lăsați civilii să se împrăștie pe unde vor, spuse Attila în limba lui aspră, făcând semn către mulțimea îngrozită ce mișuna fără direcție prin orașul transformat în ruine. Ei vor purta vestea mai departe și noi vom subjuga toată țara asta, prin frică, dacă nu prin lovitura sabiei. Ori devin aliați de preț pentru marea coaliție a hunilor, păzindu-ne granițele – și păzind și granițele voastre, gotule, ori s-a zis cu ei!

Își întoarse calul încă o dată și se depărtă în galop, lăsându-l pe ofițer acolo, să-și frece galul învinețit și să se uite lung după el, cu o frică ce-i măcina inima, la fel de mare ca cea pe care-o aveau în suflet și alanii ce plângeau de disperare.

II

Soarele fierbinte de vară al Galiei de sud sufoca pământul ca o plapumă de lână, smulgând uleiuri parfumate lămâiței sălbatice și rozmarinului ce creșteau presărate de-a lungul coastelor pârjolite și pline de praf. Aerul era așa de încărcat de mireasmă și de dogoare că oamenii și animalele se mișcau ca și cum ar fi sorbit dintr-un narcotic.

Șerpii și broaștele râioase, prea încete ca să se târască la umbră după ce se încălziseră de la răcoarea nopții, stăteau la nămiază pe pietre, prăjite de arșiță, iar corpurile lor păreau a fi doar niște coji uscate. Oamenii își târșâiau picioarele posomorâți în aerul acela canicular de la un copac cu umbră la altul, zăcând toropiți în umbra clădirilor din piatră, moțăind în curțile păzite de soare de viță de vie și pe alei.

Doar șopârlele rămâneau treze. Micile vietăți cu lăbuțe plate stăteau ascunse prin toate ungherele și crăpăturile din pereți, nemișcate, doar rotindu-și în cap ochii proeminenți, cercetând cu luare aminte zborul muștelor ce bâzâiau, așteptând ca vreuna să se apropie într-atâta încât s-o poată prindă pe limbă. La începutul anotimpului fusese o epidemie de șopârle. Unii oameni o numiseră chiar plagă. Șopârlele umpluseră cu miile străzile, târându-se mereu-mereu din locuri necunoscute spre locuri la fel de misterioase, în căutare de pereche, de mâncare, de apă, de moarte sub picior de om sau adunându-se pe străzile pietruite pentru orice altceva. Timp de o săptămână, capitala Arelate, aliată la marginea imperiului, fusese chinuită de aceste creaturi. Curgeau de pe tavan în blidele cu mâncare, de pe pereți în perucile femeilor de viță nobilă, din copaci pe burțile pruncilor înspăimântați. Au fost aduși sclavii de pe ogoare să stea zile la rândul ca să le calce cu piciorul până mureau. Au măturat apoi scheletele lor mici și le-au strâns cu fărașul din casă, ducându-le pe stradă, și de pe stradă le-au încărcat în căruțe funeste ca să fie cărate la gropile comunale de gunoi din afara orașului.

Ajutoarele de bucătar și bucătarii au primit ordin de la prefect să curețe băile orașului, instituțiile și alte dependințe ale statului. Până și băieții tineri au fost transformați în vânători plătiți și le fu acordat un *denarius* pentru fiecare sută de

dăunătoare predate. O bună bucată de vreme, copiii câștigau mai mult ca părinții.

Apoi, după șapte zile, la fel de brusc precum sosiseră, șopârlele părăsiră orașul. Plecaseră, nimeni nu știa unde, lăsând în urmă câte una sau două exemplare din specia lor per cameră, ceea ce era în limitele normalului, șopârle care să-și ducă la îndeplinire datoriile lor respectabile de veacuri întregi de eliminare a muștelor ce chinuiau populația. Oamenii dădură din cap nedumeriți, se întoarseră fiecare la treaba lui și așteptară, parcă presimțind ceva rău, următoarea plagă ce avea să dea peste ei. Inflamații pe corp? Râul Rhodanus curgând în valuri roșii de sânge?

Niciuna dintre acestea nu veni și invazia șopârlelor fu repede dată uitării, iar oamenii dormiră iarăși agitat în pragurile caselor și prin curți în dogoarea înmiresmată a zilei, ca odinioară.

În fața bazilicii din Arelate – o magnifică construcție din piatră ca o fortăreață, cea mai mare biserică din Galia de sud – nuntașii lâncezeau așteptând răbdători în arșița zilei, înghesuiți cu toții într-un mic loc umbros format sub arcul proeminent al intrării principale. Procesiunea urma să înceapă din clipă-n clipă și ofițerii din escortă își încheiară armura ceremonială ce frigea de la soare, pe care și-o des făcuseră mai devreme când metalul începuse să le ardă pielea. Tocmai când se rânduiau ca să intre în biserică, se auzi tropot de copite pe strada pustie, venind din direcția garnizoanei militare aflată imediat dincolo de zidurile orașului. Cu toții se opriră și-și îndreptară privirile într-acolo. Într-un oraș garnizoană cum era Arelate, jumătate din circulație, indiferent de zi, cel puțin în arșița după-amiezii când magazinele erau închise și negoțul scădea la zero, consta în curieri militari și transport.

Și totuși, acesta nu era câtuși de puțin un curier, însuși comandantul garnizoanei în persoană, plin de splendoare în mantaua sa stacojie și în armura

lustruită pe care o purta doar la ocazii importante, ropoti călare până la alaiul de nuntă și sări de pe cal, salutând în grabă. Generalul Flavius Aetius, comite al Galiei și Italiei și comandant al Legiunilor Imperiului de Apus, îi ieși în întâmpinare din locul umbros unde stăteau cu toții.

— Prin urmare, vei participa la ceremonie, tribune? întrebă Aetius, cu o urmă de enervare în glas. Credeam că ne înțeleseserăm să rămâi în garnizoană pe parcursul zilei.

Ofițerul încheie salutul și își șterse iute de marginea mantalei fața transpirată.

— Iertați-mă, generale, dar tocmai ce a venit o depeșă urgentă. M-am gândit că ar fi bine să v-o aduc eu însumi.

— Nu poate s-aștepte…?

— E de la împăratul Valentinian, generale.

Sfetnicul Florentius, pe care Gaudentius îl pusese la dispoziția lui Flavius cu mulți ani în urmă, ieși șchiopătând din umbră unde așteptase și el, iar bila de alamă din capul piciorului său de lemn răsună tare pe dalele fierbinți de piatră. Era un bărbat mic de stat, cu umerii și musculatura brațelor bine dezvoltate ca ale unui om ce-și petrecuse mulți ani deplasându-se cu greutate pe cârje înainte ca să-și găsească un meșter priceput în a-i face un picior artificial. Era ras cu neglijență, însă părul său cărunt era tuns scurt și egal, după obiceiul celor din legiuni. Deși se scurseseră douăzeci de ani de când comandase o armată, chipul și ținuta sa încă aduceau până la ultimul detaliu cu centurionul care fusese odată, își aranjă gulerul armurii sale dure de ceremonie și privi nerăbdător în întunericul bisericii. Nu se dăduse încă semnalul de începere a ceremoniei.

— Lăsați asta în seama mea, spuse el rece și întinse mâna după depeșă, iar comandantul garnizoanei i-o înmâna. Florentius parcurse rândurile în grabă.

— Împăratul va trimite trei reprezentanți ai Imperiului de Răsărit pentru a discuta chestiuni ale statului cu dumneavoastră, generale, și vă cere să pregătiți o escortă militară pentru ei, ca să-i însoțească peste Alpi…

Aetius îl întrerupse, întorcându-se cu fața către comandantul garnizoanei.

— Tribune, ai idee ce zi este astăzi?

— Da, generale…

— Îi cunoști pe oaspeții ce vor fi de față?

— Generale, înțeleg că printre ei se va afla și Theodorie al vizigoților…

— Theodorie, cel mai vechi prieten al meu, cel mai puternic aliat al Romei și poate cel mai puternic inamic al ei. Și crezi că împăratul nu-și dă seama ce zi e azi?

Tribunul nu mai spuse nimic preț de o clipă.

— Pesemne c-a uitat, generale.

— Când a trimis scrisoarea asta?

Florentius se uită din nou pe depeșă.

— E datată acum douăzeci de zile la Ravenna. Se pare că a fost întârziată, trimișii vor fi trecut deja Alpii până acum.

Aetius dădu din cap.

— Deci încă o zi nu va conta prea mult. Sper că împăratul înțelege că mânia câtorva diplomați de la Răsărit nu se compară câtuși de puțin cu cea a unei proaspete mirese a cărei ceremonie de nuntă tocmai a fost întreruptă.

— Generale, considerați înțelept să nu luăm în seamă o depeșă a împăratului…?

— Întoarce-te la garnizoană, la îndatoririle tale, tribune! Theodorie și curtea sa vor fi de față, episcopul e și el aici, iar astăzi este ziua nunții mele. Împăratul mai poate s-aștepte preț de încă o rotație a soarelui.

Când Aetius se întoarse spre locul cu umbră, nu se putu abține să nu răscolească amintirile. Douăzeci de ani trecuseră de la ziua aceea, când băiat fiind, intrase călare în Ravenna în fruntea

celei mai mari cavalerii din Europa. Dacă vreunul din locuitorii de la palat ce fuseseră martori la sosirea sa de-atunci ar fi fost în bazilică astăzi, de-abia de l-ar mai fi recunoscut. De când preluase comanda în Galia, se tunsese scurt în modul acela practic și ascetic al legionarilor romani, deși încă nu se dezbărase de obiceiul de a-și trece când și când degetele prin păr, ca și cum încă ar fi avut plete pe umeri, în stilul acela flamboaiant al hunilor. Armura hună fusese cu mult timp în urmă lăsată într-un cufăr din lemn de cedru, pe care Aetius îl deschidea foarte rar, doar când căuta vechi documente de proprietate sau alte lucruri de care avea nevoie. Singurul lucru care-i rămăsese din vremurile hune era lupoaica, care-i era tovarășă nedespărțită. Desigur, nu era unul din lupii pe care Turgrid i-i dăduse când plecase spre Ravenna. Aceia pieriseră cu ani în urmă, masculul într-un accident de vânătoare, femela de bătrânețe. Dar de-atunci Aetius încrucișase cu grijă urmașii lor și la câțiva ani odată își păstra cea mai zdravănă femelă din cățeii abia fătați, ca să-i ia locul mamei când aceasta avea să moară.

O altă amintire despre viața sa de hun ajunsese doar cu o zi în urmă și era una care lăsa trecătorii înmărmuriți, când el apărea călare pe ea. Era o iapă autentică de război a hunilor, un animal minunat pe care Attila i-l trimisese ca dar de nuntă. Aetius își aminti prezentarea pe care curierii huni care veniseră cu ea i-o făcuseră – o coamă până la genunchi împletită într-o sută de codițe mici, fiecare împodobită cu câte o periuță ce atârna de păr, șaua de lemn lustruit, încrustată cu un decor bactrian de lapislazuli sub forma unei *tamga* regale; și coada, care fusese lăsată să crească până ce atinse o lungime deloc practică și absurdă și care acum, spălată și țesălată, arăta strălucitoare și pufoasă, atârnând până-n pământ. Tribunul garnizoanei, când văzuse pentru prima dată acest animal extravagant, zisese că este cea mai elegantă

femeie pe care o cunoscuse vreodată și se întreba cu voce tare dacă e măritată sau nu Dar Aetius, pentru a-i dovedi că este un adevărat cal de război, scoase la iveală ultimul detaliu pe care Attila îl vârâse discret în coburul de șa bogat ornamentat, un scalp străvechi și uscat de scit. Aetius zâmbi când își aduse aminte cum se dăduse tribunul înapoi, scârbit de ceea ce descoperise.

Firul gândurilor sale fu deodată întrerupt de sunetul cântecului de nuntă și preotul îi făcu semn din pragul bisericii să intre.

O oră mai târziu, după încheierea ceremoniei, cuplul păși încet prin naosul central al bisericii, răcoros și umed, pe lângă oaspeții superb îmbrăcați care-i aplaudau, către treptele de afară, unde fură loviți de o pală de căldură la fel de puternică de parcă ar fi călcat în cuptorul unui fierar. Aetius și proaspăta sa soție coborâră treptele, și se opriră pentru a-i saluta pe diferiții demnitari care deja îi așteptau în șirul acela de primire. Însă un bărbat se împinse înspre afară și ieși pe ușa principală a bisericii prin spatele cuplului, coborând direct în mulțimea ce se adunase în față. Era extraordinar de scund, dar cu un bust solid, deschis și entuziast, cu o barbă toată maronie ce-i urca pe obraji până spre ochi și era îmbrăcat în veșminte frumos lucrate, dar deloc ceremonioase, ca un nobil la vânătoare. Merse cu pași mari până ajunse chiar în spatele lui Aetius și, fără să se oprească, îl strânse tare în brațe pe general, care-și lăsă mâinile pe lângă corp, ridicându-l ușor în aer, înainte să-l lase la loc pe pământ. Omul-urs izbucni într-un hohot de râs zgomotos, iar dinții săi albi străluciră prin barba sa groasă ca un șirag de perle împodobind o pelerină de blană.

— De tine Flavius, m-am cam săturat, strigă el. Pentru numele lui Dumnezeu, de ce te-oi fi îmbrățișând eu pe *tine*, și mai mult, din spate! Îngăduie-mi să-ți sărut încântătoarea mireasă!

Și fără ca Aetius sau doamna să se poată împotrivi, bărbatul îi cuprinse ambii umeri cu labele sale uriașe, trăgând-o înainte și făcând-o să se aplece ca să ajungă la înălțimea lui, și îi dădu o sărutare silită, răsunătoare, pe amândoi obrajii. Apoi se dete câțiva pași înapoi ca s-o admire, încă ținând-o de după umeri. Femeia, uimită și cu vălul desprins și atârnându-i pieziș, surâse sfioasă și roși, înainte să se uite către soțul ei, cu ochi rugători.

— Ce pereche minunată, Flavius, minunată! exclamă oaspetele plin de voie bună. Cum prindeți ocazia, trebuie să-mi faceți o vizită la Tolosa, mie și reginei!

Draga mea Priscilla, ți-a povestit vreodată Aetius cum l-am salvat dintr-o încăierare cu un hun turbat când eram copii, în palatul din Ravenna?

Aetius făcu un pas înainte, timid.

— Priscilla, regele Theodorie al vizigoților. Cel mai vechi prieten al meu și cel mai înfipt.

— Înfipt! protestă regele râzând zgomotos. Ce fel de minciuni are să-ți mai servească? Eu, înfipt, auzi! Draga mea, zise el apucând-o de braț, îngăduie-mi să-ți spun…

— Veți avea destul timp să vă cunoașteți mai bine, zâmbi Aetius, luându-și soția de mână ca s-o scape.

Regele Theodorie se cutremură de râs, bătându-l pe Aetius pe umăr și se îndepărtă de ei. În spatele lui, un om în vârstă, respectabil, purtând o toga formală, aștepta răbdător, cu chipul luminat de un zâmbet. Păși înainte și o îmbrățișă pe Priscilla, care la rându-i îl cuprinse în brațe fericită.

— Fata mea, rosti bătrânul. Niciodată nu te-am văzut mai frumoasă ca azi. Am așteptat mulți, mulți ani această clipă.

— Onorabile Carpilio, vă mulțumesc că ați bătut atâta drum pentru această ceremonie, spuse Aetius,

mulțumindu-i sincer. Este într-adevăr o onoare să mă alătur familiei dumneavoastră.

— Onoarea este de partea mea, generale, răspunse bătrânul binevoitor. Mă știu cu tatăl tău de ani buni și deseori ne-am împărtășit dorința de a uni destinele copiilor noștri. Păcat că ție ți-a luat atât de mult s-o îndeplinești! Deși trebuie să recunosc, atunci când te-ai întors prima dată din țara hunilor cu părul acela înfiorător, m-am temut că am comis o mare greșeală, promițându-ți ție pe Priscilla.

Aetius surâse.

— Am avut multe responsabilități. Iar acum fiica dumneavoastră este întâia mea răspundere. O privi mândru pe femeia de lângă el.

O femeie cu părul elegant aranjat, în haine de călătorie, urcă trepte din stradă și înaintă, însoțită de suita ei: câteva slujitoare, un trio de bărbați respectabili străini și un detașament-escortă de gărzi romane călare. Ceilalți oaspeți de rang înalt, care încă mai ieșeau cu pași mărunți din biserică se dădură înapoi cu respect, surprinși de această apariție. Femeia în haine de călătorie cu fața roșie și umedă din pricina arșiței soarelui, luă grațioasă mâna lui Aetius, când acesta i-o întinse pentru a o ajuta să urce ultima treaptă.

— Generale Flavius Aetius, mă iartă c-am ajuns așa de târziu la nunta ta, spuse ea pe un glas moale. Vremea din Alpi ne-a întârziat călătoria.

Aetius își înclină capul spre ea, politicos.

— Alteța sa Honoria, ce surpriză plăcută! Dacă știam mai din timp că sora împăratului mă va onora cu prezența ei, aș fi pregătit o escortă să-i iasă în întâmpinare în munți…

Honoria râse, urcând ultima treaptă.

— Prostii! La cât de puțin timp petreci tu la Ravenna, chiar mă mir că mă mai recunoști! Și că trebuie să fie…

Aetius îi făcu cunoștință cu soția sa.

— Soția mea Priscilla Aemilia. Cu siguranță îl cunoști pe tatăl ei, senatorul Carpilio.

— Ce mireasă încântătoare! adăugă Honoria. Și norocoasă de asemenea! Știi draga mea, zilele astea s-au frânt multe inimi de nobile femei romane. Viteazul nostru general Flavius Aetius e atracția imperiului!

Îi aruncă lui Aetius o privire șireată, iar acesta o evită, uitându-se enervat la ceilalți oaspeți ce așteptau în rând.

— Prințesă, spuse cu iritare în glas, călătorești singură, doar cu slujnicele tale?

— Bineînțeles că nu! pufni în râs Honoria. Fratele meu de-abia mă lasă să ies neînsoțită din palat, darămite să plec singură până-n Galia!

Un bărbat bine făcut, musculos, păși lângă ea și îl țintui cu privirea pe general fără să binevoiască să se aplece în semn de salut. Vizibil încurcat, Aetius îi cercetă mai atent chipul, știind că ar putea să recunoască omul, dar nu și să-și dea seama cine era de fapt.

— Generale, spuse Honoria mai departe, l-ai cunoscut pe cancelarul meu? Odinioară era în slujba mamei mele.

— Desigur, Eugenius, nu-i așa? își aminti Aetius imediat ce se aplecă să-i strângă mâna. Mi-aduc aminte de tine chiar foarte bine, de când m-am înfățișat reginei-mamă cu câțiva ani în urmă. Și acum ești în slujba prințesei?

Eugenius rămase tăcut amintindu-și de jignirea pe care o îndurase din partea tânărului general ce de-abia sosise din Ținutul hunilor, apoi lăsă să i se deseneze pe chip un zâmbet ușor disprețuitor.

— Îi slujesc prințesei într-un mod plăcut de ambele părți, răspunse intendentul pe un ton jos.

Aetius îl privi cu răceală.

— Încă nu te-au înălțat la rangul de eunuc? întrebă el pe un ton la fel de jos, înainte să-i întoarcă spatele cu indiferență.

Eugenius se crispă și ochii-i străluciră de mânie.

Fără să bage de seamă scurtul schimb de replici al bărbaților, Honoria sporovăia în continuare.

— Augustus ți-a trimis o delegație de consiliu din partea împăratului din Răsărit. Își întoarse privirea către cei trei străini din spatele ei, care încuviințară respectuos din cap. Și pentru că ei se îndreptau către orașul tău, l-am implorat să mă lase să merg și eu, căci până la urmă, nunta celui mai faimos general al Romei e demnă de un reprezentant de la palat, nu-i așa?

Dându-l uitării pe Eugenius, Aetius se uită din nou la prințesă, ca și cum de-abia acum băga de seamă că ea e încă acolo.

— O delegație de consiliu?

— Ah, dar nu fi așa îngrijorat dragă Flavius! râse Honoria, lăsându-și ușor mâna pe brațul lui. Au venit să ceară sfaturi de la tine, nu să le dea! Așa, o întrebare, două despre prietenul tău, regele acela hun.

— Bleda?

— Da, firește. Îl cunoști, nu-i așa?

— Vag. Unchiul său, bătrânul rege Rugila mi-a fost ca un tată. Dar Bleda era bolnav și a stat izolat în palat tot timpul cât am fost acolo, așa că l-am cunoscut prea puțin.

Honoria strâmbă din nas.

— Fascinant! Și totuși, poate că tu ești persoana de care au ei nevoie pentru a discuta despre o mică problemă cu care se confruntă. Dar gata, isprăvim cu politica. Vorbim mai târziu.

Făcându-i prințesei o plecăciune și salutându-i din cap pe ambasadorii care stăteau în spatele ei, Aetius își conduse mireasa pe lângă garda de onoare alcătuită din soldați purtători de sabie ce transpirau în bătaia soarelui până la intrarea într-o villa mare din vecinătatea bazilicii, casa sa pentru perioadele când nu se afla în campanie și locuința guvernatorului. Chiar înainte să treacă pragul și să primească felicitările servitorilor ce se adunaseră ciorchine afară pentru a urmări ceremonia, se opri

și aruncă o privire scurtă în urma sa. Prințesa Honoria rămăsese în picioare, exact unde o lăsase, uitându-se lung după el, cu un zâmbet înghețat pe chip.

III

A doua zi dimineață, Aetius stătea la capătul unei mese lungi de lemn în sala de consiliu a palatului guvernatorului. Rareori se-ntâmpla ca el să programeze întâlniri sau evenimente dimineața, preferând mai degrabă să petreacă primele ore ale zilei singur, redactând scrisori sau citind depeșele decodificate care soseau în timpul nopții de la garnizoanele pe care le avea sub comandă. Camera avea decorațiuni simple, din piatră și din lemn nu foarte ornate, și s-ar fi potrivit mai degrabă gusturilor unui sobru ofițer de armată decât culorilor aprinse și marmurei șlefuite preferate de obicei de guvernatorii de provincie ai imperiului, care căutau să imite cât se poate curtea de la Ravenna. Larma pe care-o făceau vânzătorii și sunetul străzilor pătrundeau timid prin pereții solizi de piatră, drapați în tapiserie groasă, ca să țină răcoare în timpul zilelor toride.

Florentius bătu la ușă. Fără să mai aștepte răspunsul lui Aetius, păși înăuntru, iar capul de alamă al piciorului său de lemn răsună ascuțit pe podeaua pietruită.

— Generale, oaspeții străini care au sosit deunăzi. Le-am spus că este ziua nunții dumneavoastră, dar au insistat să le îngăduiți o întrevedere…

Aetius lăsă hârtiile deoparte.

— Da, mă așteptam ca ei să vină cu noaptea-n cap. Condu-i înăuntru.

Florentius încuviință din cap și ieși. Puțin mai încolo se întoarse, deschizând ușa de perete pentru a le face loc să treacă celor trei diplomați, care

acum își schimbaseră hainele prăfuite de călătorie și apărură înveșmântați în mantii de mătase viu colorate, specifice răsăritenilor, croite de mâni pricepute după ultimul ton al modei de la Constantinopol.

— Generale Aetius, îi introduse Florentius, după ce intră bocănind după ei. Ambasadorii Plinthas și Epigenes din Constantinopol și scribul Priscus.

Când cei trei bărbați păşiră în cameră, Aetius îi măsură amănunțit cu privirea. Cei doi mesageri păreau amândoi trecuți de cincizeci de ani și aveau bărbile rase îngrijit și părul tuns drept, după cum se purta la curtea răsăriteană. Scribul era tânăr și părea să fie energic, neted ras în cap și pe față. Purta sub un braț un mic birou mobil, o scândură pliabilă, prevăzută cu un compartiment pentru călimara închisă și pentru penele de rezervă. Sub celălalt avea câteva foi de pergament făcute sul.

În clipa în care intrară, Aetius își împinse scaunul în spate și se ridică în picioare.

— Bună dimineața, domnilor. Sper că locuințele în care ați fost găzduiți peste noapte au fost destul de confortabile.

Plinthas încuviință din cap.

— Destul de mulțumitoare, generale, pentru gusturile noastre simple. Iertați-ne pentru a vă fi deranjat în ziua imediat următoare nunții dumneavoastră, dar chestiunea în cauză este una destul de urgentă, venind deopotrivă din partea împăratului dumneavoastră și a împăratului nostru.

Aetius scutură din umeri și își ridică brațele larg, în semn de bun venit. Florentius trase trei scaune cu spătar până la masa de vis-a-vis de Aetius, producând ceva zgomot.

— Ziua imediat următoare nunții mele, repetă Aetius. Nu are importanță, soția mea cunoaște faptul că s-a măritat cu un soldat și absența mea e parte din învoială. Pesemne că asta a atras-o la mine în primul și-n primul rând.

Diplomații râseră pe înfundate, păstrând respectul cuvenit.

— Vă rog, luați loc. Un pahar de vin?

Plinthas refuză invitația cu un semn al mâinii, strâmbând din nas.

— Vă mulțumesc, stimate domn, dar acum când nu ne mai aflăm în compania prințesei, cred că am prefera mai degrabă să… hmm… ne ospătăm cu micul dejun, decât să-l bem.

Aetius bătu din palme. Un servitor gal intră în încăpere printr-o ușă laterală cu o tavă pe care erau fructe și brânzeturi și așeză meticulos farfuriile pentru mâncare pe mijlocul mesei. Plinthas și Epigenes luară fiecare o felie de brânză și o bucățică de pâine și începură să mănânce discret, în timp ce Priscus își ațintі ochii în tavan, încercând să nu ia în seamă faptul că-l rodea stomacul, măcar până ce superiorii lui terminau de luat micul dejun. Aetius așteptă ca servitorul să termine de așezat masa și să iasă din cameră. Apoi, după ce ușa se închise în urma acestuia, se întoarse spre oaspeții săi, lăsând să se întrevadă o undă de nerăbdare în expresia chipului său și în faptul că stătea cu umerii aplecați înainte, dornic să-i asculte.

— Cu ce vă pot fi de ajutor, domnilor?

Epigenes îmbucă zgomotos o fărâmă de brânză și se șterse mulțumit pe barbă cu un șervețel de pânză.

— Generale Aetius, după cum știți, sunt singur, de ceva vreme încoace, de mulți ani de zile de fapt, împăratul răsăritean Theodosius conduce… Cum să-i spun?... Diplomația în rândul triburilor de la Dunăre.

Aetius îl sfredeli cu privirea.

— Triburile de la Dunăre? De pe malurile Mării Negre? De fapt, nu știam asta, deși așa se explică în parte comportamentul lor. Cu toate acestea, acele triburi sunt supuse hunilor, și știu că generalul hun Attila e mereu cu ochii pe aliaților

sale străine. Ce fel de „diplomație” conduce împăratul acolo?

Ambasadorii se uitară unul la altul prudenți însă nu rostiră niciun cuvânt, fiecare așteptând pesemne ca celălalt să ia inițiativa și să vorbească. Într-un bun sfârșit, Priscus se opri din scris și rupse tăcerea.

— Diplomație de natură financiară, generale, șopti încet, fără a-și ridica privirea.

Aetius se așeză din nou pe scaun.

— Înțeleg, răspunse el. Tribut. O politică obișnuită, între imperiile răsăritene și cele apusene deopotrivă. Așa prosperă negoțul. Și regele Bleda al hunilor, are cunoștință de acest lucru?

Epigenes scutură din cap nesigur, dar tovarășul său îl opri din tăgăduință aruncându-i o privire și apoi se uită la Aetius cu o expresie exasperată.

— Oh, dar bănuiește de multă vreme, răspunse Plinthas, dar nu putuse dovedi prin nimic. Până acum.

Epigenes interveni și el.

— Am negat totul, desigur, până ce un grup de iscoade hune au pus mâna pe un sac de aur roman și pe niște… documente.

Aetius îl privi cu suspiciune.

— Ce fel de documente?

— Anumite… planuri, generale, spuse Plinthas, căutându-și cuvintele. De fapt, tributul nu era pentru a înlesni relațiile de negoț cu barbarii. Era ca să, ăăă, se desemneze conducători huni mai, ăăă, înțelegători față de interesele romane.

Aetius Iovi furios cu palma în masă.

— Ați făcut planuri pentru uzurparea lui Bleda?

— Mai degrabă planuri și supoziții, generale, îl liniști Epigenes. Suntem de părere că din punct de vedere strategic, ar fi în interesul imperiului dacă hunii ar fi mai maleabili, mai… docili față de politica Constantinopolului privitoare la rutele comerciale și granițele dinspre Răsărit…

— Mai *maleabili?* pufni Aetius. Hunii sunt deja presați de aliații lor, cu precădere de alamani și de ostrogoți. Triburile astea se extind rapid, revendicând zgomotos și mai mult pământ și și mai multe teritorii. Acum că granițele noastre de pe Rin și Dunăre sunt mai puternice, nu mai au unde să se ducă. Dacă îi învrăjbiți împotriva stăpânirii hune, cum credeți că acest lucru va fi în beneficiul Romei? Fie Bleda se va întoarce împotriva aliaților săi, invadându-i, ceea ce ar aduce hunii la granițele noastre, fără ca ostrogoții și alamanii să mai fie tampon între noi, sau Bleda va fi uzurpat, pentru a fi înlocuit de un conducător și mai puternic care să facă față aliaților săi. Căpeteniile de triburi și clanuri nu se vor mulțumi cu mai puțin. Vreți într-adevăr ca unul din aceste scenarii să se împlinească?

Ambasadorii își abătură tăcuți privirile în altă parte.

Glasul lui Aetius se mai înmuie.

— Și care a fost reacția regelui Bleda la acest amestec al vostru?

Plinthas puse o față disprețuitoare.

— Amenință imperiul cu război.

Aetius se ridică din nou în picioare și începu să se plimbe prin cameră cu pași egali.

— Deci până la urmă Bleda nu-i așa de lipsit de cutezanță. Totuși, răul e deja făcut.

— Într-adevăr, generale, hunii sunt mai neînfrânați ca niciodată atunci când vine vorba de invadarea teritoriului roman de peste Dunăre. Ciobanii și coloniștii lor ignoră toate însemnele de hotar…

Aetius dădu din cap dezaprobator.

— Însemne de hotar? Niște linii trasate pe hărțile din birourile Ravennei și Constantinopolului n-au nicio noimă pentru huni. Niciun călăreț hun nu se va opri vreodată la o piatră de hotar. Puțini dintre ei înțeleg măcar noțiunea de hotar.

Epigenes își drese glasul.

— Oricum ar fi, noi ne-am gândit că poate, cu experiența pe care ați avut-o în relațiile cu hunii, ați putea să ne sugerați un plan de acțiune…

— Un plan de acțiune? Firește că pot să vă indic unul. Încercat și testat de toți împărații romani de veacuri la rând.

Diplomații se aplecară curioși înainte ca să asculte mai bine.

— Nu-i nici pe departe un secret. Vă achitați datoria față de rege. Are și el un preț, ca toată lumea. Ați fost prinși în flagrant, acum primiți-vă pedeapsa. Pentru băieții care sunt prinși la furat în livadă tații lor sunt buni de plată. Orice împărat bine crescut trebuie să aplice aceeași regulă. Cereți-vă iertare, plătiți penalizările și retrageți-vă onorabil.

Ambasadorii se uitară unul la altul descumpăniți și după o scurtă pauză, Epigenius ridică un deget, în semn că avea o obiecțiune.

— Așa este, hunii au cerut deja despăgubiri materiale. Dar pentru Constantinopol sunt cu totul inacceptabile.

Aetius se opri din mersul său în susul și-n josul camerei și se întoarse spre grec.

— Inacceptabile? întrebă acesta, iar chipul său scoase la iveală o undă de amuzament. Să fie visteria răsăriteană așa de goală încât să nu-și poată cumpăra protecția împotriva atacatorilor? Voi trei nu păreți să suferiți prea mult din pricina lipsei de bani.

Cei doi ambasadori își coborâră privirea către degetele lor cu inele de aur și le ascunseră stânjeniți sub masă, în timp ce Priscus profită de stagnarea conversației ca să întindă mâna și să înșface o piersică.

— De-ar fi numai hunii, continuă Epigenes, ne-am putea permite fără probleme să-i plătim lui Bleda. Dar deîndată ce se va duce vorba că ne-a

crescut tributul, fiecare trib din Pannonia până la granițele Persiei va cere același lucru.

Dintr-o dată Aetius se simți peste măsură de plictisit de discuție și incapabil de a simula măcar că este interesat sau de a păstra o atitudine politicoasă față de acești oameni care veniseră la el prefăcându-se că sunt săraci și cerându-i lui să se prefacă îngrijorat. Se așeză pe scaunul său și începu să frunzărească distrat un vraf de hârtii. Priscus, care terminase de stenografiat iute și eficient fiecare cuvânt al discuției, își plecă capul pentru a-și ascunde zâmbetul care îl tot amenința să apară ca reacție la situația incomodă în care se aflau superiorii săi.

— Atunci nu-i plătiți tribut lui Bleda, spuse Aetius tulburat. Porniți la război împotriva lui. Și asta e o opțiune acceptabilă și onorabilă.

Plinthas făcu ochii mari, înspăimântat.

— Domnul meu, poate nu am fost destul de clari în ceea ce am vrut să spunem și privitor la scopul vizitei noastre. Permiteți-mi să spun lucrurilor pe nume: imperiul de Răsărit nu poate da piept cu hunii de unul singur, chiar dacă aceștia din urmă sunt conduși de un rege slab.

Aetius se opri din răsfoitul hârtiilor și se uită la bărbații aceia enervat.

— De ce-ați venit la mine pentru chestiunea aceasta? Împăratul vostru și împăratul meu sunt în măsură să cheme la arme trupe dinspre Apus. Eu sunt un biet…

— Sunteți generalul suprem al Galiei, îi tăie Plinthas vorba. Lumea-ntreagă știe cine deține de fapt controlul resurselor militare ale Imperiului de Apus. Nucleul comandei, generale, este aici, în camera aceasta. Sunteți un om respectabil. Mai mult decât atât, toată lumea vă recunoaște onestitatea. Sfatul dumneavoastră în această chestiune este vital.

— Înțeleg, răspunse Aetius încet. Se ridică încă o dată de pe scaun și începu să umble prin

încăpere, consternat de faptul că nu putuse să se țină departe de această problemă, oricât de mult se străduise. Într-un final, se opri în fața oaspeților veniți dinspre Răsărit și își puse mâinile pe masă.

— Bleda e firav la trup, spuse el în continuare. Dar este și isteț.

Ambasadorii dădură din cap ușurați și chiar îndrăzniră să schimbe între ei niște zâmbete timide și piezișe.

— Totuși, adăugă Aetius, nu sunt în măsură să vă trimit trupe. Armoricii își declară independența în nord-vest și burgunzii rămân o problemă, chiar și după moartea regelui lor Gundahar de-acum doi ani. Și iată, deși Theodorie mi-e prieten și vizigoții sunt oficial aliații noștri, ei tot nu pot fi ținuți în frâu. Niște uriași lățoși și pictați pe față, care de-abia disting o baie de o troacă de porci. Cu prieteni de teapa lor…

— Dar aveți sub comandă trupe hune, așa este? interveni Plinthas.

Aetius tăgădui scuturând din cap enervat.

— Doar niște armate auxiliare. Mulți soldați au fost scoși din slujba militară după campania burgundă, când legământul lor de douăzeci de ani a ajuns la sfârșit. Fie s-au întors acasă, fie s-au retras din armată.

— Dar…

— Împăratul vostru a fost nerecunoscător și ofensiv în politica sa. Nu are cum să scape din situația asta fără să-și primească pedeapsa.

Zâmbetele de pe fețele ambasadorilor păliră ca din senin.

— În ciuda amenințărilor lui Bleda, spuse Aetius, mă îndoiesc că el își dorește războiul mai mult decât voi. Nu-l țin puterile fiindcă e firav la trup și nu poate conduce trupele la luptă, așa că va fi nevoit să lase pe altcineva să facă asta și până la urmă își va pierde autoritatea. Cu toate acestea, cu Bleda nu-i de joacă. A stat în fruntea hunilor doar prin puterea voinței sale timp de zece ani, de când

a murit Rugila, și din câte văd, se pare că va mai conduce încă zece ani de-acum înainte. Nu se poate retrage, căci pentru un hun retragerea e sinonimă cu moartea. Și nici căpeteniile lui de trib și aliații lui barbari nu-l vor lăsa să intre-n umbră.

— Și ce ne sfătuiți? îl întrerupse Epigenes pierzându-și răbdarea. Pornim război împotriva lui sau nu?

Aetius îi aruncă o privire compătimitoare.

— Aveam impresia că voi răsăritenii sunteți faimoși pentru istețimea voastră.

Epigenes se uită în altă parte, vizibil deranjat.

— Un lucru mult mai important decât puterea voinței lui Bleda, spuse Aetius mai departe, este că el îi seamănă unchiului său Rugila și are un simț al onoarei foarte bine dezvoltat. Și doar din motivul acesta ar trebui să fie interesul vostru să-l țineți pe tron cât mai mult cu putință, căci nu se știe cine-i va urma. Pe cuvântul unui om de onoare te poți bizui oricând. Nu te va lua niciodată prin surprindere, așa cum faceți voi acum cu el.

— Ne acuzați de lipsă de onoare? se încruntă Plinthas.

Aetius îl țintui cu o privire care-l făcu să se lase din nou pe spate în scaunul său.

— Veți face în felul următor, spuse acesta, fără să țină seama de faptul că oaspetele se înfuriase. Nu vă lăsați intimidați de el. Spuneți-i că refuzați să-i plătiți. În același timp însă, trebuie să-i permiteți să-și păstreze reputația neîntinată în fața aliaților săi barbari și a căpeteniilor de triburi. De nu veți face așa, nici măcar eu nu pot să întrevăd ce s-ar putea întâmpla. Oferiți-vă să creșteți simbolic tributul, ca el să le poată spune comandanților supremi că romanii au fost pedepsiți cum se cuvine.

— Și celelalte triburi? protestă Plinthas. Când vor auzi că am plătit cu vârf și îndesat, că am mărit tributul…

— N-or să știe. După cum spuneam, înțelegerea aceasta trebuie ținută secretă. Cereți-i tăcerea în schimbul banilor pentru tribut. Faceți-l să consimtă formal că va păstra totul în taină…

Priscus își ridică ochii surprins și vorbi din nou, pentru întâia oară de când întrerupsese conversația.

— Un contract? Să-l punem pe hun să semneze un contract? La ce bun?

Aetius îi aruncă o privire tăioasă.

— Ești prea deprins cu tradiția romană, scribule. La huni, un jurământ de credință are mare însemnătate. Nu este nevoie de nicio hârtie. Într-adevăr, un contract n-ar servi la nimic, căci puțini huni cunosc scrisul și cititul. Toți scribii lor sunt romani sau goți surghiuniți.

Aetius se uită înspre ușă, ceea ce însemna că întrevederea luase sfârșit. Văzându-i gestul, ambasadorii se ridicară să plece.

— Vă mulțumim generale, pentru sfaturile dumneavoastră, spuse Plinthas scurt. Ați fost extrem de binevoitor.

Aetius dădu din cap enervat și începu să-și ordoneze depeșele de pe birou. Dar în timp ce răsăritenii ieșeau pe ușă unul câte unul, își ridică dintr-o dată privirea.

— Încă ceva.

Cei trei se opriră în prag și se întoarseră spre el.

— Oricând veți avea de-a face cu hunii, nu mă amestecați în astfel de probleme. Nu ați discutat cu mine nimic. Ați înțeles?

Cei trei bărbați încuviințară solemn din cap și fără vreun cuvânt în plus, Florentius îi conduse afară, în lumina orbitoare a soarelui, unde escorta garnizoanei îi aștepta răbdătoare pentru a-i însoți în călătoria lor spre casă.

CAPITOLUL ȘASE

Ținutul hunilor și Ravenna, 445 d.Hr.

I

Cortegiul uriaș șerpuia pe străzile gloduroase ale Ținutului hunilor, sub cerul de un cenușiu metalic, ce parcă amenința că din clipă-n clipă va turna cu găleata. Un val de tunete năvăli din orizontul îndepărtat și se abătu asupra mulțimii numeroase de persoane îndoliate, și apoi, la fel de iute, înainta spre cealaltă margine a văzduhului. Încă un val se prăvăli după acesta, cadențat precum mareea. Prin avalanșa de tunete, sunetul bătăii unei tobe, încet și profund, murmura un ritm egal și hipnotic, pe care bubuitul unui gong funerar îl înăbușea din vreme-n vreme. Sunetele tremurau în aer și deveneau din ce în ce mai înalte, într-un contrapunct disonant cu basul tobei și cu tunetele.

Zece mii de oameni, ba mai mult – de zece ori câte zece mii – plângeau și îngenuncheați îndurerați, fără cuvinte, legănându-se după un ritm al lor, nestingheriți de bătaia pulsândă a tobei și de tânguitul sfâșietor al gongului. Unii dintre ei se aplecau și ridicau țărână umedă și tot felul de resturi de pe stradă și își mânjeau cu ele fețele și veșmintele. Alții își smulgeau părul din cap, până ce scalpul li se jupuia cu totul și se umplea de sânge, sau își biciuiau pielea cu cravașele pentru cai. Atât bărbații cât și femeile își rupeau hainele de pe ei, rămânând goi până la brâu în această suferință pe care și-o provocau singuri, ceea ce îi făcea foarte greu de deosebit unul de altul, așa cum erau cu trupurile brăzdate de un strat de noroi amestecat cu sânge.

În fruntea cortegiului, înaintând încet în ritmul tobei, o mie de războinici înarmați tropăiau

indiferenți prin mulțime, fețele lor de piatră rămânând nepăsătoare în fața pandemoniului ce-i împresura din toate părțile. În mijlocul acestora, patru ponei cenușii se mergeau legănându-se ușor pe picioare, doi câte doi, legați unul de celălalt de doi țăruși între care fusese așezat un catafalc de lemn, complicat sculptat în lemn prețios și vechi, adus cu mare cheltuială dintr-un ținut îndepărtat, torid și foarte ploios, aflat la o sută de zile de mers susținut către răsărit.

Deasupra catafalcului era un giulgiu acoperit întru totul cu o broderie fină de modele învolburate reprezentând creaturi fantastice și imagini mitologice, încât pânza de in pe care acestea fuseseră cusute nici nu se mai întrezărea. În mersul zdruncinat al cailor și în bătaia vântului, ființele acelea din fir de mătase se legănau și tremurau pe fața giulgiului atât de viu încât păreau că veneau dintr-o altă lume – o lume mai colorată și mai neobișnuită și mai grozavă decât tristețea monocromă a norilor încruntați din văzduh sau decât strada murdară de sub cer, o lume imaginară stăpânită de dragoni și de oameni-lup și de cai înaripați cu ochii roșii ca sângele.

Sub giulgiul de in brodat se odihnea un om mort, doar coroana de aur ce-o purta pe cap ieșind înspre afară.

Toba aceea gravă izbucni într-un tumul de bătăi accentuate de bocetul tot mai puternic ce venea dinspre mulțime și de sunetul tot mai amenințător al tunetelor. Șirul de soldați se opri în marginea unei mici piețe și garda de onoare compusă din opt soldați pedeștri, care-i aștepta în centru, înainta solemnă către catafalc. Apucând de mânerele de piele potrivite în cele patru colțuri ale postamentului, aceștia îl ridicară cu grijă dintre țărușii care-l legau de cai. Apoi își puseră pe umeri platforma aceea grea, având grijă să n-o răstoarne, ca nu cumva prețioasa povară de deasupra ei să fie răsturnată sau deranjată în vreun fel. Fără să se

oprească din mers, o duseră la altarul din piatră din mijloc și o lăsară jos pe un piedestal întins, după ceremonial.

De jur-împrejurul postamentului înălțat fusese făcut un pat de tufișuri uscate și de vreascuri îmbibate în petrol. Mirosul substanței, amețitor, medicinal, plutea în acrul din jurul altarului, estompând duhoarea ce venea de pe străzi. Făcută grămadă peste vreascurile înmuiate în inflamabil era așezată cu grijă comoara unui imperiu: statuete și idoli, cufere cu obiecte de valoare, maldăre de lingouri și farfurii de argint, valuri groase de mătase. Un *qam* în vârstă, un șaman de clan, făcu un pas înainte și începu să respire anevoios din pricina fumului ce venea dinspre ierburile sfinte ce ardeau mocnit în coșul pentru jar de lângă el. Apoi, trăgând puternic aer în piept, de parcă l-ar fi sorbit în sine, începu să dea glas unei jelanii *sygyt*, acea cântare străveche și misterioasă din gât, care le permite celor care o practică să cânte pe două voci deodată. Începu cu un tânguit jos, gutural, apoi își închise ochii și își îndoi umerii în afară concentrându-se la maximum și împingând acrul prin gâtul său ca să intensifice volumul și forța sunetului. Cântecul se ridică încet-încet până deveni un bâzâit strident care vibră și răsună până ce umplu altarul, apoi întreaga piață centrală, acoperind chiar și bătaia tobei. Aflat în transă, își dădu ochii peste cap și din nou aceștia se întoarseră la poziția normală; mulțimea rămase mută de uimire și bătaia tobei deveni tot mai puternică, atingând culmea înfrigurării. Dintr-o dată, un sunet secundar înalt, asemănător cu cel al fluierelor, se avântă afară din gura sa, limpede ca și clinchetul unui pahar, străpungând aerul până spre cele mai îndepărtate unghere ale pieței, în ciuda bocetului profund, nespus de dureros, care rămase un contrapunct de bas în același timp cu el. Armonia aceea răscolitoare, care aducea a voce de femeie, se înfoia și vibra în cascade de triluri,

amestecându-se cu basul grav ce se încrucișa cu ea, rămânând totuși o notă separată, distinctă. Când atinse efectul supranatural, preotul bătrân susținu ambele tonuri un lung răstimp, iar fața i se întunecă de efort și concentrare, în timp ce toba explodă într-un ultim crescendo tumultos, cufundându-se apoi în tăcere. În aer stăpâneau doar suspinele și tânguitul acela ascuțit, dar și acestea se risipiră în neant. *Qam*-ul căzu deodată într-o stare de puternică istovire care dură doar un moment, pupilele contractându-i-se și dilatându-i-se într-o încercare de focalizare. Apoi trase adânc aer în piept și întinse mâna să ia din vas un tăciune aprins.

O sută de mii de perechi de ochi lacomi, aproape înfometați, sorbiră din priviri rugul funerar. *Qam*-ul se legănă pe picioare înaintând printre obiectele artizanale și printre bogățiile depuse lângă piedestal, căci vârsta și narcoticele îi făceau mișcările șovăinde. Ochii i se roteau în cap și buzele sale articulau niște silabe încâlcite, de nepătruns pentru toată lumea, înțelese doar de zeii sau de demonii lui. Călcă pe urechea unui arc de război, ce ieșea afară din maldărul acela de obiecte, una din multele arme luate de la făurarii de armament și depuse pe rug ca să-l însoțească pe defunct în călătoria ce avea s-o facă în lumea de dincolo. Arcul ricoșă și îl izbi pe bătrân în fluierul piciorului, dezechilibrându-l, mai să-l dărâme la pământ. Oamenilor din mulțime li se tăie respirația când acesta se opri, înfiorat de durere. Apoi se cufundară iară în tăcere și quam-ul își continuă drumul printre tezaurul făcut grămadă lângă rug, până la altarul din piatră înălțat în mijloc. Se opri acolo, ridică torța aprinsă deasupra capului și rămase cu ochii ațintiți undeva în mulțime.

Sunt culturi care păstrează trupurile neînsuflețite ale oamenilor lor de vază prin a le îmbălsăma cu mare pricepere înfășurându-le în straturi succesive de pânză sau îngropându-le în edificii

impresionante din piatră. Unele chiar învelesc mortul în ceară sau în smoală sau îl scufundă într-o groapă umplută cu miere, ca să se usuce acolo și să se întărească precum mușchiul chihlimbar. Acestea sunt civilizații ce rămân în același loc vreme de generații întregi și de milenii întregi, care caută ca morții lor să rămână și ei nestrămutați în timp. Aproape că nu există nicio diferență între cei trecuți pe lumea cealaltă și cei rămași pe pământ. Astfel de popoare rămân statornice chiar de se schimbă anotimpurile, căci și-au pierdut obiceiul de a călători cu turmele de animale. Orașele lor sunt din granit, durabile și eterne.

Însă hunii nu se aseamănă lor. Viața e trecătoare. Se perindă anotimpurile și turmele merg mai departe. Hunii își copleșesc morții cu onoruri. Ei sunt conduși pe lumea cealaltă cu nemaipomenite cântece de jale și cu post, acel *strava* pentru care hunii sunt renumiți pe bună dreptate. Dar morții nu sunt conservați ca să reziste în timp.

În timp ce *qam-ul* stătea cu torța fumegândă ridicată deasupra capului, din spatele mulțimii răzbătu un cântec monoton, dintr-o silabă, un murmur gutural, aproape animalic care, plutind tot mai departe în aer căpătă forță și volum cum o făcuseră tunetele și bătăile de tobă de mai înainte.

— Foc! Foc! Foc! zbieră mulțimea, deși *qam*-ul nu părea să se lase influențat, căci nu răspunse la țipetele lor și nici nu se osteni să se miște mai repede cu ceremonialul.

Mișcându-și buzele într-o rugă mută, se aplecă în sfârșit, ridică mâna ofilită a mortului de unde era vârâtă sub giulgiu, și și-o duse ușor până la frunte, apoi o plimbă pe amândoi obrajii săi și pe deasupra gurii. În final, o lăsă să cadă înapoi, aproape neglijent, iar mâna se reîntoarse la locul ei, pe pântecul acela ce zăcea nemișcat. *Qam*-ul se ridică din nou și privi sus înspre cer, deschizându-și gura și slobozind un strigăt îndoliat, știrb, un urlet fulgerător și cu atât mai înspăimântător cu cât

era de-abia perceptibil, acoperit de bocetele ce veneau dinspre mulțime. În timp ce glasul lui plângea un cântec de adio, torța îi căzu din mâini în vreascurile îmbibate în petrol pregătite la picioarele sale. În jurul altarului izbucniră flăcările, mușcând lacome din sutana șamanului, care stătea pironit acolo, cu brațele ridicate spre cer, cu capul dat pe spate și gura căscată larg, cuprinsă de durere și extaz.

O pală de vânt se porni ca din senin, aţâţând flăcările și abătând o dogoare puternică asupra cuferelor cu podoabe prețioase, asupra mătăsuri lor rare, asupra armelor și veșmintelor fără seamăn în lume. Într-o singură clipă, *qam-ul* se prăbuși pe spate în foc. Un nor de fum negricios fu purtat de vânt ca un vârtej și abătut asupra mulțimii, sufocând-o cu lacrimi usturătoare și cu mirosul greu de carne arsă și narcotice. Vântul răbufni iară, într-o rafală strașnică de data asta, domolind pentru un timp flăcările dinaintea altarului și risipind din calea oamenilor fumul înțepător. Giulgiul greu în care era înfășurat trupul neînsuflețit se umflă și începu să se scuture puternic în bătaia vântului și nu trecu mult până ce focul se înteți din nou, mai aprig decât înainte, aţâţat fiind de valurile puternice de aer, săltând lacom și înfometat, înaintând iute spre marginile pânzei brodate. Când flăcările acelea furtunoase luară cu totul în stăpânire prinoasele, o ultimă adiere șuieră în aer, îndepărtând violent bucata de pânză ce acoperea capul mortului și scoțând la iveală o rană rozalie, larg deschisă de-a lungul gâtului, ce părea degrabă sfâșiat decât tăiat, cu pielea ce-l acoperea jupuită-n zdrențe, ca pătrunsă de colții unui lup sau de tăișul unei lame dințate.

Mulțimea răcni exaltată într-un vaier lung, ca aflată în transă, iar regele Bleda privi pentru ultima dată văzduhul Ținutului hunilor, aprins ca para focului și încărcat de nori prevestitori de furtună, înainte ca părul său împletit să fumege ars și ca

fața sa palidă și suptă să se topească pentru vecie în spatele unei cortine de fum negricios.

De-a lungul câmpiei pustii, la o oră de mers de-acolo, nimeni n-ar fi bănuit că în capitala hună avea loc un asemenea eveniment, mult mai departe de locurile ce puteau fi cuprinse cu privirea, dincolo de linia joasă și flancată de iarbă a orizontului. Într-adevăr, cât vedeai cu ochii în toate direcțiile, nu se zărea nici cel mai mic semn al civilizației, sau vreun indiciu că acolo ar locui ființe umane. Totul era cufundat în liniște și doar vântul tânguindu-se îndurerat prin iarbă rupea din când în când tăcerea. Cei trei diplomați romani și mica lor escortă de apărare formată din *equitates,* gărzi călare, ședeau cu umerii plecați de oboseală pe caii lor de război, plini de praf și vlăguiți din pricina călătoriei. Înaintea lor, îmbrăcați din cap până-n picioare în armură de luptă erau războinici huni grupați într-un detașament, călare pe caii lor scunzi și cu botul încovoiat. Romanii se înălțau cu un cap deasupra corespondenților lor huni sau chiar mai sus, poate cu două capete, dacă punem la socoteală statura cailor cu care veniseră. În ciuda acestui fapt, detașamentul de huni îl depășea numeric pe cel roman cam de zece ori, iar soldații aveau sulițe și topoare de luptă la vedere, scoase din teacă. Însă și mai amenințătoare era expresia împietrită de pe chipurile lor, care nici măcar nu tresăreau de frică în fața acestor intruși cu părul tăiat scurt călare pe caii lor uriași, care sosiseră din ținuturile dinspre apus, la fel cum soseau veștile proaste când și când, fără fanfară și fără vreo înștiințare prealabilă.

— Am fost trimiși la porunca împăratului Imperiului Roman de Răsărit, Theodosius Augustus, să purtăm tratative cu regele Bleda, proclamă Plinthas pe cel mai impunător ton pe care cuteza să vorbească.

Văzând că nu primește niciun răspuns de la trupele acelea care stăteau imperturbabile înaintea-i, oftă și cumpăni bine ce avea să zică mai departe. De fiecare dată se simțea tulburat în fața acestor barbari, care nu erau în stare să înțeleagă nici cea mai elementară limbă latină sau greacă, cum ar trebui să facă orice individ educat de pe lumea asta. Plinthas dădu să vorbească din nou, de data aceasta mai tare și mai rar, încredințat că astfel mesajul său se va face auzit.

— Am fost trimiși la porunca împăratului Imperiului Roman de Răsărit… zbieră cu asprime în glas.

Un alaman lat în spate, îmbrăcat în armură de luptă hună, cu părul său roșcovan împletit la spate într-o coadă tipică războinicilor, își făcu repede loc spre înainte din spatele detașamentului de huni și îi tăie scurt declarația lui Plinthas printr-un șuierat brusc, punctat de privirea plină de mânie ce răzbătea din ochii săi albaștri, sfredelitori.

— *Iam audivimus*, *canis Romane*, spuse acesta. Te-am auzit de prima dată, câine roman ce ești.

Alamanul dădu pinteni calului până ce ajunse față-n față cu ambasadorii romani. Aceștia amuțiră când dădură ochii cu barbarul acela cu pielea palidă aflat la comanda detașamentului de huni, când îi auziră latina, când ochii lor se întâlniră cu privirea lui otrăvitoare. Nu se mai auzea nimic, afară de adierea vântului, care începuse să se întețească și să prindă viteză și părea să-i zorească încoace sau încolo, doar ca să-i facă să se miște, să nu mai rămână în locul acela. Câmpia și vântul nu au milă față de cei ce stau pe loc, față de cei care nu se adaptează, care nu pleacă mai departe. Alamanul îi privi cu suspiciune, fără să dea vreun semn de ospitalitate.

— Ați ajuns prea târziu.

— Prea târziu? protestă Plinthas. Cum adică prea târziu? Am pregătit o ambasadă pentru regele Bleda, lungă fie-i domnia, pentru a-i transmite un

mesaj de la împăratul Theodosius. Ne refuzați onoarea de a-i prezenta regelui vostru gândurile bune ale împăratului?

Războinicul roșcovan pufni pe nas și lui Plinthas i se urcă sângele în obraji de frustrare.

— Împăratul Theodosius ne-a însărcinat cu o misiune! zbieră acesta. Cine ești tu să ne spui ce avem de făcut?

— Sunt generalul Oreste, căpetenie succesoare a tribului silesian al alamanilor, comandant al gărzii regale hune. Regele Bleda este mort.

Urmă o tăcere lungă. Nimeni nu se mișcă în niciuna dintre tabere și vântul care mătura câmpia păru că prinde puteri și mai mari, încărcat acum cu picături grele de ploaie. Norii cenușii păreau că apasă asupra soldaților cu o greutate aproape fizică, ostili și sufocanți.

— Mort? îngăimă Plinthas. Dar nu știam! Și-atunci cine…?

— Gura! spuse Oreste pe un ton jos, amenințător. Nu știați pentru că n-ați întrebat, pentru că în nenorocita voastră de aroganță romană nici că v-ați gândit la circumstanțele schimbătoare din jurul vostru. Împăratul vostru să se teamă și să tremure în fața măreției noului conducător al popoarelor și aliaților hune unite! Acum veți trata cu…

— … Regele Attila! strigă generalul Turgrid ridicându-și pocalul aurit deasupra capului și glasul său urcă până la grindele sculptate complicat ale tavanului de lemn.

Se auzi bătaia unui gong și în cameră se revărsă o explozie de râsete și chiote alături de sunetele ascuțite și pătrunzătoare ale fluierelor. De-a lungul celor patru pereți ardeau flăcările în vetre și sala de mese largă și excesiv de împodobită era scăldată în căldura și lumina focurilor ce aruncau scântei jucăușe. În jurul celor trei laturi ale camerei fuseseră așezate niște mese lungi și o sută de

oaspeți îmbrăcați cu cea mai mare eleganță se ridicară în picioare în jurul lor. Cu toții ridicară în aer cupele aurite și splendid lucrate, închinând paharul în cinstea gazdei, care stătea calm lângă tronul său, în centrul mesei din mijloc. Un grup de băieți huni neastâmpărați, rași în cap și gălăgioși chicoteau pe la colțuri și se împingeau unul pe altul ca să vadă mai bine ce se petrecea. Turgrid stătea în mijlocul tuturor, iar pe fața sa se desena un zâmbet neobișnuit, în timp ce el privea la gazda lipsită de expresie.

Printre toți acei oaspeți strălucitori și în palatul acela amenajat atât de elegant, Attila era îmbrăcat cel mai simplu, hainele sale fiind mai degrabă potrivite pentru un servitor decât pentru un rege. Spre deosebire de oaspeții săi, care mai toți își afișau opulența și trofeele câștigate în luptă, el nu purta niciun fel de podoabe. Nicio broșa de argint sau cataramă prinsă de veșminte.

Nicio broderie sau vreo dungă nu îi era cusută pe marginea straielor sale. Îmbrăcămintea sa era din cea mai simplă și mai rezistentă piele unsă și lână de oaie. Iar atitudinea sa sobră, autentică sau simulată, nu se oprea doar la veșminte. Cana pe care și-o ducea la buze era din lemn răsucit grosolan, crăpată și uscată pe marginea ei groasă, rotunjită. Scaunul pe care servitorul îl împinse după ce el se așeză la masă era din lemn, cu un spătar drept, necapitonat, deși toți oaspeții care se așezară după el erau încântați de pernițele din piele plușată, umplute cu păr de cal și potrivite la margini, astfel încât ei să se poată relaxa într-o poziție foarte confortabilă.

După ce toată lumea se așeză cu mare zarvă la masă și începură să soarbă din vin după bunul plac, gongul bătu pentru a doua oară. Oaspeții își ridicară ochii nerăbdători, și servitorii intrară unul după altul, fiecare ducând un platou șlefuit de argint care arăta foarte rustic: grămezi de fructe tăiate felii și triunghiuri de pâine, boluri cu supă

aburindă de berbec și nenumărate tăvi cu carne roșie, suculentă.

Imediat cum intrară servitorii, doi băieți rași în cap, cei mai ageri și mai cutezători din mulțimea aceea care se hlizea în colț la căldură, suindu-se răutăcioși unii peste alții, țâșniră înăuntru pe una dintre ușile laterale. Purtau între ei un platou uriaș pe care-l șterpeliseră de la bucătărie, încărcat cu măruntaie aburinde. Erau urmăriți îndeaproape de un servitor ce înjura de mama focului și cum dădeau fuga cu tava plină de bunătăți la prietenii lor, de peste tot erau acompaniați de hohotele de râs ale privitorilor. Când în sfârșit ajunseră, o duzină de mâini cafenii se întinseră spre ei, înfigându-și cuțitele în ficățeii și burta fiartă și aruncând bucățelele direct în gurile lor hulpave. Când servitorul acela roșu la față reuși să-și croiască drum printre oaspeți și să ajungă la fața locului unde se petrecuse toată nelegiuirea, platoul era deja gol și o mulțime de mutrițe zâmbitoare se uitau la el cu ochii mari, având pe chip o expresie de inocență pură, dacă n-ar fi fost zeama aceea sângerie care li se prelingea în jos de pe bărbii.

Servitorii se împrăștiară prin cameră și începură să-i servească pe oaspeți din platourile elegante – toți mai puțin servitorul șef, care se duse direct la regele Attila. Spre deosebire de colegii săi, acesta avea pe braț doar un fund simplu de lemn, pe care se odihnea un picior de miel netranșat, pe care Attila îl apucă cu mâna și începu să-l roadă. Oaspeții se desfătau cu o carne mai aleasă și cu bucățele mult mai bune: obraji fragezi și creier de ied tânăr, miez de coadă de miel, omoplat, osul pieptului și coaste de cal.

Preț de un răstimp, totul fu un spectacol de lăcomie pură și nu se mai auzea nimic în afară de sunetele înghițiturilor repezi și ale clefăitului general al oaspeților, care se aplecau după platouri ca să se înfrupte din carnea suculentă, mânjindu-și gulerele și îmbibându-și bărbile în grăsime,

suflecându-și până la cot mânecile soioase și întinzând farfuriile către servitori pentru a primi încă o porție. Când se săturară cu toții, începu din nou gălăgia, vocile voioase și glumele sonore ajungând până în locul unde stătea Attila, care tocmai își ștergea degetele de poala tunicii, și-atunci camera se cufundă în tăcere.

— Să-i întâmpinăm cu bucurie pe membrii clanului meu, pe fii mei! spuse acesta și aruncă o privire plină de afecțiune către copiii știrbi și neastâmpărați ce râdeau spre el din colțul lor, și în mod special pe cei trei oaspeți romani ce-au sosit din Imperiul de Răsărit. Suntem încântați să le oferim să guste măcar puțin din umila noastră ospitalitate hună și din distracțiile noastre. Cât despre tratate și alianțe, avem timp să le discutăm mâine. În noapte asta, prieteni, ne vom veseli!

În bătaia tobelor dădu buzna în sală o trupă de acrobați chinezi, care se avântară într-o serie de salturi și mișcări contorsioniste, zburând pe deasupra meselor și chiar peste capetele celor de la masă, rămași uimiți și ferindu-se care cum putea. Dintr-un alt colț, un nou cvartet de fluiere începu dintr-o dată să sune ascuțit într-un ritm alert și însufleți ți de muzica săltăreață și de echilibriștii ce se roteau în aer, câțiva meseni apucară din cui arcurile atârnate pe pereți și începură să le ciupească de corzi, făcându-le să zbârnâie cadențat și strident. În cameră izbucni o pală de foc și înăuntru năvăli un fum înțepător, alături de un grup de scuipători de flăcări care-i făcură pe băieți să fugă care încotro când începură să scoată flăcări pe gură, amenințând să transforme tapiseria de pe pereți într-un iad viu. Sala răsuna de strigătele celor ațâțați de băutură și chiar în mijlocul haosului, un pitic maur, Zercon, se rostogoli din ascunzișul său de sub masă până la picioarele lui Attila. Omulețul fusese bufonul lui Bleda, care i-l dăduse în dar lui Aetius, care la rându-i îl oferise generalului Asper din Imperiul de Răsărit, acesta

trimițându-l înapoi la curtea hunilor. Piticul dădu glas unui cântec prostesc, un amalgam de hună, limbă gotică și latină, asezonat cu glume fără perdea și gesturi obscene care în scurt timp îi făcu pe meseni să se tăvălească pe jos de râs, în ciuda spectacolului extraordinar al saltimbancilor și al scuipătorilor de flăcări.

Până la sfârșitul serii, oaspeții erau epuizați, cu burțile umplute până la refuz de la atâtea butoaie de *airag* și de vin vechi date pe gât, cu fălcile obosite de la mestecatul cărnii și al fructelor și cu coastele rupte de durere din pricina hohotelor de râs. Cu toții erau frânți, afară de Attila, care stătea nemișcat și inabordabil, urmărind cu privirea și cântărind comportamentul celor din jur. Toată seara nu schițase nici urmă de zâmbet, iar ochii săi – acele despicături de ochi ca niște săgeți negre, care vedeau totul și totuși nu trădau nimic, care sorbeau totul din priviri, oferind la schimb doar o ușoară expresie de dispreț – erau ațintiți asupra celor trei romani cu fețele roșii, hohotind de râs.

Zorii zilei următoare fură martorii spectacolului dezgustător, rezultat în urma petrecerii din noaptea trecută. De jur împrejurul camerei, deasupra fiecărei mese, cu excepția uneia care fusese răsturnată, zăceau platouri de mâncare pe jumătate golite și pocaluri din care se băuse. Carafele de vin fuseseră vărsate și sparte, lichidul de pe fundul lor se prelingea încet din hârburi pe podea, iar șervetele și fețele de masă îmbibate în grăsime erau întinse pe jos, mototolite și aruncate pe sub scaune. Într-un colț, un nobil got, mult prea beat ca să-și mai găsească drumul spre casă pe străzile acelea înguste în seara precedentă, căzuse gemând peste masă, iar din gură îi ieșea un os unsuros de cotlet asemenea unui colț de mistreț. O tapiserie chinezească de pe perete fumega ușor și răspândea în aer un miros greu și respingător de lână arsă și într-un colț o mână de băieți stăteau înghesuiți

unul într-altul într-o grămadă, satui și sforăind ca niște purcelușI.

Cei trei romani, amețiți de beție și uitându-se cruciș din pricina luminii puternice a dimineții de-afară, fură conduși înapoi în camera umbroasă de unde plecaseră doar acum câteva ceasuri. Începură să meargă, cu mare băgare de seamă la pași și ținându-se de mesele răvășite. Servitorul le anunță prezența pe un ton strident, care-i făcu pe toți cei chercheliți din cameră să geamă așa cum stăteau cu capetele plecate în farfurii și ambasadorii, victimizați, se cutremurară la auzul lor. Dar baldachinul unde stătuse Attila în seara trecută și unde servitorul se aștepta să-l găsească și acum era gol. Omul dădu din umeri și îi conduse printr-o mică ușă laterală pe jumătate ascunsă de o altă tapiserie ce atârna strâmbă de perete.

Când intrară în mica anticameră, ambasadorii se opriră, țintuiți pe loc de uimire. De jos până sus, toți cei patru pereți ai camerei aveau rafturi înțesate cu lucrări de erudiție. Cărți, suluri de pergament, papirusuri, codice de tot felul, legate în tot felul, de toate mărimile, mai vechi sau mai noi.

Odihnindu-se liniștit pe o canapea într-un colț, stătea Attila, ciugulind alene dintr-un picior fript de pui pe care-l ținea într-o mână, în timp ce în cealaltă avea un volumaș de Strabon, în ediție de călătorie, din care citea. Încă mai purta hainele acelea simple cu care fusese îmbrăcat și noaptea trecută, dar ca să se apere de răcoarea dimineții luase pe el o căciulă din piele de marmotă care-i venea de minune și o pelerină militară de lână. Nu băgă de seamă prezența ambasadorilor, căci într-adevăr, ochii săi continuară să se plimbe peste rândurile de pe pagină încă un răstimp până ce într-un bun sfârșit, mormăind satisfăcut, termină fragmentul pe care îl citea, închise volumul și îl așeză cu grijă pe o măsuță din apropiere.

— Minunat geograf, Strabon, remarcă el în treacăt.

Romanii se uitau lung la el, cuprinși de mirare.

Dintre toți cei pe care îi văzuseră în dimineața aceea, numai Attila părea treaz și chiar plin de voie bună, căci pe chipul său se desena o expresie de mulțumire mai puternică decât cea din noaptea trecută – într-adevăr, când văzu cât de surprinși sunt, aproape că schiță un zâmbet acru, ridicând ușor din colțurile gurii.

— Vă place geografia, Mare Rege? întrebă Plinthas.

— Aproape la fel de mult cum îmi place să văd pe chipul vostru expresia asta neîncrezătoare în faptul că un barbar știe să citească. Da, cu siguranță Strabon este un maestru, cum sunt de altfel și Pomponius Mela și Arrian. Deși pe Arrian îl citesc mai degrabă în traducere, pentru că greaca mea a devenit cam stângace odată cu trecerea vremii.

Romanii se uitară împrejur la rafturile încărcate cu cărți, fiindcă nu mai știau ce să spună.

— Sper că v-ați delectat cu ospățul de aseară? întrebă Attila politicos, văzându-le fețele puhave și bărbiile nerase. *Strava* reprezintă un rămas-bun tradițional pentru huni, dedicat unui rege care a… murit.

— Sigur că da, Mare Rege, încuviință din cap Epigenes. Vinul a fost foarte ales…

— Și carnea? insistă Attila.

Plinthas își ridică privirea, zâmbind cu jumătate de gură.

— Carnea, Mare Rege, a fost delicioasă. N-am mai gustat până acum un vițel așa de delicat, de fraged…

— Cal, îl corectă Attila. Ambasadorii făcură ochii mari, pierduți cu totul. Cal nenăscut încă, să fiu mai exact. Avorton de mânz. Carnea este de o calitate pe care oamenii mei o prețuiesc foarte mult.

Romanii se făcură albi ca varul. Dar când șambelanul le făcu un semn cu capul, își dădură

seama că e timpul să spună ce aveau de spus.

— Mare Rege, zise Plinthas mai departe, am fost trimiși din partea împăratului Theodosius, care prin înțelepciunea și mărinimia sa, ne-a împuternicit să negociem termenii unui tratat de cooperare între huni și Imperiul Roman de Răsărit. Ne vom strădui să găsim condițiile pentru încheierea unei alianțe comerciale între cele două mari popoare ale noastre…

Chipul lui Attila fu străbătut de o undă de amuzament, înainte ca acesta să-l întrerupă pe Plinthas.

— Comerț? Cu ce ați avea voi de făcut negoț în afară de insulte și de mita plătită dușmanilor ce stau la granițele mele?

Plinthas trase tare aer în piept.

— Avem multe lucruri de care s-ar putea bucura poporul dumneavoastră, Mare Rege. Tehnologia, de pildă. Arme. Pânzeturi. Opere de artă. Cărți! La schimb, ne puteți da fier. Cai. Scumpeturi din Răsărit…

Attila îl privea lung, deloc impresionat.

— … aur, continuă Plinthas. Maimuțe.

Attila ridică dintr-o sprânceană.

— Maimuțe?

Plinthas își plecă privirea, tulburat.

— Poate că maimuțe nu. Dar în orice caz, suntem împuterniciți să negociem termenii unei cooperări între popoarele noastre…

— Nu, nu sunteți, spuse regele simplu.

Amândoi diplomații rămaseră în tăcere, așteptând un răspuns mai complet. După un răstimp, traseră concluzia că poate regele nu a înțeles ceea ce-i spusese Plinthas.

Diplomatul dădu să explice, uitându-se la tovarășul său.

— Maiestate, vom negocia…

Attila îi tăie din nou vorba.

— Ca să negociezi, ai nevoie de două părți care să dorească asta. La curtea mea, nu avem decât o

parte, și anume voi. Nu vor avea loc niciun fel de tratative între noi.

Plinthas pufni de mânie.

— Și ce-i voi spune împăratului?

— Ce-mi pasă mie ce-i spui tu împăratului tău? răspunse Attila.

Auzind aceste vorbe, Epigenes rupse tăcerea pe care o păstrase până acum și făcu un pas înainte.

— Nu aveți pic de respect pentru poziția noastră? Nu aveți pic de respect pentru puterea Romei?

Attila îl fixă rece cu privirea. De-a lungul anilor devenise maestru în arta pe care puțini o stăpânesc cu desăvârșire, aceea de a-ți ascunde sentimentele de orice fel. Chipul său nu trăda nicio expresie în plus față de un monument din piatră.

— Nu. Cu toate acestea, dacă sunteți atât de dornici să discutăm stabilirea unor condiții și îndeplinirea pretențiilor, am și eu câteva. Prima: împăratul vostru să jure că niciodată nu va mai acorda sprijin dușmanilor mei. A doua: să-mi dea înapoi toți hunii care servesc acum în armatele romane, atât în Apus, cât și în Răsărit. Și a treia: tributul imperiului vostru să fie dublat, de la trei sute cincizeci de livre de aur pe an, la șapte sute.

— Dar, rege Attila! protestă Plinthas. Șapte sute de livre de aur – este exagerat! Imposibil! Imperiul…

— Nu începe discuție, răspunse Attila sec. Am zis ce aveam de zis.

— Dar, rege Attila! Fiți rezonabil…

Chiar atunci, Turgrid ieși pe nesimțite din umbra ușii din spatele lor și își salută regele. Apoi se întoarse către cei trei romani consternați.

— Vă voi însoți pe drumul de la sud de Nyssa, le spuse acesta simplu.

Attila privi impasibil cum Turgrid și romanii ieșiră unul după altul din cameră și apoi, când ușa se închise în spatele lor, se întoarse către o intrare lăturalnică.

— Oreste, strigă.

Într-o clipă, alamanul înalt, înveșmântat într-o tunică hună aspră, din lână împâslită, păși înăuntru. Attila rămase nemișcat un moment, căzut adânc pe gânduri, apoi se ridică și se îndreptă cu pași mărunți către un cufăr simplu din lemn de cedru, ce zăcea într-un colț.

— A sosit vremea, spuse el, să ducem la îndeplinire ceea ce am discutat cu multe luni în urmă. Îți mai aduci aminte locul, prietene?

— Da, Mare Rege. De-atunci am mai fost acolo călare de câteva ori, la vânătoare. Nu locuiește nimeni acolo, în afară de bătrânul fermier got, un sclav din părinți imigranți. Își cultivă pământul prin rotație și ară doar o treime din el o dată, lăsând restul pârloagă în ceilalți ani.

Attila deschise cufărul, aruncă o privire înăuntru și apoi îl răsturnă pe o parte. Pe podeaua de lemn căzu zăngănind o mică colecție de arme străvechi: două coifuri de luptă sparte, un pumnal ruginit, capul unui topor de luptă neobișnuit, de factură gotică. Attila luă în mână fiecare obiect, cercetându-l cu atenție.

— Trofeele de luptă ale lui Rugila. Nu vroia să țină prada pentru el, le-o împărțea războinicilor. Avea obiceiul de a păstra doar câte o amintire pentru fiecare om pe care-l răpunea.

Oreste rămase tăcut, urmărind cu privirea ceea ce făcea regele.

— Asta căutam, zise Attila în continuare. Desfășură o bucată de pânză murdară și scoase la lumină o sabie îndoită, al cărui mâner fusese odată bătut cu pietre prețioase, din care acum mai rămăseseră încrustate foarte puține. O apucă strâns de mâner ei și o împinse cu vârful în podea, apoi o rupse în două, frângându-i de la mijloc tăișul cu piciorul. Apoi înveli cu grijă cele două bucăți înapoi în pânză și îi întinse legătura aceea alamanului.

— Faci după cum am plănuit, îi spuse lui Oreste. Tribul tău mi-este de multă vreme un aliat de încredere, iar tu ai stat în fruntea multor războinici, conducându-i în luptă ca și comandant al gărzii regale din serviciul meu. Când va sosi timpul, vei avea sub comandă mult mai mulți. Din partea ta, pretind tăcere absolută.

Alamanul încuviință cu un semn al capului și plecă la fel de iute precum și apăruse.

Turgrid și *zuun*-ul hun îi escortară pe romani spre ieșirea din oraș. Deîndată ce cotiră din drumul principal și intrară pe o potecă foarte puțin bătută de călători, ceva mai arătoasă ca un drum pentru capre, Turgrid îi lămuri că aceea este o scurtătură care avea să îi scoată către drumul comercial intens circulat dinspre sud. Căluții huni mergeau fără să se clatine, la trap, pe poteca aceea care de-abia se distingea, iar romanii se căzneau și ei să țină pasul pe caii lor lungani de război. Trecând pe lângă o stâncă ieșită din pământ din pricina eroziunii, zăriră o grămadă de bușteni care fuseseră ridicați doi câte doi, în chip de cruci. Era limpede că fuseseră folosiți cu multe luni în urmă, căci cadavrele ce atârnau de ele erau în mare parte doar niște schelete. Cu toate acestea, încă se mai vedeau rămășițele armurii lor ruginite și ale mantiilor stacojii.

Când romanii trecură pe lângă ei și își dădură seama ce priveliște era aceea, traseră de hățuri și se opriră stupefiați.

— Generale Turgrid, zbieră Epigenes. Ce este aici?

— Ție ce ți se pare că e? îi răspunse Turgrid cu răceală. Locul pentru execuții, firește. Orice oraș are unul, nu-i așa?

— Dar… mantiile stacojii! zise Epigenes indignat. Oamenii ăștia sunt romani!

Turgrid se opri și el, întinse mâna și apucă între degete marginea putrezită a mantalei unui soldat

de pe cruce. Cercetă pânza aceea ca și cum ar fi dus la îndeplinire o observație clinică.

— Au fost romani cândva, spuse el, dar s-au înrolat în armatele noastre. Un soldat hun e un soldat hun, indiferent de unde se trage. Oricine dezertează din armata hună, are parte de pedeapsa unui dezertor hun.

— Dar sunt *romani*, lua-v-ar naiba! urlă Plinthas.

Turgrid păru că se gândește la asta preț de o clipă, în timp ce se uita lung la orbitele goale ale unui craniu aparținând unui soldat executat. Turgrid își coborî din nou privirea aspră către Plinthas.

— Au fost romani cândva, spuse pe un glas moale și totuși amenințător. Acum sunt doar niște morți.

Rotindu-și calul, Turgrid porni din nou la trap pe potecă, alături de oamenii săi. Romanii nu avură de ales și consternați și descurajați cum erau, se văzură nevoiți să-i urmeze.

II

În Ravenna, Plinthas și Epigenes stăteau frământându-se înaintea împăratului Valentinian, așteptându-i reacția la veștile pe care tocmai i le dăduseră. Doar scribul Priscus nu părea neliniștit în ceea ce privește răspunsul pe care l-ar fi dat împăratul, și în loc să se mute de pe un picior pe altul, așa cum făceau mai marii săi, el stătea liniștit în spatele lor. Avea o expresie plictisită desenată pe chip, în timp ce ochii lui contemplau locul rămas chel pe ceafa lui Plinthas, unde părul se rărise cu o repeziciune îngrijorătoare în decursul ultimelor săptămâni. Sosiseră în Ravenna de-abia acum o noapte, după lunga lor călătorie dinspre Ținutul hunilor, și nu avuseseră răgaz nici măcar să-și netezească cutele mătăsurilor înainte de a fi

chemați la curte. Faptul că se știau șifonați și murdari îi făcea să se simtă și mai stingheriți decât erau deja.

Tânărul împărat împlinise vârsta majoratului de-abia acum cinci ani și se simțea încă foarte confuz în ceea ce privește înalta funcție la care fusese ridicat. De ochii lumii, fusese pregătit pentru a conduce Imperiul de Apus încă de când avea șase ani. Însă în fapt, mama sa, împărăteasa regentă, Galla Placidia, îl ținuse departe nu numai de responsabilități ci chiar de orice ocazie care l-ar fi pus în poziția de a *învăța* ce înseamnă responsabilitatea. Murise nu cu mult timp în urmă, iar Valentinian ceru ca trupul ei să fie îmbălsămat cu mare grijă, îmbrăcat în veșminte imperiale și așezat în poziție autoritară pe un tron din lemn de chiparos în Capela Sfinților Nazarius și Celsus. Dar deși o vizita și mergea la cripta ei să-i ceară sfat în fiecare zi, că nu-i putea fi de prea mult ajutor și nu-l putea sprijini. Aflat la comanda strategică a imperiului, zi după zi, el se baza acum în mod necondiționat doar pe sfatul și îndrumarea a doi oameni: Flavius Aetius, comandant al legiunilor, care își împărțea responsabilitățile între armatele din Galia și palatul din Ravenna și Eugenius din Alexandria, administrator al casei imperiale. Însă sprijinul lor nu era suficient pentru a-i da încredere deplină în rolul pe care-l deținea acum. Lipsa mamei lui lăsase un gol pe care îi venea greu să-l umple cu altceva, căci tânjea profund după apropierea și încurajarea familiei. Dintre rudele mai la îndemână îi rămăsese numai sora sa cea mare, Honoria. Și în ciuda faptului că ea nu se arătase niciodată interesată de chestiunile statului, el o dorea în preajma-i, ca pe un câine de companie, de care nu te poți despărți. Astăzi, după cum îi era obiceiul încă de când mama lor trecuse în neființă, prințesa rămăsese în atrium cu Valentinian, în timp ce acesta se îngrijea de treburile imperiului. Plictisită și absentă, ea se

plimba indiferentă printre curteni și oaspeți, ascultându-i cu mintea dusă departe. Totuși, chiar și această prezență distrată a surorii lui reprezenta o alinare pentru neliniștea tânărului împărat.

Când cei doi diplomați terminară de relatat totul despre călătoria lor de dincolo de Dunăre, Valentinian se uită lung la ei, schițând o expresie indiferentă și încercând să mimeze o atitudine încrezătoare ca a unuia ce cunoaște diplomația străină, domeniu în care nu se simțea câtuși de puțin stăpân pe sine.

— Ați spus că nepotul lui Rugila deține acum puterea? îl întrebă Plinthas. Aetius, spune-mi, tu l-ai cunoscut pe acest Attila, nu-i așa?

Aetius, care stătea la o masă de-a dreapta împăratului, lăsă din mână raportul de călătorie al diplomaților pe care îl citise până atunci.

— L-am cunoscut, Augustus, și sunt mulți oameni vechi aici la palat care pot spune același lucru. Attila a trăit aici la Ravenna, la curtea unchiului dumneavoastră.

Este un om de onoare, dar necruțător. Un război cu el nu este de dorit.

Eugenius, care stătea imperturbabil de-a stânga împăratului, zâmbi afectat.

— Vorbești de parcă ți-ar fi frică de el, generale. N-aș fi crezut că se poate întâmpla așa ceva unui bărbat cu abilitățile și potențialul tău.

Prințesa Honoria își ridică privirea, atentă la comentariul înțepător al șambelanului.

— Eugenius, este nedrept ce-ai spus, îl dojeni în batjocură. Generalul nostru nu se teme de nimeni, în afară de mine, poate.

— Generale Aetius, interveni Plinthas, spui că este un om de onoare. Și cu toate acestea, amenință imperiul cu război! Cum să vă înțelegeți…

— E adevărat, onorabile Plinthas? interveni Valentinian timid. Ne-ai spus că amenință cu război *Imperiul de Răsărit*. Dar aici în Apus, nu

am niciun conflict cu hunii. Cu siguranță acest Attila poate fi transformat într-un prieten… Expresia de pe chipul împăratului era una înfricoșată, aproape rugătoare, făcându-l să pară chiar mai tânăr decât era.

Aetius oftă, întrebându-se, așa cum se întrebase în fiecare zi în ultimii douăzeci de ani, cum de-a putut un biet adolescent să fie pus în scaunul unui împărat.

— Cu tot respectul cuvenit, Augustus, îi explică acesta, hunii nu fac prea mare diferență între Imperiul de Răsărit și cel de Apus. Cele două imperii s-au sprijinit reciproc în acțiunile lor din trecut, mai ales în atacurile asupra barbarilor. De aceea, Attila are un motiv întemeiat de a le vedea unul și același. În sensul acesta, pesemne că vă anticipează visele ambițioase, nu-i așa?

Valentinian surâse ușor.

— Da, poate. E un om foarte isteț, Attila.

Aetius continuă:

— Ceea ce este însă important, este că Attila a trăit mulți ani în Ravenna. Cunoaște imperiul, vorbește fluent latina, știe obiceiurile romane…

Eugenius se întoarse enervat către rege, făcându-l pe tânărul conducător să tresară ușor la vehemența șambelanului.

— Attila cunoaște Roma? Ce absurditate totală! Uita-ți-vă la tratatul pe care ni l-a adus onorabilul Plinthas. Cum de se-așteaptă tâlharul ăsta ca un popor, chiar și Roma, să plătească șapte sute de livre de aur în fiecare an unei șlehte de barbari!

Aetius îi smulse pergamentul din mâini lui Eugenius și îl trânti pe masă. Totul în cameră fu cuprins de tăcere.

— Ai dreptate, șambelane. Acest tratat este revoltător. Dar ceea ce este și mai revoltător este că împăratul răsăritean l-a semnat.

— Păi a avut de ales? sări Plinthas. Acum, în ceea ce privește cele șapte sute de livre de aur despre care lordul șambelan atât de receptiv le-a

adus în discuție: din moment ce și Imperiul de Răsărit și cel de Apus sunt supuse riscului în acest caz…

— La naiba cu cele șapte sute de livre! ripostă Aetius, șocându-i pe ceilalți și reducându-i din nou la tăcere. Chiar nu puteți vedea dincolo de aur?

— Șapte sute de livre e o sumă considerabilă, generale, răspunse Epigenes cu băgare de seamă.

— Aurul nu contează, continuă Aetius. Nu contează câtuși de puțin.

Eugenius râse disprețuitor.

— Atunci plătește-l tu. Pun pariu că ai pus ceva la ciorap din anii petrecuți în Galia.

Aetius nu-l luă în seamă.

— Și ceea ce este și mai important, lui Attila nu-i pasă de aur.

— Ce vrei să spui? întrebă Valentinian, care se uita când la Aetius, când la Eugenius, cu obrajii împurpurați din pricina impresiei puternice pe care i-o făcuse discuția.

Aetius îi întinse tratatul împăratului, ca acesta să-l poată vedea.

— Aceasta este propoziția cheie: „Dați înapoi toți expatriații huni care servesc Romei”. Asta vrea Attila. Pe cartea asta joacă în avantajul lui.

Valentinian nu înțelegea.

— Dar de ce ar cere una ca asta? Cu siguranță are destui oameni. Știu că împreună cu acea coaliție de aliați are sub comandă deja un milion aproape.

— Nu asta e important, explică Aetius cu blândețe în glas. Sunt mii, poate zeci de mii de huni expatriați care servesc în armatele auxiliare romane împrăștiate peste tot prin imperiu și prin Asia, care cunosc armele romane, limba, ce-i motivează pe romani, tactica lor. Și acum toți aceștia se vor întoarce în patria hunilor.

— Dar oare ar îndrăzni el să atace Apusul? insistă împăratul.

— Fără un pretext nu, n-ar îndrăzni, răspunse Aetius.

Eugenius îl privi cu scepticism.

— Un „pretext”?

— Bineînțeles, replică Aetius. Are nevoie de o justificare, de un motiv ca să-și cheme la luptă aliații, un impuls ca să pornească la atac. Attila nu vede războiul ca pe un scop ultim – este un mijloc – și trebuie să le dea căpeteniilor de trib și aliaților săi un motiv real ca ei să se rișteă alături de el într-o asemenea acțiune.

Împăratul se gândi în tăcere la lucrurile acestea preț de o clipă, apoi se aplecă înainte și îl pironi cu privirea pe Plinthas.

— Atunci, spuse împăratul încet, trebuie să evităm cu orice preț să-i oferim un astfel de pretext.

III

În acea noapte Aetius ieși din apartamentul personal în care locuia pe timpul vizitelor sale în Ravenna și străbătu un coridor scurt ce dădea într-o curte largă, aflată în aer liber, direct sub cerul noptatec. Totul era cuprins de liniște. Nu se auzeau decât susurul moale al fântânii din centru, iar o adiere răcoroasă făcea ca puternicul parfum al glicinei cățărătoare să plutească până la nările sale. Când se uită împrejur își dădu seama că aceasta era chiar curtea în care avusese loc cu mulți ani în urmă petrecerea cu măști din mitologie. I se părea aproape uimitor când se gândea că acel tânăr soldat hun de atunci devenise în doar câțiva ani cel mai puternic om din Imperiul de Apus. *Cum se mai învârte roata norocului se gândi acesta. Și cum trebuie să te mai păzești ca nu cumva să se întoarcă înapoi de unde a pornit.*

Trase adânc aer în piept, simțindu-se ușurat că a ieșit din încăperile înăbușitoare la aer proaspăt.

Dar dintr-o dată reveria îi fu curmată de un sunet de ceramică spartă ce venea din spatele său. Aruncând o privire înapoi zări o umbră lungă furișându-se repede în spatele unei coloane și oftă.

— Magnus, ieși de acolo! îl chemă el în șoaptă. După o clipă de liniște servitorul ieși timid din întuneric, cu capul plecat, sângerând la piciorul drept din cauza ghiveciului de flori peste care dăduse cu piciorul și care se rostogolise prin curte ca o minge.

— Ce faci și de ce te furișezi așa prin noapte? întrebă calm Aetius și fără să aștepte vreun răspuns, se îndreptă către un coridor ce ducea către aripa îndepărtată a palatului. Uriașul porni după el, târșâindu-și picioarele.

— Flavius – *m-m-mi-les*, spuse încet Magnus după un timp. Aetius se opri și se întoarse să-l privească.

Magnus se bătea cu pumnul în piept.

— *Mi-les*, spuse iarăși.

Aetius clătină din cap.

— Împăratul are nevoie de tine aici la palat.

Magnus își plecă dezamăgit capul.

— Dragul meu prieten, la ora aceasta ar fi trebuit să fii de mult în pat. Eu mai iau o gură de aer, după care o să intru și eu înăuntru. Noapte bună.

Pentru o clipă Magnus îl privi prostește, fără să zică nimic, după care dădu din cap în semn de încuviințare și începu să își târâie picioarele înapoi pe drumul pe care venise.

Aetius își continuă plimbarea, privind către cer. Era unul dintre puținele momente când își putea permite luxul câtorva momente de relaxare, în care să contemple stelele. Dar după ce scrută câteva clipe întunericul, își coborî privirea enervat. Jumătate din întreaga sa viață și-o petrecuse pe câmpiile întinse ale Ținutului hunilor și pe dealurile stâncoase ale Galiei, unde privirea nu-i era înfrânată decât de vreun arbust. În timpul

vizitei de la Ravenna și din alte orașe ale imperiului, nu putuse să se obișnuiască deloc cu modul acela dificil de a vedea stelele și planetele de pe cer. De jur-împrejur, pe toate laturile clădirilor, se aflau torțe care luminau coridoarele și curțile, învăluind tot ce vedea în lumină. Era imposibil de privit stelele în aceste condiții. Până și Venus, care pentru el purta încă numele hun – steaua păstorilor *zolbon* – atunci când se gândea la ea, nu se putea observa din cauza unui acoperiș. Privind împrejur, Aetius zări la colțul acelei aripi a palatului un turn ce avea deasupra o terasă întinsă, împrejmuită de o balustradă joasă din fier. Începu să meargă către acolo, dar apoi se opri. Ușa de la baza turnului era închisă și, cel mai probabil, era și încuiată. Cum să ajungă până sus?

Gândurile îi fură din nou întrerupte de sunetul unei torțe dărâmate de pe perete undeva în spatele său și de un mormăit.

— Magnus, zise el, fără să se mai întoarcă să vadă cine este. Cum se poate ajunge în vârful acestui turn?

Auzi cum uriașul se apropie împleticindu-se în spatele său.

— *S-s-stellae?* întrebă vocea aceea gravă.

Aetius încuviință din cap:

— Da, *stellae*, stelele. Vreau să privesc stelele.

Se întoarse și văzu o expresie de îngrijorare pe chipul lui Magnus care dădea din cap dezaprobator. Acesta îi arătă cu degetul un alt turn, situat în colțul opus al palatului.

— E prea departe, obiectă Aetius. O să mă urc pe acesta. Cu siguranță trebuie să existe o scară exterioară. Magnus își aruncă ochii către o latură a turnului, iar când Aetius se uită și el într-acolo, zări un pasaj îngust, aproape ascuns în umbră.

Uriașul se uită din nou către Aetius, cu aceeași neliniște în ochi, și scutură din cap dezaprobator, de data aceasta ridicând din umeri aparent a nepăsare.

— Magnus, există o scară în acel pasaj? întrebă Aetius.

Magnus tăcu o bună bucată de timp și apoi dădu ușor din cap, aproape imperceptibil.

Aetius zâmbi.

— Cel mai onest om din imperiu, spuse, scotocindu-se în punga pe care o avea prinsă la centură. Uite Magnus, cumpără-ți un pahar de vin și mergi la culcare.

Îl lăsă pe uriaș în curte, așa cum stătea neajutorat în picioare, și intră în pasaj, urcând apoi pe scară.

Puțin mai târziu, Aetius trecu prin ușa de la capătul scărilor și ajunse pe terasa de pe acoperiș, unde erau așezate niște măsuțe cu șezlonguri confortabile. Doar o lampă cu petrol atârna într-un colț. Păși spre marginea terasei și ținându-se de balustrada rece din fier, privi în jos la orașul cufundat în tăcere care se întindea sub ochii săi în bătaia razelor lunii – străzi și piețe, reședințele luxoase ale celor bogați îngrămădite de-a lungul zidurilor palatului, dincolo de ele, vama și alte birouri administrative, băile centrale, și mai încolo, sute de *insulae*, blocuri de locuințe și case închiriate unde erau găzduiți muncitorii din oraș și locuitorii mai nevoiași. Deasupra tuturor, luna coborâtă înspre pământ, plutea peste ele ca un minunat scul poleit cu aur, nestingherită de clădirile dimprejur. Chiar în clipa aceea auzi un glas de femeie, venind din spatele său.

— Speram că ai să vii. Te-am văzut jos în curte.

Iritat, căci fusese întrerupt, Aetius se întoarse și privi în umbră. Nu vedea nimic, așa că apucă mica lampă cu petrol și merse înspre locul de unde venea vocea aceea.

Honoria stătea întinsă pe jumătate pe un șezlong, purtând o rochie subțire de mătase legată la brâu, care se desfăcuse la mijloc.

— Prințesă, mă iertați că v-am deranjat, spuse Aetius. Își feri privirea, ca să-i permită să-și

aranjeze hainele pe ea, dar Honoria nu făcu nicio mișcare în acest sens. Mai mult, se întinse ca o felină, căscând ușor și îi zâmbi în lumina lămpii.

— N-am putut să închid un ochi, așa că am venit aici să beau un pahar cu vin. Pesemne că am ațipit.

Aetius făcu o plecăciune și se îndreptă către scară, dar Honoria se ridică în picioare și îl chemă înapoi.

— Generale, te rog, stai aici lângă mine.

Aetius se opri și se întoarse. Când ajunse la ea, se așeză pe marginea canapelei. Honoria îl privea, iar ochii îi scânteiau în lumina lămpii.

— De ce mă eviți întotdeauna? întrebă ca. Pe chip i se desenase un ușor surâs distrat.

— Nu vă evit nici pe departe, domniță, răspunse el cu răceală. Sunt un om ocupat.

— Ocupat, foarte ocupat, da. Părintele îmi zice mereu să îmi ocup și eu timpul cu ceva, ca să nu cad pradă ispitei. Când te plictisești, mai degrabă păcătuiești, asta e vorba lui.

— Înțeleaptă învățătură. Eu doar îmi fac datoria, prințesă.

— Și cred că ești foarte mândru că îți iese atât de bine – ce hotărâre ai, ce perseverență…

Aetius o privi mai îndeaproape. În ciuda tonului ei batjocoritor, ea adusese vorba despre ceva care întotdeauna fusese o chestiune ciudată pentru el. *Mândru* că-și face datoria? Cum ar putea asta să-l facă mândru, în afara cazului în care și-ar face datoria doar ocazional? Ar fi la fel de mândru în măsura în care este mândru că și-a luat micul dejun atunci când și-ar face datoria. A fi mândru pentru el ar fi fost un semn că își face datoria rareori și că faptul că nu și-o face este prea puțin rușinos. Ar putea cineva pe lumea asta, afară de un prost, să fie mândru doar pentru că nu face ceva demn de rușine?

— De-asta încerci să fii mereu ocupat? insistă ea. Fugi de ispită?

Aetius zâmbi strâmb.

— Dacă fug de ispită? Nu prințesă, am răspundere în ceea ce privește chestiunile statului, sunt însărcinat cu treburile fratelui tău. Nu am…

— N-ai ce? îl întrerupse Honoria. Tentații? Cu toții le avem, generale. Cu toții avem poftele noastre.

— Poate, domniță.

— Uite eu, de pildă. Noi doi ne cunoaștem de mulți ani și totuși tu mă eviți. Nu crezi că e un prilej favorabil – ca și cum soarta ar fi vrut să fie așa – că acum suntem exact în același loc unde ne-am cunoscut prima dată?

Aetius o privi cu răceală.

— Sunt un om căsătorit, prințesă.

Honoria râse, pocnind din degete zeflemitoare.

— Poftim? Cu durdulia aceea mică de Carpilia?

— Priscilla.

— Dar, generale, toată lumea știe că este o căsătorie din interes. Ea a avut noroc că provine dintr-o familie bună, cu un rang adecvat, o văduvă perfectă – cam greu mai întâlnești virgine în ziua de azi- și în același timp, tu aveai nevoie de o soție cu o zestre potrivită. Un aranjament cum nu se poate mai bun, zic eu. Și mai zic ceva: Și ce dacă?

Aetius zâmbi prudent.

— O singură femeie îmi este de ajuns. Habar n-am cum se descurcă unii bărbați cu mai multe…

Honoria scoase un oftat tare, exasperată.

— Chiar nu vrei să mă înțelegi dinadins, dragul meu general, sau chiar nu te lași deloc pradă ispitei?

— Cu tot respectul cuvenit, prințesă… Nu-mi voi trăda soția.

— Atunci n-o face! Divorțează. Părăsește-o. Toți fac asta. Pentru orice femeie trebuie să dai ceva la schimb, nu?

Aetius o privea lung, fără să spună nimic.

— Și apoi, încheie Honoria învârtindu-se triumfătoare, însoară-te cu mine.

Aetius se strâmbă.

— Să mă însor cu tine!

— Oh, dar este cât se poate de simplu, zâmbi Honoria, și logic de asemenea, ceea ce mintea ta isteață nevoie-mare ar trebui să o știe deja. Ești cel mai puternic om din imperiu, pe lângă împărat. Eu sunt sora împăratului, ceea ce mă face cea mai puternică femeie din imperiu. Nici că se poate o potrivire mai bună, nu crezi? Și…

Se lipi de el pe canapea și el simți mirosul acela puternic de vin ce venea din respirația ei.

— … aș putea să-i ușurez foarte mult viața micii Carpilia.

Aetius stătea nemișcat, uitându-se lung la lună. În ciuda profundului dezgust pe care îl simțea față de această femeie, simțea o undă de intrigare.

— Să-i ușurezi viața, repetă el. Cum așa?

— Nu face pe prostul cu mine, Aetius, îi zise ea tăios. Ia-mă de nevastă. Valentinian nu-și va dori vreun urmaș, ai încredere în ce-ți spun, decât dacă or să învețe eunucii să nască prunci. *Tu* vei fi primul la tron…

Îi luă degetele în mâna ei.

…și primul la rând pentru asta.

Cu o mișcare iute, Honoria îi strecură mâna înăuntrul rochiei sale deschise, apoi se sprijini cu spatele de el, cu ochii închiși, torcând ca o pisică deîndată ce-i simți căldura degetelor.

Aetius stătea nemișcat. Poate niciodată în istoria Romei nu avusese un om un așa de mare potențial, atâta putere, în cele cinci degete ale sale. O singură mișcare în susul rochiei sale, o singură mângâiere fină de-a lungul curbei delicate a sânului ei, și întreaga Romă, întregul Imperiu de Apus, titlul de Augustus, ar fi fost ale lui. Împăratul era o simplă marionetă, ușor de manevrat, pe care-l puteai înlătura ușor dacă era nevoie. Legiunile îi erau credincioase lui Aetius și fiindcă doar sprijinul lor nu era suficient, căsătoria cu Honoria ar fi înclinat balanța în mod categoric în favoarea sa. Cea mai

mică mișcare a degetelor lui, cea mai fină atingere a trupului ei fierbinte ar fi făcut diferența în ceea ce privește cariera sa și viața sa și probabil chiar în ceea ce privește soarta Romei.

Cu toate acestea, el rămăsese neclintit, ca de gheață. Așa cum se uita la lună, își dădu seama că Priscilla s-ar putea să o privească și ea în același moment, gândindu-se la el în timp ce se fâțâia încolo și-ncoace în casa lor din Galia, la sfârșitul zilei, sărutându-și copiii de noapte bună înainte ca slujnicele să-i zorească la culcare. Chipul ei, grăsuț și cu pielea rozalie, îi umplu imaginația și își aduse aminte de prima dată când se gândise la ea, la posibilitatea de a se căsători cu ea, la acel orizont cu totul diferit decât cel pe care-l vedea acum. Tatăl lui, care murise cu mulți ani în urmă, făcuse primele aranjamente, îi vorbise cu mândrie fiului său despre acest subiect, spunându-i ce avantaje i-ar fi adus căsătoria, dar la vremea aceea Aetius nu se putea gândi la altceva decât la armatele sale de huni și la următoarea mare aventură care-l aștepta. Vocea tatălui său îi răsuna încet în minte, ca o șoaptă care se făcea însă tot mai auzită și mai distinctă, iar chipul său bătut de vreme îi luă locul imaginii Priscillei din mintea sa. Ce anume spusese? Ce neglijase Aetius, ce pierduse din vedere în toate încercările și în confuzia politicii de la curte și în fruntea legiunilor, așa cum stătuse atâția ani de zile?

Roma înseamnă onoare și noblețe… Trebuie să te străduiești mereu să depășești realitatea Romei…

Fiindcă nu mai putea răbda ezitarea lui Aetius, Honoria se aplecă mai aproape peste el, arcuindu-și ușor spatele, cuibărindu-se mai bine sub mâna sa caldă și-și întoarse capul spre el, zâmbitoare și plină de dorință.

— Eu sunt trofeul, iar imperiul este premiul, șopti ea visătoare. Sau e viceversa?

Aetius își trase brusc mâna la o parte și se ridică în picioare, în timp ce ochii Honoriei se deschiseră bătând din gene, cuprinși de mirare.

— Roma nu este o felie de fruct, pentru care să te tocmești la piață, spuse el simplu, pe un ton egal cu sine și rece ca gheața.

Honoria sări în picioare și își închise iute halatul, plină de mânie.

— Cine crezi că se tocmește, mă rog? izbucni ea. Felie de fruct! Poate că știi tu să profiți de fiecare moment în luptă, generale, dar vei regreta că ai dat cu piciorul unei ocazii ca asta.

Aetius dădu din cap și se înclină, făcându-i o reverență în batjocură.

— A fost plăcerea mea să ratez o astfel de șansă, domniță.

— Nu, *a mea* a fost plăcerea, idiot și cap sec ce ești. Iar eu îmi găsesc plăceri oriunde vreau.

Luă un clopoțel pe care îl pusese pe masă lângă ea și sună nervoasă. Pe coridorul de afară se auziră pași și ușa se deschise în spatele ei. Aetius se încordă. Pentru că nu era lumină, ușa era doar o deschizătură în întuneric, iar persoana care intră pe terasă nu putea fi recunoscută defel. Fără să se uite măcar în spatele ei, prințesa vorbi.

— Eugenius, condu-l pe generalul Aetius afară. Afară din clădire, afară din Ravenna și afară din imperiu.

Îi aruncă o privire răutăcioasă lui Aetius înainte să se încrunte într-o expresie forțată de suferință.

— A încercat să… profite de mine.

La auzul cuvintelor prințesei, Eugenius zâmbi și păși în lumină. Aetius strânse din ochi a dispreț. Honoria îi aruncă servitorului ei o privire lungă, stăruitoare, apoi un surâs viclean îi brăzdă chipul. Lunecă ușor până în fața lui Aetius, lângă Eugenius și îi puse încet mâna pe umăr.

— M-am răzgândit, spuse ca, cu vocea tremurândă, în timp ce-și ștergea o lacrimă din ochi cu mâneca rochiei. Eugenius, rămâi.

Generalul se poate întoarce și singur. Ne vom îngriji mâine de cele trebuincioase pentru călătoria sa.

— Cum doriți, doamna mea, zâmbi servitorul afectat.

Aetius se îndepărtă cu pași mari, plin de mânie.

Când coborî scările la întoarcere, prin pasaj și apoi jos în curte, aproape că se ciocni cu Magnus, care stătea ascuns în umbră, abătut ca un câine.

— Ai știut tot timpul că ei sunt acolo sus, așa e? îl chestionă Aetius. De-aia n-ai vrut să-mi arăți pe unde pot urca.

Dar nu avea chef de vorbă și nici Magnus nu știa ce să-i spună, ca să se lege firul discuției.

— Drace, amândoi am stat în Ravenna prea mult timp, mârâi Aetius și se depărta de uriaș, care rămase unde era, cu privirea ațintită în umbră.

Aetius trecu prin coridoarele de marmură, cu chipul marcat de o expresie de furie mută. Totul părea acum ca pus sub lupă, proporțiile își căpătau esența adevărată – stelele îl luminau ca niște reflectoare. Susurul vreunei fântânile de colț hârșâia pentru el ca sunetul sticlei sparte. La capătul curții întunecoase, urma unui melc în noapte strălucea cu o fosforescență bizară, desenând pe perete o scriitură sclipitoare, învinovățitoare. Mintea îi era asaltată de gânduri – despre cariera sa, despre siguranța familiei sale, despre cum avea să fie Roma în viitor. Subtil, îi trecu prin minte să-i povestească împăratului despre conversația cu Honoria, dar în ciuda faptului că împăratul era dependent de sfatul său, dacă era să aleagă între cuvântul lui și al prințesei, se știa de a cui parte va fi Valentinian. Ar pierde lupta pentru câștigarea încrederii împăratului, s-ar face de râs și pe lângă acestea ar fi socotit a fi un trădător pentru că ar acuza-o pe sora împăratului de… ce anume? Că l-a ispitit? De furios ce era, aproape că îi venea să râdă în hohote, căci îl lovise

atât de tare cu arma ei, iar el, Comandant al Legiunilor Imperiului de Apus nu avea nimic cu care să se apere și s-o lovească la rându-i. Să fie soarta unui om atât de fragilă, încât să-i fie doborâtă de un lucru atât de neînsemnat, rămânând în același timp nevinovată? Stelele se uitau la el din cer, licărind și mai puternic.

Nici nu avu timp să descâlcească bine ițele întâlnirii aceleia prevestitoare de rele că imediat ce trecu de ultimul colț al străzii care mergea către locuința sa, se întâlni față-n față cu împăratul însuși, care trecea pe sub o arcadă, consultându-se încet cu câțiva curteni. Două gărzi pretoriene înarmate stăteau vigilente în apropiere. Aetius nu avea cum să o ia pe altă cale, amânând astfel confruntarea pentru altă dată. Tânărul împărat deja îl zărise.

— Ah, generale Aetius, spuse Valentinian întinzându-și mâna pentru a i-o așeza pe umăr, prefăcându-se prietenos și afirmându-și totodată o poziție de superioritate, care mereu îi lipsea atunci când era în prezența ofițerilor săi.

— Tocmai ieșisem la o plimbare, să iau o gură de aer proaspăt înainte de culcare. De ce cutreieri coridoarele la ora aceasta târzie?

Aetius avea fața ca de piatră.

— Mă eliberez și eu de gânduri, Augustus. Vă rog să mă scuzați, sunt extrem de obosit. Sunt sigur că ați prefera să fiți singur, decât alături de umila mea companie.

Împăratul se uită surprins la el, apoi zâmbi.

— Nu-i adevărat! adăugă el cu un entuziasm fals. Dar te înțeleg. Și eu mă simt cam obosit. Noapte bună. Se întoarse cu fața către curtenii săi. Haideți, să-l lăsăm pe general să se odihnească.

Aetius făcu o plecăciune, trecu pe lângă ei și la primul colț aceștia îl pierdură din ochi. Deodată, auzi un zgomot tare de ceramică spartă și un mormăit. Îngheță pe picioare și trase cu urechea.

— Ah, Magnus! strigă împăratul voios.

— Ce faci aici așa târziu în noapte? Am crezut că te-ai culcat devreme.

Urmă o pauză, apoi se auzi un singur cuvânt bolborosit.

— *S-s-stellae.*

Aetius se întoarse. Neghiobul de Magnus vorbea acum cu împăratul?

— Stelele? se miră împăratul. Ah, stelele! Strașnică idee, Magnus! Îmi place și mie să mă uit la stele. Mi-aduc aminte de turnul acela – deseori mă urcam acolo cu mama, deși n-am mai fost sus de când ea nu mai e. Se vede foarte frumos de pe acoperiș. Ei bine, noapte bună, Magnus. Și ia ăștia, cumpără-ți o prăjitură cu miere mâine dimineață…

Aetius rămase uluit, ascultând sunetul pașilor ce se pierdea în depărtare.

După puțin timp, Valentinian și cei care-l însoțeau începură să urce pe scara exterioară a turnului. Ajunși în vârf, cu respirația aproape tăiată, el deschise ușa și se îndreptă către acoperiș. Se auzi un țipăt surprins de femeie, iar împăratul timid sări deoparte, speriat. Cei doi pretorieni se avântară înainte, cu săbiile scoase și se uitară împrejur înspăimântați, ochii lor de-abia acomodându-se cu acoperișul întunecat, luminat doar de razele lunii și de lampa atârnată acolo. Însuși Valentinian descoperi de unde venea sunetul acela. Zâmbind triumfător, îi văzu pe cei doi goi pușcă lângă canapeaua din apropierea balustradei, împleticindu-se pe podea și scotocind după haine prin întuneric. Pielea lor lucea palidă în lumina blândă a lunii.

Ce fa… Pleacă de-aici, strigă femeia.

Tânărul împărat se amuza teribil de o asemenea priveliște când el se așteptase să găsească acolo un loc pentru meditație solitară.

— O, nu, râse acesta pe înfundate. Cine-i acolo?

Apucă o torță pe care unul din curteni i-o aduse de pe coridor și se apropie de cuplul acela care se

zbătea pe jos asemenea unui vânător care-și încolțește prada prinsă-n plasă.

— E chiar mai interesant ca un travesti, râse el. Amorezii au doar două mâini. Dacă le folosesc pentru a-și ascunde goliciunea, am să le văd fețele. Dacă-și ascund fețele-n mâini, cu atât mai bine!

Însă propria sa față se făcu palidă ca a unui mort când lumina torței căzu asupra lor.

— Honoria? zise el, împietrit de uimire, iar vocea sa se sparse și deveni tot mai stridentă cu cât se amplifica impactul a ceea ce tocmai vedea.

— Și… Eugenius?… Șambelanul meu? Șambelanul palatului?! Soră, am să pun să te bată cu biciul! Ce-ar fi zis mama de asta…!

Dedesubt, Aetius stătea în umbră, ascultând sunetul încăierării de sus și vocile acelea pe care nu le putea deslușI. Deodată, de după perete apărură trei siluete care începură să coboare. Când ajunseră jos și păși în lumina torței, îi recunoscu pe cei doi pretorieni ai împăratului, târându-l pe Eugenius, gol și turbat de mânie. Gărzile se opintiră până la Aetius, care stătea nemișcat, și se opriră ca să-l apuce mai bine pe prizonierul care se zvârcolea în mâinile lor.

— Aetius, șacal ce-mi ești! îi aruncă Eugenius printre dinți, plin de mânie.

Unul dintre pretorieni îl arse o lovitură peste față cu capătul lăncii sale.

Aetius dădu din cap și se uită la el impasibil.

— Felicitări, Eugenius, spuse acesta încet. Cred că în sfârșit vei fi și tu înălțat la rang de eunuc.

Pretorienii rânjiră, îl apucară și mai strâns și-l târâră pe șambelan în josul coridorului până când dispăru cu totul în întuneric.

Celula avea niște pereți simpli din piatră, o masă, un scaun și un pat mic de campanie. O rază firavă de soare ce se strecurase prin fereastra înaltă învăluia masa într-o lumină puternică, deși restul încăperii rămânea ascunsă în umbră. Nu era nici

umed, nici răcoare. Podeaua era pavată cu dale de piatră, tăiate neglijent, asta ca să nu fie doar pământ bătătorit. Și nu erau scurgeri sau găuri de păianjeni sau alte lucruri neplăcute. Și cu toate acestea, era o închisoare în toată regula, cu zăbrele la fereastră și cu un zăvor greu din fier ce fereca ușa masivă de stejar.

Honoria stătea aplecată deasupra mesei, scriind frenetic cu pana o scrisoare lungă. Părul îi era nepieptănat și de săptămâni întregi nu se mai îngrijise să se machieze. Paznicii ei de celulă nu se lăsau impresionați de frumusețea sa și în orice caz, era imposibil să rămâi cochetă în aceste condiții. Își turnă puțin vin într-o ceașcă ordinară de lemn din carafa de pe masă și îl dădu pe gât repede, spunând în șoaptă o rugăciune de mulțumire pentru fratele ei, care îi îngăduise măcar acest lux neînsemnat. Când termină scrisoarea într-un bun sfârșit, semnă decorativ în josul pergamentului, o împături o dată, apoi încă o dată într-o bucată mai mare de pergament. Își scoase inelul cu sigiliu de pe degetul de la mâna dreaptă, dar când luă lumânarea și se pregăti să picure ceară pe plic pentru a-i pune pecete, se opri.

Ținându-și inelul cu grijă în fața ochilor, îl privi așa un răstimp, căzută pe gânduri. Apoi revenind cu picioarele pe pământ, îl sărută și în loc să-l apese peste ceara fierbinte, îl vârî iute înăuntrul plicului. Îl închise și picură puțină ceară pe margine, dar apoi se opri dându-și seama că îi lipsește ceva. Fiindcă pusese inelul în plic, acum nu mai avea o pecete cu care să sigileze plicul. Pe chip îi flutură un zâmbet fugar și își băgă degetul mare în ceara udă, suflă peste sigiliu ca să se usuce și mâzgăli repede ceva pe fața plicului. Aruncând o ultimă privire rapidă asupra operei sale, încuviință mulțumită din cap și apoi sună din clopoțel.

După o clipă se auziră pașii pazniculuiapropiindu-se, iar acesta se opri, deschise ușița

ferestruicii de la celulă și se uită înăuntru cu o privire suspicioasă.

Honoria își ridică privirea într-acolo și oftă.

— Nu tu, neghiobule! îl apostrofă. Să vină fata mea.

Ușița fu trântită și închisă și după câteva momente o pereche de ochi sfioși de femeie se iviră prin ferestruică. Honoria se ridică și îi întinse plicul.

— Dă-i ăsta lui Marcus, curierul. Imediat să dai zor până la el! Poate s-o dea cu poșta călare. Spune-i că are să primească cincizeci de monede de aur dacă o duce repede.

Slujnica dădu din cap că a înțeles și dispăru.

Puțin mai încolo, după ce alergă gâfâind până la grajduri, fata îi dădu scrisoarea unui călăreț tânăr și zvelt, care tocmai țesăla un cal în spume.

— Ce-i asta? întrebă cu dispreț. De-abia am sosit din Neapole. Stăpâna ta nu-mi îngăduie nici măcar jumătate de zi să-mi adap și cu gâtlejul și să fac un drum până la băi?

— Jumătate de zi? i-o întoarse fata. Eu nu știu cum mai e să ai o jumătate de zi liberă de când am început să muncesc aici. Cât despre adăpat gâtlejul, nici nu încape vorbă! Cine știe dacă tu ai să stai doar o jumătate de zi?

— Ei bine, dacă nu mă crezi, poți să vii cu mine Lavinia, să vezi ce și cum fac. Se întoarse către ea și o ciupi cu toate degetele de pulpe. Te cam ia valul pe la băi, dacă n-ai un paznic bun, îi făcu el cu ochiul.

Lavinia dete un țipăt și îi dete mâna la o parte de pe ea, deși în sinea ei zâmbea.

— Ce nerușinare! Și ce păcat de asemenea. Îmi pare că trebuie să găsesc alt curier. Stăpâna se grăbea așa de tare să trimită răvașul ăsta, că promisese chiar să-i dea călărețului cincizeci de monede de aur când se întoarce în oraș…

Marcus făcu un pas înainte încercă să apuce scrisoarea, dar Lavinia se feri.

— Cincizeci de monede de aur! exclamă el, luând-o de mijloc și chinuindu-se să-i fure scrisoarea din mâna întinsă. M-aș duce călare până-n fundul Iadului și-napoi pentru banii ăștia!

Lavinia chicoti și îl sărută pe obraz.

— Uite pentru ăsta ar trebui să te duci acolo.

Băiatul stătu locului și zâmbi, atingându-și obrazul cu mâna.

— N-ai mai făcut asta până acum. Cu ce ocazie, mă rog?

Fata îi vârî scrisoarea în pumn și o luă la picior.

— Cu asta. La revedere. Ne vedem la toamnă!

O văzu cum iese pe ușile de la grajd și apoi se uită la scrisul acela de pe plic, iar fața i se întunecă pe dată.

— Doamne iartă-mă. Către Attila, regele hunilor? Pentru o clipă rămase pierdut printre gânduri, iar buzele sale se mișcau încet în timp ce calcula distanțele pe care trebuia să le parcurgă. Mai trecu o dată țesala prin părul calului său.

— Ne vedem la toamnă, bombăni el, dacă am cu norocul ăsta să mă-ntorc așa de curând!

Băiatul se urcă în scări și o luă la trap ieșind pe ușile grajdului.

IV

Attila stătea în sala întunecoasă, plină de fum, cu Turgrid de-a dreapta sa. Erau înconjurați de un batalion de soldați puternici, căpeteniile armatelor sale de goți și de huni. Încăperea se schimbase profund de la noaptea aceea cu petrecerea – pereții erau acum goi, fără o tapiserie care să mai schimbe aspectul aspru al scândurilor de brad. Mesele fuseseră împinse spre marginile camerei și culcate la pământ, cu excepția uneia mai mici care era trasă în fața tronului și încărcată cu tot felul de hârtii și de hărți. Chiar și șemineul era întunecat și rece, în ciuda răcorii de vară târzie și a înserării ce

se lăsa peste pământ. Ofițerii erau și ei îmbrăcați la fel de auster, iar unii dintre ei purtau chiar pelerine de călărie pătate de transpirație și cizmele le aveau pline de noroi. Numai prezența celor șase băieței rași în cap, fii omniprezenți ai lui Attila, mai îmblânzea din asprimea încăperii, atunci când aceștia fugeau de colo-colo pe podeaua goală și se luau la harță, sfădindu-se pentru vreo bucățică rămasă de mâncare. Mezinul, învins în încăierare, fugi plângând la Attila, rugându-l printre lacrimi să-l ridice de jos și să-l țină-n poală. Regele îi făcu pe plac fără să-l ia în seamă, fără să se uite în jos la el, în timp ce citea atent depeșele ce-i erau întinse.

— Aceasta tocmai ce a sosit, stăpâne, spuse Turgrid, întinzându-i o foaie împăturită și ponosită de pergament. De la curtea romană din Ravenna.

Attila cercetă plicul acela curios.

— Ciudat sigiliu, nu-i așa? Arată aproape ca amprenta unui deget.

Când rupse plicul cu degetul, căzu din el un inel, zăngănind pe masa din fața regelui. Acesta îl ridică și se uită atent la el.

— Litera „H”, spuse uimit. Împăratul Honorius? Dobitocul acela e mort de ani de zile. Știu că poșta vine greu, dar…

— Nu, stăpâne, spuse Turgrid, aruncând o privire peste umărul lui Attila ca să zărească ciudatul răvaș. Este de la Prințesa Honoria, sora împăratului Valentinian.

— Sora lui? De ce mi-ar trimite…? Vocea sa se topi în tăcere în timp ce el își plimbă ochii repede peste hârtie.

— Asta-i foarte ciudat, spuse după un timp, așezând scrisoarea pe masă și ciupindu-l în treacăt pe țâncul pe care-l legăna pe picior. Spune că a fost întemnițată pe nedrept și că i s-a refuzat judecata… și că în calitate de suveran apropiat, este de datoria mea să o ajut. Îmi trimite inelul ei cu sigiliu, ca dovadă a identității ei.

Își ridică privirile, surâzând cu jumătate de gură, în timp ce oamenii săi râdeau pe înfundate.

— Dintotdeauna a fost un pic dusă, îi explică Turgrid prudent. Desfrânată cu vinul și cu bărbații. Fratele ei, împăratul, nu a reușit să-i găsească un soț potrivit, e mult prea viperă, bag scama. Probabil că a închis-o ca s-o țină departe de rele.

— Ha! exclamă Attila. Așadar, acum sunt Hercule al ei, care s-o salveze din mâinile fratelui ei cel rău. Ce mai poveste siropoasă! Și inelul, parcă e o cerere în căsătorie!

Bărbații hohotiră din nou, chiar mai tare acum, dar Attila nu le ținu isonul de data aceasta. Din contră, rămase pierdut în spațiu, plimbând absent inelul acela în susul și-n josul degetului său mic.

— Parcă e o cerere în căsătorie… repetă el.

La curtea din Ravenna, tânărul împărat stătea în camera cu hărți înconjurat de curtenii săi, uitându-se repede peste depeșe deîndată ce acestea îi erau înmânate. Aetius, purtând niște haine de călărie bătute de ploile din diminețile de toamnă, stătea la masa decorativă de marmură chiar față în față cu el, indicându-i pasajele importante din documente și explicându-i-le tânărului împărat. Brusc, grupul acela restrâns de sfetnici ieși, iar camera se cufundă în tăcere când Marcus, curierul, dădu buzna înăuntru, murdar și cu respirația tăiată, urmat de un eunuc furios.

— Mă iertați, Augustus, interveni Marcus, întinzându-i scrisoarea. Tocmai ce a sosit. O depeșă urgentă pentru dumneavoastră.

Valentinian ridică dintr-o sprânceană și rânji batjocoritor.

— Da? De data asta de unde vii, Marcus? Credeam că ne-ai părăsit de tot. Slujnicele au șters și-au lustruit toată vara.

Marcus roși.

— Din capitala hunilor, Augustus.

Valentinian se întinse și apucă scrisoarea, tremurând ușor. Însă înainte să-i rupă sigiliul, se opri.

— Cu cât aflu mai multe despre hunii tăi, generale Aetius, cu atât îmi displace mai mult orice veste din partea lor, spuse, despăturind în mână pergamentul. Mi-aduce aminte de vremea când băiat fiind, m-am strecurat în pivnița palatului și-am băgat mâna într-un butoi cu mere, simțind ceva cu blană înăuntru. Nu eram sigur ce putea fi, dar știam că nu-i de bine.

Aetius își ridică absent privirea pentru o clipă, apoi îi dete înapoi depeșa peste care se uitase. Împăratul rupse pergamentul de pe exterior și chiar atunci îi căzu în poală un inel de aur cu sigiliu, pe care-l ridică surprins. După o clipă, își lăsă mâinile să-i cadă pe masă.

— Acum sunt absolut sigur că nu-i de bine, spuse.

Aetius se uită la inel.

— Seamănă cu sigiliul Honoriei. Cum de a ajuns pe mâna hunilor?

Valentinian despături încet răvașul și îl citi în gând.

— Doamne Dumnezeule!

Aetius le aruncă o privire tăioasă curtenilor pe care-i rodea curiozitatea ca să-i facă să plece de-acolo, apoi se ridică în picioare și se aplecă să ia scrisoarea din mâinile tremurânde ale împăratului. Generalul își plimbă iute ochii peste pergament, apoi își ridică privirile, uitându-se undeva departe.

— Attila se învoiește să accepte cererea în căsătorie și primește bucuros jumătate din Imperiul de Apus drept zestre, citi Aetius. Vocea îi era calmă, dar își încleștase fălcile de mânie.

Curtea amuți pe dată, fiecare om uitându-se la împărat, ale cărui buze se mișcau fără să scoată un sunet, într-un sfârșit, Valentinian începu să râdă pe înfundate, câțiva dintre curteni râseră și ei și în

câteva clipe doar toată lumea hohotea de râs. Aetius singur rămăsese serios.

— Căsătorie cu un hun? pufni Valentinian, ștergându-se la ochi cu marginea mânecii. Cine-ar fi crezut că Attila posedă un așa simț al umorului? Și zestrea ei să meargă la maimuța aia cu fața gălbejită!

În vreme ce el dădea din umeri și sala răsuna de hohote de râs, Aetius îi făcu semn prin spatele împăratului unui intendent ca să vină mai aproape. Punându-i o mână pe umăr, se aplecă să-i spună ceva la ureche.

— Să-i pana prințesei și să schimbi gărzile și slujnicele de la închisoare, îi șopti.

Intendentul încuviință din cap și se furișă afară.

Împăratul își împinse scaunul la perete și se ridică în picioare, bătând din palme voios. Expresia aceea glumeață de pe chipul său era dezmințită de frica din privirea sa.

— Destule depeșe pe ziua de azi! exclamă el. Generale Aetius, vrei să mă însoțești te rog până la apartamentele mele? Cred că sunt gata să iau prânzul!

Cei doi bărbați își croiră drum printre curteni, coborâră treptele până spre coridorul de afară și porniră într-acolo, fiecare cu două gărzi pretoriene veghind după el. Valentinian îi puse mâna pe umăr bărbatului mai în vârstă, în semn de respect, ca un fiu către tatăl său. Totuși, greutatea mâinii lui era neobișnuit de mare, ca și cum împăratul s-ar fi sprijinit de el ca un moșneag sau ca un schilod. Aetius se încordă simțind apăsarea și Valentinian, dându-și seama de enervarea lui, își luă mâna de acolo și se opri din mers, făcându-l și pe Aetius să rămână pe loc și să se întoarcă spre el.

— Generale, spuse Valentinian încet după un timp, deși eu sunt îmbrăcat în purpură, amândoi știm care-i adevărul. Eu niciodată n-am avut experiență în ceea ce privește conducerea. Legiunile, și probabil întregul imperiu, se uită la

mine ca la un tinerel neîncercat de viață. Tu ești cel care susține greutatea, ca o… ca o…

— Ca o cârjă, îl întrerupse Aetius, uitându-se fix în ochii lui. O cârjă sau un baston.

Fața tânărului împărat deveni abătută.

— Da, ca o cârjă. Și totuși, mie, schilodului, mi se aduce laudă pentru că merg. Știu că asta e în mintea ta și nu te pot învinovăți pentru asta. Dar cum aș fi putut să fac să fie altfel?

Își ridică ochii și îi privi chipul lui Aetius, iar glasul tău era aproape rugător.

— Lucrurile mărunte, aceste lucruri mărunte mi-au scăpat de sub control și s-au transformat în chestiuni importante. Nici măcar Iulius Caesar nu a putut să țină-n frâu efectele pe care poftele femeii le au. Însăși Cleopatra era nesățioasă, iar după moartea lui Caesar…

Aetius îi tăie vorba pierzându-și răbdarea.

— Ce anume vroiați să discutați cu mine, Augustus?

Valentinian scoase un oftat.

— Problema aceasta a zestrei, este ea pretextul de care trebuie să ne temem?

Aetius se opri.

— Nu este un pretext suficient ca Attila să atace imperiul. El este ambițios, dar e departe de a fi nebun.

— Atunci așa știe el să facă glume?

Aetius cumpăni o clipă la acest lucru.

— Nici asta nu este. Attila nu are simțul umorului.

— Atunci… noi ar trebui… poate…

Aetius dădu din cap cu îndârjire.

— Pregătiți-vă pentru ce-i mai rău. Mobilizați legiunile în punctele de acces în imperiu, pe Dunăre, pe Rin. Ca măsură de precauție.

Împăratul făcu ochii mari.

— Dar granițele! Dacă raportările garnizoanelor noastre sunt corecte, Attila are nenumărate triburi sub comanda sa, triburi care râvnesc la

pământurile și la bogăția Imperiului Roman. Dacă se hotărăște să pornească marșul, atunci are un… un…

— Un milion de oameni, îi termină Aetius fraza. Știu foarte bine ce resurse are.

Împăratul înghiți în sec.

— Și la un milion de oameni, garnizoanele noastre vor ceda cu siguranță, chiar dacă le întărim cu obișnuitele detașamente de armată! Decât să mobilizăm soldați la granițe, n-ar fi mai bine să-i strângem înapoi în Italia, să facem Roma mai puternică, să întărim Ravenna? Cu orice preț?

Aetius se întoarse cu spatele și începu să meargă spre locuința sa aflată în aripa opusă a palatului, iar Valentinian porni după el.

— Attila nu este singurul conducător care are aliați, spuse el, fără să se uite înapoi la împărat. O invazie dinspre Răsărit nu va afecta doar Roma ci și o mulțime de triburi din imperiul nostru, pe vizigoți, pe burgunzi, pe diversele triburi prietene ale alamanilor, pe franci. Am și eu resursele mele. Nu trebuie să vă faceți griji.

— Generale?

Aetius nu-l băgă în seamă și continuă să meargă, forțându-l pe împărat să lungească iar pasul până ce-l prinse din urmă.

— Încă ceva, generale.

— Am foarte mult de lucru, Augustus. Voi pleca mâine dimineață pentru a mă ocupa de această chestiune a aliaților.

— Generale, uiți că-mi ești supus. Am spus că mai este ceva ce trebuie să știi de la mine.

Aetius se opri și se întoarse încet către el, aruncându-i o privire ca de piatră. Vocea tânărului tremura și totuși suportă privirea cumplită a generalului.

— Eu sunt schilodul, spuse el, și tu ești cârja mea de lemn călit.

Aetius se uită la el egal, dar nu spuse niciun cuvânt.

— Și dacă pe un om îl lasă cârja lui, spuse împăratul mai departe, dacă alunecă la pământ și-l face pe om să cadă, omul acela se poate răni. Dar el nu va muri din cauza asta. Mai degrabă, se va ridica singur în picioare, va blestema cârja pentru că l-a trădat și o va rupe-n două pe genunchiul său.

Aetius strânse din ochi. Văzându-i chipul, cele două gărzi pretoriene din spatele lui Valentinian veniră mai aproape, prudente.

— Probabil povestea ta cu hunii ți-a oferit multe lucruri plăcute, continuă Valentinian, cu ceva mai multă încredere în glas. Probabil că pregătirile pentru acest eveniment trebuiau făcute acum mulți ani, când Attila de-abia începuse să alcătuiască coaliția. Probabil că ar fi trebuit să anticipezi atacul lui Attila și foamea de pământ a triburilor sale aliate.

— Probabil, spuse Aetius cu răceală.

— Sau probabil că fosta ta cunoștință cu Attila și felul său de a acționa este cel mai mare zid al imperiului, în loc să fie un obstacol, după cum ar crede unii.

— Nu doresc nici să mă scuz, nici să primesc laude pentru faptele mele din trecut, răspunse Aetius. Eu conduc cum am condus întotdeauna, pentru binele și pentru onoarea Romei.

Împăratul dădu din cap aprobator.

— Și vei face asta în continuare. Și vei fi răsplătit dacă vei înlătura această amenințare de cotropire, fie că o faci diplomatic sau cu forța armelor. Atacul lui Attila trebuie înăbușit. Cu toate acestea generale, dacă dai greș…

— Dacă vorbiți despre eșec, o iau ca pe o insultă la adresa mea, Augustus.

Împăratul ezită, dar rămase ferm pe poziții.

— Dacă dai greș, generale, adu-ți aminte de soarta cârjei de mai devreme. Dacă te decizi să dai piept cu Attila pe front, în luptă, în loc să te retragi pentru a apăra Ravenna, atunci acțiunea ta trebuie să fie una decisivă. Attila trebuie nimicit.

Coborându-și din nou privirea, împăratul se uită fix la podea pentru un răstimp și apoi, trăgând tare aer în piept, ca și cum și-ar fi revenit dintr-un mare efort fizic, începu să meargă mai departe, trecând pe lângă Aetius, cu cele două gărzi urmându-l îndeaproape.

Aetius rămase nemișcat, uitându-se lung după împărat. Așadar, se ajunsese în acest punct. Trebuia să conducă legiunile în război contra hunilor. Să dea socoteală unui băiețaș de împărat. Să dea ordin să fie ucis Attila. Și totuși, avea oare de ales? Desigur, pe calea aceasta o apucase cu mult înainte, atunci când alesese această viață. Dar oare o alesese el într-adevăr? Chiar *alesese* el să conducă legiunile decât de pildă, să fermenteze struguri sau să construiască ziduri de piatră? Sau să-i conducă pe huni? Nu trebuie să știi că ai de ales înainte să evaluezi cu adevărat ceea ce faci? Era prea târziu acum. Ipotezele erau zadarnice, regretele, și mai rău.

Pentru un soldat, pentru un soldat roman, nu există decât o singură direcție în care să privească: înainte. Făcându-le semn pretorienilor săi, ridică fruntea sus și își continuă drumul. Când trecu după un colț, auzi zgomot de ceramică spartă. Tresări instinctiv și apoi merse în spatele unei coloane să vadă ce era. Acolo, în fața lui apăru speriat Magnus, cu hârburi de oale la picioarele sale, împroșcat până spre coapse de vinul roșu din amfora pe care tocmai o scăpase pe jos. Când îl văzu pe Aetius, chipul acela cu barbă se lumină pe dată și uriașul începu să se bată tare în piept:

— *Mi-les*, spuse el.

Soldații din spatele lui Aetius începură să râdă pe înfundate.

De data aceasta însă, Aetius nu-l luă în batjocură și nici nu-i spuse uriașului să plece. În loc să facă asta, se opri și apoi se învârti încet în jurul lui Magnus, pășind peste balta aceea de vin, uitându-

se la mușchii lui uriași, care se vedeau pe sub tunica sa zdrențăroasă.

— Știi, se uită Aetius gânditor la el, cred că e vremea să te promovăm afară din palat, Magnus. E timpul să te facem soldat.

Ochii lui Magnus se făcură mari, barba i se despică lăsând loc unui zâmbet enorm și el își deschise larg brațele, vrând să-l sufoce pe Aetius într-o îmbrățișare. Garda lui Aetius ieși imediat înaintea-i, cu sabia scoasă, oprindu-i calea uriașului, dar asta nu-l împiedică să dea un chiot de bucurie asurzitor și lipsit de cuvinte.

— Stăpâne, îi șopti una dintre gărzi lui Aetius. Omul ăsta e prea mare pentru a purta armură și mănâncă prea mult. În plus, e la pământ cu inteligența.

Aetius se prefăcu surprins de această descoperire.

— La pământ, zici? Asta înseamnă că-i mai deștept decât jumătate din ofițerii mei, care nu-s la pământ.

Gărzile râseră și luară mâna de pe săbii.

— Magnus, adăugă Aetius trecând pe lângă el, cu brațele puternice ca ale tale, ți-am găsit o slujbă cum nu se poate mai potrivită pentru tine.

În curte, chiar în fața intrării în palat, curierul Marcus verifica șaua calului său și așeza mai bine baierele desăgii de piele aruncată în spinarea-i. Deși era deja întuneric și de-abia sosise, pentru el nu era timp de dormit în noaptea aceea. Nici nu avusese răgaz să meargă să facă mult-visata baie la care se gândise săptămâni de-a rândul, iar speranțele sale de a-i intra în grațiile Laviniei se topiseră de mult. Marcus înjură cu foc în timp ce se urcă în șa și-i dete bice calului la galop, întorcându-se din nou pe drumul ce ducea înspre Răsărit.

— Cincizeci de monede de aur, mi-a zis. *Cincizeci de monede!*

V

Pe o câmpie sub un mal înalt, cam la o zi de galop de-a lungul câmpiei din locul unde se afla acum capitala hună, un bătrân fermier ostrogot își târșâia picioarele desculțe pe pământul plin de pietriș al ogorului său. Din patru-n patru pași își biciuia alene cu frânghia pe spate măgarul, care trăgea de plug în fața lui. Omul acesta cultiva acest pământ neprimitor de șaizeci de ani încoace și-și blestemase fiecare zi, căci singurele lucruri care răsăreau și mai abitir decât buruienile erau pietrele. Grâul apărea întotdeauna pe locul trei. Ici și colo se mai oprea să azvârle deoparte câte o piatră care intra sub lama ciobită a plugului. Șaizeci de ani, murmura el, de șaizeci de ani trudea pământul ăsta. Șase copii și o nevastă îngropase în țărâna de-aici, ca să-i îmblânzească pe zei, oricare ar fi zeii aceștia care să ceară asemenea sacrificii ca să nu mai facă rău. Și totuși, pietrele ieșeau la suprafață ca bulele de aer dintr-un iaz. Oare avea să găsească ultima piatră înainte să închidă ochii? Va azvârli deoparte ultima piatră în viața asta? Va putea oare să-și vadă lama plugului lunecând ușor printr-o brazdă de pământ moale, decât să hârșâie și să sară în spatele măgarului aceluia ticălos și să se odihnească apoi în pietrele pe care le scosese cu atâta trudă cu bățul lui de săpat?

Ofta și îi implora tăcut pe zei să-i ierte blasfemia și nerecunoștința. Totuși, starea sa de depresie nu dispărea. Era aceeași cum fusese timp de șaizeci de ani.

Vor crește vreodată bănuți de aur în copaci și fii voinici din muguri de ceapă?

Visul cu ochii deschiși al fermierului fu deodată întrerupt, când acesta simți o durere ascuțită în picior. Țipă de durere, îi strigă măgarului să stea pe loc și se așeză în țărână să se uite mai bine la talpa lui scorojită, acoperită de piele aspră. Curgea

sânge, dar avea să se vindece. Dacă pietrele nu reușiseră să-l deformeze când picioarele lui erau cele ale unui flăcău tânăr și fraged, cu siguranță n-aveau cum să-i facă rău acum, cu pielea asta bătrână pe el, mai groasă ca a unui măgar și de două ori mai hidoasă. Se uită enervat împrejur, ca să zărească obiectul pe care călcase.

Văzu o piatră ascuțită, cu vârful ieșit din pământ, la câțiva pași mai încolo, trase o sudalmă, se ridică în bățul lui de săpat și cu mare greutate, gemând de durere, șchiopătă până acolo, ca să dea piatra la o parte. Ciudat, dar piatra nu vroia să se clintească din loc. Șaizeci de ani arase câmpul ăsta și ca din senin, apare un bolovan unde înainte nu găseai niciunul și mai mult, nu se mișcă din loc? Dădu din cap enervat, dar deloc surprins, căci pe bucata sa de pământ pietrele creșteau ca o recoltă și dacă într-un an nu se tăceau, la anul aveau să iasă și mai mari. Trase din nou și din nou obiectul opuse rezistență, iar de data asta îi tăie și mâna când vru să-l apuce. El se uită lung la palma sa jupuită, plină de sânge – de data aceasta uimit cu adevărat – și animat de o curiozitate bruscă, îngenunche și începu să sape în jurul obiectului cu degetele, foarte hotărât și totuși precaut.

Deodată, aceasta ieși din cripta sa: o sabie străveche, ruginită, cu tăișul rupt și scurt, cu marginile ascuțite mâncate de coroziune, dar rămășițele mânerului încrustat cu agate în aur se vedeau cu ochiul liber sub pământul de pe ea.

Fermierul o cercetă cu privirea uluit un lung răstimp, apoi o așeză cu grijă pe pământ, o sărută și se uită către cer cu adorație. Ochii săi bătrâni și tulburi se umplură de lacrimi.

După șaizeci de ani, zeii erau în sfârșit mulțumiți.

***

În atriumul placat cu scândură al palatului, Attila primi zâmbitor ultima scrisoare pe care i-o înmână un Marcus ostenit, care tocmai se

prăbușise de pe cal și fusese adus în fața regelui, ținut pe brațe de două gărzi hune impasibile.

— Mulțumesc, romane, răspunse regele vesel. Dacă o ții tot așa ai să devii aproape la fel de rapid ca un hun. Oreste! Adu-i omului ăstuia un cal nou, și să fie unul hun, să-i înlocuiască mârțoaga asta romană de doi bani.

— Mare Rege… își ridică Marcus privirea către el, cu ochi rugători.

Attila aruncă o privire în jos și-l privi pe curier absent.

— Hmm? Ce este romanule? Pe toți zeii, ești mai murdar ca o turmă de porci de-a goților. Așa își trimite Ravenna curierii în zilele noastre? Gărzi, faceți-i o baie omului ăstuia și dați-i de mâncare și *apoi* trimite-ți-l înapoi pe drumul lui. Nu vreau să zică stăpânilor lui că hunii nu dau dovadă de ospitalitate, chiar și față de-un roman.

Marcus dădu încet din cap de mulțumit ce era și apoi ieși clătinându-se pe picioare, cu mâinile sprijinite de umerii masivi ai celor două gărzi hune.

Attila deschise relaxat scrisoarea și o citi în gând, pufnind de dezgust când ajunse la sfârșitul ei.

— O glumă, asta zic ei c-a fost. O glumă! Turgrid!

Attila făcu pergamentul sul în mână și-l aruncă pe podea când Turgrid intră pe o ușă laterală.

— Da, Rege.

— E timpul să ne revendicăm „zestrea”.

Turgrid se încruntă în semn de dezaprobare.

— Mare Rege, cu tot respectul cuvenit, va fi dificil să vă convingeți aliații să pornească la război înspre Apus doar pentru că vă doriți o nevastă romană. Sunt deja trei sute de neveste în harem, din fiecare țară de sub comanda dumneavoastră. Soldatul de rând din comanda dumneavoastră de-abia dacă-și poate permite

măcar o nevastă care să-i culeagă noaptea păduchii din păr, ce să mai vorbim de trei sute.

— Se pare că nici lu nu ești convins, spuse Attila zâmbind batjocoritor.

Turgrid îl privi la rându-i.

— Eu? *Ker,* eu sunt un om bătrân. Trei sute de femei ar fi mult prea multe pentru mine.

— Vârsta n-are importanță, spuse Attila. Nu contează dacă ai o soție sau trei sute… sau dacă conduci peste un popor sau peste douăzeci. Toate posesiunile nu sunt perfecte. Dacă aparțin de lumea aceasta, atunci sunt imperfecte și drept urmare, insuficiente. Singurul lucru pe care-l poate face cineva, un bărbat adevărat, un rege, este să caute mereu să atingă perfecțiunea.

— Dar dacă nimic în sine nu este perfect, atunci este imposibil să atingi perfecțiunea, indiferent de cât de mult o vei căuta.

— Nu chiar, îi explică regele. Poate că perfecțiunea este de neatins, dar te poți apropia de ea. Două obiecte un pic imperfecte sunt mai aproape de ideal decât unul singur.

— În cazul ăsta, spuse Turgrid, singura cale de a-ți îmbunătăți poziția în viață nu este să cauți perfecțiunea, ci să cauți să ai… *mai mult.* Dar unde poate duce asta, vă întreb?

— Tu ce concluzie tragi?

Turgrid nu mai spuse nimic preț de o clipă, cugetând.

— Cel mai aproape de a atinge perfecțiunea într-o lume imperfectă este cel care… obține totul, concluzionă el într-un sfârșit.

Attila încuviință din cap.

— Exact.

Turgrid îl privi încurcat.

— Deci de-asta pornim la război? Ca să obținem…

— … perfecțiunea, îi răspunse Attila. Corect.

— Eu nu văd nimic perfect în legătură cu războiul în acest context.

Zâmbetul zeflemitor al lui Attila dispăru brusc.

— Chiar crezi că eu aș porni la asalt chiar și până în camera de dincolo, ca să nu mai vorbim despre Europa, doar ca să îmi iau încă o nevastă? Sunt destule motive bune pentru a distruge Roma, fără să fie nevoie să recurgem la o justificare atât de slabă ca aceasta. Roma reprezintă un pericol nu numai pentru huni, ci pentru lumea întreagă. Cel mai mare om al lor, Iulius Caesar, pe care oamenii lui îl privesc ca pe un zeu, *ca pe un zeu*, a ucis un milion de oameni inocenți în Galia. A fost un ucigaș în masă, și cu toate acestea, fiecare împărat de la el încoace și-a luat numele lui ca titlu imperial.

Turgrid se încruntă.

— O fi asta adevărat, dar…

— Nu am terminat. Am trăit printre romani și îi cunosc prea bine. Dovezile lor de prietenie sunt false, aliațele lor sunt făcute doar pentru propriul lor interes. Dacă sunt puternici, atunci cuceresc. Dacă sunt slabi, atunci joacă o cacealma și se retrag, sperând că dușmanul nu va băga de seamă, până ce devin iar puternici. Cei din afara imperiului – *barbarii*, cum ne numesc ei, nu au fost nicicând suficient de puternici sau de uniți ca să profite exact de vremea când Roma este slabă. Până *acum!*

Turgrid îl privi stăruitor.

— Și pentru această… această teorie a răului ce vine dinspre Roma, îl veți ataca până și pe Flavius Aetius?

Dacă a făcut ceva, atunci a reușit să suprime excesele ce se făceau la Roma. El este singurul om de onoare de la curtea lui Valentinian…

— Poate că este așa. M-am gândit mult la lucrul acesta, dar eu atac Roma, nu pe Flavius. Rămâne alegerea lui dacă vrea să ia parte la războiul împotriva noastră sau nu.

— Flavius e unul de-al nostru. Este un hun.

— Dacă este hun, atunci să ni se alăture. Eu am să-l primesc cu dragă inimă și am să-l răsplătesc. Cu toate acestea, știu în sufletul meu că n-are s-o facă. S-a născut roman, roman va fi toată viața. Înșiși romanii au o vorbă: *Naturam expellas furca, tamen usque recurret!* Caracterul poți să-l azvârli afară și cu furca, tot se va întoarce mereu la tine.

— Sunteți sigur de asta?

— O simplă prietenie nu este îngăduit să stea în fața dorinței destinului. Asta e șansa pentru o domnie, pentru un regat al hunilor care va dăinui veșnic. Nu trebuie s-o irosim.

— Mare Rege, spuse Turgrid, cu fața împietrită. Acestea sunt lucruri de care trebuie să se îngrijească filosofii și învățații. Nu aveți un motiv îndreptățit pentru a porni război în toată Europa. Aliații le văd doar pe cele trei sute de neveste. Nu vă vor urma…

Attila se strâmbă.

— Aliații nu mă vor urma? De zeci de ani ostrogoții și alamanii s-au îngrămădit la granițele romane, înfometați, clocotind și înmulțindu-se peste măsură. Fierb de furie și de ambiție. Pe aliați nu-i mai poți ține în frâu mult timp, Turgrid, propriile noastre pământuri ar fi în primejdie. Nu, nu aliații trebuie să mă urmeze pe mine. Eu am să-i urmez pe ei! Cavaleria mea va fi doar berbecul care va împinge-n porți. Deîndată ce învingem apărarea romană, nu trebuie decât să ne dezlănțuim hoarda și să dăm năvală înăuntru.

Chiar atunci, o gardă se năpusti înăuntru, urmată de un țăran șchiopătând, venit din interiorul țării. Oreste își aținti privirea asupra lui, fixându-și ochii de germanic asupra chipului bătrânului.

— Mare Rege! strigă garda. O minune! Priviți ce a descoperit bătrânul acesta got pe bucata sa de pământ!

Desfăcând o bucată de pânză de sac murdară, scoase la lumină sabia străveche, plină de praf, făcându-i pe toți să amuțească de uimire.

Șoptind molcom, dar deslușit, Turgrid repetă străvechea legendă care fusese transmisă din gură-n gură de-a lungul generațiilor.

„...Într-o bună zi sabia străveche va fii găsită, sabia făurită și bătută pe lamă de însuși Părintele Dinastiei, cu tăișul trecut prin foc, întărită de gheață, sărutată de vânt. Va fi tăinuită într-o piatră și doar Berik Ker, Marele Conducător, căruia îi este destinată cea mai aleasă soartă o va scoate la lumină, căci el este regele de care fiecare popor se va teme, mai presus de oricine. Când sabia va trece sub stăpânirea lui, Sabia Dinastiei, el va sta de-a dreapta zeilor și chiar va deveni zeu adevărat."

Attila îi aruncă iute o privire lui Oreste. Chipul alamanului rămase ca de piatră, dar îi făcu un semn cu capul, aproape imperceptibil. Regele luă apoi sabia în mâini și o privi lung, cu lăcomie.

— *Chiar va deveni zeu adevărat*, repetă el cu respect, întorcând cu grijă relicva în mâinile sale. Priviți. Ăsta o motivul meu.

Turgrid își închise ochii un răstimp, îngrozit, dar Attila era atât de extaziat de visul din mintea sa, încât nici nu băgă de seamă.

— A sosit vremea, Turgrid, spuse Attila, ridicându-și privirea cu o scânteiere în ochi. Pregătește hoarda.

CAPITOLUL ȘAPTE

Drumul spre Campi Catalunici, 451 d.Hr.

I

Mai presus de orice, răsunau tobele hunilor.

Pulsând, acoperind toiul cu sunetul lor, tobele băteau din zori până-n scară, ținând ritmul pentru picioarele care mărșăluiau necontenit. Chiar și pe timpul nopții oamenii nu scăpau de tobe, căci orele în care le ascultaseră bătăile deja constituiau o obișnuință în mintea lor, astfel că sunetul le rămânea în cap cu mult după ce marșul se oprea. Într-adevăr, cu cât era noaptea mai liniștită, cu atât era mai necruțătoare bătaia dinăuntrul lor, pulsându-le în cap și zbuciumându-le somnul, bătaia care-i trezea dis-de-dimineață și care, aproape izbăvitoare, se confunda din nou cu răsunetul real, fizic, al tobelor acoperite de piele de bou, în timp ce bărbații își reluau marșul. Căci picioarele lor nu se mișcau în cizmele cusute din piele de căprioară sau în sandalele cu ținte ale celor câteva mii care serviseră ani buni în legiunile auxiliare romane. Picioarele lor stăteau în acestea și erau protejate de ele, desigur, dar nimic mai mult. Nu aceste biete straturi de piele și de fier le mișca picioarele soldaților înainte, nu ele le ridicau pas după pas, nu ele făceau ca sub picioarele lor să curgă mile întregi, fără oprire.

Tobele erau cele care-i împingeau înainte.

Și risipite printre bătăile puternice, ca de plumb, se auzeau și alte sunete. Tropăitul iute al copitelor de cai se ridica în aer și se prăbușea ca o pală de tunete, în timp ce grosul cavaleriei străbătea câmpia plină de iarbă. Un nor de praf se ridică ca un vârtej în urma lor, înălțându-se până sus în văzduh și zburând odată cu vântul, conturând o

potecă galbenă, ușoară ca o pană, o scară pe care înșiși zeii puteau coborî pentru a contempla forța aceea măreață ce se desfășura dedesubt. Metal se ciocnea de metal, căci scuturile gotice de război, azvârlite pe umerii puternici, noduroși, zăngăneau când marginile lor de bronz se loveau de sulițele de fier legate nu prea strâns în chingi, în spatele harnașamentului. Roțile masive ale carelor, ca niște pietre de tocilă, scârțâiau prin șanțurile deja adâncite pe drum de urmele a o sută de mii de alte care ce trecuseră înainte pe acolo.

Trupele se deprinseseră cu aceste sunete, cu larma și vâjâitul unei armate în plin marș, și de-abia de se găsea vreunul care să fie pe deplin conștient de grandoarea aceea totală, înspăimântătoare, a armatei uriașe, căci de-abia de putea zări cineva dincolo de micul cerc de *arvani* și *zuuni*, detașamente de câte zece și o sută de oameni, care-l înconjura. Acolo, spre dreapta, conturul unui cap cu coif de fier, cu păr blond ieșindu-i afară, un nas drept de got, silueta gigantică a unui om de trib ai cărui strămoși sălășluiau departe înspre nord, unde soarele palid se ia la trântă fără sorți de izbândă cu luna înghețată și unde alți zei sunt stăpâni pe zi. Acolo, drept înainte, o aripă de cavalerie persană, cu soldați cu pielea închisă la culoare și cu bărbi negre, o mie de oameni cu coifuri cu vârf ascuțit, stând drepți în șa pe niște armăsari nervoși, cu picioare subțiratice. Și peste tot, în fiecare unitate, conducând fiecare brigadă și fiecare divizion și alcătuind o mare masă de războinici călare, erau hunii îmbrăcați în piele, cu fețele lor compacte și osoase și cu bărbile lor subțiri. Ochii lor erau aproape închiși din pricina prafului care-i sufoca, coifurile trase bine peste față le acopereau sprâncenele și se legănau în ritmul bătăilor de tobă și al tropăitului de la copitele căluților lor cu capul încovoiat, mișcându-se alături de animale ca și cum erau una cu caii lor, ca și cum prin vene le-ar

fi curs același sânge și inimile lor ar fi bătut ca una singură, ca și cum ar fi fost împinși de aceeași dorință de a trăi și de a lupta și de a muri.

Privind cum treceau trupele sale, Attila fu deodată distras de un strigăt și își întoarse calul. În fața lui stătea unul din fiii săi mai mici, un flăcău voinic de doisprezece ani, îmbrăcat în veșminte militare hune, combinate de-a valma, pe care le adunase din rămășițe de armuri și de arme, pe care le găsise prin tabără sau pe care le șterpelise din fabrica de armament, când fierarii nu erau atenți. În spatele lui erau o mulțime de alți băieți, patruzeci sau cincizeci în total și toți erau fii de-ai lui Attila sau ai altor nobili huni, având vârste cuprinse între opt și doisprezece ani. Aveau capetele rase și purtau pelerine din blană de vulpe și o armură încropită, asemănătoare celei pe care o avea pe el conducătorul lor cel tânăr. Cei mai mulți erau înarmați cu securi și cu pumnale, deși puțini erau cei care avuseseră norocul să aibă arcuri și săgeți de antrenament, în timp ce tot atâția nu aveau decât niște bâte de lemn. Așteptau acolo uitându-se la Attila și la conducătorul lor, în formație militară de drepți.

Attila se uită lung la ei, cu asprime.

— Ce-i asta? Fiule, tu ai pus la cale asta?

— *Zuun-ul* Puiului de Lup, tată, îi răspunse băiatul. La datorie, așteptăm ordinele dumneavoastră.

Attila își lăsă fața să fie brăzdată de un surâs.

— La datorie? Și care *este* datoria voastră?

Băiatul se zăpăci, neștiind pentru o clipă ce să zică.

— Să omorâm romani, spuse el după un moment.

— Să omorâți romani! exclamă Attila. Curajoși pui de lup mai sunteți! Dar prea tineri. Cum ați ajuns aici?

Băiatul arătă cu degetul niște cai ce pășteau undeva în spatele lor.

— Călare.

— Călare? Acolo nu-s destui cai pentru voi toți.

Băiatul își umflă pieptul cu mândrie.

— Am mers câte doi. Uneori câte trei. O să reușim, tată. Ne-am pregătit pentru război toată viața noastră.

— Toată viața voastră, ei? Ei bine, trebuie să vă mai pregătiți un pic. Acasă cu voi acum!

Băiatul se făcu roșu la față de indignare.

— Dar, tată! Am ajuns așa de departe. În plus, suntem la cinci zile depărtare de oraș acum, doar n-ai să ne trimiți singuri acasă. Pe noi, fiii lui Attila și ai nobililor săi? Singuri prin stepă? Să ne luptăm cu lupii și cu bandiții?

Se uită la Attila cu ochi rugători.

Regele plecă și el privirea către el, dar cu răceală.

— V-ați ascuns printre care cinci zile înainte de a vă apropia de mine și acum vi se pare prea departe să vă întoarceți acasă? Călăriți alături de armată dacă vreți. Dar nu aveți voie să luptați.

Băieții izbucniră în chiote și urale, ieșind din formație care încotro. Fericiți, alergară spre caii lor și le săriră în spinare, băieții cei mici în față, cei mai mari urmând să călărească în spatele lor. Attila se uită după ei cum coborâră dealul la întrecere, înspre armata care marșa și dădu din cap admirativ.

— Sălbatici mici și isteți, murmură el, apoi își întoarse din nou privirile asupra armatei masive, în timp ce aceasta trecea în marș pe lângă el. Huruitul carelor grele și galopul cailor le simțea în stomac la fel de tare precum le auzea cu urechile și cu cât stătea mai departe de armată, cu atât simțea mai puternic răsunetul câmpiei, sunetele delicate, din depărtare, îngemănându-se cu cele mai de-aproape, răgușite, încolăcindu-se unele după altele, ca o iederă în jurul trunchiului unui stejar. Sunetul ascuțit al fluierelor gotice și murmurul cântecelor de marș ale hunilor intensificau și purtau cu ele

sunetul surd și pătrunzător al tobelor, atacând simțurile din toate părțile.

Stătea singur în spinarea calului său, iar lângă el mergea fioros un lup cenușiu uriaș, prins între instinctul său originar de a urla și de a scheuna în fața revoluției din jurul său și între frica pe care-o avea față de stăpânul lui. Attila cuprinse cu privirea armata lui, creația lui, copiii lui, plin de mulțumire. Era cea mai mare realizare a lui într-o viață încununată de realizări. Era cea mai letală forță pe care o întâlniseră vreodată dușmanii lui, și cea mai mare forță armată întrunită vreodată în istoria lumii.

Era hoarda lui Attila. Și gonea spre Apus.

***

Cu vederea încețoșată din pricina amețelii, Aetius se străduia să ignore puntea care se rotea într-una sub picioarele sale. Trebuia să se concentreze, să se gândească la scopul său general, care de săptămâni întregi îi maci nasc mintea în fiecare clipă din nopțile în care nu putuse să închidă un ochi: coaliția. Trebuia să se alcătuiască o coaliție, să se reînvie alianțele cu triburile supuse Romei, și asta repede. Veștile de la negustătorii călători și de la diplomații curții răsăritene nășteau îngrijorări lot mai mari, căci raportau că triburile de la Răsărit se-adună. Cu toate acestea, privind valurile mari, cenușii, cum se sparg înaintea lui, era abătut și nu se putea gândi la altceva decât să treacă cu bine de această călătorie pe apă și să pună din nou piciorul pe pământ, cât de repede cu putință.

Își aținti ochii asupra plajei care se apropia tot mai mult, în vreme ce mica lui flotă înainta spre ca. Pescărușii se balansau și se roteau în aer, deasupra valurilor agitate, ca niște hoți răutăcioși care urmaseră flota pe toi drumul ei dinspre Galia până aici, și care acum se năpusteau în jos pe punte să ciugulească vreun cui care lucea în soare, acum planând cam cu o palmă deasupra apei,

arcuindu-și trupurile după mersul fiecărui val și lunecând ușor. În spatele plajei se ridicau stâncile albe ale Britanniei ca zidurile unei fortărețe. Sunetul slab al bătăii ciocanului de velar pe un buștean de lemn ținea ritmul pentru sclavii care dădeau la vâsle și când corpul navei atinse în sfârșit fundul apei, căpitanul strigă ordin să pună ramele-n furci.

Înainte ca echipajul să poată pregăti ambarcațiunile pentru debarcare, Aetius le făcu semn oamenilor săi și împreună cu o duzină de gărzi galeze sări din navă printr-o parte în apa care-i venea până la brâu. Când se apropiară și celelalte două nave din detașamentul său, văzu că și acolo oamenii lui sar peste brâul de protecție al vaporului și o iau la înot. Zâmbi sardonic, plin de satisfacție. Deși el ura apa cu fiecare celulă a corpului său, oamenii lui nu trebuiau să afle. Sărind în valurile reci ca gheața, înotând indiferent spre mal, fără a lua în seamă că trupul său nu stătea într-o poziție prea sigură și că în spate i se spărgeau valuri după valuri, îndurând cu stoicism umezeala care-i pătrunse de la umeri în jos, el dădea dovadă de o ambiție romană, de dispreț și de curaj fată de forțele naturii, lucruri care erau absolut necesare pentru un general ce trebuia să prezinte astfel încredere în ochii oamenilor săi.

În ciuda acestor lucruri, tot nu putea să sufere marea.

Pe plajă îi aștepta o mică gardă de onoare formată din reprezentanți bretoni, condusă de un ofițer înalt, slab și roșcovan, îmbrăcat într-o pelerină cu dungi în culori puternice, tivită cu blană moale. Alături de legiunile lui Neptun, acest bărbat făcu un pas înainte și fața sa plină de riduri se lumină cu un zâmbet larg. Aetius stătu preț de o clipă pe nisip ca să se scurgă apa de pe el și-și aștepte oamenii, iar apoi, văzând cum se apropie căpetenia, zâmbi larg la rându-i și înaintă pentru a-i primi îmbrățișarea. Căpetenia nici măcar nu

tresări atunci când Aetius îl umplu și pe el de apă lipindu-și de el pelerina udă de lână. Bretonii nu păreau să resimtă prea mult frigul sau umezeala.

— Vortigern! exclamă Aetius, desprinzându-se din îmbrățișarea aceea strânsă și bătându-l ușor pe umeri. S-au scurs atâția ani și totuși te-aș recunoaște într-o clipă.

Vortigern râse și arătă cu degetul înspre o casă de lemn alterată de intemperii, situată undeva în spatele plajei, pe o terasă de piatră, cam la jumătatea înălțimii stâncilor. O potecă îngustă, cu scări de lemn, fusese tăiată primejdios printre pietre și șerpuia în sus de pe plajă până la casa aceea.

— Vino, Flavius, spuse bretonul. Refugiul meu de lângă plajă. Este rustic, dar intim. Mă folosesc de ea doar la ocazii speciale și da, tu ești primul roman care o va vedea. Să vă uscați hainele tu și oamenii tăi și să vă odihniți. Avem multe de discutat după atâta vreme! Îl bătu pe Aetius pe spate, îi făcu semn unui om de-al său să-i arunce pe umeri generalului o pătură uscată de lână, și apoi îi conduse sus pe poteca abruptă.

Ajunseră după un răstimp, gâfâind din pricina urcușului, cu hainele și armurile ude leoarcă. Intrară pe ușă zăngănind din toate cele și își deteră jos armurile făcând zgomot mare, apoi se adunară în jurul focului încropit din lemne plutitoare care fusese deja pregătit într-un colț într-un cămin făcut din pietre de pe plajă. Aetius își făcu loc până în față, sporovăind una-alta cu oamenii săi și frecându-și mâinile, bucuros că a dat de căldură. Aerul se umpluse deja de mirosul de umezeală și de lână care începea să se usuce. Trei slujnice, durdulii și roșii în obraji din pricina dogorii de la bucătărie, intrară printr-o ușă laterală, purtând pe brațe niște tăvi pe care erau pocale de cositor aburinde, conținând o băutură fierbinte, ce fu împărțită oamenilor. Vortigern luă o cană fierbinte de margine, tresări căci frigea, apoi i-o dete iute lui

Aetius ca s-o apuce de mâner. Pe urmă, își ridică și el cana ca s-o închine în cinstea oaspetelui.

— E o specialitate de-a noastră, zâmbi el. Bere blondă englezească, fiartă, îndulcită cu miere și cu ierburi aromate. Îi spunem mied. O să te-ncălzești de două ori mai repede de la ea decât dacă ai bea sucul ăla leneș de struguri pe care voi romanii vă încăpățânați să-l produceți peste tot, din Africa, până la Marea Baltică.

Aetius gustă din fiertură, se strâmbă și lăsă cana jos pe polița de lemn sculptat a căminului.

— Din păcate rege, nu pot rămâne prea mult. Le-am dat ordin căpitanilor de flotă să m-aștepte pe plajă. Rămân doar cât ține fluxul.

Vortigern îl privi mirat înainte de a le face semn cu capul ofițerilor lui de prin apropiere. Codindu-se puțin, bretonii și romanii îngrămădiți în jurul căminului în care pâlpâia focul își adunară de pe jos mantalele ude de lână și ieșiră unul după altul pe ușă, luându-și miedul cu ei, în veranda bătută de vânt ce dădea înspre plajă.

— Ce atâta grabă? întrebă Vortigern. Am așteptat patruzeci de ani să te primesc cu ospitalitate și…

— De va vrea Domnul, vom mai avea și alte ocazii pe viitor, răspunse Aetius.

— Invazia asta despre care vorbeai în scrisoarea ta, înseamnă că ești îngrijorat din pricina ei, așa-i?

Aetius mai luă o gură din băutura aceea brună, aburindă.

— Attila a strâns împreună multe triburi.

Vortigern pufni în râs.

— Și eu de ce-ar trebui să mă tem? Attila n-are curaj să pună piciorul pe-un vas. În niciun caz nu va fi în stare să-și facă o flotă. Sunt puține armate terestre care să prezinte o amenințare pentru noi, aici în Britania… cu excepția voastră, a romanilor!

Aetius surâse ușor.

— Nu-mi fac griji pentru bretoni. Francii și galii au prea puțini oameni și sunt dezorganizați. Avem

nevoie de ajutor, de oameni.

— Flavius, Flavius, oftă Vortigern. Pentru asta îmi faci în sfârșit o vizită, ca să-mi ceri capete și brațe care să lupte alături de tine? Din toate lucrurile pe care mi le-ai fi putut cere, oamenii sunt cel mai greu de dat pentru mine. Soldații bine pregătiți își au și ei prețul în aur și mă zgârcesc ca un calic atunci când trebuie să-i dau până și căpeteniilor mele.

— Ai cel mai mare șanț de apărare din lume, Canalul. De ce ai avea nevoie de armate așa numeroase?

— Canalul își duce bine la îndeplinire scopul. Dar amenințările la adresa noastră nu vin de acolo. Granițele mele dinspre nord sunt atacate în fiecare zi de picții mânjiți pe față cu albastru, iar zidul roman clădit de Hadrian ca să-i țină departe se macină până se va prăbuși de tot. Saxonii pe care i-am chemat să lupte alături de mine ca mercenari se întorc împotriva mea precum niște câini vagabonzi, la cea mai mică provocare, și acum chiar s-au răsculat în sud. Până și hibernienii, dincolo de marea dinspre vest, se mai deșteaptă din amorțeala lor de bețivi destul de bine astfel încât să plutească până-n Britania în copăile lor de piele și dau foc la un sat sau două înainte să le pun cu stavilă. Nu pot să mă lipsesc de oameni ca să-i trimit în ajutorul unor gali de departe, care mai curând ar tânji după capul meu decât după ajutorul meu!

Aetius se uita fix la foc, posomorât.

— Ți-am cerut trupe prietenește. Chiar trebuie să ți le cer cu forța? Deși Britania nu mai e oficial supusă Romei, Augustus ar putea să schimbe asta, dacă este nevoit s-o facă.

Vortigern trase adânc aer în piept, la auzul acestei amenințări fățișe, apoi după o vreme oftă din nou.

— Cere orice ai vrea, Flavius, în numele tău, sau al împăratului. Bretonii nu vor merge nicăieri

dacă nu-i voi conduce eu. Iar asta eu n-am să fac și nici nu pot s-o fac. Roma va trebui să pună la cale o expediție împotriva Britanniei ca să mă forțeze să fac asta. Probabil că veți câștiga, desigur, dar cu ce preț? Și veți avea destul timp să-i mobilizați pe războinicii mei împotriva hunilor? Îți spun asta ca un prieten Flavius, și ca un posibil dușman. Nu cere așa ceva.

Aetius îi aruncă o privire cumplită.

— Atunci, asta e decizia ta finală?

— Nu este o decizie, astea sunt împrejurările. La fel de bine, mi-ai putea cere să schimb vremea. Dar de ce să-ți faci griji? Eforturile tale de a clădi o coaliție sunt pierdute și inutile. Alamanii de la est de Rin nu vor lăsa niciodată să le calce pământurile o armată de huni, golindu-le recolta și mâncându-le vitele. Și apoi, să treacă ei Rinul? Imposibil. Gândește-te la râu ca la linia voastră de apărare. Cu ceva noroc, îi veți putea învrăjbi pe alamani și pe huni unii împotriva celorlalți ca pe două pisici. Dușmanii Romei vor face ei treaba Romei, luptându-se unul cu celălalt. Ai putea să-i distrugi pe amândoi, fără să miști măcar un deget. Acum, ia de bea.

Aetius se uita lung și abătut prin fereastră, iar acolo jos, valurile spărgându-se la mal indicau că vântul se întețise și mareea crescuse. Își imagină lunga călătorie de întoarcere spre Galia. Nici nu ajunsese înapoi pe puntea navei comandant că deja simțea cum i se întoarce stomacul pe dos împotrivindu-se la gândul că va trebui să suporte din nou hula. Naiba să-i ia pe bretoni! Va găsi el destui aliați și în altă parte.

Dădu pe gât miedul într-o singură înghițitură și întinse cana ca să-i fie umplută din nou.

De luni de zile, turingienii din susul Dunării prevăzusem invazia hunilor. Lumea întreagă știa că se strânsese o uriașă armată de războinici și se apropia dinspre Răsărit. Raportări scurte se

strecuraseră până la ei de la cei care supraviețuiseră: în mod ciudat, cotropitorii nu ocupaseră ținuturile peste care trecuseră, deși politica lor era moartea sau prăpădul, fără îndoială. Pământurile pe unde trecuseră ei erau prăduite de mâncare și de orice alte bunuri, de-a lungul a mile întregi. Cei care opuseseră rezistență fuseseră uciși pe loc, nevestele și copiii fuseseră luați ca pradă. Cei care li se supuneau, erau luați în armată, iar loturile lor de pământ abandonate. Case, biserici și poduri, toate fuseseră distruse. Acest drum al prăpădului era el însuși un mesaj. Urmele cotropitorilor grăiau: Predați-vă lui Attila sau veți fi nimiciți cu totul.

Timp de generații întregi, turingienii trecuseră cu bine peste astfel de mesaje și amenințări. Oamenii aceia mândri stătuseră drepți în fața încercărilor nu prea hotărâte ale Romei de a-i cuceri de-a lungul anilor și într-adevăr, rezistaseră tentației de a-și uni forțele cu triburile dimprejur pentru a invada Galia alături de ele. Să trăiască în liniște viața strămbunilor lor pe străvechiul pământ dintre câmpii și Marea Pădure, acesta este un scop vrednic ca ei să aspire către el – o viață pentru care merita ca ei să lupte. Cotropitorii veniseră și plecaseră de-a lungul veacurilor, și hoarda aceasta de oameni cu fețe gălbejite venind dinspre Răsărit, ca și ceilalți dușmani, avea să vadă în curând ce înseamnă să dai piept cu niște războinici turingieni adevărați.

Conducătorul sfatului bătrânilor, Yoric Sașiul, avusese destul timp să se pregătească pentru sosirea cotropitorilor. Într-adevăr, cea mai mare fortăreață a sa – cetatea de piatră care străjuia importanta trecătoare peste râul Albis, împiedicându-i pe răsăriteni să se apropie în pădure, era bine organizată ca să reziste. Femeile și copiii fuseseră încă de acum câteva săptămâni trimiși în cătunele îndepărtate. Turmele fuseseră mânate în spatele zidurilor orașului ca să le fie

hrană apărătorilor atunci când atacul susținut avea să înceapă. Grâul de toamnă fusese cules verde, mai de timpuriu, zidurile groase ale garnizoanei întărite, foișorul din centrul orașului recondiționat temeinic, ca să fie pregătit să stea ca ultim bastion. Mai mult, Yorik întărise până și obișnuita garnizoană a fortăreței cu cinci sute de trupe suplimentare. Singura lor sarcină era să-i încetinească pe huni din marșul lor prin Turingia, să împrăștie trupele inamice atunci când vor trece prin pădure, dându-i lui Yorik răgaz să mai strângă apărători cu care să-i atace și cu care să-i distrugă chiar, o dată pentru totdeauna.

Timpul era esențial. Dacă opreau hoarda din înaintare aici, la intrarea în pădure, turingienii ar fi putut slăbi inamicul, căci acesta n-ar mai fi avut mâncare și alte provizii. Yorik avea nevoie de timp pentru a-și strânge alianța de clanuri. Dacă îi întârzia pe cotropitori la fortăreață pentru șase săptămâni, poate opt, dacă avea noroc și hunii erau incompetenți, i-ar fi împiedicat să intre în cetate până la mijlocul verii. Apoi, o serie de atacuri nimicitoare asupra inamicului *în* pădure ar fi fost suficiente pentru a da lovitura finală – prin întârzierea și dezorientarea dușmanului în codrul acela înspăimântător, doborându-le formațiile una câte una, hoarda va pieri, fărâmițată, anihilată.

Acesta era planul. Cel mai bun plan pe care-l avea.

Trupele lui Yorik erau conduse de un neînfricat comandant saxon, Theolaif, care căpătase experiență după ani și ani petrecuți în legiunile romane. Luă imediat controlul fortăreței din garnizoana lui și se angajă într-o mulțime de activități. Urmări îndeaproape restaurarea zidurilor castelului, instalarea parapetelor de apărare, a „lupilor” și „scorpionilor” deasupra turnurilor, testarea și îmbunătățirea artileriei. În cea mai bună tradiție romană, ordonă să fie ridicate o serie de turnuri de semnalizare din lemn de brad sus pe

marginea dealurilor de-a lungul a cincizeci de mile, ca să iscodească și să dea de veste din timp cu semnal de fum dacă se apropie hoarda prin câmpie. EI însuși se îngriji de apărările din câmp, o treabă care-i făcea plăcere și era demnă de mintea sa de strateg. Dirijând o mie de oameni veniți de prin împrejurimi, cu mult sânge și multă sudoare, săpase o serie ingenioasă de șanțuri de apărare în jurul fortăreței, în unele așezând țepușe, altele umplându-le cu apă, baricadându-le cu movile de pământ moale, proiectând palisade și baricade din bușteni – pusese la cale orice cursă care din experiența sa i-ar fi dat posibilitatea de a mai nimici din trupele dușmanului sau de a-l opri.

Într-adevăr, el căuta atât de mult să se pregătească cum putea mai bine încât acțiunile sale erau extrem de variate și într-o zi chiar îl chemă pe scribul garnizoanei ca să-i traducă și să-i rezume un pasaj dintr-un pasaj în latină din Herodot, pe care și-l amintea vag, de pre vremea când servise în legiuni. Secretarul se uită peste volumul foarte des răsfoit și începuse să traducă repede în saxonă. Se făcea că acum câteva veacuri, când Marele Rege Darius asediase orașul Babilon după ce îl presase doi ani de zile fără succes, unul din ofițerii săi persani, Zopyrus, ieșise în fața tuturor susținând că dacă orașul era tot ceea ce conta, el însuși îi va da regelui Babilonul în dar.

Chemând un măcelar, Zopyrus îi porunci să-i taie buzele, nasul și urechile. Apoi se prefăcu în fața babilonienilor și arătă spre locurile mutilate, lăsându-i să înțeleagă că fusese acuzat de Marele Rege de o crimă și că acesta îl surghiunise. La felul în care arăta, plin de sânge și cu chipul desfigurat, cine nu l-ar fi crezut?

Da, Zopyrus fu crezut și chiar luat sfetnic pe lângă guvernanții orașului, pe care-i sfătui să ucidă toate femeile ca să păstreze mâncarea pentru soldații de pe metereze luați sub asalt. Cinci mii de femei au fost omorâte, iar moralul celor care mai

rămăseseră în viață și apărau cetatea se prăbuși de tot, atât de mult încât porțile erau păzite mai mult de mântuială. Într-o noapte, când babilonienii se îndeletniceau cu ceremoniile lor religioase, Zopyrus se furișă de lângă ei și deschise una dintre porți pentru persanii cotropitori, care intrară și cuceriră acel oraș de nesupus chiar în noaptea cu pricina.

Când Theolaif cumpăni asupra poveștii mai târziu, simți că nu avea cum să fie mulțumit. Era sigur că pentru mulți era o lecție, deși el nu prea înțelegea ce era de luat aminte. Până la urmă, se opri la ceea ce era cel mai evident – să te temi de sosirea oamenilor fără buze – și după ce le spuse și gărzilor acest lucru, își văzu mai departe de treabă, de-acum înainte concentrându-și toate strădaniile asupra ultimului bastion de apărare – foișorul turn.

Theolaif nu avea pretenții de erou sau de martir, căci ceea ce făcea nu era o misiune sinucigașă pe care el se oferise s-o conducă. Cel mai important câștig pentru apărare era unul peste care dăduse din întâmplare, când restaura foișorul. Era groapa – groapa adâncă și secretă, descoperită și lărgită de o mână de oameni săpând în beciul foișorului. Ea dădea într-unul din tunelele de ieșire ale fortăreței, foarte vechi și aproape uitat, dar care mergea direct pe sub zidurile masive din spatele cetății, ieșind la suprafață după câteva sute de metri chiar în desișul pădurii. Nu povesti nimănui despre existența tunelului și îi plăti pe cei care săpaseră acolo cu bani din visteria regelui, ca să păstreze totul în taină. Trupele, știa prea bine, vor lupta mai bine, sau cel puțin mai sângeros, dacă erau sigure că luptă pe viață și pe moarte, dacă erau conștiente că nu aveau nicio cale de scăpare când bătălia devenea aprinsă. Era timp să le spună despre existența gropii mai târziu, dacă va fi vreodată nevoie.

Săptămâni bune după sosirea lui Theolaif, peste tot fu liniște și pace. Zilele erau pline de nesfârșita

îndeletnicire a căratului pietrelor și a amestecatului mortarului, iar nopțile de plictiseala și de jocurile de noroc ale soldaților care făceau de serviciu la avanposturile garnizoanei. Iscoadele trimise înspre răsărit pe drumurile comerciale raportaseră că deși toată lumea era încordată, niciun semn că Attila s-ar fi apropiat nu se ivise încă. Se iscară tot felul de zvonuri care începură să circule. Poate că hunii au apucat-o prin sud ca să ajungă în Apus? Poate că vor să-l evite pe Yorik și Marea Fortăreață, să treacă în marș Pannonia Inferioară și să se îmbarce pe Mediterană? Trupele chiar își îngăduiră să se odihnească timp de câteva zile. Și cum să nu zâmbești ușurat când cea mai mare teamă a ta aproape că se dovedește a fi neîntemeiată, ca atunci când te trezești dintr-un coșmar cumplit ca să-ți dai seama că de fapt stai confortabil în patul tău, alături de femeia ta.

Însă primele semne că hunii se apropie le-au fost date de animale, de leii și de căprioarele câmpiilor nemărginite dinspre Răsărit.

Nicicând nu mai fuseseră turingienii martori la așa ceva. Când se ridică primul nor de praf pe linia orizontului, toți oamenii se repeziră la posturile lor și așteptară încordați, deși pesemne că norul era la câteva zeci de mile depărtare de-acolo. Când în sfârșit se apropie, de-abia a doua zi, când oamenii deja obosiseră să-l mai aștepte și își făceau schimburile obișnuite, ei fură uluiți atunci când își dădură scama că nu venea de la marșul soldaților și nici de la caii de război ai hunilor, ci de la o turmă imensă de antilope, mii de antilope, împreună cu tot felul de animale și de păsări care se amestecaseră printre ele, inclusiv cai sălbatici, oi pierdute și capre de la triburile care locuiau așa de departe înspre est față de trupele garnizoanei, încât acestea nici nu le cunoșteau însemnele de pe spate. Vedeai până și câte un leu rătăcit, furișându-se în marginea turmei aceleia uriașe de animale care căutau refugiu, deopotrivă prădător și animal

care fugea din calea primejdiei. Fără să bage în seamă câmpurile recoltate și zidurile orașului, animalele dădură năvală în josul drumului din marginea orașului-fortăreață și se afundară direct în pădure, lăsând în urma lor o anume tăcere, o lipsă sesizabilă, căci sunetele obișnuite de păsări și animale pieriseră. Aceasta se alătură tulburării și tremurului pe care dintr-o dată, membrii divizionului ales pe sprânceană de Sașiu, odinioară așa de curajoși, începură să-l simtă.

Căci turingienii erau ferm convinși că Dumnezeu nu face lucrurile la întâmplare și că dacă golise întreaga câmpie de viețuitoare, nu o făcuse în mod arbitrar. Pământul devenea tot mai pustiu sub ochii lor, ca atunci când un copil golește un borcan pe care l-a umplut cu lăcuste culese dintr-un lan de grâu, și tot ce se întâmpla se întâmpla cu un motiv anume, același pe care-l prevesteau ici-colo semnalele turnurilor care se pierdeau undeva înspre Răsărit. Rotocoalele vineții de fum se ridicau în aer, lăsând în urmă niște dâre drepte care se vedeau de la distanță, erau semnalul cunoscut de toți. Și apoi, cum apăru fumul fu în aceeași clipă stins și nu se mai văzu nimic. După încă o oră, timp în care oamenii se chinuiseră să zărească ceva înspre est, se înălță din nou o dâră, apoi o sută, o mie de alte dâre de fum, pe tot întinsul liniei orizontului dinspre Răsărit, și toate alcătuiră o perdea groasă de fum tulbure și negru. Theolaif, care stătea pe ultimul turn de veghe din linie, care fusese așezat pe un acoperiș neted deasupra foișorului fortăreței își pierdu brusc acea încredere nestrămutată pe care o simțise în ultimele săptămâni. Toată linia Răsăritului luase foc și din turnul de veghe chiar se putea vedea pe orizontul noptatec acel pâlpâit al orașelor și câmpurilor pârjolite în calea hoardei. Și pentru prima dată în cariera sa de soldat, Theolaif simți o gheară în stomac, semn al disperării sale fără speranță.

La prânz a doua zi, atunci când stătea cu urechea lipită de sol, auzea ropotul pașilor din depărtare, până în străfundul stomacului și până în suflet, căci pământul se cutremura și purta reverberațiile marșului, trimițând până la el o bătaie surdă, ca un ciocănit. La o oră după aceasta, tremurul amenințător al materiei fu simțit și de gărzile de veghe de pe vârful zidurilor și de cei doi soldați din turnul de veghe care raportară agitați că stabilimentul se leagănă ca bătut de vânt, deși nu se simțea nici pic de adiere. Oricum, soldații de veghe erau de prisos acum. Norul îndepărtat de praf se zărea acum nu numai de pe metereze, dar și de jos, de pe pământ. Firește, la început nu puteai distinge ce anume era, fiindcă norul era atât de împrăștiat încât părea o furtună care pornea de la linia orizontului dinspre est, desfășurându-se ca un uriaș vârtej în formă de arc.

După încă o oră, umbra întunecată a norului începuse să se proiecteze pe pământurile verzi și maronii din depărtare și acum se strângea în jos, se prăbușea precum un tunel săpat în nisip și imediat după ce-i zăriră apariția, soldații de veghe înțeleseseră că tușa aceea uriașă, întunecată, de la orizont nu era umbra norului cenușiu de deasupra, ci era ea însăși o creatură, iar la câteva clipe după aceasta își dădură seama că ea este vie și se năpustește asupra lor cu furia unei plăgi de lăcuste, ca în textul biblic. Apoi se gândiră cu invidie la Faraon, căci plaga care se abătuse asupra lui era doar un asalt al lăcustelor.

Hoarda mișuna de-a lungul câmpiei și peste dealurile mici de după pădure, războinicii ropotind cu miile pe caii lor de război, conducând la luptă un adevărat oraș în mișcare, cu căruțe și care de luptă. Nici măcar nu se obosiră să o ia pe drum, ci își croiră singuri calea prin iarbă, peste câmpii, peste pâraiele șerpuitoare, peste tufișuri și arbuști. Era un val de nestăpânit, rostogolindu-se pe pământ, trecând peste orice obstacol, oprindu-se

pentru nimeni, frontul neregulat de călăreți și de soldați înaintând sigur în fruntea unei mări întunecate de soldați, marșând neobosiți.

Când ajunseră în fața fortăreței, hunii nu se opriră nici să ducă tratative cu locuitorii, nici să își stabilească tabăra. Nimeni nu văzu dacă se dădură ordine și nici nu le auzi, fiindcă într-adevăr, nici nu-ți puteai da seama care erau căpeteniile, atât de mult se asemănau comandanții huni cu oamenii lor, și la felul în care erau îmbrăcați și la cum călăreau. Armata nu făcu decât să se împrăștie, împărțindu-se astfel încât să acopere ambele linii ale apărării garnizoanei. Cinci sute de care fură așezate peste șanțuri, ca trecătoare pentru armată, și cinci mii de soldați primiră indicații să sape jgheaburi de scurgere și să golească șanțurile de apă până la apusul soarelui. Vârfurile țepușelor fură acoperite cu scânduri și palisadele de apărare fură pur și simplu răsturnate și călcate în picioare în marș, iar apărătorii fugiră mâncând pământul fără să apuce să tragă măcar. Ca într-un ceremonial, cu cea mai mare disciplină și cu cea mai mare pricepere, forța aceea uriașă se strânse într-un cerc în jurul zidurilor, ca un mușuroi mare de furnici încolțind trupul unui șoarece mort.

Asedierea orașului începu fără preget, fără ca hunii să le ceară celor din cetate să se predea. Începu chiar fără aranjamentul fronturilor de luptă, fără pregătirea taberei pentru asediatori și nimeni nu pierdu timpul cu pregătirea armamentului. Începu chiar fără o primă încercare de asediu. Când atacatorii de pe flancuri așezați în formație în cadrul hoardei ce înainta închiseră cercul în jurul fortăreței, atacul începu pur și simplu. Cerul înserării, întunecându-se tot mai mult, se lumină ca o zi din toiul verii, deîndată ce mii de săgeți de foc fură slobozite spre parapete. Theolaif anticipase o astfel de manevră și poruncise ca acoperișurile dinăuntrul zidurilor să fie decopertate de stuful și de paiele uscate cu care erau acoperite în mod

obișnuit. Cu toate acestea, numărul mare de proiectile de foc îi luară trupele prin surprindere și făcură prăpăd. Oamenii și animalele dinăuntrul orașului fugiră din preajma zidurilor, gonind pe străzi cu lâna, părul și straiele cuprinse de flăcări. Apărarea se risipi și hunii se repeziră înainte, agățându-se cu putere de cârlige și urcându-se pe creneluri, și înainte ca apărătorii care mai rămăseseră pe metereze să îi răstoarne jos sau să taie frânghiile, ținând cârligele pentru ei, alți huni urcau, astfel încât în câteva clipe zidurile mișunau de oameni care-i trăgeau în sus pe camarazii lor. Nu dură mult și aerul fu umplut de zgomotul săbiilor, de nechezatul cailor și de zbieretele oamenilor turbați de furie sau prinși în ghearele morții.

Theolaif stătea pe un post de veghe deasupra unui zid, uitându-se îngrozit la acel atac. Să-i întârzie pe huni din marșul lor timp de două luni? Nu fusese în stare să-i țină în frâu nici două ore măcar. Dădu imediat ordin de retragere, acel ordin pe care sperase că n-o să-l dea decât după multe săptămâni, din piatra aceea inexpugnabilă a uriașului foișor. Theolaif și o sută de trupe de-ale sale, acelea care fuseseră destul de aproape încât să-i audă ordinul, își abandonară artileria și săriră jos de pe ziduri, coborând scările câte doi sau trei deodată. Alergând peste piața centrală a garnizoanei, urcară scara până la intrarea în foișor, care fusese tăiată în peretele moale la douăzeci de picioare înălțime, traseră scara după ei și blocară bine ușa masivă de fier.

Puțin mai târziu, în lumina torțelor înșfăcate chiar de la apărătorii cetății, hunii împroșcați de sânge dădură năvală prin porțile deschise și o apucară pe singura stradă de-acolo, călare pe caii lor antrenați, în timp ce soldații turingieni și cei din garnizoane fugeau îngroziți din calea lor. Un singur om își mâna calul încet, intrând pe porți. Un singur om nu-și biciuia animalul cu furie turbată.

Attila călărea încet prin noroiul amestecat cu sânge, calul său călcând cu grijă peste cadavrele ce zăceau în mizeria de la picioarele lui. Se opri preț de o clipă, ca să cerceteze o pată de sânge ce împroșcase zidul alb și vechi și apoi continuă să înainteze încet. O păpușă de paie, sărăcăcioasă, zăcea în noroi la picioarele sale, alături de alte bunuri dintr-o casă ce fusese prădată și un detașament călare de huni trecură semeți în galop peste ea, afundând-o și mai mult în glod.

Când se crăpă de ziuă, dinspre oraș se ridicau valuri de fum negru, care acopereau cetatea și pluteau ca o mantie zvârcolindu-se aproape de pământ, deasupra câmpiilor din jur. Pe deasupra zidurilor dărâmate, ici-colo din fumul gros se iveau flăcările furioase. Fortificațiile care ar fi trebuit să țină piept hunilor timp de un întreg anotimp, căzuseră după doar o singură noapte. Când Theolaif, alături de soldații lui rămași în viață, ieși din gaura secretă la suprafața pământului, la o sută de metri în desișul pădurii, fu răpus de călăreții huni care căutau de mâncare pentru animale prin tufărișul de la marginea codrului. Înainte ca ochii să i se împăienjenească și el să-și dea duhul, ultima imagine pe care o zări fu cea a zidului vestic al cetății, prăbușindu-se, zidul despre care crezuse că era invincibil, tocmai pentru că avea în spate pădurea aceea amenințătoare.

Hunii nici nu se obosiră să ocupe fortăreața. Nu vruseseră altceva decât s-o distrugă până la ultimul zid.

Din nou, peste toate se coborî tăcerea. Masacrul se terminase repede, jaful chiar mai iute. Asemenea celorlalte orașe din calea hoardei de-a lungul câmpiilor, așezarea era acum doar o grămadă de dărâmături, casele doar un morman ars din temelii, străzile pustiite. Se mai auzea doar hohotul de plâns al celor câțiva supraviețuitori care-și pierduseră mințile, înfricoșați și rătăcitori, precum fantomele concetățenilor lor morți,

furișându-se printre umbre și ascunzându-se la auzul oricărui pas.

Hoarda își continuă drumul către Apus, gonind prin ambele părți ale orașului lăsat în ruine și apoi strângându-se din nou laolaltă, ca un fluviu al cărui curs fusese despărțit o vreme de un bolovan de piatră. Șuvoiul curgea peste obstacol și pe lângă el și până la urmă nimic nu-i mai stătu în cale.

Apoi întreaga hoardă, până și ultimul om, cal sau car, fu înghițită de Marea Pădure.

Pădurile de pe teritoriile romane din Galia sunt dese și umede, urmașii înfrunziți ai pădurilor germanice nesfârșite și de nestrăbătut, care încep chiar de pe malul celălalt al Rinului și se întind până Dumnezeu știe unde. Căci da, numai Dumnezeu știe până unde merg ele, căci după toată știința omenească, niciun muritor nu a străbătut sălbăticia aceea înspăimântătoare de la un cap la celălalt și nu s-a întors de-acolo să povestească. Mulți au tăcut cale întoarsă spre locul de unde plecaseră, după zile sau săptămâni întregi, delirând ca nebunii de frică sau pur și simplu de urât ce le era, sau turbați din pricina mușcăturilor fiarelor din pădure, sau morți de foame, sau îmbolnăviți pentru că mâncaseră plante necunoscute și ciuperci ca să-și mai potolească foamea. Astfel de păduri sunt în Germania.

Dar până și pădurile din Galia de est sunt mărginite și eclipsate de vârfurile semețe ale Alpilor, o barieră la fel de grozavă pentru călători și pentru armate ca pădurea însăși. Pe aceste pustietăți din munți odinioară s-au războit și au vânat triburi cumplite, și într-adevăr, la dezghețul de primăvară, pe trecătorile din munții înalți încă se mai găsesc osemintele roase de timp ale unor membri de-ai lor, înghețate pe de-a-ntregul chiar acolo unde au fost uciși sau îngropați, cu mai bine de o mie de ani în urmă. Într-o călătorie de mai demult pe care Aetius o făcuse prin munți,

descoperise un fildeș de elefant, un vestigiu de la invazia lui Hannibal cartaginezul ce avusese loc cu o jumătate de mileniu în trecut. Iar iscoadele care căutau noi drumuri îi aduseseră o dată scoici de piatră pe care le găsiseră cuibărite chiar pe versanții acestor munți semeți. Era un ținut neobișnuit, un ținut bântuit, un ținut al înălțimilor ametitoare, dar unde elefanții și moluștele se aventuraseră odinioară. Și era un ținut aproape nelocuit de oameni, afară de câteva triburi sălbatice de crescători de capre, care mergeau pe zăpadă pe niște scânduri de lemn legate de picioare.

Însă de data aceasta, scopul incursiunii lui în Alpi nu era unul de explorare, nicio simplă călătorie nu era. De două săptămâni Aetius și escorta sa de gărzi călare merseseră încet prin trecători, care chiar și acum, în toiul primăverii, erau așa de încărcate de zăpadă că nu se putea înainta pe ele decât câteva mile pe zi. Trecuseră ani buni, poate generații întregi, de când cele câteva drumuri romane construite aici nu mai fuseseră îngrijite și de când nu mai existau popasurile cu merinde și cai odihniți. Aetius se gândi că drumurile vor fi acoperite de buruieni și uitate și că acele trecători primejdioase care fuseseră descoperite și apărate de romani în trecut cu prețul unor sacrificii umane se vor întoarce în sânul naturii sau vor trece sub stăpânirea popoarelor ciudate care se încăpățânaseră să supraviețuiască prin văile și coastele acestea îndepărtate.

După ce coti pe o pantă lungă acoperită cu pietriș, Aetius își trase sufletul când zări culmile montane ce se întindeau la nesfârșit sub ochii săi. Aerul era extrem de rece, dar se opri preț de o clipă pentru a sorbi toată splendoarea aceea, uitându-se Florentius cel șchiop, care călărea tăcut lângă el.

— Acolo este, chiar după valea aceea lungă, spuse el. Saupadia, capitala burgunzilor, unde l-am exilat pe regele Gundahar și pe cei care au supraviețuit acum zece ani, când i-am înfrânt. Acum sunt sub conducerea lui Gundioc. Îl cunosc, dar nu m-aștept să ne primească cu brațele deschise.

Florentius mesteca o bucată de carne uscată, dus pe gânduri.

— Arată ca o tabără de vânătoare. Chiar este asta capitala burgunzilor? Mi-aduc aminte ce mai bătălie am tras cu ei. Erau un popor măreț odată.

Aetius îl aprobă din cap.

— Încă mai sunt, deși acum sunt împrăștiați, de când le-a fost distrusă vechea lor cetate de pe Rin.

— Mi-amintesc, răspunse Florentius. După asediu, trupele auxiliare au ras de pe fața pământului Borbetomagus înainte să-i poată opri cineva. Mare păcat. Zidurile lor erau puternice, iar foișorul palatului era impresionant. Puteam să ne folosim și noi de ele.

Aetius ridică din umeri.

— Dar de pământ nu s-a atins nimeni și e un pământ bun. Este un ținut unde Gundioc și poporul lui s-ar reîntoarce. Și noi le vom permite asta, în schimbul ajutorului pe care ni-l vor oferi.

Florentius privi drept înainte.

— Nu prea văd de ce burgunzii ne-ar ajuta pe noi, mormăi el. L-am înfrânt. De fapt, i-am masacrat.

— Nu *noi,* îl corectă Aetius. Hunii le-au distrus orașul și le-au omorât regele.

— Or fi fost hunii, dar erau hunii *noştri,* trupele *noastre* auxiliare. Sunteți la fel de dușman pentru ei pe cât este Attila.

— … dar tot hunii sunt cei care vor intra pe vechile pământuri ale burgunzilor de pe Rin, dacă nu-i oprește nimeni, continuă Aetius. Când Gundioc va auzi că hunii se apropie din nou, are să

se alăture nouă cu oamenii săi. Or fi burgunzii aroganți, dar totuși sunt războinici.

— De ce ar dori el o astfel de alianță? Ei ne-ar înjunghia pe la spate la fel de bucuroși precum hunii, care ne-ar înjunghia direct în piept.

Aetius se încruntă.

— Legiunile nu pot apăra singure râul. L-am exilat pe burgunzi, însă ei știu despre pământurile de pe Rin. Nu avem de ales decât să ne înțelegem cu ei.

Dădu pinteni calului și o luă la galop, cu detașamentul urmându-l îndeaproape.

La intrarea în oraș, fură întâmpinați de o armată de gărzi burgunde călare, așezate în formație în fața porții principale. După cum arătau veșmintele lor aurite, care acum erau neîngrijite și peticite, Aetius presupuse că erau gărzile de la palatul regelui, toți din trupe de rezistență, deși acum treceau prin vremuri grele. Se uitară lung la el, pe chipurile lor citindu-se lesne dușmănia.

Roma era suverană peste acest popor, cel puțin în mod oficial, gândi Aetius, dar încă mai avea de mers multe zile până să ajungă la cea mai apropiată garnizoană romană și pierduse mulți oameni. Nu avea rost să-i înfurie pe burgunzi degeaba, nu acum.

Își conduse escorta față în față cu linia burgundă, cu sulițele de cavalerie pregătite, și apoi înainta el singur, cu mâinile goale, la vedere.

— Care-ți e numele și ce dorești, romane? strigă căpitanul lor într-o latină cu accent, înaintând și el călare câțiva pași.

Aetius clipi, surprins că nu fusese recunoscut, dar după ce se gândi puțin, își dădu scama care era motivul. Călătorise timp de aproape două săptămâni, era murdar și neras. În ciuda solului din spatele său, care purta steagul cu vultur, însemn al comandantului de legiuni, nu exista alt motiv pentru care acești burgunzi izolați de lume să

cunoască emblemele de rang. Se opri în fața căpitanului, măsurându-l de sus până jos.

— Generalul Flavius Aetius, comandant șef al legiunilor romane. Vin cu pace, să mă sfătuiesc cu regele Gundioc al nobilului trib burgund.

De data aceasta căpitanul burgund fu cel surprins și, rotindu-și calul cu iscusință, se retrase, ca să discute cu unul din ajutoarele sale. După un răstimp, descălecă și înaintă spre Aetius, făcându-i semn să se dea și el jos de pe cal.

— Nu am primit vreo veste despre sosirea dumneavoastră, generale, spuse ofițerul cu un respect răutăcios. Doar niște informări de la iscoadele noastre cum că o armată romană avansează prin trecători și ne-așteptam la ce era mai rău.

— Cum am mai spus, vin cu pace.

— Înțeleg. Ne-ați învins în luptă, generale Aetius și Roma este stăpână peste poporul nostru. Suntem conștienți de asta. Cu toate acestea, nu ne putem preface că ne bucurăm să vă primim.

— Nu doresc nimic de la voi, decât să mă conduceți până la rege.

Ofițerul nu mai spuse nimic preț de un moment.

— Regele este ocupat.

— Atunci am să intru în orașul vostru și am să aștept.

— Petrece cu niște oaspeți. Va fi ocupat destul de mult.

— În cazul acesta, spuneți-i regelui vostru, că am să merg la el imediat. Dacă nu mă veți lăsa să trec, voi trece cu forța. Dacă mă veți ataca în vreun fel, până la sfârșitul lunii veți avea în interiorul cetății o tabără de trei legiuni romane.

Încă o dată, căpitanul se depărtă pentru a se sfătui cu ofițerii săi, în timp ce Aetius aștepta răbdător. Într-un bun sfârșit, veni înapoi cu răspunsul.

— Dumneavoastră, generale Flavius Aetius, puteți intra, dar armata rămâne dincolo de ziduri.

Le vom da mâncare și provizii, și pot să stea aici cât e nevoie. Am să vă conduc, în deplină siguranță până la rege.

Auzind aceste cuvinte, Florentius, care ascultase totul cu luare aminte, își trase calul lângă Aetius.

— Nu faceți asta, generale, îi șopti pe un ton destul de tare, care ajunse până la urechile căpitanului burgunzilor. Propria dumneavoastră siguranță nu trebuie lăsată pe mâna barbarilor.

Căpitanul îi aruncă o privire tăioasă, dar nu spuse nimic, iar Aetius se uită drept înainte, ignorându-l pe Florentius.

— Regele Gundioc mi-este un vechi prieten. Am încredere să-mi las viața în mâinile lui.

Și fără vreun cuvânt în plus, Aetius înaintă cu pași mari. Rândurile de călăreți se dădură de-o parte, ca să-i îngăduie să treacă și împreună cu căpitanul, intră pe porțile orașului. Înaintea lor, un călăreț burgund o luă la galop pentru a-l anunța pe rege de sosirea lui Aetius.

Orașul acela dărăpănat era de o sărăcie nemaiîntâlnită de Aetius de când pusese piciorul în capitala Ținutului hunilor, cu patruzeci de ani înainte, deși aici atmosfera era una cu mult mai gravă. Pentru că aici, femeile și copiii zăceau în stradă de disperare și de foame, decât să cutreiere câmpiile, ca în restul Ținutului hunilor. Aici animalele și găinile stăteau în pragurile locuințelor, pentru că nu aveau alt adăpost, în loc să stea alături de oameni, așa cum se întâmpla în Ținutul hunilor. Aici clădirile erau sărăcăcioase și rudimentare, de-a dreptul sordide, în loc să fie compacte și ușor de transportat. Aetius privea drept înainte, încercând să nu amplifice rușinea burgunzilor din urma înfrângerii prin a băga de seamă și în ce mizerie trăiau, iar căpitanul care-l însoțea, simțind probabil reținerea lui Aetius, rămase și el tăcut, fără să-i dea vreo explicație sau să se scuze. Din toate părțile, Aetius simțea mânia

unui popor înfrânt și totuși semeț, asaltându-și cuceritorul ca o privire cumplită.

După puțin timp ajunseră la palat, o clădire joasă de piatră care fusese ridicată în grabă, imediat ce tribul ajunsese aici, cu câțiva ani în urmă. Intrarea principală era păzită de doi soldați pleoștiți. Calul mesagerului, priponit în față, indica faptul că prezența romanului tocmai ce era anunțată înăuntru. Aetius și căpitanul înaintară până la gărzi și apoi rămaseră acolo stingheriți, fără să spună un cuvânt. Dacă Gundioc petrecea alături de oaspeți, se gândi Aetius, atmosfera mohorâtă a orașului și lipsa gărzilor de la palat era pentru el o primire ciudată și prea modestă.

Deodată ușile se deschiseră dintr-o smucitură și cele două gărzi ale palatului se dădură la o parte, așteptând atente. Primul care ieși fu un om în vârstă, în veșminte alese, cu o figură mândră și dreaptă care indica faptul că avea un rang înalt în cercul regelui. Gulerul bogat de blană al hainei lui de in contrasta izbitor cu veșmintele ponosite și spălăcite ale gărzilor și ale trecătorilor, iar mânerul șlefuit de aur al sabiei sale pe care-o purta la brâu sugerau că este un om înstărit. Fără să-l bage în seamă pe Aetius, acesta trecu arogant pe lângă el.

— Șambelanul regal, îi șopti căpitanul burgund lui Aetius.

— A, răspunse Aetius, un intendent. Toată nația lor ar trebui să fie rasă de pe fața pământului.

În spatele șambelanului pășea un nobil, un got înalt, cărunt, îmbrăcat în veșminte de ceremonie albe și purtând pe umeri un guler cu fir de aur, marcând funcția sa înaltă. Aetius ignoră total aceste straie neobișnuite. Ceea ce îi atrase imediat privirea fu căciula nepotrivită a gotului. Ca să se protejeze de aerul rece din munți, care pătrundea până și în cel mai uscat loc, bărbatul purta o căciulă din piele, cu blană de vulpe, strânsă pe cap, provenind din… Ținutul hunilor.

În timp ce nobilii ieșeau, acesta se opri o clipă din mers, cântărindu-l pe Aetius din ochi, cu răceală și observându-i uimirea. Apoi trecu mai departe, fără a spune nimic.

Aetius așteptase destul. Se îndreptă nerăbdător spre ușă și intră singur, urmat doar de un cor de proteste din partea celor care-l însoțiseră până aici.

— Gundioc, strigă Aetius, intrând în camera întunecoasă.

— Cunosc vocea aceasta! spuse un om de undeva din fundul camerei. Nu se poate să fie, chiar este…?

Înainte ca Aetius să-i răspundă, căpitanul ajunsese deja lângă rege.

— Generalul Flavius Aetius, îl anunță el regelui care stătea înăuntru. Comandant suprem al legiunilor romane.

— Flavius, tu ești? zbieră vocea dinăuntru. Adu-l pe cel din Pannonia la mine, căpitane. Dumnezeule mare, Flavius, arată-te, ce mai aștepți? Sunt patruzeci de ani de când nu ne-am mai văzut și te lungești atâta în prag, de parc-ai fi un om de rând…

Aetius străbătu camera cu pași mari și îi scuturăputernic mâna regelui Burgundiei. Un om deschis, inimos, care nu părea să aibă acea ură pe care ceilalți locuitori ai orașului aceluia sărăcăcios nu știau să o ascundă prea bine și cu care îl întâmpinaseră pe Aetius imediat ce intrase pe porțile lor. Într-adevăr, ochii lui albaștri, înfundați adânc printre nenumăratele riduri ale feței regelui, păreau chiar să lucească de plăcere când îl zăriră pe acest vechi coleg de școală. Aetius nu putea să nu fie uimit de o asemenea voie-bună venind din partea unui om al cărui oraș el îl distrusese doar cu câțiva ani înainte. Însă Aetius n-avea timp să cumpănească prea mult asupra caracterului său. Îi povesti imediat regelui despre situația curentă.

O oră mai târziu, în ciuda jovialității sale, Gundioc își pierduse răbdarea. Băgând de seamă,

Aetius arătă cu vârful sabiei sale spre harta mare din pergament pe care regele o scosese și o întinsese pe masă.

— Hunii au cucerii deja toate teritoriile la est de Marea Pădure, îi explică Aetius. Attila se fălește că atunci când termină cu un oraș, calul său poate să calce sub copitele sale locul unde a fost, fără să se împiedice. Regatul tău, care este situat în vecinătatea Rinului și la intrarea în Galia, are o poziție ideală unde putem să trimitem oameni înarmați care să-i oprească din înaintare.

— *Fostul* meu regat, vrei să spui, răspunse Gundioc cu un zâmbet crispat. Nu am stăpânit ținutul acela de când înșiși hunii voștri l-au ucis pe Gundahar și au distrus Borbetomagus. Cred că poporului meu i-ar fi foarte greu să apere pământul acela de… aici. Făcu un semn scurt cu mâna dincolo de fereastră.

Aetius își coborî privirea până îi întâlni ochii.

— Dacă veți vrea să apărați pământul acela de barbari, sunt sigur că vom face astfel încât voi să vă reîntoarceți acolo.

Gundioc pufni.

— Hunii, barbari? Flavius, nu ai stat chiar tu zece ani printre ei? Cu siguranță faptul că îi cunoști nu poate naște o astfel de jignire. În ultimele două zile am petrecut alături de însuși ambasadorul hunilor, grecul Onegesius. Poate îl cunoști? A venit cu niște propuneri foarte interesante la mine…

— Acești huni, răspunse Aetius, nu sunt hunii pe care-i știu eu și printre care am trăit…

— Nici măcar Attila? Am auzit că el conduce această armată defensivă.

— Armată *defensivă?* Gundioc, ei jefuiesc și distrug totul în calea lor, înaintând spre Apus! Mi-e teamă că Attila a pierdut controlul asupra lor și comandanții lui dictează tot.

— Nu crezi că exagerezi? zise Gundioc liniștit. Ambasadorul hun m-a asigurat că nu vor să

pricinuiască niciun necaz, doresc pur și simplu să treacă peste fostele pământuri ale Burgundiei, fără întârziere. Având în vedere intențiile lor pacifiste, nu ar fi prudent din partea mea să îi împiedic. Mai exact, ar însemna cheltuială și bătăi de cap cu transportarea trupelor mele înapoi la Borbetomagus.

Aetius îi aruncă vechiului său prieten o privire dură.

— Să treacă pur și simplu? Ca să ajungă…?

— Da, da, firește că la Roma, îl întrerupse regele nerăbdător. Dar presupun că nu-ți faci griji. O armată ca cea a lui Attila nu va ajunge niciodată prea departe. Alamanii de la est de Rin își strâng forțele chiar acum când vorbesc cu tine. Ei vor contracara atacul. Hunii nu vor trece niciodată peste râu. Am zis. Dar între timp, sunt bucuros să îi primesc pe ambasadorii lor.

— Așadar, n-ai să mobilizezi armate împotriva lor? insistă Aetius.

Fata lui Gundioc se crispă, iar zâmbetul lui forțat dispăru.

— Să-mi mobilizez toți oamenii mei ca să mă opun unei primejdii care poate că nici nu e reală? Să vărs eu sângele poporului meu ca să-l apăr pe un general roman care mi-a ucis regele și jumătate din armată? „Coaliția”, cum o numești tu, nu are decât să atragă urgia hunilor împotriva poporului meu, tocmai acum când începusem și noi să ne mai revenim de la masacrul vostru de acum ceva vreme. Crezi că suntem păpuși de cârpă, ca Roma să se folosească de noi și să ne arunce mai apoi? Nu vreau să fiu parte din așa ceva.

— Probabil că îți dai și tu seama, continuă Aetius, de data aceasta pe un ton amenințător, că hunii nu se vor mulțumi cu niște cuceriri minore în Răsărit…

— Firește, dar tu Flavius, dintre toți, poți să faci diferența între amenințările reale și cele false.

Lasă-i pe alamani și pe huni să se războiască în voia lor.

— Vreau să-ți reamintesc, Gundioc, că poporul tău a fost cucerit și că încă ne ești supus, și până și faptul că stai pe acest tron, ține de voința împăratului și de voința mea. Nu lua îngăduința mea de a-ți lăsa mână liberă la conducere ca o derogare de la datoria ta.

Regele simți cum îi îngheață sângele-n vene pentru o clipă, apoi se aplecă înainte, cu fața roșie și cu ochii ieșiți din orbite.

— Mă amenințI, Flavius? întrebă el, respirând greu din pricina furiei stăpânite. Mă *amenințI?* Căci dacă ceea ce-mi ceri vine într-adevăr în numele regelui, n-am să-mi neglijez datoria față de imperiu. Da, am să-i dau împăratului oamenii. Dar să știi că nu răspund în legătură cu calitatea sau cu ambiția celor pe care am să-i trimit legiunilor voastre învechite. Poți să-mi ceri câți oameni vrei, dar dacă nu ți-i dau cu voie bună, vor fi mai mult decât inutili pentru tine. La fel de bine ai putea să-mi ceri monede de aur *solidi*, dar să primești în schimb *nummi* de bronz, căci așa de buni vor fi pentru tine.

— Îndrăznești să-mi spui c-ai să-mi trimiți trupe slab pregătite? întrebă Aetius, la rându-i de-abia stăpânindu-și mânia din glas. Pentru asta, rege, aș putea să te…

— N-am spus nimic de acest fel. Îți spun doar că dacă vei fi înfrânt în bătălie din cauza recruților incompetenți din partea „aliaților” tăi, însuși împăratul te va executa când va vedea ce armată deplorabilă ai strâns.

Aetius îl privi lung un răstimp, în tăcere, apoi se ridică încet în picioare, și fără a mai spune un cuvânt în plus, ieși din încăpere. Porni cu pași egali, fără să se grăbească, pe străzile gloduroase ale orașului, însoțit de căpitanul burgund care îl așteptase afară sub razele reci ale soarelui. Când ajunse la porți, încăleca alături de oamenii săi și

porniră la galop zgomotos pe drumurile de munte pe care sosiseră cu puțin timp în urmă.

***

Armata hună continua să avanseze printre dealurile foarte împădurite, caii și carele lor de lemn trecând neoprite peste toate obstacolele. De la incursiunea împăratului roman Iulian, cu aproape un secol în urmă, nicio armată nu mai trecuse cu bine prin desișul Marii Păduri și niciodată în istorie o armată atât de mare nu bătuse aceste drumuri. Călărețiii se țineau în formație strânsă, înaintând cu fețele aspre și cu privirea alertă, dar impenetrabilă. Pădurea era stranie. Nu mai văzuseră până acum copaci atât de mari, ce se întindeau cât lungimea unui car cu patru cai, sau atât de deși, ca niște paie uriașe de grâu, astfel că uneori de-abia puteai trece printre ei. Și totuși, copacii sunt doar copaci. În Ținutul hunilor nu sunt multe păduri și de aceea nici zeii pădurii nu sunt venerați și nici de demonii pădurii nu se teme nimeni. Pădurea e doar un alt obstacol care trebuie trecut cu grijă, ca un lanț muntos sau o trecătoare înzăpezită sau un râu.

Cu toate acestea, pentru căruțași și pentru cei care urmau tabăra neînarmați și vulnerabili, pădurea era un loc al nenumăratelor primejdii. Cu toții auziseră legende de la prizonierii germanici, povești despre fiare îngrozitoare, cu corpul de elefant și cu colți plini de sânge, sau despre vârcolaci și fantome înrudite cu cele care bântuiau și stepa hunilor, despre spiritele rele ale oamenilor care nu fuseseră îngropați sau despre suflete tânjind după răzbunare. Însă și fricile adevărate îi asaltau, frici care erau bazate mai mult pe fapte. Despre triburile din zonă se spunea că stau la pândă după călătorii nevinovați prin ținuturile acestea întunecoase și pustii. Că blocau drumurile cu iscusință și le înconjurau cu capcane. Că prăbușeau copacii unul peste altul în lanț, astfel încât sub trunchiurile lor striveau armate întregi de

la distanță. Că schimbau cursul izvoarelor sau le otrăveau și alungau vânatul ca să lase armatele să moară de foame.

Erau ținuturi fertile, dar nu îmbelșugate, unde plantele păreau că se ridică peste noapte crescând până atingeau dimensiuni colosale, dar care nu rodeau nimic bun de mâncare sau folositor oamenilor. Într-adevăr, atât de verde și de vie era pădurea, încât era împânzită de moarte, iar putreziciunea umbla de-a lungul ei ca un asasin încet și răbdător. Odată, când așezaseră tabăra lângă râu, într-un hățiș atât de des încât acolo razele de soare erau la fel de rare precum nestematele, un grup de oameni care umblau după hrană dădură peste leșul unei capre înecată care plutise departe dintr-un loc ascuns până în susul râului. Până a doua zi dimineața din cadavrul ei deja răsărise o ciupercă și până la prânz aceasta se făcuse cât un coif de luptă. Pământul era îmbibat de apă, și din sol se revărsau afară umezeala și moartea verde. Oamenii glumeau cu voie bună spunând că nici n-au curaj să închidă ochii, de frică că a doua zi dimineața se vor trezi plini de licheni cu rădăcinile înfipte-n pielea lor și cu o ciupercă otrăvitoare răsărind chiar din carnea lor.

Toate aceste gânduri îi asaltau, învârtindu-se ca un vârtej și amplificându-se în mintea lor, sub bolta întunecată a brazilor și molizilor vechi de sute de ani, care se legănau și oftau în bătaia vântului. Ici și acolo se-auzeau strigăte de păsări și animale, necunoscute de nimeni. Umbrele *ayac-eri-lor* ale oamenilor pădurii, se furișau printre copaci și peste tot le simțeai privirea. O dată un arcaș hun cu ochii ageri chiar îl atinse pe unul cu o săgeată. Frunzele erau pline de sânge în locul unde fusese rănit oaspetele nepoftit. Bucăți de haine atârnau de murii pe lângă care fugise ca să scape în lăstăriș. Dar iscoada hună nu îndrăzni să se aventureze mai departe în pădure ca să-l găsească sau ca să afle unde-i este sălașul. În pădure erau

lucruri de care să-ți fie frică, dar și mai rău era că ea crea frici, prin însăși întunecimea sa, prin tăcerea aceea care se lăsa tocmai atunci când aveai nevoie să simți alinarea zgomotului și prin zgomotul ei atunci când căutai mângâierea tăcerii.

După trei săptămâni de mers înainte pe poteca aceea noroioasă care fu și mai afundată în glod de roțile cu ținte ale carelor și de loviturile a nenumărate copite, aerul deveni mai puțin greu, la început sesizabil doar la nivelul mirosului, care părea să nu mai fie asaltat de duhoarea putreziciunii umede care pătrundea peste tot. Curând, această ușurare se putea observa cu ochiul liber. Se apropiau de marginea pădurii. Linia copacilor se subția, și arborii erau tot mai rari, ici-acolo zărindu-se chiar buturugi tăiate cu toporul și rămășițele caselor izolate și ale colibelor de vânătoare, abandonate acum din calea marșului armatei. Coloana uriașă de soldați și de cai își lungi considerabil pasul, ieșind din temnița tenebroasă în care se zbătuseră în ultimele săptămâni. Deasupra lor, începură să se vadă fâșii de cer, cenușii ca oțelul, și în față, spre vest, se ivi pentru întâia oară lumina după-amiezii strălucind puternic printre copaci.

Dintr-o dată, coloana se opri. Asta nu era ceva ieșit din comun. O armată în marș se oprește de multe ori în timpul zilei, ca să ia masa, să cerceteze terenul, să adape animalele, sau pur și simplu fără niciun motiv întemeiat afară de faptul că o mie de oameni mergând unul în urma celuilalt se strâng și se îngrămădesc într-un cerc imens care se contractă și se întinde. Într-o situație ca aceasta, aerul se umple de obicei de strigătele ofițerilor care aleargă în sus și-n jos, de ordinele date inginerilor ca să dea la o parte vreun obstacol, de chiotele trupelor din față atunci când ajung la o țintă pe care o urmăreau de mult sau atunci când le iese în cale un dar nesperat precum un pârâu sau

un oraș numai bun de prăduit. O armată în marș sau una pe loc, e rareori tăcută.

Însă acum nu era o astfel de oprire. Căci da, din liniile fruntașe ce se întindeau preț de mile întregi cu oameni și animale deopotrivă, nu venea niciun sunet. Armata se oprise în tăcere, pur și simplu.

Attila, care călărise în mijlocul coloanei, azvârli o sudalmă și începu să-și facă loc cu greu pe drumul noroios până în fruntea liniei de soldați. Înaintea sa mergea un detașament de gărzi hune, care strigând „Faceți loc! Loc pentru rege!” îi eliberau calea printre trupele nedumerite și printre care. După aproape o oră de înaintare greoaie printre masa aceea de oameni, Attila ieși în fața liniei, care se oprise chiar la marginea pădurii. Înaintea lor se desfășurau o serie de câmpii întinse, printre delușoare ivindu-se ici și colo câteva colibe de fermieri și niște turme ce pășteau liniștite. Pășunea și micile ferme se întindeau până la un lanț de dealuri dinspre orizontul îndepărtat, la o distanță de un marș cam de două sau trei zile. Dincolo de aceste dealuri, Attila știa, se întindea un obstacol teribil, Rinul, o piedică pentru care trebuia să se folosească de toată ingeniozitatea sa dacă vroia să o treacă. Totuși, un obstacol și mai grozav se afla chiar în fața lui, chiar înaintea armatei sale uriașe.

În marginea din depărtare a versantului aceluia lung, aproape ascunsă de lumina puternică a soarelui care cobora înspre Apus, era o altă armată, la fel de mare ca a lui, poate chiar mai mare decât cea care aștepta în spatele lui în pădure. Chiar de la o așa depărtare se vedea cum stăteau în forma unui arc uriaș, și nici nu erau dispuși ici-colo, căci movila din spatele liniilor de front era plină până-n vârf de trupe de soldați unul lângă altul.

Turgrid o luă la galop mic până ajunse lângă Attila, în locul de unde acesta privea mișcarea de trupe. Își mână calul aproape de cel al lui Attila și-i vorbi încet.

— Armatele alamanilor, Mare *Ker*, conduse chiar de Yorik, se pare. Iscoadele noastre zic că triburile nu se mai sfădesc și acum s-au unit într-un front comun.

Attila dădu din cap.

— L-ați trimis pe Oreste înainte, către oamenii din triburi?

— Da, Mare Rege. Acum o săptămână, cum era stabilit. Totuși, de-atunci n-am mai primit vești de la el.

Attila își ațintì ochii drept înainte luând-o la trap încet prin fața coloanei de soldați, în vreme ce ofițerii lui și gărzile care-l urmau șușoteau între ei. Apoi oprindu-se dintr-o dată, se uită drept la armata alamană care înainta spre ei și-și ridică în aer pumnul încleștat. Trupele din spatele lui amuțiră și nimeni nu se mai mișcă. Niciun mușchi nu tresărea, niciun sunet nu se-auzea în afară de foșnetul ușor al vântului și murmurul copacilor din pădurea din spatele lor. Toate chipurile hunilor aveau privirea pironită impasibil înainte, asupra armatei triburilor alamane unite ce avansa spre ei.

Forța aceea colosală se ivi în plină formație de luptă, iar soarele se reflecta metalic în cuirasele și-n coifurile lor. Aceasta nu era o simplă armată de triburi ci o adevărată armată antrenată, o alianță nemaipomenită de clanuri și de triburi. Și la fel ca alamanii pe care Attila îi întâlnise în trecut, acești oameni erau grozav de bine făcuți – chiar de la distanța aceea, statura și musculatura lor erau impresionante – și purtau un arsenal de arme de temut: săbii late, lungi pe cât erau ei de înalți, securi de luptă atârnate de umeri pentru a tăia adversarul corp la corp, sulițe lungi având la capăt lame curbate, ca de coasă, tăcute în așa fel încât să ajungă până la scuturi și în spatele lor, ca să dărâme armele direct din mâna dușmanului, ca să-i despice beregata din față sau din spate, la o întâlnire directă.

Pe ambele flancuri ale frontului lung de infanterie, aripi întregi de călăreți germanici înaintau în formație strânsă, cu lăncile de cavalerie coborâte pentru atac, cu scuturile grele ridicate sus, în poziția tipică pentru cavaleria germanică. Caii erau imenși, cu un cap mai înalți decât poneii aceia scunzi ai hunilor și chiar de la distanță, de la câțiva metri depărtare, pământul se cutremura de la apăsarea copitelor lor grele.

Călărețiii avansau la trap, mai iute decât partea de pedestrași din linia de mijloc, strângând frontul întins ca să formeze o barieră în formă de semicerc în fața coloanei hune. În timp ce aceștia se mișcau, infanteria se comprimă și două arcuri ale semilunii de călărești înaintând o luară înspre interior, îngustând spațiul liber din fața hunilor, și modelându-l sub forma unei lungi cavități, ca o scorbură sau ca un tunel. Dacă Attila avansa cu trupele, avea să fie încolțit din trei părți. Dacă se retrăgea, nu, să se retragă nu era cu putință. Să întorci înăuntrul pădurii întunecate o armată atât de numeroasă ca a lui, acolo unde cine știe ce alte trupe i-ar fi înconjurat, nu era o opțiune.

Attila urmărea calm mișcările de trupe, cu chipul aproape împietrit, iar Turgrid și ceilalți ofițeri făceau același lucru. Armata din spatele lor însă, aceia care se înghesuiseră înainte ca să iasă din întunecimea copacilor și să vadă de ce nu mergeau mai departe, se foiau nerăbdători în șa în timp ce priveau cum se apropie alamanii tot mai mult. Spuneau ceea ce vedeau celor din spate, aceștia purtând vorba mai departe spre camarazii și mai dinapoi, până ce fiecare soldat al armatei hune află că acolo, în acea coloană lungă și vulnerabilă, fără vreo posibilitate de a ieși din pădure în formație de luptă, armata va da piept cu cea mai mare forță a Europei, strânsă vreodată laolaltă într-un singur loc.

Attila continua să privească în tăcere cum se apropie alamanii, până ce propriii lui ofițeri

începură să se uite la el întrebători, mereu-mereu agitați. Trupele călare ale alamanilor erau acum la distanța unei bătăi de săgeată, de ambele părți ale liniilor fruntașe din coloana de huni, iar trupele pedestre alamane erau la depărtare de un marș călare. Dintr-o dată, la sunetul ascuțit al unei fluierături ce venea de undeva din spatele liniilor alamane, toți soldații se opriră din înaintare. Fiecare bărbat rămase pe loc repaus, lăncile de cavalerie erau îndreptate înainte, caii răscoleau nervoși cu copitele în brazdele de iarbă de pe jos, pedestrașii încercau să zărească ceva printre șuvițele de păr blond ce le fluturau peste ochi. Toți stăteau nemișcați, privind în tăcere în locul acela unde erau pe drumul îngust de pământ ce ieșea din pădure, regele hun, ofițerii săi, avangarda hoardei care îi urmărea la rându-i.

Și hunii stăteau pe loc împietriți, întorcându-le privirea aceea, cu o forță care nu trăda niciun fel de frică sau de ezitare.

Preț de un lung răstimp, cele două armate stătură una în fața celeilalte, privindu-se, calculând în gând forța din spatele liniilor fiecăruia, hotărârea conducătorilor lor, felul armelor pe care le aveau și viteza cailor. Preț de un lung răstimp, un milion de oameni stătură față în față, pe o pășune pustie de la marginea pădurii și se cântăriră din ochi să vadă cât de puternici sunt unii și ceilalți. Preț de un lung răstimp, soarta ambelor armate era în balanță.

Și apoi, fără de veste și fără vreo atenționare, un războinic alaman înalt dădu pinteni calului și o luă înainte la galop în fața coloanei tovarășilor săi. Părul său lung și roșcovan ce-i flutura pe spate, în maniera aceea hună, era inconfundabil. În timp ce alerga de unul singur spre liniile hunilor, își azvârli coiful de luptă de pe cap și-și ridică pumnul în semn de salut triumfal.

Attila zâmbi de mulțumire.

— Oreste, spuse el încet.

La semnul din cap al regelui, coloana de huni începu să înainteze clătinându-se și scârțâind, ca o singură ființă vie, avansând sigur, ca un șarpe, cavaleria după rege, carele după cavalerie, apoi alți călăreți, pedestrași, caii de schimb, iarăși cavalerie, tot mai multă, mergând înainte încet și sigur, într-o ordine perfectă…

Direct în mijlocul tunelului germanic.

Coloana de huni înaintă în armata aceea masivă de soldați înarmați și rândurile alamane se sparseră, ca grâul în fața secerii, făcând loc, făcând loc regelui din est și armatei sale. Chiar în mijlocul rândurilor germanice călări Attila, încet și fără preget, uitându-se nici în stânga nici în dreapta, neluând în seamă nici măcar prezența acestei adunături uriașe de soldați barbari cu fețele pictate și purtând arme, care-l înconjurau din ambele părți, înalți și musculoși, călare pe caii lor grozavi de război. Și când armata hună trecu de liniile de cavalerie și ajunse pe fronturile de pedestrași, alamanii păși ușor înainte și se aranjară în formație alături de coloana de huni, dublându-i lățimea, triplând-o, conferindu-i coloanei ce șerpuia putere și masivitate, o lungime și o mărime pe care poate chiar lumea întreagă n-o mai văzuse până atunci.

Intrară și ei în ritmul hunilor, porniră și ei cu aceeași viteză înainte și marșară alături de huni.

Deasupra lor, stoluri de pescăruși veniți dinspre marea îndepărtată se roteau și țipau îndrăzneți în aer, așteptând să treacă oamenii și animalele, ca să se abată și ei spre pământ și să ciugulească rămășițele celor din tabără și mâncarea lăsată acolo. Însă păsările se rotiră multă vreme în văzduh și armata încă mai ieșea din pădure. Forțele aliate înnegriseră fața pământului, o căptușiseră cu un covor mișcător de oameni și de animale care înaintau încet și sigur, o hoardă imensă, mai numeroasă decât orice s-ar fi văzut pe pământ până acum, marșând acum condusă de o

singură căpetenie și îndreptându-se către un singur obiectiv: spre Apus, spre Rin, spre Roma.

La începutul primăverii aceleia, pe coasta unui deal de lângă Tolosa, în sud-vestul Galiei, Aetius mergea la galop mic alături de un bărbat de vârstă cu el și de câțiva călăreți mai tineri. Niciunul nu purta uniformă, fiind îmbrăcați în veșminte de vânătoare din piele și lână aspră și erau urmați la o oarecare distanță de un șir de servitori.

— O vânătoare! strigă Theodorie din toți rărunchii. Să nu lași să treacă zi de la Dumnezeu, Flavius, fără să vânezi ceva. Așa a zis doctorul, ca să-ți mai abați gândurile de la suferințele tale!

— Nu există decât un singur leac pentru suferințele mele, rege…

— Thorismund! zbieră Theodorie. Frideric! Adu- ce-ți-vă frații aici! Hai, repede!

Cinci tineri veniră călare la Theodorie și la Aetius și traseră de hățurile cailor lor ce băteau din copite și călcau iarba în picioare. Și oamenii și animalele nu mai aveau stare, de-abia așteptau să facă ceva. Cel mai mare dintre cei cinci, un călăreț voinic, cam de douăzeci și cinci de ani, semăna ca două picături de apă cu tatăl său, ceea ce-l făcu pe Aetius să tresară prima dată când îl văzu, crezând că într-un mod miraculos, Theodorie descoperise izvorul tinereții. Thorismund își strecură calul între cel al lui Aetius și cel al lui Theodorie, pregătindu-se să fie aproape de ei pentru orice avea să urmeze.

— Băieți, vedeți movila aceea de-acolo? zbieră Theodorie. *De fapt, putuse Theodorie vreodată să vorbească pe un ton normal?* se întrebă Aetius zâmbind ușor. Nu degeaba prietenii lui din copilărie de la palat îl porecliseră Sparge Timpane. Din păcate, nu pusese la suflet această remarcă explicită, ba mai mult, vocea sa devenise și mai ascuțită cu trecerea vremii.

— Auziți, vedeți movila aia de acolo? Acolo am pândit cu cerbul acela uriaș ieri, un trofeu, să dea

naiba! Păcat că n-aveam arcul cu mine, că dacă-l aveam, azi mâncam carne rece de vânat la prânz. Cine-mi va aduce coarnele lui câștigă de la mine ca premiu armăsarul pe care l-am tot antrenat. Start!

Băieții o luară la goană, chiuind și strigând și Theodorie zâmbi cu duioșie.

Aetius îi privi visător.

— Cinci băieți voinici! Ești un om norocos, Theodorie!

— Thorismund, cel mai mare fiu al meu, e cel mai bun dintre toți, îi răspunse regele. Dar prea n-are răbdare. Nu poate niciodată să aștepte momentul potrivit. Ei, mezinul însă, Himmerit, e cu totul altfel decât el…

— Rege Theodorie, îl întrerupse Aetius, oprindu-și calul și adoptând un ton mai grav. Trebuie să vorbim. Hunii s-au aliat cu alamanii. Nenumărate orașe și localități au fost distruse. Triburile galice care-au mai rămas sunt slabe și nu-și pot apăra singure pământurile. Până la Roma și până la dezastrul total nu mai e decât râul lat de opt sute de metri, garnizoanele noastre de la graniță și… voi.

Theodorie privi cruciș înainte.

— Tu trebuie să știi sigur de ce face Attila așa ceva? De ce atacă Roma? De ce te atacă pe tine?

Aetius scutură din cap.

— De multă vreme disprețuiește el Roma, deși n-am știut că așa de mult. Cu toate acestea, n-a fost niciodată destul de puternic ca să ne provoace la luptă, până acum. Are toate stelele de partea sa, aliații lui sunt puternici și însetați de pământ roman. Și țara lui e în siguranță.

Împăratul Romei este tânăr și n-are experiență, granițele ne sunt slabe.

Theodorie se strâmbă.

— Tot ce spui tu sunt motive, da, dar nu sunt suficiente. Eu am auzit că hunii au străbătut Europa de est, au dărâmat la pământ orașe întregi,

au jefuit biserici și mănăstiri, au ucis până și călugării și femeile neprihănite. Un asemenea prăpăd are în spate ceva mai mult decât scopuri militare. De ce asemenea cruzimi?

Aetius nu mai spuse nimic.

— Cred că Attila suferă de o formă de nebunie…

— Nebunie pe dracu', mârâi Theodorie. Doar dacă nu cumva este acea formă particulară de nebunie care vine din setea de putere. Tu cauți scuze pentru el, ca un prieten. E timpul să vezi cu adevărat ce înseamnă tot ce a făcut.

— De aceea mă aflu aici.

Fața lui Theodorie luă o atitudine gravă.

— E o luptă dură Flavius, și nu mă refer la cea împotriva hunilor. Nici domnia mea nu este sigură, pentru că încă am nevoie de aprobarea sfatului bătrânilor și de cea a căpeteniilor de trib ca să pornesc la război.

— Dar sunt sigur că bătrânii vor fi de acord cu o asemenea decizie…

— De acord? se strâmbă Theodorie cu dispreț. Nu pot fi de acord cu ceva ce miroase de la o poștă a primejdie. Vechii vizigoți, cei din generația tatălui meu, nu au amintiri prea plăcute în legătură cu Roma. Au făcut vărsare de sânge ca să cucerească Roma odată, și acum nu mai vor așa ceva, și chiar văd Roma cum iarăși își afișează aroganța. Căpeteniile de trib mai tinere sunt dornice să-și încerce săbiile în luptă, dar se tem că Roma va fi cea avantajată, dacă câștigă. Se tem că își vor trimite la moarte oamenii, în timp ce Roma rămâne nepătată de sânge și pune ea stăpânire peste tot după aceea. Dacă vor lupta, mai degrabă o vor face de unii singuri. Au și ei ambiția lor.

Aetius îl privi lung.

— Nu vezi că singure, nici Roma, nici Ținutul vizigoților nu pot triumfa singure asupra hunilor? Numărul lor colosal nu poate fi învins, și armatele

lor se fac tot mai mari cu fiecare pas pe care-l fac spre Apus. Trebuie să ne unim forțele.

Theodorie se uită înspre orizont, îngândurat.

— Ambasadorii lui Attila au fost aici, mărturisi el. Mi-au promis că dacă îi las pe huni să treacă nestingheriți peste pământurile noastre, nu vor face nimic rău oamenilor mei. Însă dacă ne opunem…

— Nu veți fi înfrânți. *Nu se poate* să pierdeți. Nu cu ajutorul romanilor și cu armata noastră în spate. Vă vom sprijini…

— O armată romană „în spate" nu e de ajuns, Flavius. Trupele romane trebuie să fie în prima linie. Sângele *vostru* trebuie vărsat înaintea tuturor.

— Și dacă-ți promit că legiunile romane vor fi la înaintare? îi răspunse Aetius pe dată.

Theodorie scrută orizontul uitându-se după fii săi, gândindu-se dacă or fi dat de cerb.

— *Dacă* promiți că trimiți legiunile romane în prima linie, și *dacă* hunii chiar trec Rinul și amenință Galia, atunci am să mă alătur coaliției. Dar oamenii mei vor lupta pentru *tine,* nu pentru Roma. Altfel, voi fi nevoit să accept propunerea hunilor pentru a-mi apăra regatul și trebuie să rămân neutru.

Aetius cumpăni asupra spuselor lui.

— Doar dacă amenință Galia?

Theodorie îi aruncă o privire.

— Flavius, hunii trebuie mai întâi să treacă Rinul. Nicio armată atât de mare nu a reușit vreodată să treacă peste râu. Știi și tu asta. Ai legiuni care păzesc podurile și trecătorile importante. Și știi cât de lat este Rinul, mai ales după ploile de primăvară și după topirea zăpezilor din Alpi. Fii atent. Rinul va face pentru noi ceea ce toată diplomația nu a reușit să facă. Râul îl va întoarce din drum pe Attila.

Aetius scutură neîncrezător din cap.

— Și tu, Theodorie, spuse el pe un ton batjocoritor. *Tu* cum te ferești de nebunia despre

care am vorbit mai devreme? Nebunia după putere?

— Eu? Eu nu tânjesc după putere, în afara faptului că-mi oferă plăcerea de a vâna. Doamne Flavius, eu aș trăi ca un măturător de podele la o mănăstire pentru tot restul vieții mele, dacă mi-ar fi îngăduit să vânez în fiecare după-amiază!

— Asta îți dorești tu? Asta e ambiția ta? Să vânezi?

— Destul cu filosofia, romane. Eu nu-s sofist. Spre cerb! își biciui calul Theodorie și porni înainte, gâfâind de entuziasm că își va continua urmărirea.

Aetius se opri o clipă înainte să îl urmeze, uitându-se cu dezamăgire cum se depărtează prietenul său.

— Uite de-asta, rege Theodorie, șopti el, de-asta stăpânește Attila jumătate din lume.

Gâfâind, tâmplarul hun termină îmbinarea, strânse tare nodul dublu de la mâner și tăie frânghia care-i atârna la capăt cu pumnalul său. De fapt, nu era decât o jumătate de metru de frânghie în plus, care ar fi putut să fie ascunsă privirii într-o legătură, în afară de un rotocol abia vizibil care ieșea pe unde trecea. Ar fi fost destul de bine și așa, pentru o treabă făcută ca la armată. Însă metoda sa era mai dificilă, căci a face noduri bune și îmbinări și a lega capetele de funie nu era floare la ureche.

Dar treaba asta nu era una neînsemnată și armata omului acestuia nu era o armată neînsemnată. Toate abilitățile pe care le deprinsese timp de-o viață întreagă, acelea de a construi case din scânduri cu împletitură de funie, robuste, dar ușor de transportat pe stepa hună, le pusese în slujba unei singure structuri: o barcă improvizată cu fundul drept, construită din scânduri de pin unse cu smoală de la fostele care și colibe ale hunilor. Se depărtă puțin de ultima îmbinare ca să

arunce o privire la ceea ce făcuse, dădu din cap mulțumit apoi se îndreptă cu pași mari până la capătul celălalt al ambarcațiunii și se urcă sus pe puntea pe care tocmai ce-o legase strâns.

Când urcă pe scara aceea scurtă, o mulțime de mâini îi fură întinse în ajutor și-l apucară de antebrațe și de umeri ca să-l tragă peste trepte și apoi pe scândurile groase de stejar ale digului. Când îl lăsară jos, chiotele venind din gurile atâtor oameni se ridicară în aer de undeva din spatele lui și în acel moment el știu, că pe acel doc, își câștigase o glorie la care puțini regi aspiraseră, ce să mai vorbim de niște bieți tâmplari. Întorcându-se ca să primească uralele, își ridică mâinile deasupra capului, ca un luptător campion. Grămada aceea de oameni urlă din nou confirmându-i victoria, bătându-l pe spate și ridicându-l pe umerii lor, de unde putea să vadă dincolo de marginea docului, înspre malul nămolos al râului și spre poalele dealurilor inundate de apă de curând. Fiecare palmă de pământ era plină de oameni și de cai.

Alți tâmplari urcară și ei și fură trași pe podeaua docului, din nou în uralele zgomotoase și în hohotele de râs ale celorlalți. Dintr-o dată, la picioarele docului apăru un călăreț pe un cal de război hun robust și toată lumea amuți. Era înveșmântat într-o armură pătată de nădușeală și purta o căciulă de blană trasă peste urechi și peste sprâncene, iar pe spate îi atârna în vânt o manta neagră din lână moale de capră, prinsă în jurul gâtului cu o agrafă de fier. Mergând la pas pe lângă el, în rând cu calul său, era un lup uriaș și cenușiu, cu blana din jurul gâtului și umerilor săi la fel de groasă precum coama unui leu, cu mușchii puternici mișcându-i-se ușor pe sub ea în timp ce înainta. Ochii fiarei îi scânteiau în cap, galbeni și vigilenți și imediat în fața lui se deschise o cale prin mijlocul mulțimii care ducea spre locul unde grupul de tâmplari aștepta nerăbdător.

Attila merse încet călare pe dig, copitele calului său răsunând pe scândurile de lemn și apoi, ajuns în fața lucrătorilor, își roti calul cu mare abilitate. Mulțimea gigantică din spatele său amuți.

— Dacă după atâtea victorii, strigă el, dacă după ce-am cucerit atâtea popoare mărețe, vă lăsați opriți de un râu, aș fi un prost să cred că vă pot îmbărbăta doar cu niște vorbe, ca și când voi înșivă n-ați ști care e miza. Doar un conducător neîncercat ar recurge la așa ceva.

Oamenii încuviințară din cap și începură să vorbească încet între ei, ici-colo din mulțime răzbătând strigăte entuziaste care plutiră în aer.

— Niciodată n-am să vă înjosesc prin a vă spune vorbe goale, continuă el, și niciodată voi nu mă veți cinsti fals prin a le asculta. Nu trebuie să vă mâne nimeni la război. Căci ce e războiul, altceva decât pâinea voastră și carnea voastră? Ce e mai dulce în viața asta decât momentele când un viteaz își obține gloria cu propriile lui brațe, când își satură sufletul cu cuceriri? Ce e mai adevărat decât momentul în care un om își lasă deoparte ambițiile personale și tihna lui și prietenii ca să aducă victorie poporului său?

Un zumzet de entuziasm se ridică din mulțimea din jur și oamenii se repeziră înainte înspre doc, unde stătea Attila. Lupul, neobișnuit cu așa ceva, începu să urle surd și gărzile din fața mulțimii îi împinseră pe huni înapoi, opunând rezistență celor din spate. Câțiva bărbați, chiar și un cal și călărețul lui își pierdură echilibrul și se prăbușiră de pe marginea digului și totuși nimeni nu privi într-acolo când oamenii aceia se zbătură să iasă din apă și să ajungă din nou la mal. Fiecare ins, fiecare chip, era concentrat asupra imaginii neînduplecate a conducătorului lor.

— Vom profita de această ocazie, noi hunii și aliații lor măreți. Îi vom ataca pe romani cu înverșunare! Căci în ciuda mașinăriilor lor de luptă și a focurilor, în ciuda manevrelor și

antrenamentului lor, ei tremură de frică. Nu știu unde să se mai ascundă și să caute refugiu, pe culmile munților, sus pe dealuri sau pe întinderea de câmpie. Cel mai mare aliat al nostru, Destinul, e alături de noi și cu el aproape nu avem cum să pierdem. Dacă ne este sortit să murim, moartea ne va secera oricum, chiar și pe timp de pace, în timpul somnului. Dar dacă ne este dat să trăim, nicio suliță nu ne poate atinge. Și pentru noi *e scris* să trăim, căci altfel de ce ne-ar fi lăsat Destinul să ieșim victorioși asupra atâtor popoare, dacă nu ca să ne pregătească pentru victoria cea mare? Eu însumi am să arunc prima suliță în bătălie. Dacă vreunul dintre voi poate să stea deoparte în timp ce Attila luptă, acela este un om mort!

Strigătele se întețiră, tot mai apăsătoare, și Attila fu nevoit să ridice tonul pentru a se face auzit.

— Bărbații ăștia… zbieră el, arătând spre muncitorii din fața lui, tâmplarii ăștia, care s-au pregătit pentru lucrurile simple din viața de zi cu zi, au făcut o faptă eroică! Cu meseria lor de a ridica căruțe și colibe, acești oameni ne-au clădit drumul către victorie. Cu funii din iarba de pe câmpiile Ținutul hunilor, cu lemnul de la scândurile caselor și carelor hune și cu forța venind de la brațele călăreților huni, oamenii aceștia ne-au clădit drumul spre destin. Puritatea și simplitatea și gloria poporului hun sunt aici ca să înfrunte și să învingă decadența Romei cea măreață!

Oamenii dădură năvală și gărzile se luptară din răsputeri să îi țină în frâu, ca să nu se îngrămădească pe digul pe care stătea regele.

— Și asta, urlă Attila, *asta* va fi calea noastră, calea hunilor care va pune Roma, pricina tuturor relelor din lume, în genunchi.

Rotindu-și calul de luptă și întărâtând lupul de la picioarele sale, regele arătă cu vârful sabiei sale lungi barca aceea simplă legată strâns la prova de marginea docului pe care stătea el. Oamenii

izbucniră în urale de triumf când el își ridică sabia încet, arătând spre pupa navei, care era legată de prova altei bărci… și aceasta de alta, formând o linie lungă și dreaptă de ambarcațiuni care străbăteau întinderea uriașă a râului cu ape line, cele din mijloc aplecându-se ușor într-un arc grațios din pricina forței curentului dar ținându-se bine de navele apropiate. Îmbinarea atentă și nodurile strânse, tot planul tâmplarilor fusese unul bun.

— Pentru destinul nostru! strigă Attila și uralele se ridicară asurzitoare de peste tot din jurul său. Vreo zece muncitori ridicară o rampă de lemn până la picioarele lui, se opintiră cu ea înainte și o lăsară jos la marginea docului până la podul acela de bărci care pluteau liniștite sub ei, legând iute rampa de stâlpii digului ca să nu alunece.

— Pentru Roma! Zbieră și pornind înainte, își mână calul de război la trap în josul rampei și până în prima barcă, care plutea la fel de lin și de nemișcată ca și cum ar fi fost un drum pe pământ. Calul nu șovăi prea mult, iar lupul fu nevoit s-o apuce și el pe rampă, ca să-l prindă din urmă pe stăpânul său.

În urma lor, hunii, ostrogoții, alamanii, rugii, scirii, gepizii, vandalii, și o mulțime de alte triburi care se alăturaseră ca să-l sprijine pe acest nou conducător, acest nou conducător al întregii lumi, se așezară iute în formație după cum erau obișnuiți, cu cavaleria și cu carele, căci mărșăluiseră cinci sute de mile până aici și mai aveau încă pe-atâta ca să ajungă la Roma.

Cei un milion de inși ai hoardei porniră în marșul lor de peste Rin.

II

— Spune-mi o poveste, tată, îl rugă vocea aceea de copil.

— La ora asta trebuia să fii de mult în pat.

— Flavius, spuse Priscilla, mâine vei pleca. Lasă-l pe băiat să mai stea cu tine încă puțin.

Aetius se gândi la asta zâmbind.

— Deci nici acasă nu am sprijin, la fel ca pe câmpul de luptă. Ce poveste vrei să-ți spun? Despre mine când eram mic? Despre bunicul tău?

— Spune-mi o legendă! O legendă de-a grecilor!

Zâmbetul lui Flavius dispăru.

— O legendă. A trecut cam multă vreme, nu prea mai știu multe…

— Te rog?

Aetius tăcu o bucată de vreme, stând cu ochii în tavanul camerei de luat masa a casei lui din Arelate. Cât timp va trece oare până când va sta din nou odihnindu-se pe canapeaua asta, uitându-se la tavan ca acum sau ținându-și copilul în poală?

— A fost odată un tânăr, un tânăr foarte talentat, începu Aetius, bogat și faimos.

— Un războinic, ca Ahile? Hercule?

— Nu…

— Un marinar, ca Iason?

— Nu, el era un cântăreț.

— Ah.

Era o undă de dezamăgire în vocea copilului.

— N-a cucerit pe nimeni?

— Oh, ba da. L-a cucerit pe cel mai aprig zeu al grecilor, pe însuși Hades.

— Și nu era războinic?

— Numele lui era Orfeu, iar armele sale erau lira și vocea lui.

O privi pe soția sa și văzu că îi face semn să iasă slujnicei care tocmai atunci strângea farfuriile. Priscilla se întoarse apoi și îl aruncă o privire care-i pătrunse până în străfundul sufletului. Aetius regretă pe dată că alesese acea poveste, dar acum era prea târziu ca să mai dea înapoi. Nu avea ce să facă, trebuia să continue.

— Muzica lui Orfeu era așa de încântătoare că atunci când oamenii îl ascultau toate barierele din mintea lor cădeau și se topeau pe dată. Când cânta el, copacii cu rădăcinile în pământ veneau înspre el, râurile unduitoare se opreau din curs și până și pietrele cenușii de pe câmp ieșeau la suprafața pământului și începeau și ele să cânte. Muzica lui era o sublimă realizare a omului, cea mai mare creație a zeilor. Dar Orfeu nu era zeu. Era un om, ca toți muritorii care suferă pe pământ. Spre marea sa durere, frumoasa sa soție Euridice, pe care o iubea chiar mai mult decât își iubea muzica, muri, iar sufletul ei trecu pe lumea cealaltă. Orfeu era distrus. În bocetul său sfâșietor, cânta și mai înflăcărat. Dar deși cânta și cu cântecul său izbăvea lumea de toate relele, el nu putea să-și aline durerea din suflet. Atât de mare era iubirea lui pentru Euridice, atât de puțin mai prețuia el viața aceasta fără ea, că până la urmă hotărî să coboare el însuși în Infern, ca s-o caute și s-o aducă înapoi, eliberând-o din strânsoarea paznicului ei întunecat.

În camera de servit masa se lăsă tăcerea, iar soția lui Aetius și fiul lor ascultau. Coborî înserarea și umbrele dinăuntru începură să se alungească și se adâncină devenind tot mai reci. Totuși, nimeni nu se îndura să aprindă o lumânare măcar.

— El găsi intrarea tainică în Infern și se coborî în întuneric. Peste tot în jurul lui, se vânturau sufletele morților, țipând ca liliecii, amenințându-l ca să plece pe limba lor de neînțeles. Cu toate acestea, Orfeu era de neoprit și când nu mai putu suporta vocile lor, își ridică lira și începu să cânte. Și acolo, chiar în străfundurile Iadului, muzica sa și dorul său începură să-și facă efectul. Uriașul câine cu trei capete, Cerber, amuți de uimire și îl lăsă să treacă. Furiile, care răzbună păcatele oamenilor și le fură fericirea muritorilor, începură să plângă cu lacrimi de durere. Tantal, în temnița

lui blestemată uită de apele care se ridicau neîncetat și de setea sa de neîndurat și până și vulturul care zi după zi îi sfâșia și îi mânca organele uriașului Tityus se opri pentru o vreme din ciugulitul său teribil. În sfârșit, după ce cântă o zi și-o noapte, Orfeu auzi cuvintele pe care le așteptase atâta. „Ne supunem ție, se auzi vocea Monarhului Morților, a lui Hades însuși. Ia-ți soția, căci prin muzica sa ai salvat-o cu adevărat.” Orfeu se repezi s-o îmbrățișeze, dar se opri când auzi ce spuse zeul mai departe: „Dar trebuie să respecți regula aceasta: nu trebuie să-ți privești iubita până ce nu ajungeți amândoi la lumină. Căci doar atunci va putea ea să fie din nou a ta.” Orfeu nu fu dezamăgit de aceasta și porni fericit spre lumea pământească împreună cu soția sa, pe poteca șerpuitoare și întunecată ce străbătea Lumea de Dincolo. Căci cine în afară de un zeu ar fi putut da o asemenea poruncă care să-i interzică unui bărbat să-și privească iubita? Și cine-ar fi putut să se supună unei astfel de reguli decât doar un alt zeu? Pentru un om, sau cel puțin pentru Orfeu, era imposibil. Imediat ce văzu peștera care urma să-i scoată afară din Regatul Morților, se uită înapoi cu dragoste spre soția sa și cum o privi o și pierdu și o ucise pe loc.

Camera se cufundase în întuneric și pentru o clipă nu se mai auzi nimic.

— Și n-a mai putut să o câștige înapoi? întrebă vocea aceea mică, întristată.

Aetius nu mai spuse nimic, preț de un lung răstimp, căzut pe gânduri.

— N-a mai putut. Dar bătrânii spun că trebuie să învățăm ceva din legenda lui Orfeu. Că atunci când căutăm ceva pe calea cea dreaptă, pe calea luminii, a păcii, a adevărului, trebuie să privim mereu înainte. Și oricine va privi înapoi spre ceea ce a căutat, în trecut, în întuneric, spre prietenii pierduți sau spre cei dragi, pe vechile căi, acela se va lăsa pradă drumului întunericului.

Copilul alunecă jos din poala lui Aetius, îl sărută de noapte bună și apoi ieși din cameră și merse spre bona care-l aștepta, deși Aetius de-abia băgă de seamă. Soția lui rămase de asemenea tăcută în celălalt colț al camerei, undeva în umbră, și adâncit pe gânduri cum era, Aetius de-abia de-o observă și pe ea.

Gândurile sale erau asaltate complet de amintirile ce veneau din propriul lui trecut, erau despre vechile sale apucături, despre vechii lui prieteni. Și acum știa sigur, ca și cum i-ar fi auzit cântecul lui Orfeu la ureche, că nu mai putea privi înapoi, că nu mai putea să caute să se împace cu umbrele trecutului.

Nimeni nu poate trăi în două lumi deodată. Trebuia să privească înspre viitor sau să se prăbușească pe marginea drumului. Ori era viu, ori era mort. Ori roman, ori hun. Vine o vreme când nu mai e loc pentru întrebări, când nu mai ai timp să te îndoiești în sinea ta sau să regreți. Vine o vreme când nu mai poți privi în urmă.

Aetius se ridică brusc în picioare și se îndreptă către ușă. Mai avea o mulțime de lucruri de făcut și de pregătit, dar acum avea conștiința curată.

Era roman.

III

Aetius stătea călare pe calul său în fața zidurilor fortificate ale orașului Arelate. Timp de luni întregi strângea trupe aici, în locul acesta unde își avea sediul comanda supremă romană din Galia, și deși uriașa tabără era deja plină de soldați care de-abia sosiseră din garnizoane de foarte departe, precum Lusitania și Sicilia, trupele tot mai soseau în marș disciplinat și cu gândul la victorie. Chiar și acum se auzeau strigăte pe drumul ce ieșea din oraș și o lua înspre nord, iar văcarii care mergeau în urma contingentului care venea din Galia Transalpină le

cereau colegilor de breaslă spanioli, care deja se depărtaseră și le-o luaseră înainte soldaților să le facă loc să treacă.

Armata romană stătea în fața lui Aetius pentru a fi trecută în revistă, cu armurile lustruite, cu mantalele de lână proaspăt spălate, din care încă mai ieșeau aburi sub razele arzătoare ale soarelui, cu curelele de piele ale sandalelor și apărătoarelor de umeri reparate și date cu unsoare cu mare dibăcie. Masa aceea de soldați era colosală, poate chiar mai mare decât orice altă armată văzută vreodată pe acest pământ al Galiei, cu siguranță cea mai mare armată care fusese adunată vreodată într-un singur loc de la domnia – Aetius enumera încet în gând personalitățile din istoria Romei – de când oare? De la armata strânsă de împăratul Iulian în secolul trecut? Poate chiar din vremurile foarte îndepărtate ale cuceririlor lui însuși Iulius Caesar. Cu toate acestea, Aetius scutura din cap dezamăgit. Din raportările iscoadelor cu privire la apropierea armatei hune, chiar dacă ar fi lăsat deoparte acel coeficient de exagerare înspăimântător, trupele sale tot rămâneau atât de puține încât erau demne de a fi compătimite.

Făcându-i semn lui Florentius să vină cu el, Aetius își întoarse calul și se îndreptă la galop mic către un tânăr nobil vizigot care stătea tăcut lângă calul său, alături de o mână de servitori de-ai săi, cam la o sută de pași depărtare. Veșmintele lor erau prăfuite și îmbibate de transpirație, iar caii lor gâfâiau din greu și băteau cu copitele în pământ, trăgându-și sufletul în locul acela umbros de lângă zidurile orașului.

— Prințe Thorismund, strigă Aetius când se apropie de el, zâmbindu-i tânărului comandant care cu constituția sa robustă și musculoasă îi amintea atât de mult de Theodorie, regele vizigoților. Bine-ai venit! Nu te-am văzut când ai sosit, dar prezența ta îi îmbărbătează pe oamenii mei, căci știu că vizigoții ne sunt alături.

Prințul se întoarse cu fața spre el și afișă un zâmbet larg.

— Generale Aetius! exclamă el. Am alergat până aici din Tolosa, deîndată ce trupele noastre au fost strânse. Tata mi-a cerut să mă alătur sfetnicilor tăi și să-l țin la curent cu înaintarea armatelor tale spre nord. Am adus cu mine curieri care să poarte mesajele și să cerceteze drumurile, cunosc ținutul foarte bine.

Florentius își mână calul lângă Aetius, cercetând din ochi grupul acela mic de călăreți care așteptau în spatele lui Thorismund.

— Theodorie ne-a promis soldați, spuse el, fără orice fel de introducere. Soldați mulți.

Thorismund îl privi pe bătrân indignat, iar ochii săi stăruiră disprețuitori asupra piciorului său de lemn.

— Cine este acesta?

— Centurionul Florentius, spuse Aetius. E un om de încredere. Vorbește ca din partea mea.

Prințul dădu din cap neîncrezător.

— Tata va trimite trupele pe care le-ați cerut. Nu a fost deloc ușor, sfatul bătrânilor s-a opus și nu a fost de acord cu trimiterea de soldați care să lupte pentru această cauză. Dar tata a trecut peste voința lor până la urmă…

— Peste voința lor? Credeam că sfatul vizigoților va fi de acord cu…

Tânărul surâse.

— Păi au fost de acord. Dar doar după ce tata i-a încuiat în sala de consiliu a palatului și i-a ținut acolo până au încuviințat. Încă sunt închiși, e mai bine să stea așa cel puțin până când va pleca armata noastră.

— Și când va pleca armata? Trupele noastre sunt depășite numeric de huni în proporție de patru la unu. Ne confruntăm cu o situație critică.

Prințul dădu din cap, semn că înțelege.

— Tata știe asta, generale. Mi-a cerut să îți spun că în fix trei săptămâni de-acum va veni în

întâmpinarea ta cu armata lui, la Aurelia. De acolo, cele două armate vor putea merge mai departe împreună.

— Cât de mare este armata pe care-a strâns-o?

— A chemat la luptă toți bărbații, în afară de cei de la garnizoanele de pe granițe. Două sute de mii de soldați.

Florentius răsuflă greu și se depărta.

— Ei, asta-i o veste bună, răspunse el. Acum vom fi decât doi la unu.

Thorismund se uită lung la Florentius, iar pe chipul său se citea uimirea. Aetius îl bătu însă pe umăr, zâmbindu-i aspru.

— Decât doi la unu! Ce ușurare, nu-i așa?

Se îndepărtă și el la galop mic, trimițându-l pe Florentius să dea o mână de ajutor la organizarea armatei pentru plecare și strigând câteva ordine ofițerilor săi. În bătaia tobelor și în strigătul ce izbucni din gâtul a trei sute de mii de oameni, soldații își puseră repede pe ei armurile și echipamentul de luptă, se puseră pe poziții și începură să se miște în procesul acela greoi al marșului de pe loc. Coloană după coloană, soldații înaintau unul după altul la pas roman, în timp ce Aetius îi privea cum înaintează cu gândul dus departe. Apoi se opri din galop, în spatele lungului rând de palisade din lemn al taberei, imediat după colțul dinspre sud-est al zidurilor orașului, pe partea cu adăpostită și umbroasă. În mijlocul stabilimentului oficialilor de comandă era Priscilla, care-l aștepta nerăbdătoare în fața unui cort mare, cu copiii în jurul ei, alături de alte neveste și copii de-ai comandanților superiori.

Aetius trase de hățuri, descălecă și veni lângă Priscilla. Când îi vorbi, de pe fața sa nu dispăruseră grijile și părea să fie la fel de absorbit de gânduri, iar din vocea lui nu dispăruse tonul aspru de comandă pe care-l adopta de fiecare dată când ordona trupelor sale. Se vedea pe fața sa că de-abia aștepta să plece.

— Vom marșa trei săptămâni până ce-om ajunge în Aurelia, spuse el. Apoi să dea Dumnezeu ca Theodorie să-și țină cuvântul și să ne întâmpine acolo cu vizigoții lui. Nu m-a dezamăgit niciodată, de când eram amândoi doar niște copii, dar în trei săptămâni se poate întâmpla orice, atâta vreme ce ești la comanda unei armate așa de mari.

— Nu există altă cale? întrebă ea încet.

Aetius aproape că tresări când îi auzi glasul, iar când o privi se strădui din răsputeri să-și adune gândurile. Scutură din cap.

— Dacă ar fi fost o altă cale, am fi găsit-o mai devreme, înainte ca Attila să pornească. Acum e prea târziu, în trei săptămâni vom alia.

Un băiețel se apropie sfios.

— Ce vom afla, tata?

Aetius își coborî privirea până la el, zâmbi și-i ciufuli ușor părul, gândindu-se ce și cât de mult ar trebui să-i spună copilului. Cum să-i spui unui băiețaș, pe care-l dojenești de fiecare dată când își ciupește sora, că meseria tatălui său e să omoare oameni? Cum să-i explici că singura lui misiune este să le răpească altor băieței tații, ucigându-i?

— Vom afla… dacă suntem romani sau huni.

Băiețelul se uită la el entuziasmat.

— Huni! Când o să putem să fim și noi huni, tata?

Aetius îl ridică pe băiat în brațe și îl privi cu ochi stăruitori.

— Dacă vom deveni huni, n-o să mai fim romani niciodată, fiule. Vom fi huni pentru totdeauna. De-a pururi.

Se auzi un strigăt ascuțit de eunuc: „Faceți loc senatorului!” și un palanchin sosi în spatele lor, purtat pe umeri de patru sclavi puternici, care-l coborâră ușor pe pământ. O mână de servitori se adunară iute împrejurul lui. Priscilla se uita mirată la agitația aceea, apoi își privi soțul.

— Să fie oare cu putință? exclamă ea.

Carpilio, în toga sa oficială romană, se dădu jos din palanchin și se uită înspre Priscilla și Aetius.

— Tată! strigă Priscilla.

Alergă spre el și îl îmbrățișă, dar se trase înapoi brusc și-l privi cu îngrijorare în ochi, căci o salutase rece și absent. Bătrânul senator de-abia de o privea pe fiica lui, iar ochii săi treceau dincolo de ea, spre Aetius. Aetius înaintă și-i strânse puternic mâna lui Carpilio.

— Nobile senator! spuse el, zâmbind cu toată gura. Mă bucur să vă revăd!

Carpilio îi răspunse la îmbrățișarea aceea afectuoasă.

— Flavius, de câte ori să-ți mai spun să-mi zici tată?

Priscilla îl luă din nou de mână pe tatăl ei.

— Am așteptat atât de mult să vii să ne vezi! Dar acum e prea târziu, Flavius pleacă în dimineața asta.

— Ah, dar acum e cel mai hun moment, o corectă Aetius. Bunul senator, tata, poate să stea cu tine cât voi fi eu plecat. Să aibă grijă aici de băieții mei ca să nu se transforme în niște barbari absoluți.

Carpilio zâmbi, dar scutură din cap.

— Din nefericire, Roma nu finanțează călătorii în Galia doar ca senatorii să-și poată vizita nepoții. Am pus la cale o detașare până la tabăra lui Flavius în calitate de observator, ca să-i raportez împăratului cum îi va pune el la punct pe huni!

Aetius încuviință din cap.

— Atunci mă bucur să te am printre oamenii mei. Dar nobile senator, trupele mele vor pleca acum, iar eu trebuie să pornesc alături de ele. Voi lăsa un detașament care să te însoțească spre un loc mai civilizat.

Carpilio flutură din mâini.

— Bine, bine, hai, la drum cu tine! Lasă-mă doar o clipă să fac și eu cunoștință cu familia fiicei

mele până să o iau la marș să mă bat cu Attila!

Aetius se dădu aproape de calul său, dar Priscilla îi ieși înainte, lăsându-i de-o parte pe bătrânul ce sporovăia vesel și pe băieți, ca să-l îmbrățișeze pe soțul ei. El o privi și apoi își întinse mâinile spre ca și o trase aproape la pieptul său. Rămaseră așa împreună un lung răstimp, în tăcere, în timp ce ofițerii din jurul lor își depărtară privirile și se depărtară, căci rare erau ocaziile în care generalul se lăsa pradă sentimentelor în public. Deodată, ea se trase înapoi din brațele lui, ca și cum și-ar fi amintit ceva, și scoase din haină un dar – o sticluță simplă cu dop, decorată cu un fir strălucitor de purpură legat cu un nod.

Aetius o privi curios.

— Ce este aceasta?

— Ulei de măsline de pe moșia noastră, îi răspunse Priscilla. Prima presă. E minunat. Ca să-ți poarte noroc.

— Cu fir de purpură. Asta înseamnă fie mult noroc, fie nenorocire foarte mare.

— În cazul acesta este un fir norocos. Crede-mă.

Aetius îi scoase dopul, adulmecă ușor conținutul și zâmbi.

— De noroc ai mereu nevoie. Îți mulțumesc.

Priscilla îi luă din mâini sticla deschisă, o răsturnă pe vârful degetului și apoi se unse cu puțin ulei pe gât, ca și cum ar fi fost parfum. Zâmbi.

— Am să-l păstrez pentru tine.

Aetius încuviință din cap și o sărută pe frunte. Apoi încălecă și porni încet spre trupele sale, dintre care detașamentele cele mai rapide deja parcurseseră câteva mile în josul drumului. Priscilla se depărtă de copii și de Carpilio, urmărindu-și soțul cu privirea cum dădea pinteni calului. Mult timp după ce nu-l mai văzu, Priscilla încă se mai uita lung la norul de praf ce se ridicase în urma trupelor pornite în marș.

PARTEA A III-A

CAPITOLUL OPT

Campi Catalaunici, Galia, 20 iunie, 451 d.Hr.

I

Ceea ce multe civilizații ale lumii numesc un oraș capitală, pentru legiunile romane e o simplă tabără de-o zi. „Simplă” poate nu e chiar termenul potrivit. Dacă dușmanii Romei au învățat ceva de-a lungul secolelor de luptă împotriva legiunilor, este că soldații romani nu vor îi niciodată luați prin surprindere în paturile lor.

În această seară tabăra fusese construită întocmai cum fusese și noaptea trecută, cu douăzeci de mile în urmă, sau în cealaltă noapte, cu încă douăzeci de mile în urmă. Un adăpost fortificat, unul depășit ca rezistență de foarte puține din Galia, în afară de rarele cetăți construite pe locuri înalte, deasupra intersecțiilor strategice de drumuri și râuri. Tranșeele ce-o înconjurau erau adânci, de doisprezece picioare, și late de încă doisprezece, întinzându-se ca un pătrat imens în jurul taberei, în care puteai pătrunde doar prin porțile principale din față și pe o poartă mai mică din spate, sau printr-un mic pasaj aflat pe laturile sale, pe sub care curgea un pârâiaș ce ieșea apoi din tabără. Încă se mai dădea pământ afară din șanțuri când ultima coloană de soldați și de provizii intră în tabără pe rând, dar soldații romani sapă repede, căci mulți dintre ei au săpat tranșee în fiecare zi din ultimii douăzeci de ani, de fiecare dată după ce înaintaseră la marș cu optzeci de livre de unelte și de arme în spinare. Este un efort care prima dată îți arde mușchii și te face să tresari din pricina convulsiilor, dar care cu timpul se îmblânzește, până ce devine o rutină dureroasă și greoaie. Dar trebuie să te adaptezi, să suporți

durerea, căci antrenamentul și instrucția și săpatul șanțurilor e destinat atât minții cât și corpului, și noroc că creierul este un organ maleabil, căci întotdeauna e de săpat, la fel cum întotdeauna există durere, și dacă un om nu s-ar adapta la el, atunci ar înnebuni.

Înăuntrul pătratului, pământul din tranșee fusese aruncat într-un taluz înalt, bătătorit și presat apoi cu scânduri de lemn, ca fortificația să fie cât mai rezistentă. Deasupra baricadei de pământ fură așezați țărușii ascuțiți pentru palisadă, iar căruțele încărcate cu pini proaspăt tăiați tot soseau dinspre un pâlc de copaci pe care iscoadele îl descoperiseră la o milă depărtare în susul drumului. Înăuntrul taberei, inginerii deja trasaseră drumurile într-un careu ordonat, izolând cu frânghie zonele de lângă ziduri pentru vite și pentru prizonieri, zonele de corturi pentru diversele unități așezându-le mai în centru, departe de bătaia proiectilelor, iar zona oficialilor, foarte intens păzită fusese stabilită în mijloc. Spitale, bucătării, fabrici de armament, ateliere de tâmplărie – un întreg oraș fusese plăsmuit și construit în doar câteva ceasuri, de-a lungul unor linii și tipare standard. Dacă un soldat roman din Siria ar fi din întâmplare transportat peste noapte către o tabără de legiuni din Iberia, nici c-ar simți că nu se află acasă, căci într-adevăr, dacă ar privi în jurul lui, la orașul-tabără unde a sosit, nici măcar nu și-ar da scama că s-a mișcat din loc. Roma este cunoscută sub numele de Orașul Etern, dar mai degrabă taberele legiunilor, construite din pământ și bușteni, sunt eterne și durabile decât orașele din marmură și cărămidă. Sub împăratul Nero, Roma a ars, sub Honorius a fost jefuită, și de fiecare dată ea a fost reconstruită într-un nou stil. Dar o tabără de legiuni, o tabără de legiuni rămâne întotdeauna aceeași, se dărâmă în zori și este iarăși ridicată la apus, renăscând ca o pasăre Phoenix, identică și neschimbată.

Puține armate din lume sunt în stare să invadeze o tabără înconjurată de un șanț de douăsprezece picioare, cu o palisadă de țăruși ascuțiți deasupra, apărată de un sfert de milion de legionari romani și sprijinită de tot atâția soldați din trupe auxiliare.

Dar Attila nu-și făcea iluzii. Hunii erau o astfel de armată capabilă.

Curierii alergau înnebuniți încolo și-ncoace, călare și pe jos, aducând depeșe din liniile fundase către coloană. Iscoadele ieșeau ca o furtună din avanposturile îndepărtate, identificând traseul pentru marșul din ziua următoare și căutând un loc bun unde să așeze tabăra a doua zi. O nouă tranșă de bușteni de pin dintr-o căruță basculantă huruia pe drum, aproape lovind o turmă de oi ce behăiau întruna și care o luară repede spre curtea pentru vite. Centurionii zbierau ordine și tot felul de obscenități, revendicând cele mai bune locuri pentru trupele lor. Sunetul de țăruși bătuți în pământ pentru mii de corturi îți lua urechile. Aetius mergea călare prin haosul acela, uitându-se distrat în jurul său și supraveghind progresele legiunilor. O iscoadă înainta la galop până la el pe un cal în spume, sări jos din șa și îl salută cu respirația tăiată.

— Generale, avanposturile informează cum că armata hunilor nu-i decât la o zi de marș distanță înspre est.

— Se mișcă la fel de repede ca și noi, răspunse Aetius, iar gura sa schiță un zâmbet amar.

— Au cai, generale.

— Și noi avem romani. Și pământul din calea hunilor?

Iscoada clipi.

— Orașele prădate, tot ținutul ars complet pe distanță de mile întregi. Oamenii sunt așa de disperați încât au început să se bucure pentru morți și să-i jelească pe cei vii. Refugiații sunt evacuați în toate direcțiile. Devastează pământul cu hoția

lor, la fel cum hunii distrug tot cu torțele. Dacă ne văd coloana cu provizii, va fi la fel de dificil să-i ținem pe ei departe ca și pe dușman.

Aetius dădu din cap.

— Arse complet. E un adevăr trist zicala pe unde trec hunii, nu va mai crește iarbă. Și totuși dușmanul nu poate să stea să ne-aștepte pe noi să atacăm, căci vor muri de foame. Trebuie să vină după noi aici. Cum se numește câmpia asta?

— Oamenii de-ai locului îi zic Campi Catalaunici, generale.

Aetius încuviință din cap și privi în depărtare.

— Catalaunici. Așa să fie. Și ce-i mulțimea aceea care vine călare dinspre răsărit?

Ofițerul se uită într-acolo.

— O parte dintr-o cohortă călare de-a noastră, generale. A fost trimisă ieri ca să încerce să pună capăt hărțuirii flancurilor noastre de către călăreții huni. Se pare c-au adus niște prizonieri cu ei.

Aetius dădu pinteni calului și o luă la galop spre călăreții aceia ce înaintau la trap pe caii lor plini de spumă. Erau cam cincizeci de romani într-un detașament, cu fețele trase și ochii roșii de oboseală, călărind unul lângă altul. Vreo doisprezece prizonieri huni mergeau călare în mijlocul grupului, stând drepți și solemni pe poneii lor mițoși, legați la ochi, cu mâinile prinse la spate cu frânghie și cu picioarele imobilizate unul peste altul, legate cu sfoară pe sub burțile cailor. În ciuda situației în care se aflau, prizonierii țineau capul sus, cu acea demnitate a celor care știu că au victoria, dar că pentru a se încununa cu lauri mai au nevoie doar de bătălia finală. Aetius își opri calul și se uită lung la grupul acela care înainta spre el.

— Ce-i cu aceștia, centurioane? întrebă el.

Comandantul detașamentului, un celt vânjos cu barba nerasă de trei zile, îl salută cu mâna întinsă.

— Prizonieri, generale. Ne-au atacat detașamentul din frunte și apoi au sărit la

ambuscadă. Pe majoritatea i-am omorât, dar echipajul ăsta de-aici s-a depărtat de grupul principal și i-am prins în învălmășeală. Se pare că l-am capturat și pe conducătorul lor.

Cu un semn al capului, arătă înspre un hun, un tânăr îndesat căruia i-ai fi dat cam douăzeci și cinci de ani, ce stătea nemișcat în șa. Veșmintele pe care le purta și atitudinea sa erau identice cu cele ale camarazilor săi, singura diferență dintre ei fiind aceea că zăbala și frâiele calului său erau de aur și nu din fier obișnuit. Aetius se apropie de calul lui, cu ochii ațintiți asupra călărețului hun, care stătea în continuare țeapăn și drept, fără să-și poată da seama că este studiat cu atenție, căci era legat la ochi. Privirea lui Aetius stărui asupra chipului bărbatului. Fruntea aceea, maxilarele lui, chipul acela de hun nu-i era deloc străin.

— Conducătorul lor, zici?

— Nu pot spune cu siguranță. Nu vor să vorbească, nici măcar cu tălmaciul nostru.

Aetius păși în fața călăreților huni.

— Sunteți prizonierii Romei, spuse el ferm, pe limba hunilor. Veți fi interogați, iar soarta voastră depinde de cât de cooperanți veți fi. Dacă veți muri sau dacă veți trăi, asta depinde numai de voi.

Hunii nici nu se mișcară și nici nu băgară în seamă cuvintele lui Aetius. *Și de ce-ați făcut-o?* se gândea el. Așa legați la ochi cum erau, nu aveau cum să știe cine le vorbește și puteau foarte ușor să creadă că în fața lor stă un tălmaci obișnuit din tabără.

Scoțându-și cuțitul de la brâu, Aetius se aplecă și dintr-o singură mișcare tăie cureaua aurită a căpăstrului pe care-l purta calul conducătorului hun și se uită atent la ca. Era exact precum bănuise – *o tamga* aparținând clanului lui Attila. Își vârî cureaua la centură. Zăbala, pentru că acum nu mai stătea prinsă, se lăsă, iar calul o scuipă afară, lăsând-o să-i atârne în josul grumazului. Dar animalul acela atât de bine antrenat tot nu se clinti

din loc. Aetius îi făcu semn centurionului, iar călăreții porniră din nou la drum, trecând pe lângă el și apucând-o pe drumul ce ducea la tabăra romană.

Chiar în momentul acela Florentius sosi la trap, întinzându-i lui Aetius o bucată de pergament.

— Tocmai ce-am primit-o de la un mesager. Regele Theodorie are să sosească. Vizigoții se vor desfășura în formație de luptă până la sfârșitul zilei.

Aetius îl privi lung un răstimp, adunându-și gândurile și apoi schiță un zâmbet șters.

— Bun. Trimite-i veste lui Theodorie să nu se simtă ca acasă.

— Să *nu* se simtă ca acasă?

— Întocmai. Mâine în zori va porni la luptă.

Florentius se uită în jurul lui neîncrezător.

— La luptă, aici? Pe câmpul ăsta deschis? Locul acesta oferă un mare avantaj cavaleriei lor. Cât despre noi, nici nu se pune problema de cai, căci nu avem. Trebuie să alegem un loc mai bun.

— Nu avem de ales. Și dacă mergem înainte, dăm peste aceleași condiții și nu ne putem retrage, căci oamenii au să-și piardă moralul. Ne oprim aici.

Florentius își mai plimbă o dată ochii de jur-împrejur, apoi dădu din umeri și spuse scurt:

— Putea să fie și mai rău.

Aetius ridică dintr-o sprânceană.

— Putea. Dar miza nu va fi niciodată mai mare ca cea de acum. Soarta noastră se va decide pe acest pământ, soarta Imperiului de Apus. Pesemne chiar soarta civilizației însăși.

Florentius privi în depărtare, jucându-se cu un fir de iarbă pe care-l plimba pe limbă.

— Nu pari îngrijorat, spuse Aetius.

Bătrânul veteran se uită la el.

— În legătură cu imperiul? Generale, de fiecare dată când lupt, lupt ca și cum imperiul ar fi la mijloc. Dar eu nu mă gândesc la asta. Atunci când

lupt, mă gândesc că viața *mea* e la mijloc. Și viețile camarazilor mei. La naiba cu filosofia aceea: omul trebuie să lupte pentru ceva mai măreț decât sine, dar nu așa de mare ca să nu conteze faptul că-și dă viața pentru asta. Romanii nu luptă pentru imperiul lor. Acest lucru e mult prea vag. Romanii luptă pentru camarazii lor și pentru comandantul lor.

— Dar războiul ăsta e diferit.

— Normal că e diferit. Sunt și mai mulți camarazi.

— Florentius, spuse Aetius, ai fost alături de mine timp de mulți ani și m-ai însoțit peste tot cât timp m-am străduit să construiesc această coaliție. Știi foarte bine că miza este mult mai mare. I-am spus fiului meu că dacă suntem înfrânți, vom deveni cu toții huni.

— I-ați spus ceva greșit, generale. Dacă vom fi înfrânți, niciunul nu va mai rămâne în viață, răspunse centurionul.

— Nu-ți pasă că vom pierde toată Galia, că Roma va fi distrusă, că însăși civilizația noastră va fi ștearsă de pe fața pământului?

Florentius scutură din umeri.

— Spuneți-le soldaților asta, generale, și nu știu ce vor face. Poate că are să-i îmbărbăteze sau poate îi va paraliza de tot.

— Și ce crezi că ar trebui să le spun atunci?

Florentius rămase tăcut o clipă.

— Să lupte pentru familiile lor. Și pentru frații lor soldați.

— Doar atât? E asta de-ajuns?

— Vreți ca oamenii să lupte cu adevărat?

— Altfel nu te-aș mai fi întrebat.

— Atunci, răspunse bătrânul centurion, spuneți-le să lupte pentru *dumneavoastră*.

Aetius își îndreptă privirea undeva departe și nu mai spuse nimic.

II

Iscoada hună se repezi înainte spre porțile foarte bine păzite de la intrarea principală în tabăra lui Attila, cu calul de-abia respirând, cu mantaua de lână sfâșiată și cu hainele de piele pline de noroi. Fața-i era înfășurată într-o cârpă pătată toată de sânge și doar un ochi i se mai vedea, când își suci capul într-un unghi neobișnuit ca să poată pătrunde cu privirea dincolo de întuneric. „Lăsați iscoada regelui să treacă!” striga el. „Faceți loc pentru iscoadă!” Doi ostrogoți înarmați până-n dinți făcură un pas înainte și ieșiră din cercul luminat de bătaia torțelor, îndepărtându-se de mulțimea de gărzi care blocau drumul spre interiorul taberei. Îi făcură semn călărețului să se oprească, ceea ce acesta și făcu, enervat.

— Parola? se răsti unul dintre ei, într-o limbă hună foarte apăsată.

— Du-te dracului cu parola ta cu tot, spuse călărețul printre dinți. De trei zile și de trei nopți tot merg călare și sunt rănit. De unde naiba să știu ce parolă aveți astă seară?

— Nu poți să intri în tabără fără paro…

Hunul îi tăie vorba gotului deîndată ce îi găuri grumazul cu sabia, care-i ieși prin ceafă, cu sângele curgând șiroaie de pe ea, chiar deasupra carapacei armurii. Urlând, celelalte gărzi săriră înainte la atac, dar se opriră atunci când calul celui care sosise se sprijini pe picioarele din spate și începu să lovească periculos cu copitele ascuțite din față.

— Lăsați armele jos! strigă o voce poruncitoare din spatele porților, care erau de fapt un blocaj alcătuit din două care răsturnate, așezate peste o baricadă din bușteni ciopliți la repezeală.

Goții lăsară precauți săbiile jos și se dădură înapoi.

— Idioților.

Turgrid ieși din spatele porților și se uită dezgustat la cadavrul gărzii ucise care-i zăcea la picioare în întuneric.

— Rostul parolei este de a-i respinge pe spionii romani, nu pe iscoadele noastre care ne-aduc veşti.

Îşi ridică privirea spre călăreţ.

— Spune cine eşti.

— Călăreţ de avangardă, îngăimă bărbatul, tremurând de durere din pricina rănilor. Spionez liniile romane cu provizii spre sud şi spre vest. Am fost atacaţi prin surprindere de un detaşament călare al inamicului. Regele trebuie informat…

Turgrid făcu ochii mari.

— Eşti din Detaşamentul Corbilor? Şi restul oamenilor?

— Îi voi relata regelui.

— Bineînţeles că asta vei face. Şi apoi, dacă-ţi mai îngăduie să trăieşti, vei fi supus unei pedepse disciplinare pentru prostia de-acum. Aruncă-ţi sabia la pământ, descalecă şi vino cu mine.

Puţin mai târziu, cei doi trecură peste o serie de blocaje şubrede din scânduri rupte din căruţe spre zona lui Attila apoi intrară într-un cort modest de pânză. Regele stătea căzut pe gânduri deasupra unui vas pentru jăratec lucrat din fier, iar lângă el dormea un lup. Când Turgrid şi călăreţul acela se aplecară să intre în cort, îşi ridică privirea către ei.

— Avem veşti, maiestate, anunţă Turgrid.

— Ascultă-le tu de la el şi apoi vino lângă mine, avem de lucru.

— Insistă să aducă la cunoştinţă veştile numai regelui. Se pare că el este ultimul călăreţ care s-a întors… din Detaşamentul Corbilor.

Attila îi aruncă lui Turgrid o privire tăioasă şi apoi călăreţului.

— Atunci spune o dată omule.

Călăreţul se uită la rege prin întunecimea bandajelor ce-i acopereau faţa.

— Nu voi discuta decât cu regele, între patru ochi, spuse el cu voce tare.

Attila făcu ochii mici şi adoptă o poziţie dreaptă în scaun. Îl privi lung pe omul acela o bună bucată de vreme, ca şi cum ar fi pătruns cu ochii dincolo

de bandajele murdare până la trupul omului în spatele lor, ba chiar până în sufletul bărbatului.

— Turgrid, lasă-ne singuri.

Bătrânul șovăi, uitându-se când la rege, când la călăreț, apoi se întoarse cu spatele la ei și ieși. Attila aștepta prevăzător până ce poala cortului se închise după bătrânul general. Apoi se întoarse din nou cu fața la călăreț, se ridică încet în picioare și își puse mâna pe mânerul sabiei. Așa cum stătea, era grav și amenințător, balansându-se de pe un picior pe altul, sprinten ca o pisică.

— Așadar, Flavius Aetius, spuse el în latină, de ce cutezi să intri în vizuina lupului? Ai de gând să-l omori pe conducătorul haitei? Sau ai luat-o razna pur și simplu?

Aetius își dădu încet bandajele jos de pe față.

— Niciuna din toate acestea. Când soarta unor popoare întregi e în mâinile noastre, se cuvine să vorbim unul cu altul înainte de a săvârși o crimă. Unele fapte nu le poți da înapoi.

— Și faci asta prin a te furișa în tabăra mea în toiul nopții?

— Ai o definiție foarte ciudată pentru furișare. Pun pariu că garda ta ce zace în fața porților n-ar fi de acord cu ea. Cum ți-ai imagina că puteam să te văd altfel?

— De ce n-ai trimis un sol? Așa cum face orice comandant roman.

— De luni de zile respingi toți solii pe care ți-i trimit. Ce-ai face tu cu un sol de-al meu care-ți bate la porți?

— L-aș împușca, recunoscu Attila, înainte să încerce măcar să-mi corupă ofițerii. Nu mai tolerez minciunile și aroganța romanilor.

— Tocmai de-asta am venit eu însumi.

Attila râse zgomotos.

— Treizeci de ani s-au scurs de când noi doi am luptat ultima dată. Atunci o făceam ca tovarăși de luptă. Acum o vom face ca dușmani. Crezi că n-aș

putea să te ucid acum și în felul acesta să câștig bătălia înainte ca să înceapă măcar?

— Eu nu sunt legiunile, răspunse Aetius senin. Eu sunt decât generalul lor.

— Romanii nu-s ca o hidră. Dacă îi tai capul, nu-i vor crește altele în loc. Astă seară ai pus soarta întregii tale armate în mâinile mele. Vei rămâne în istorie drept cel mai nesăbuit general al Romei.

Aetius îi aruncă o privire rece.

— Ucide-mă, dacă asta îți e voia. Dar sunt două motive pentru care n-ar trebui s-o faci.

— De-abia aștept să le aud.

— Primul este legat de onoare. Am venit în fața ta singur, neînarmat, ca ambasador. Ca prieten. Pentru a discuta despre pace. În virtutea unei vechi tradiții și a legămintelor de onoare dintre prinți, nimeni nu se atinge de ambasadori. Și nici prietenilor nu le poți face rău, în virtutea prieteniei însăși și cu riscul de a-l supăra pe Dumnezeu.

Attila râse.

— Prietenia ta, Flavius, cu asta sunt de acord. Dar onoarea? Nu poți tu să oferi așa ceva. Onoarea e o vorbă goală fără forța care trebuie s-o definească și fără brațul de fier care s-o sprijine. Onoarea începe cu lupta pentru putere și se termină cu cucerirea popoarelor. Puterea și cuceririle sunt reale, palpabile. Există în mod independent și sunt absolute. Onoarea e o chestiune relativă. Se schimbă o dată cu părerile celui care o recunoaște și de aceea nu te poți încrede în ea. În plus, dacă declarația ta de prietenie este una sinceră, de ce ar trebui *eu* să fiu îngăduitor?

Aetius îl privi un lung răstimp, cu chipul lipsit de expresie, însă ochii lui nu puteau ascunde dezamăgirea pe care o simțea.

— Acesta ți-este răspunsul? întrebă el.

— Acesta mi-e răspunsul la primul motiv. Sper că cel de-al doilea va îi mai convingător.

Aetius dădu din cap.

— Despre asta e vorba.

Duse mana la brâu, scoase cureaua aceea aurită de harnașament și o aruncă la picioarele lui Attila.

— Cred că e a fiului tău.

Attila își coborî privirea către podoabă, apoi se uită la Aetius, iar fața sa nu trăda nicio urmă de frică sau de îngrijorare.

— Dengizich. Așadar, l-ai ucis?

— Nu. *E* teafăr. Deocamdată.

— Am o sută de fii…

— Felicitări. Dar ai doar unul care s-a născut primul, un singur moștenitor care-ți va urma la tron.

— Dacă ai impresia că viața fiului meu este atât de valoroasă încât să mă facă să nu mai cuceresc Galia, să mă convingă să schimb drumul armatei mele, atunci nu ești demn de rangul tău.

— Nu cred asta nici pe departe, răspunse Aetius. Totuși, cred că viața fiului tău e destul de însemnată ca să-mi garanteze mie siguranța câtă vreme mă aflu în tabăra ta. Dacă voi fi lăsat să mă întorc teafăr, fiul tău și camarazii lui vor fi eliberați fără să li se facă vreun rău. Dacă nu, îi voi răstigni pe cruce în zori, în fața armatei mele.

— Vrei să mă sperii, dar știu prea bine că romanii nu mai practică crucificarea. Amenințările tale sunt doar vorbe goale.

— Chiar în momentul ăsta tâmplarii lucrează cu sârg.

Attila se uită lung la el o vreme, cântărindu-l din ochi. Într-un final, încuviință din cap.

— Prea bine. Îți garantez că vei fi în siguranță, din prietenie, nu din pricina amenințărilor tale. Spune ce-ai de spus.

Aetius trase adânc aer în piept.

— Am să-ți fac o propunere. Întoarce-ți armata din drum acum. Treceți Rinul înapoi și întoarceți-vă acasă, în schimb, eu am să văd de siguranța voastră atâta timp cât veți fi în interiorul granițelor

imperiului. Nu ne vom răzbuna pe voi pentru stricăciunile pe care deja le-ați făcut și pentru prada pe care deja ați luat-o.

Cei doi bărbați se priviră în ochi.

— Asta e propunerea ta? întrebă Attila într-un sfârșit. Pentru asta ți-ai riscat viața ca să dai ochii cu mine?

— N-aș fi fost om sau prieten dacă nu ți-aș fi oferit o cale de a scăpa.

Attila izbucni într-un hohot de râs strident.

— Chiar dacă aș accepta propunerea ta ridicolă, nu m-ai lăsa să plec nestingherit. Nu ai *putea* să faci așa ceva! Împăratul tău îți va cere capul tău pe tavă pentru a-i fi permis ticălosului care a distrus Galia de est să scape neatins. Nu Flavius, aici nu există cale de mijloc. Ca Roma să rămână în picioare, eu trebuie să mor. Chiar trebuia ca *eu* să-ți spun crudul adevăr?

— Deci refuzi? insistă Aetius.

Attila scutură din cap exasperat.

— Dacă tot zici că-mi ești prieten, să-ți fac și eu o propunere la schimb. Demobilizează-ți armata. Vei cruța viețile a mii de oameni care altfel vor muri răpuși de săbiile hunilor. Alătură-te mie în campania mea de cucerire. Am să-ți dau un sfert din imperiu în stăpânire, și un loc de onoare. Așa îți vei atinge toate scopurile: vei avea pace, onoare și control. Am uitat ceva?

— Un singur lucru, răspunse Aetius. Eu comand deja *tot* imperiul, de facto, dacă nu cu numele. De ce să cedez două treimi din ceea ce stăpânesc deja?

— Poate că ești tu comandantul legiunilor, dar nu deții titlul de Augustus. Eu sunt singurul om de pe lumea asta care ți-l poate oferi.

— Cărțile de istorie sunt pline de împărați numiți printr-un decret. Niciunul n-a rezistat prea mult, și mulți dintre ei au lăsat imperiul mai rău decât îl găsiseră. Nu vreau să intru în rândul acestor trădători.

— Roma e cu un picior în groapă, Flavius. Este mai slabă acum decât pe vremea când furam amândoi fructe de pe străzile din Ravenna, acum patruzeci de ani.

— Roma își va reveni. Mereu a făcut-o și o va face mereu, ca o mare putere a lumii și ca stare de spirit. Roma este eternă și nici tu, nici hoarda ta nu poate schimba acest lucru.

Attila scutură din cap.

— Și cică *eu* sunt nebun. Nu mai am vreme de discuții, nici cu prietenii, nici cu dușmanii. Dă-mi un răspuns, o dată și gata.

Aetius tăcu un răstimp, înainte de a vorbi.

— Nu pot să accept. De ce ai vrea ca eu să accept? Dacă aș fi de acord, n-aș fi un om demn de a stăpâni o treime din imperiu.

— Și imperiul acesta pe care crezi că l-ai trăda, merită el oare să fie apărat? insistă Attila.

— Dacă nu merită, atunci nimic nu merită să fie apărat. Nu am de ales.

— N-ai de ales? Ăsta e cel mai mare defect al tău și al Romei, răspunse Attila. Dacă am puterea la îndemână, eu am să o înșfac fără să preget, fără să mă las distras de o simplă prietenie sau de alte principii. Eu îmi aleg *propria* soartă, o apuc în ghearele mele ca un leu, o sorb cu lăcomie ca pe un pahar de vin neînceput, fără frică. În felul acesta îi fac până și pe zei să se rușineze, zeii ăștia care vor să-mi controleze mie destinul. Tu în schimb, tu ești legat de tradiția ta, de conceptul tău de onoare, de Dumnezeul tău. Destinul tău este prestabilit și nu e altul decât acela în care pierzi totul.

— Trebuie să plec, spuse Aetius simplu, înfășurându-și din nou bandajele însângerate peste față.

Attila îl privi cu răceală.

— De ce m-aș fi așteptat eu la altceva? Ai refuzat să fii împărat și nu vei rămâne decât cu

numele tău. Dar cine știe, poate pentru tine asta e de-ajuns. Pentru mine nu e. Turgrid!

Când intră bătrânul general, Attila se întoarse cu spatele și spuse scurt:

— Fă rost de un cal odihnit pentru omul ăsta și lasă-l să plece. Știe drumul. Să nu-l chestionați sau să-l tulburați în vreun fel.

Turgrid încuviință din cap și se furișă afară din cort. Aetius se întoarse și el ca să iasă, dar se opri, căci Attila îl chemă brusc înapoi. Expresia de pe chipul regelui era din nou dură, de nepătruns.

— Peste trei ceasuri, mârâi el, soarele va ieși și va lumina ziua în care armata ta își va găsi sfârșitul. Uită-le la soare, Flavius. Uită-te atent la astrul acesta și la razele pe care aruncă și la umbrele pe care le presară pe pământ. Gândește-te la alegerea pe care ai făcut-o, la oamenii care vor fi afectați de ea, la viețile pe care le va schimba. Și află un lucru – că până la asfințit, eu voi fi stăpânul fiecărui ținut de pe pământul învăluit în lumina acestor raze. Iar Roma va fi înghițită de întuneric.

Aetius se opri și apoi ieși din cort fără a spune un cuvânt. În fața lui se întindea tabăra imensă a hunilor. De-abia băgase de seamă de existența ei când se îndreptase spre cortul lui Attila acum o oră, atât de tensionat era, dar acum priveliștea aceea grandioasă a hoardei hunilor era evident și copleșitoare. Un milion de oameni, cel mai mare oraș din Imperiul de Apus, o metropolă în mișcare, un popor lipsit de cultură, de istorie sau de autorități, un instrument al morții uriaș și viu. De-a lungul câmpiei, luminile ce licăreau dinspre focurile la care se gătea și dinspre torțe se întindeau până spre linia întunecoasă a orizontului, se topeau în depărtare până ce deveneau doar niște punctulețe luminoase, amestecându-se cu stelele reci și tremurânde de pe boltă și formând un joc neîntrerupt, amețitor de lumini, care începeau de la picioarele lui și se roteau în toate direcțiile,

întâlnindu-se apoi în marele dom ceresc de deasupra.

Îl urmă pe Turgrid prin tabără, croindu-și drum printre focuri, simțind dogoarea flăcărilor cum îi arde obrazul, când pe o parte a feței, când pe alta, ca o pulsație fierbinte. Nu mai văzuse un asemenea oraș sau o asemenea tabără. Aici nu erau rânduri ordonate de corturi, nu erau străzi proiectate cu grijă și nici terenuri pentru instrucție, iar spațiul nu era înconjurat de palisade și șanțuri de nepătruns. Aici era o adunătură barbară de proporții, cu ostrogoți brutali mergând semeți și războinici printre cumpliții soldați huni, cu femei și copii din ambele triburi fugind care-încotro, cu care de lemn lăsate alandala printre corturi sau răsturnate într-o parte astfel încât să te poți sprijini de ele și peste toate acestea, cai, cai peste tot, caii hunilor, răbdători și neîngrijiți, stând lângă oameni și uitându-se lung la foc, vârându-și boturile alungite și încovoiate în corturi, odihnindu-se leneși culcați pe-o parte în mijlocul drumului. Cai, milioane de cai, la fel de mulți ca și oamenii și pe lângă aceștia, cai de rezervă. *Ce șansă avea Roma,* își spune în gând Aetius cu disperare, *în fața unei asemenea armate? Nu erau disciplinați, nu erau ordonați, și cu toate acestea, ce armată de pe fața pământului putea să țină piept unor cai și unor călăreți precum erau aceștia?*

Se gândi cu amar la lunile pe care le pierduse chinuindu-se să adune și el măcar o coaliție masivă, la împotrivirea împăratului de a-i încredința trupe și bani, la batjocura pe care o îndurase din partea aliaților. Iar aici, în tabăra hunilor, el văzu cum toată strădania lui nu reușise să ridice decât o armată atât de inferioară, încât era demnă de râsul lumii. Atât de pedestră și de greoaie încât sandalele soldaților săi erau ca și priponite la pământ, în comparație cu viteza și mobilitatea acestei armate grozave, cu caii săi nenumărați. *Aș da toate fortificațiile și disciplina*

din tabăra mea, își spunea el, în schimbul a jumătate din caii hunilor; iar trupele mele n-ar suferi câtuși de puțin.

Turgrid se apropie de el.

— Regele a poruncit să-ți fie dat un cal și să te lăsăm să pleci, spuse el pe o voce gravă, deși eu te-aș fi biciuit și te-aș fi executat pentru comportamentul tău de la poartă.

— Rămâi cu bine, bătrâne, răspunse Aetius din spatele bandajelor.

Turgrid se opri și se uită lung la el.

— Te cunosc, șopti el, mai mult pentru sine, decât către Aetius. Te cunosc.

Aetius încălecă pe calul odihnit pe care i-l adusese Turgrid.

— Poate că mintea unui bătrân îi mai joacă și feste, spuse Aetius înainte de a se îndepărta la galop mic.

Turgrid se uită după el, căzut pe gânduri, apoi se întoarse la patrulările sale de-a lungul taberei și la pregătirile pentru a doua zi de dimineață.

III

Zorii zilei se iviră ca o făgăduință de raze luminoase, deși așa ceva era greu de închipuit în ceața aceea rece și groasă ce apăsa câmpia. Romanii și vizigoții se așezaseră în formație spre orizontul apropiat al câmpiei ce se întindea dincolo de tabăra lor. O jumătate de milion de oameni împânzeau versantul, o masă de războinici atât de uriașă încât nici nu se putea zări în depărtare, topindu-se în ceața argintată. Până unde puteai răzbate cu privirea, pământul era acoperit cu un covor ce fremăta de armuri metalice lucind în soare și de mantii stacojii, iar o mie de steaguri aquila cu ramuri de măslin marcau unitățile de sine stătătoare, străpungând sfidătoare aerul.

În acea tensiune dinaintea bătăliei, niciun om nu putea rămâne locului. Unii se lăsau de pe un picior pe altul, alții își legănau mâinile și le roteau ca să-și mai dezmorțească brațele înțepenite și să-și mai încălzească sângele în acrul înviorător. Alții se aplecau sprijinindu-se pe călcâie și ascuțeau nerăbdători vreun capăt de suliță pentru a suta oară sau lustruiau vreun scut cu piatră ponce. Unii dintre ei se adunaseră în grupuri mici și sporovăiau încet, încercând să pătrundă cu privirea prin ceață, cu ochii ațintiți înspre direcția de unde se spunea că avea să se apropie dușmanul, în vreme ce alții se retrăseseră în ei înșiși, rămânând singuri, deși erau înconjurați de o grămadă de oameni. Fiecare soldat reacționează diferit la ideea morții iminente, iar în clipele dinaintea începerii luptei, adevărata natură a unui om – fie ea cea de singuratic, de inimă de leu sau de om cu credință în Dumnezeu – iese dintr-o dată la lumină.

În spatele lor era un divizion de catapulte aruncătoare de proiectile, douăzeci de monștri din aceștia, construiți din bușteni grei și cu armătură de fier, cărate anevoios până aici din garnizoanele romane de la Lutetia și Aurelia de care cu boi și puse iute pe picioare peste noapte. Fiecare armă era așezată pe o căruță enormă de lemn ce se sprijinea pe niște roți de fier și care nu avea să se îndoaie sau să se curbeze din pricina tensiunii încărcăturii pe care trebuia să o arunce în aer. Partea din față a fiecărei căruțe era poziționată la același nivel cu marginea tranșeului de apărare înalt de doisprezece picioare și ancorată la pământ cu țăruși și frânghii puternice, astfel încât să nu se răstoarne atunci când brațul-proiectil era lăsat în jos. Rândurile de artilerie erau aliniate față în față cu pozițiile inamicului, fiecare aparat la distanță de douăzeci de pași de cel de lângă el, astfel încât să existe loc pentru manevrare. Partea din spate a divizionului de artilerie nu se mai vedea și dispărea în ceața mișcătoare.

În timp ce mergea la trap de-a lungul liniei de catapulte, privirea lui Aetius fu atrasă deodată de un chip familiar. Așa cum stătea lângă una din mașinăriile de luptă, soldatul acela uriaș bătea la ochi față de camarazii săi pentru că nu purta armură. Avea pe el doar o haină care-i acoperea spatele și sandale în picioare, iar pe cap, un coif prea mic pentru el, cocoțat într-o parte în vârful creștetului ca o pălărie agățată de un ciot ieșit din perete. Cu toate acestea, așa cum stătea în poziție de drepți alături de divizionul său, își scotea pieptul înainte la fel de mândru ca și când ar fi purtat cea mai aleasă platoșă gravată în electrum. Spre deosebire de ceilalți manevranți de catapulte, ale căror fălci erau încleștate cumplit în semn de prevestire a efortului ce urma să fie depus, el arbora un rânjet știrb ce se întrevedea din barba sa deasă ca un tufiș. Aetius îi zâmbi și el și își opri calul în dreptul lui.

— Magnus, strigă el. Cum se poartă oamenii cu tine aici în legiuni?

Zâmbetul lui Magnus se lăți și mai mult, iar el își ridică pumnul său de gigant și se bătu pe piept.

— *Mi-les*!, spuse triumfător. *Mi-les!*

Camarazii săi din legiuni, stând în poziție de drepți, de-abia de se puteau abține, iar umerii lor tremurau deja din pricina râsului pe înfundate.

— Centurioane! îl chemă Aetius pe ofițerul răspunzător de artilerie. Cum servește omul ăsta în armată?

Un veteran încercat și vânjos, a cărui barbă de-abia îi ajungea lui Magnus în dreptul pieptului, făcu un pas înainte.

— E un recrut de primă clasă, generale, spuse acesta cu satisfacție. Trebuie să recunosc că la început am fost neîncrezător, pentru că mănâncă cât doi la un loc. Dar face treabă cât pentru patru, așa că eu zic că legiunile au ieșit în avantaj din afacerea asta.

Aetius încuviință din cap, își ridică mâna către Magnus în semn de salut, apoi dădu pinteni calului și își continuă trecerea în revistă a trupelor.

Când se apropia de fiecare unitate, oamenii stăteau tăcuți, aranjându-se în formație, înarmați, cu coifurile trase peste față, cu scuturile ridicate. Brațele lungi ale catapultelor de lemn atârnau în aer deasupra capetelor lor ca niște libelule uriașe. Steagurile fiecărei centurii și cohorte fluturau mandre în acrul nemișcat. Ici și colo câte un soldat își mai dădea jos coiful, cu grijă, ca să-și așeze mai bine căciula de lână pe care o purta pe dedesubt, ca să-i protejeze capul de marginile crestate și de îmbinările aspre ale armurii de bronz pentru cap specifică legiunilor. Soarele se zărea acum ca un disc de un alb spălăcit lucind prin ceață și deși aceasta încă nu se risipise, căldura zilei începuse deja să se simtă și să-i necăjească pe oamenii îmbrăcați din cap până-n picioare în armură și purtând echipament de luptă. Aerul era deja atât de umed încât câinii vagabonzi care se treziseră și ei după armată de-abia mai respirau.

Aetius, Florentius, regele Theodorie, prințul Thorismund și un grup de ofițeri majori își mânau caii la pas prin fața lungii linii de soldați, rotindu-i într-una și întorcându-și capetele pentru a scruta câmpia în depărtare. Ceața începuse să se ridice în timp ce ei priveau, iar boarea aceea ușoară se învolbura acum jos, pe deasupra ierbii. Erau rămășițele evaporate de soare din roua nopții trecute. Și acestea aveau să se topească sub arșița zilei, dar aerul cald și umed urma să-i facă pe oameni să se simtă ca și cum ar fi stat într-un cuptor de pâine.

Uitându-se la trupele ce așteptau în lumina și în ceața aceea, Aetius își ridică sabia, atrăgându-le astfel atenția către el.

— Romanilor și aliaților! strigă el, cu o voce care sună ca un clopot peste armata tăcută, sufocată de căldură. Suntem aici astăzi, cea mai

mare armată din Apus strânsă vreodată împreună, ca să ne apărăm popoarele, patriile, dar cel mai important, ca să ne apăram onoarea.

Se opri și își mână calul încet de-a lungul primelor linii ale legiunilor, uitându-se în ochii fiecărui soldat, cercetându-le cu atenție chipurile. Și cu aceeași atenție, oamenii își păstrară expresiile împietrite și îi evitară privirea. Datoria lor era să lupte, fuseseră angajați și plătiți să lupte și erau supuși Romei. Dar dacă aveau să lupte cu înverșunare, cu trup și suflet, punându-și toată ființa în joc sau dacă își vor împrumuta doar brațele și săbiile, acest lucru depindea doar de ceea ce generalul Romei avea să le inspire, și trebuiau să fie convinși să facă asta. Căci deși însuși Aetius era cel care le vorbea, un om cunoscut peste tot în imperiu pentru curajul și îndemânarea sa, în realitate el nu era altceva decât un avocat care pleda pentru o cauză, cauza împăratului, iar legiunile erau jurații neîncrezători, care-l ascultau și se pregăteau să judece dacă argumentația omului ăstuia era una demnă de luat în seamă sau nu. Aetius își continuă discursul.

— Hunii văd ce tradiție avem și spun că suntem slabi, strigă el. Văd ce cultură avem și spun că suntem decadenți. Văd libertatea și mila de care dăm dovadă față de dușmanii noștri și spun că suntem fricoși. Dar lumii se înșală! O mie de ani de victorii romane nu se nasc din slăbiciune. O mie de ani de progres roman și de triumf nu răsar din decadență. Niciun neam nu a fost superior Romei vreodată. Niciun neam nu a călcat vreodată în picioare onoarea vizigoților. Iar hunii nu vor învinge acum!

La fiecare frază care răsuna în aer, trupele izbucneau într-un cor discontinuu de urale și aclamații, dar acestea erau fără vlagă și deloc convingătoare, iar Aetius vedea prea bine că nici măcar nu erau instinctive, ci mai degrabă erau ațâțate de ofițerii lui, în încercarea lor de a

entuziasma cât mai mulți oameni să li se alăture. Până și centurionii stăteau tăcuți, și asta era cea mai periculoasă observație dintre toate. Pentru că în orice armată, dacă centurionii nu sunt entuziaști, atunci bătălia e ca și pierdută, înainte ca ea să înceapă măcar. Oamenii pur și simplu nu reacționau. Pe un ton tot mai tare, Aetius mai rosti o dată ultima propoziție.

— Am zis, hunii nu vor învinge acum!

Uralele fură puțin mai sonore acum, dar cu toate acestea erau departe de a fi mulțumitoare. Trupele erau rezervate. Nu se opuneau, ci ezitau doar. Aetius o luă la trap spre regele Theodorie și îi vorbi în șoaptă, cu o expresie mirată care trăda îngrijorare desenată pe chipul său.

— Theodorie, oamenii ăștia au băut ceva? Sau sunt obosiți? De ce nu au nicio reacție?

— Aetius, nu pot să-ți spun nimic cu privire la romani. Cât despre oamenii mei, ei sunt îngroziți din pricina cailor.

Aetius se uită din nou lung peste câmpie. Undeva în depărtare se zărea imaginea pe care trupele sale o cercetaseră cu băgare de seamă încă de când se crăpase de ziuă. Prin ceața aceea mișcătoare, un corp enorm de cavaleri huni înarmați se așeza în formație – sute de mii, depășind clar ca număr armata uriașă convocată înaintea sa. Armata hunilor întunecase pământul, iar când se apropiară încet-încet, începură să se contureze detalii: ale călăreților în galop nebun împânzind câmpia, cu coifurile strălucindu-le în bătaia soarelui aliat jos pe linia orizontului, ale carelor de lemn cu încărcătura lor acoperită de foi de cort murdare, dar mai mult decât orice, detaliile cailor, atât de mulți cai încât parcă fiecare ponei de pe lumea asta venise exact în locul acela. Amploarea armatei călare a hunilor era copleșitoare, chiar și pentru un veteran al legiunilor romane. Pentru trupele auxiliare mai puțin încercate, era terifiantă.

— Vezi? continuă Theodorie. Attila a dispus cele mai puternice armate ale sale – propria lui cavalerie – chiar în mijlocul liniilor. Acolo ar trebui să stea și puterea noastră, la centru. Cu toate acestea, tu ai pus acolo cele mai slabe trupe pe care le ai. Auxiliarele alanilor, ce naiba, conduse de regele acela netrebnic al lor, Sangiban! Dracu' știe din ce văgăuni au ieșit ăștia, dar să știi că nu sunt antrenați și par să fie aproape morți de foame. Ai spus că romanii vor fi primii care să verse sânge. Schimbă pozițiile, Flavius, acum cât mai avem timp.

Aetius scrută câmpia.

— Nu, răspunse el după un răstimp. Hunii își pun mereu cele mai puternice trupe în centru. Se vor aștepta ca noi să facem la fel. Îi lăsăm pe alani acolo unde sunt, ei îi urăsc pe huni ca niciun alt popor. Îl vom lăsa pe Attila să intre în mijlocul nostru, chiar înăuntrul taberei și înspre catapulte.

— Vrei să conduci cele mai slabe trupe ale noastre împotriva celor mai puternici soldați ai lor? Cavaleria hună le va călca în picioare ca pe niște păpuși de paie și vom pierde mijlocul.

— Centrul este întărit de tranșeu și de tabără, răspunse Aetius. Acolo este ultimul front.

— Și când vor ajunge la linia aceea? Hunii nu vor zăbovi prea mult în lupta cu alanii.

— Vor zăbovi destul ca noi să avem timp să facem ce este de făcut. Tu, Theodorie, îți vei conduce înainte vizigoții pe flancul drept, împotriva ostrogoților lui Attila. Ca de la uriași la uriași. Vei păstra douăzeci de mii de oameni de rezervă, ascunși undeva în spatele taberei. Să nu le spui când anume vei avea nevoie de ei. Eu am să marșez cu soldații romani de carieră prin stânga. Iscoadele zic că și-a aranjat trupele auxiliare germanice pe partea aceea. Vor fi sub comanda regelui gepid Ardarie. Are oameni puternici, dar indisciplinați.

Theodorie se gândi o clipă.

— Deci tu *vrei* ca hunii să ne străpungă fix prin mijloc?

— Alanii nu trebuie decât să reziste în tranșeele din fața catapultelor și a taberei. Până și alanii pot rezista – sau pot muri – în fața unui tranșeu. Flancurile noastre sunt mai puternice ca ale lor. Eu și cu tine ne vom împinge trupele înainte prin stânga și prin dreapta și vom încolți dușmanul, apoi îl vom bloca înspre margini.

— Ăsta-i planul tău? Ești de două ori depășit ca număr și tu vrei să *flanchezi* hunii?

— Acesta este planul meu.

Theodorie scutură din cap.

— Nu ești în toate mințile. Nu mă miră de ce sunt trupele așa de îngrozite. M-ai asigurat că romanii vor fi primii care să verse sânge, dar uite-i acum, stau pe flancuri. Oamenii mei vor ca tu să faci atacul principal, să duci greul pedepsei.

— Astăzi se va vărsa mult sânge, din partea amândurora, răspunse Aetius.

Theodorie îi aruncă o privire rece ca gheața, neîncrezător.

— Și caii? întrebă el.

Aetius privi în depărtare.

— Îl cunosc bine pe Attila. E moarte curată să ataci caii odihniți ai hunilor în mod direct, cavaleria sa e invincibilă. Asaltul său frontal ne va nimici nouă mijlocul, iar alanii nu trebuie decât să le opună repede rezistență, să îi obosească, să formeze un zid înaintea tranșeelor. Cu propriile lor cadavre, dacă e nevoie. Până ce putem noi să înaintăm cu flancurile și apoi să năvălim din ambele părți…

— Asta vrei să le spui alanilor? Că trebuie să ia direct în piept asaltul greu al cavaleriei? Că trebuie să moară, dar că vor muri cu zâmbetul pe buze pentru că există o șansă ca noi să fim în stare să câștigăm în luptele noastre și apoi să-i flancăm caii lui Attila când aceștia vor fi distrași de măcel?

Aetius se întoarse din nou către trupele sale. Planul îi părea până și lui absurd, dar era singurul care avea o mai mică șansă de a reuși, fie ea cât de mică. Bineînțeles că nu putea să le spună despre diferențele uriașe pe care trebuiau să le înfrunte, despre faptul că ei toți – alani, romani și vizigoți deopotrivă – puteau oricând să moară, chiar dacă aveau să învingă, dar cu siguranță dacă vor fi învinși. Și totuși, nu putea nega ceea ce era evident. Acolo, în spatele lui, o masă colosală de cavalerie hună se apropia, flancată de trupe pedestre auxiliare, întinzându-se de-a lungul câmpiei pe un front de aproape două mile. Oamenii lui de-abia puteau să-și ridice privirea către el, din pricina fricii care le umplea inimile atunci când vedeau armata aceea grozavă cum se năpustea asupra lor. Trebuiau să facă față atacului violent și trebuiau să se opună fricii. Își aminti de lectura discursului lui Xenophon către armata sa depășită numeric într-o situație asemănătoare, însă cu o mie de ani în urmă și ridicându-se în scări începu să meargă semeț prin fața liniilor de soldați aranjate în formație.

— Caii! Sunteți descurajați pentru că dușmanul are cavalerie și noi n-avem?

Se auzi un murmur răzleț printre oameni în timp ce se legănau stingheriți de pe un picior pe altul și schimbau priviri crucișe.

Aetius intui expresia lor neîncrezătoare.

— Cavaleria! Asta-i tot? Cavaleria nu reprezintă altceva decât niște oameni călare! Eu aș pune oricând o sută de alani pedeștri față în față cu o mie de huni călare pe poneii lor cu burțile acelea ca de porci. Și credeți-mă că știu ce vorbesc, eu însumi am condus cavalerii hune!

Oamenii se cufundară din nou în tăcere, ascultându-l încordați. Dar expresiile de pe chipurile lor parcă se mai îmblânziseră și deveniseră puțin mai încrezătoare. Aetius le

smulgea frica din sân, schimbându-le părerile prin simplul fapt că el era atât de încrezător.

— Poate să moară un om în luptă lovit de un cal? urlă el.

Oamenii stăteau fără să spună nimic.

— Răspundeți legiunilor! Spuneți, poate un om…

— Nu! urlară trupele drept răspuns. Nu!

Aetius așteptă să se mai domolească zgomotul.

— Sigur că nu! zbieră el. Un om moare în luptă de sabie sau de suliță, nu din pricina unei copite. Și săbiile voastre vor avea de-a face cu burțile barbarilor mai mult decât orice armă de pe lumea asta. Hunii se așază în formație pe câmpie chiar acum când îi privim, îmbărbătându-se să ne atace, dar știind și temându-se că vor da piept cu ceva tare ca granitul – cu granitul roman! Cu muntele tare de granit roman și cu aliații săi glorioși!

Oamenii începură să bată cu scuturile de genunchi, răspunzând cu acea reacție pe care Aetius sperase că o va crea. El continuă, ridicându-și tonul glasului, iar vocea sa răsună de entuziasm.

— Se îmbărbătează să ne atace și totuși se tem că or să cadă de pe caii lor nenorociți la fel cum se tem de faptul că oțelul rece al săbiilor noastre se va răsuci în măruntaiele lor. Eu însumi sunt un călăreț cu antrenament, sunt un cavaler cu antrenament de-al *hunilor* și știu un lucru cert: Caii nu se compară cu legiunile și cu aliații noștri, doar că hunii pot fugi mai repede din calea noastră în spinarea cailor lor.

Soldații izbucniră în niște urale asurzitoare, bătându-se unii pe alții pe umeri și lovind zgomotos cu sulițele de genunchi. Uitându-se într-o parte, Aetius îl văzu pe căruntul veteran Florentius cum îl privea atent și își aduse aminte de discuția pe care o avusese mai devreme cu sfetnicul său. *Romanii nu luptă pentru imperiul lor,* îi spusese acesta. *Acest lucru e mult prea vag. Romanii luptă pentru camarazii lor și pentru*

comandantul lor… pentru comandantul lor!”. Acum se ridicase în scări pe cal și glasul lui răsuna peste liniile de soldați așezați în formație.

— Romanilor! strigă el. Luptați pentru Roma, pentru onoarea și idealurile pe care patria noastră le reprezintă și le-a reprezentat întotdeauna timp de toți acești o mie de ani. Vizigoților! Luptați pentru gloria neamului vostru măreț, a forței ce stă în armele voastre, a curajului din inimile voastre. Alanilor! Luptați pentru a vă răzbuna, luptați până la moarte, împotriva dușmanului care v-a jefuit pământurile, v-a luat femeile și a căutat să șteargă până și amintirea mândrului vostru nume. Și în lupta asta, care va fi consemnată de istorie ca fiind cea mai mare bătălie dusă vreodată, să nu urmăriți decât o singură țintă: ținta să vă fie victoria, chiar dacă ochii voștri vor fi acoperiți de pâcla morții, chiar dacă lancea vă va cădea din mână. Pentru orice veți lupta, soldați, fie că luptați pentru onoare, pentru glorie, pentru răzbunare, oricare dintre ele ar fi, *războinicilor!* luptați pentru mine! Așa cum și eu – și luând o suliță de la un centurion din linia de frunte, o azvârli în aer, departe peste câmpie, unde se înfipse în pământ și rămase așa sfidătoare, legănându-se, ca un stindard roman, ca o provocare clară pentru dușmanul ce se apropia – așa cum și eu voi lupta cu fiecare fibră a trupului meu, pentru *voi!*

Oamenii izbucniră în urale și se avântară înainte, iar sângele le împurpura obrajii, pofta arzândă de a lupta punând stăpânire pe ei și îi aţâţându-i. Aetius își ridică sabia sus deasupra capului, salutându-le curajul, scăldându-se în unda aceasta de entuziasm și adorare ce izvora din inimile oamenilor săi. Dar nu dură mai mult de o clipă. Inamicul se apropia cu repeziciune.

Lăsându-și sabia jos, îi făcu semn regelui Theodorie și ofițerilor lui, care așteptau pe poziții în liniile lor, strigând ordine. Sunetul răzleț al

trompetelor trâmbița peste semnalizările fanfarei. Oamenii înaintară aclamând și mai puternic.

Însă acesta nu era un marș obișnuit. Mai degrabă, era un marș de luptă roman, cu un mers mândru și cu o cadență calculate anume pentru a vârî spaima în sufletul dușmanului chiar înainte de momentul ciocnirii liniilor inamice. Tobele acoperite cu piele de bou băteau ritmul acela care-ți pătrundea până-n viscere, zvâcnirea adâncă, repetitivă, din trei bătăi, care marcase pasul de marș piric[6]. Creată de spartani cu secole în urmă, adoptată de romani, care înțeleseseră ce efect înspăimântător avea asupra dușmanilor, această mișcare era precum un dans, hipnotică, în ritmul ei implacabil, mortal. Trei pași înainte, stop, și o bătaie a tobei. Legionarii romani fuseseră învățați acest marș încă din prima zi în serviciul militar, așadar aveau antrenament. Trei pași înainte, stop, și o bătaie a tobei. Legănăm scutul la unison cu soldații de lângă noi, numărăm cadența pașilor.

Pe chipurile legionarilor se desena o expresie de maximă concentrare și toți priveau înainte, fără să se mai teamă de dușman, fără să se mai gândească măcar la el, pentru că atenția le era canalizată spre păstrarea ritmului. Pe frunțile lor se iviseră broboane de transpirație, căci fiecare se străduia să meargă perfect la pas cu camarazii lui. Bătaia hipnotică a tobei le umpluse fiecare colț al minții, căci acesta îi era rostul de fapt, îndepărtând orice gând legat de durere sau de moarte, fortificându-le tăria de caracter cu fier roman. Trei pași, stop. Bătaie, bătaie, bătaie, liniște.

Legiunile Imperiului de Apus înaintau cu precizie peste câmpie, iar scuturile lor lucind în razele soarelui se legănau la unison exact.

Trupele aliaților marșau într-un ritm neregulat de-a dreapta romanilor, iar armura lor era de fapt o adunătură amestecată de piese provenind de la fiecare trib în parte. Mulți dintre ei aveau părul vâlvoi, unii aveau barbă, alții erau rași și pictați pe

față. Cei care nu mai văzuseră pasul piric până atunci se uitară mai întâi speriați la mișcările sincronizate ale camarazilor romani. Apoi, la început stângaci, șovăitori, dar cu o încredere crescândă, și ei începură să bată același ritm hipnotic. Trei pași, pufnet. Fiecare ins se străduia din răsputeri să țină pasul cu bătaia surdă a tobelor romane, cu privirea aruncată într-o parte, ațintită asupra scutului purtat de cel de lângă el. Pentru un moment fugar, glorios, fiecare soldat nu simți decât măreția, precizia și forța legiunilor romane. Pentru o clipă, fiecare, vizigot, alan sau alt neam, era roman. Pentru un singur moment binecuvântat, temerile oamenilor fuseseră stinse, iar mințile lor abătute de la apropierea sigură a hunilor, care la rândul lor marșau nestingheriți de zidul uriaș de oameni ce se apropia de mijlocul câmpiei. Sentimentul puterii, invincibilității, dat de apartenența la această armată enormă, era de-a dreptul sufocant. Trei pași, stop. Bătaie, bătaie, bătaie, liniște.

Aetius, observând totul îndeaproape de pe flancul stâng, își ridică sabia de cavalerie și o roti înspre solii care așteptau atenți, iar aceștia preluară semnalul și i-l trimiseră pe dată lui Theodorie, care își conducea vizigoții pe flancul opus. La un strigăt brusc al unui tribun, care fu îngânat și răspândit în rândul întregii armate pe durata a două cicluri de pas piric, romanii izbucniră la unison într-un cântec răgușit, imnul străvechi al lui Marte și Mithras, o rugăciune înspăimântătoare, veche de o mie de ani, de când legiunile se convertiseră de la vechii zei păgâni. Era ca un huruit ce mai degrabă se simțea ca o vibrație în stomac decât să se audă ca un cântec și era la fel de calculat ca bătaia tobelor și a pașilor mecanici, având ca scop demoralizarea și îngrozirea dușmanului. Monstrul uriaș de metal și aducător de moarte se legăna, o forță venită din altă lume și aproape inumană, înainta încet și implacabil spre liniile de călăreți

huni, ale căror fețe se puteau distinge acum prin ceața învolburată, nu foarte departe.

Prima ploaie de săgeți, mii de proiectile șuierând în aer, lovi hotărâtă liniile din față, dar de la distanța aceea de-abia de se simți. De la două sute cincizeci de pași săgețile hunilor nu puteau să provoace decât pagube ușoare, majoritatea dintre ele nimerind inofensiv în scuturi sau zbârnâind pe lângă coifuri. Cu toate acestea, câteva străpunseră carnea moale și câțiva fură răpuși, căzând la pământ gemând, lăsați fără aer. Totuși, ritmul hipnotic al tobelor își dusese la îndeplinire sarcina: nimeni nu tremura de frică în mijlocul corpului principal al armatei. Liniile din spate trecură pur și simplu peste cei căzuți și înaintară ca să umple golurile lăsate de ei. Acele trupe auxiliare, care încă de la început priviseră cu dispreț alăturarea lor la pasul de marș, acei războinici novice, care nu erau obișnuiți cu disciplina, sau veteranii care se credeau prea experimentați ca să aibă nevoie de cadența aceea numărată în gând, se opriră uluiți în fața ploii de săgeți. *De la două sute cincizeci de pași! Și trase călare!* Doar diavolii puteau să lovească de la o asemenea distanță, iar din galop, nici nu mai încape vorbă. Dacă aceasta era o demonstrație a felului în care țintea hunii și a forței lor de la acea distanță foarte îndepărtată, atunci ce prăpăd ar putea face aceștia de îndată ce spațiul dintre cele două armate se va fi micșorat? Auxiliarele începură să tremure în rânduri.

Și totuși, romanii din stânga lor rămăseseră neclintiți, iar Theodorie îi îndemna la luptă pe vizigoți, cu strigătul lui tăios. Bătaie, bătaie, stop. Efectul era unul plin de forță, dar hunii nu se dădeau înapoi. Mai traseră o salvă de săgeți, acum cu o rază de acțiune și mai mortală. Și mai mulți oameni se împleticiră pe picioare și căzură, de data aceasta din trupele mai puternice din flancurile romanilor. Pentru soldați începuse să devină tot mai greu să se concentreze asupra pasului și

golurile ce se iveau în rânduri nu puteau fi la fel de repede umplute ca înainte.

Aetius simți cum un obiect îi zgârie antebrațul drept, trăgând după sine mâneca, ușor insistent. Își duse cealaltă mână într-acolo, cu gândul în altă parte, și privi în jos uimit atunci când simți umezeala fierbinte a sângelui. Brațul său fusese julit adânc de o săgeată și acum sângera abundent. Sângerarea, știa prea bine, era semn bun, chiar mai bun decât o străpungere din care nu curgea sânge. Asta dacă putea opri sângerarea. Se uită împrejur. Nimeni nu băgase de seamă că fusese rănit, nici măcar Florentius, căci fiecare se uita fix înainte sau înspre scutul celui de lângă el. Lucilla singură, lupoaica lui, care mergea la pas curajoasă pe lângă calul său, îl privi întrebătoare, cu urechile ciulite și cu ochii ei galbeni licărind puternic. Nu era vreme de alergat călare până în spate, la medicul militar. Fără a se da jos de pe cal sau a încetini, sfâșie o bucată de pânză din marginea mantalei sale stacojii și o înfășură repede în jurul rănii folosindu-se de cealaltă mână și de dinți. Nu îl durea și lucrul acesta îl surprinse ușor și îi aduse chiar o undă de plăcere perversă. Era pentru prima dată în mulți ani de luptă când fusese rănit. Cu toate acestea, o biată zgârietură de săgeată nu era ceva cu care să se laude în fața copiilor lui.

Călărețiii huni din fața lor galopau și se roteau ca un vârtej, așezându-se și dezbinându-se în și din formație, astfel încât să poată trage cu săgețile și apoi să se dea iute din cale, lăsând loc unui alt rând de călărești care se avântau să tragă imediat după ei. Asediul lor cu săgeți era unul ferm, fără pauză sau răgaz și acum devenise tot mai apăsător și mai mortal, căci cele două linii inamice se apropiau una de cealaltă. În ploaia aceea neîntreruptă de proiectile, liniile din față, chiar și ale romanilor, începură să șovăie, ca și cum trupele marșau printr-o mlaștină ce le trăgea picioarele în jos și care-i oprea din drum. Rotindu-se călare într-o

parte și împungându-și calul cu călcâiele, Aetius începu să înainteze iute de-a lungul frontului de luptă. Își ridică sabia sus în aer, deschise gura pentru a urla comanda de atac, dar înainte ca el să își rostească cuvintele, acestea fură înecate în vuietul asurzitor al strigătului de luptă al alanilor, un urlet de mânie izvorât din generațiile întregi de înfrângeri pe care poporul lor le suferiseră în fața hunilor. Într-o clipă, întreaga armată adoptă urletul acesta cumplit ca fiind al ei.

Romanii, alanii și vizigoții se avântară într-o cursă furioasă, lăsând la o parte ritmul lor sincronizat. Săgețile inamice curgeau peste ei ca o ploaie întețită cu grindină, șuierând ca o ceată de vipere. Cu capetele aplecate în spatele scuturilor, își croiră drum printre ele, menținându-se încă în formație strânsă, în timp ce călăreții huni dădură năvală și apoi traseră de hățuri, retrăgându-se și făcându-și poneii să sară în lături, părând că se topesc ca niște fantome undeva unde romanii ce porniseră la asalt nu-i puteau ajunge. Dar nu era nicio retragere. Alanii se avântau înainte, cavaleria hună se împrăștia și luneca înapoi, și de-a lungul flancurilor de călărești apăru un zid înalt de infanteriști purtând armură, liniile fruntașe ale aliaților ostrogoți și germanici ai lui Attila.

Într-un trosnet teribil de oțel contra oțel, masivele linii din față ale romanilor se ciocniră cu mulțimea germanicilor turbați. Formația strânsă și ordonată de dinainte explodă, împrăștiindu-se într-o masă haotică de oameni furioși și de cai zvârcolindu-se. De la primul moment al coliziunii, din vârful triunghiului de luptă al hunilor împotriva alunilor, impactul se propagă în stânga și-n dreapta, de-a lungul liniilor, ca o imensă undă de șoc, ca un talaz de apă țâșnind dintr-un baraj rupt, izbindu-se dintr-o dată, cu o forță de neoprit, de un zid neclintit de piatră. O jumătate de milion de oameni din ambele părți fură înghițiți de gura aceea de ceață rotindu-se în aer și de norii de praf.

Îndemnați de fluierele ascuțite și de strigătele comandanților, alte mii de oameni se avântară în lupta aceea imensă și sângeroasă.

Uitând de rana sa, Aetius alerga printre linii, zbierând răgușit prin haosul asurzitor, îndemnându-și oamenii înainte, intrând în ghilotina vârtejului plin de praf al morții și lovind și sfâșiind în toate părțile cu sabia sa, încercând să-și facă loc printre grupurile de atacatori. După ceea ce i se păruse a fi o eternitate de strădanii pentru a-și croi drum prin bătălia aprigă, el se opri pentru o clipă, scrutând cu privirea prin ceața și haosul dinaintea-i, încercând să se orienteze în spațiu. Soldații îl asaltau din toate părțile, iar zgomotul luptei era asurzitor și de-abia putea să vadă la distanță de zece pași în fiecare parte, din pricina norului de ceață și de praf ce se abătuse asupra câmpiei. Își dădu pe dată scama că locul lui nu era acolo, că nu putea fi văzut și auzit de oamenii lui, că risca să piardă bătălia dacă încerca să o câștige luptând cu propriile lui brațe. În jură și își întoarse calul, începând din nou să se strecoare prin mulțimea de legionari porniți la atac, înapoi, dincolo de norul acela orbitor, înapoi, către liniile din spate, pentru a lua legătura cu solii și cu generalii, pentru a sta în fața lui Attila.

Aetius se grăbea așa de tare să treacă la următoarea etapă a planului său că drumul spre fortificațiile romane i se părea nesfârșit, deși distanța era aceeași pe care infanteria sa o parcursese mai înainte, când pornise la atac. Luptându-se pentru a-și croi drum printre oamenii săi, Aetius azvârli din nou o înjurătură, furios că vizibilitatea era atât de slabă încât nici nu putea să deslușească tabăra trupelor sale sau a rezerviștilor.

Deodată, înainte ca el să-și dea scama că ajunsese, deasupra capului său se ridicară prin ceață, amenințătoare, brațele catapultelor pe care el le așezase acolo minuțios în noaptea trecută. Și tot dintr-o dată, valurile de ceață ale dimineții

începură în sfârșit să se risipească. Își opri calul smucind de hățuri, se întoarse și privi înapoi, peste câmpul de-a lungul căruia tocmai ce alergase atâta. Era întocmai cum plănuise: ca pe niște fantome la asfințit, putea deslușI prin ceața gălbuie de praf linia de romani îmbrăcați în mantale stacojii de pe flancul stâng și chipurile ca de strigoi ale germanicilor infanteriști, stând chiar înaintea ochilor săi. În dreapta, goții luptau împotriva goților, iar strigătele lor de luptă din străbuni se ridicau deasupra larmei bătăliei. Dar la mijloc, la mijloc, era incredibil, auxiliarele alane încă mai rezistau. În ciuda tuturor așteptărilor, luptând cu furia unui popor care fusese umilit de inamic timp de decenii, alanii stăteau încă în picioare, în formație ordonată și nu se lăsau dărâmați de greutatea cavaleriei hune. Ei se retrăgeau doar, încet, înspre el, înspre porțile taberei, suferind pierderi cumplite, dar câștigând timp pentru el, așa cum sperase de fapt. Strategia funcționa. Se întoarse către catapulte. Venise timpul să treacă la etapa următoare.

— Centurioane, strigă el de pe cal, până dincolo de tranșeul de protecție care-l separa de detașamentul de artilerie. Vânjosul comandant al catapultelor alergă înaintea-i din cealaltă parte.

— Jos scândurile!

Ofițerul strigă ordinul în spate și doi bărbați apucară în grabă două scânduri late, pe care le așezară peste șanț. Aetius își mână calul lui ager pentru a trece peste scândurile ce se legănau și a ajunge de cealaltă parte, acolo unde cei care manevrau catapultele așteptau pregătiți.

— Trageți la liber! strigă Aetius.

Chipul centurionului fu străfulgerat de un zâmbet care-i lăsă să se vadă dinții îngălbeniți și el se întoarse pentru a sta în fața echipajelor sale de artilerie. Cu un zbierăt care depășea zgomotul luptei ca intensitate, strigă ordinele încet, metodic,

acele ordine care aveau să dezlănțuie ploaia mortală îndreptată către dușmanul ce se apropia.

— Catapulte, fiți gata! urlă ofițerul în timp ce alerga de-a lungul liniei de artilerie, cu sabia-n mână, cu privirea cercetând în toate direcțiile pentru a observa cum avansează armata. Opt oameni la o unitate, doi așezați în fiecare colț, care să întindă brațul și să așeze fiecare proiectil la locul lui, în poziție de tragere.

Sunetul bătăliei, ce se apropia tot mai mult, imprima un fel de urgență crucială acestei sarcini, iar Aetius își mula privirea când la artileria din fața sa când la lupta teribilă din spatele său, în timp ce calul lui se cabra agitat.

— Lăsați-le în jos! urlă centurionul, și Aetius îi aruncă o privire cumplită căci ordinele sale erau prea încete, deși în fapt, oamenii nu puteau să se miște mai repede sau mai frenetic decât o făceau. Patru soldați la fiecare catapultă, goi până la brâu, fără coifuri chiar, se căzneau să dea la manivela zimțată ce cobora încet brațul. Pentru această operațiune era nevoie de o sforțare care-ți tăia respirația și până și oamenii aceștia, recrutați anume pentru așa ceva, se încordau și gâfâiau din pricina efortului, cu mușchii umflați și cu broboane de sudoare curgându-le în ochi. Aetius îi privea atât de intens, încât observă o venă vineție cum pulsează în tâmpla celui mai apropiat bărbat care manevra manivela, prin părul neuniform al capului său tuns scurt. Privind mai departe de-a lungul rândului de mașini de luptă, zări coiful acela subdimensionat, cocoțat încă în capul lui Magnus. Sub el, fața uriașului era schimonosită din pricina efortului și era pentru prima oară când Aetius îl vedea cum se sforțează pentru o sarcină, dar ce-i drept, cu forța sa demnă de Hercule, Magnus manevra singur manivela catapultei sale, ca semn al mândriei de care dădea dovadă în slujba militară.

Brațele catapultelor fură înțepenite în poziție la capătul arcului lor și cei care învârtiseră manivelele se dădură în lături, suflând din greu. Aetius privea agitat bătălia. Situația ajunsese într-un punct critic. Deși centrul nu se prăbușise în fața cavaleriei hunilor, alanii se retrăgeau totuși și nu mai puteau păstra formația foarte mult, căci pierderile pe care le suferiseră îi lăsaseră uluiți. Avântul inamicului trebuia oprit acum, căci altfel Aetius avea să fie nevoit să dea semnalul pentru retragerea generală a tuturor trupelor, pentru a proteja tabăra.

— Încărcați… răcni tribunul într-o comandă lungă, detașată, care îl exaspera pe Aetius dându-i senzația că era prea lejeră, deși soldații care manevrau unitățile munceau fără să dea greș la catapulte și cu o repeziciune care nu-și avea seamăn în altă armată de pe fața pământului. La fiecare armă, un legionar înainta anevoie dinspre carele cu provizii din spate, purtând pe umeri un butoi greu cu benzină și pucioasă. Îl așezau cu grijă la locul lui, în praștia din piele atașată fiecărui braț coborât al catapultelor.

După un răstimp, care păru să dureze o veșnicie, centurionul alergă din nou cu fața roșie și cu respirația tăiată de-a lungul liniei de catapulte, strigând în sfârșit ordinul pe care Aetius așteptase atât de mult să îi audă.

— *Foc!*

La fiecare catapultă, cel care manevra manivela apucă de o torță aprinsă ce fusese înfiptă în pământ prin apropiere și atinse cu ea butoiul cu benzină, dând foc lemnului îmbibat în inflamabil. Aproape în aceeași clipă, celălalt om de la manivelă ridică un ciocan de lemn deasupra capului și izbi cu el mecanismul de declanșare, făcând să sară opritorul de la roata manivelei. Cu un plesnet, ciocanul lovi la fix și brațul țâșni în sus, cu o viteza mai mare decât ai fi putut-o urmări cu ochiul liber. Se auzi un șuierat și un vuiet care îi înspăimântă calul lui

Aetius și îl făcu să se dea înapoi, iar douăzeci de proiectile fură azvârlite în aer, aruncând în urma lor văpăi mistuitoare și aterizând într-o ploaie uleioasă de foc, chiar în mijlocul liniilor inamice. Nici nu căzuseră bine bombele de foc mortale, că Aetius își și mână calul înapoi pe scândură, până în vârful unei movilițe aflată chiar înaintea lui, între detașamentul de artilerie și locul unde se ciocniseră armatele. Acolo zărise o mână de ofițeri superiori adunați pentru a cântări situația. În spatele său, auzea strigătul turbat al tribunului începând iarăși ciclul acela laborios.

— Catapulte, fiți gata!

Când ajunse în vârful movilei, chiar deasupra grosului bătăliei, Aetius satisfăcut să vadă că se pornise o adiere ușoară de vânt care sufla norul înecăcios de praf înapoi către liniile hunilor. *Să-l facă pe Attila să simtă cum e să nu vezi în iureșul bătăliei*, își spuse cu îndârjire și își opri calul pentru a urmări catapultele ce-și azvârleau încărcătura aducătoare de moarte. Proiectilele de foc zbârnâiau prin aerul de deasupra sa ca niște comete, căzând chiar în mijlocul dușmanilor, imediat în spatele frontului de luptă. La fiecare impact al mingiilor de foc, gemetele celor torturați se auzeau dinspre cai și dinspre oameni, iar flăcările benzinei din butoaie explodau și îi acopereau cu un lichid lipicios, inflamabil, care le ardea pielea și care nu putea fi stins. Proiectilele căscau goluri în liniile adverse și dușmanii erau răpuși cu o viteză uluitoare. De îndată ce artileria romană își găsise ținta, aceasta ataca nu numai frontul inamic, ci și rândurile mai din coadă, din spatele lui. Era imposibil să dea greș.

Și totuși, era de asemenea imposibil ca inamicul să fie oprit din înaintare. Pentru fiecare călăreț care cădea la pământ, altul se ridica în loc și pornea la asalt și cei din rândurile fruntașe erau chiar presați de zelul celor ce veneau din spate. Izbucniră focuri în iarbă, îngrozind animalele și orbindu-i pe

călăreți cu funinginea lor, ce le zbura drept peste față. Ici și colo, câte un copac era cuprins de flăcări pe câmpie, sporind efectul priveliștii rupte ca din iad. Valuri negre de fum se ridicau de peste lot și apoi se amestecau într-o perdea groasă, un zid mișcător, zvârcolindu-se, refuzând să se ridice sau să se împrăștie în aer, îngemănându-se cu ceața umedă și rece adusă de dogoarea soarelui și formând o perdea soioasă, urât mirositoare ce flutura peste câmpie.

Asaltul necruțător al hunilor asupra alanilor nu contenea însă, iar trupele auxiliare ale dușmanului de pe flancuri nu păreau nici ele să slăbească. Cu fiecare pas înainte pe care romanii și vizigoții îl făceau către carnagiul acela înnegrit de fum, erau și ei întâmpinați de același foc și de aceeași întunecime care-i chinuia pe alamani și pe ostrogoți. Nu se mai mișca nimeni în nicio direcție, deși lupta se dezlănțuia invizibilă în spatele perdelei negre de fum și urletele a milioane de oameni se ridicau din norul acela rotindu-se ca un vârtej. Aetius coborî movila la trap, înapoi către front și strigă către un ofițer roman al cărui cal ieșise gâfâind și împleticindu-se pe picioare din norul de pe flancul stâng. Întorcându-și calul, ofițerul înaintă cu greu până la Aetius, de-abia răsuflând, cu fața brăzdată de nădușeală amestecată cu funingine și cu ochii roșii, lăcrimând.

— Du-că-se-n fundul iadului artileria! scuipă ofițerul răgușit, și văzând că cel care stătea înaintea-i era Aetius, îl salută în grabă.

— Artileria v-a salvat viețile, tribunule, spuse Aetius ca o mustrare. Cohorta la ce face?

Tribunul se uită la el ca prostit.

— Cohorta? Nu pot să-mi *găsesc* cohorta! Îi *aud* sau aud cohorta *cuiva*, peste tot în jurul meu, dar acolo nu vezi nici pământul peste care să-ți deșerți vezica, darămite să vezi o cohortă! Generale!

— Dușmanul a fost cuprins de flăcări, tribunule. Îi văd cum ard de vii de aici. Privește!

Tribunul își aruncă ochii în josul dealului, străduindu-se să pătrundă cu privirea dincolo de valul de fum până în spatele liniilor inamice.

— Or fi ei în flăcări, generale, dar continuă să lupte! Oamenii mei au ajuns să-și omoare camarazii, atât de mult i-a orbit fumul, dar dușmanul continuă să lupte. Oricine altcineva de pe lumea asta ar fi fugit mâncând pământul până acum, ei nu.

— Așa este, recunoscu Aetius. Dar nu avem în față un adversar oarecare. Tribunule, catapultele au ușurat misiunea infanteriei, dar nici ele nu sunt apărate. Dacă hunii continuă să ne apese dinspre centru, vor sări peste tranșee și vor pune stăpânire pe artilerie și pe tabără. Trebuie să adunăm trupele de pe flancuri și să întărim mijlocul.

Tribunul se uită lung la el, fără a rosti niciun cuvânt.

— Tribunule! tună Aetius. Alanii noștri sunt pe cale să se prăbușească. Întăriți mijlocul!

— Întăriți… Cu *ce,* generale? Habar nu am unde îmi sunt trupele!

— Atunci du-că-se dracului, mă duc eu să le găsesc! urlă Aetius.

Își pocni cu sălbăticiune calul cu patul sabiei peste pulpe, o luă la galop în josul dealului și apoi se afundă orbește în norul negru, iar tribunul o luă la goană după el, cu fața roșie, uluit de ceea ce se întâmpla.

IV

Attila își rotea calul mânios, cu ochii scânteindu-i de furie, privind bătălia ce se dădea acolo jos. Ceața dimineții care-l enervase atâta când romanii porniseră la primul asalt se risipise toată. Și totuși, acum vizibilitatea era și mai

proastă, căci un val gros de fum venit de la proiectilele de foc ale romanilor îmbrăca precum o pătură groasă tot centrul câmpului de luptă. Turbat de mânie, își aruncă deoparte coiful de bronz de pe cap, azvârlindu-l la pământ, și apoi făcu la fel cu căciula de piele pe care-o purta dedesubtul lui. Părul său lung, care începuse să încărunțească, curse peste armura de bronz pe care o îmbrăcase la insistențele ofițerilor săi. Se uită în sus la cerul senin, care acum se făcu de un galben spălăcit, din pricina fumului. De-abia venise după-amiaza și soarele deja se apropiase de linia orizontului, ca un ciocan pe-o nicovală. Peste tot împrejurul lui călăreții zbierau și galopau care încotro, în vreme ce proiectilele de foc curgeau peste ei, iar icnetele ascuțite ale cailor ce cădeau răpuși, chinuiți de durerea pricinuită de picăturile arzânde, aproape că îi înnebuneau în tot haosul acela. Faptul că trupele sale piereau era destul de greu de suportat, dar cum să îndure spasmele violente în care se zbătea un cal bine antrenat, prins în ghearele morții?

Dedesubt, pe câmpie, erau bălți de flăcări care conturau coordonatele și posibilitățile viitoare în clarobscurul desenat de fumul ce se înălța ca un talaz de apă, iar în același timp ținutul era transformat într-o pustietate înșelătoare. Dacă se întâmpla să calci sau să cazi într-o asemenea baltă, era lucru sigur că picioarele aveau să-ți rămână acolo, ca niște cioturi arse și negre de fum. Un cal sări peste ele îngrozit, iar coada și părul lung al călărețului fluturară în flăcări în urma lor. Cu toate acestea călărețul nu lua în seamă durerea, ci își golea tolba de săgeți, cu iuțeală și aproape orbește, în norul întunecat unde știa că luptă dușmanul. Oameni și animale, cu sutele, zăceau zvârcolindu-se și dându-și duhul în noroiul cuprins de flăcări. Avântul hunilor fusese stăvilit. Planurile sale pentru o derută iscată din timp și decisivă fuseseră spulberate.

Dintr-o dată, așa cum privea câmpia cenușie de dedesubt într-un scurt moment de limpezire a aerului, Attila zări o portiță. Catapultele romanilor! Dacă s-ar grăbi cu nimicirea alanilor acolo în centru, călăreții lui ar fi putut să spargă tranșeele de apărare și să dea năvală peste artilerie, tăind o linie între cele două flancuri romane.

— Îngrămădiți-vă în centru! zbieră el, iar vocea sa aspră pătrunse în adâncimea norului gros de fum ca dangătul unui gong. Adunați cavaleria și goții și îngrămădiți-vă în centru! Doborâți blestemățiile alea de mașini de luptă!

La comanda lui, ofițerii de cavalerie din apropiere porniră în sprint. Galopară spre flancul stâng, acolo unde încleștarea dintre ostrogoți și aliații vizigoți ai Romei începuse furioasă. Intrând ca un talaz în mijlocul luptei aceleia disperate, scoaseră de acolo un batalion mare de soldați pedeștri, cinci mii de oameni, și îi împrăștiară iute către centru pentru a sta în fruntea cavaleriei hune, gâtuită de fumul acela letal. Un corp imens de trupe pedestre ce erau mai aproape de pământ și mai ușor de manevrat decât caii în fața mormanelor crescânde de cadavre, erau în stare să dea lovitura finală care să străpungă alanii așezați în linie de bătaie. O dată cu aceasta, nimic nu avea să-i mai separe pe hunii năvălitori de artileria mortală.

Attila continua să urle ordine, alergând către trupele ce înaintau greoi apoi retrăgându-se, mânându-i înainte, lovind din spate caii și oamenii cu patul sabiei sale.

În spatele liniilor coaliției, totul îi era limpede lui Aetius, ca și cum Attila îi desenase toată manevra de luptă pe o bucată de pergament și i-o trimisese printr-un sol. Aetius înaintă spre un loc unde fumul se risipise și-i văzu pe pedestrașii ostrogoți cum se adună în spatele liniei centrale de bătaie, pregătindu-se pentru un atac masiv asupra

vlăguitelor trupe auxiliare alane. Alanilor le trebuiau întăriri cu orice preț, dar însăși armele care salvaseră centrul până acum, fumul gros și salvele furioase de mingi de foc azvârlite de catapulte, îl împiedicau să găsească întăriri care să sprijine mijlocul. Își pierduse solii în încăierarea aceea haotică, astfel că el însuși trebui să gonească spre norul de fum pentru a-și avertiza comandanții. Alergând prin întunecime, aproape că se ciocni cu Theodorie, care se retrăgea în galop, negru ca un drac, cu sabia șiroind de sânge. Barba sa era atât de înțesată de praf și de funingine încât părea că este făcută din argilă arsă și nasul îi curgea abundent. Imediat în urma sa era Thorismund cu o mână de alți comandanți tușind din greu ca să-ți curețe gâtlejul, cu ochii albiți, afundați pe chipurile lor mânjite de fum.

Când înaintară la galop spre cerul liber, un cavaler gol uriaș care-i urmărise până atunci țâșni din perdeaua de fum, cu gura deschisă, avid după aer, iar ochii săi roșii, bulbucați, îl fixară pe Theodorie. Aetius se întoarse exact în momentul în care gotul își ridică sabia sa lungă, gata să lovească în plin.

— Theodorie! urlă el.

Regele vizigot sări ca ars și își roti calul instinctiv, în același timp plecându-și capul și lipindu-i de gâtul animalului. Sabia grea a gotului tăie inofensivă aerul la câțiva centimetri deasupra capului regelui și acesta dete un urlet plin de ură.

— Acum am pus mâna pe ticălosul ăsta! zbieră Theodorie, iar calul său se dădu înapoi speriat. De la înălțimea sa, regele apăsă sabia în barbar cu toată greutatea corpului său, cu toată forța pe care-o avea brațul său puternic. Împlântată chiar în gâtul călărețului, undeva în marginea platoșei, sabia tăie ca în brânză prin claviculă și apoi în țesutul moale de dedesubt, străpungându-i corpul și armura în diagonală, până spre pulpa opusă, oprindu-se doar atunci când ajunse în adâncitura

pelviană. Theodorie smuci de sabie afară, iar jumătatea de sus a trupului gotului, care încă mai purta o expresie împietrită pe chip, căzu liberă la pământ. Picioarele, strânse în jurul calului în armura rigidă de cavalerie rămaseră la locul lor, iar animalul înspăimântat o luă la fugă.

— Să fiu al naibii! zbieră Theodorie uimit. Blestematul ăsta n-avea oase!

Totuși, nu era vreme de zăbovit asupra manifestării de putere a regelui.

— Theodorie! strigă Aetius. Alanii nu mai rezistă mult! Se prăbușesc acolo în mijloc!

— Dă-mi ceva să beau! răspunse Theodorie urlând la rându-i. Și gotul ăla, chiar tre' să fac totul de unul singur pe-aici?

Fără să spună nimic, Aetius îi întinse bidonul lui de piele. Theodorie îl luă și dădu pe gât hulpav vinul amestecat cu apă cu înghițituri mari, fără să respire, apoi i-l înapoie aproape gol. Își șterse buzele cu dosul palmei, dar încă îi rămaseră câteva picături în barbă, atârnând ca niște picături de sânge.

— Deci zici că alanii s-au retras acu? dori el să afle. Ăsta era planul: acum mergem cu flancurile înspre centru și îi prindem pe huni în țarc ca pe niște oi!

— Planul e încă valabil, dar trupele noastre de pe flancuri nu au avansat destul, răspunse repezit Aetius. Și nu mai putem aștepta nicio clipă în plus. Attila a năvălit cu valuri de oameni în centru ca să spargă tranșeele artileriei. Cheamă-ți trupele de rezerviști neîntârziat!

Theodorie încuviință din cap, iar unul din ofițerii care călărea alături de el își duse un corn zimțat la gură. O dată cu tânguitul prelung al chemării la arme vizigote, se porni și un vuiet, care pentru moment opri liniile obosite de legionari ce luptau dedesubtul lor, și aceștia se uitară înapoi pentru a vedea reacția pricinuită de proclamarea zgomotoasă a trâmbiței. Aetius își întoarse calul și

porni la galop spre liniile de artilerie, unde trecu din nou cu grijă peste scândura de lemn și de data aceasta ordonă ca ea să fie ridicată în spatele său.

Din spatele marginii îndepărtate a taberei fortificate, douăzeci de mii de soldați pedeștri vizigoți ieșeau năvălind din fumul risipit, unde așteptaseră până acum nerăbdători. Erau dispuși dezordonat, dar curajul lor compensa lipsa organizării și a preciziei. Aranjându-se în formație chiar înaintea șanțului adânc care proteja tabăra de artilerie, se aliniară în rânduri de câte opt adunându-și puterile pentru asaltul de cavalerie al hunilor pe care-l vedeau cum se formează în fața lor prin fumul ce se dispersa ușor. La ordinul lui Theodorie, douăzeci de mii de scuturi fură ridicate, sulițele fură coborâte iute în poziție orizontală de luptă, iar picioarele fură ferm înțepenite pe poziții, aproape cu aceeași eficiență a manevrei ca însăși trupele romane. Imediat ce se așezară astfel, ei înșiși simțiră o ușoară vibrație, un zgomot asurzitor, grav, care se întețea, devenind tot mai amenințător. Din valul de fum se ridica sunetul copitelor de cai, apoi se iveau piepturile late ale animalelor, și în final, fețele întunecate, cumplite, a mulțimii covârșitoare de călăreți huni. Porniseră la asalt cu o linie de front de cinci sute de călăreți, direct înspre liniile decimate ale alanilor, înspre vizigoți și apoi în spatele lor, către ținta finală, tabăra mortală de artilerie.

Vizigoții din prima linie de apărare se suciră sub scuturile lor, aplecați înainte, cu genunchii îndoiți, strângându-și toate forțele. Fumul era încă mult prea gros, iar când cavaleria hună deveni vizibilă nu mai era timp de azvârlit sulițe, săgeți nici atât, pentru a mai stăvili hoarda ce năvălea la atac. Trebuiau să primească lovitura întregii forțe a călăreților ce goneau spre ei în scările cailor. Nicio armată pedestră, fie ea barbară sau romană, nu fusese în stare să facă față unui asemenea asalt

până acum. Și niciun atac de cavalerie nu fusese atât de masiv precum acesta.

În spatele liniilor înaintașe vizigote, soldații din rândul al doilea își țineau răsuflarea și se aplecau și ei înainte, apăsându-i în spate cu fața scutului pe cei aflați în fața lor. În rândul al treilea, oamenii făceau același lucru, și mai departe, tot așa, până la cel mai din urmă rând. Niciunul nu putea să tremure și să se dea înapoi, nimeni nu se putea feri de caii hunilor porniți la atac. Era un zid uman, care trebuia să rămână în picioare, care trebuia să țină piept fiecărui animal din cei o mie care tropăiau înspre el. *Trebuia* să reziste, să nu cadă. O altă posibilitate era de neconceput.

Cavaleria hună izbi masa liniilor vizigote cu un zgomot asurzitor. Caii se dădură înapoi și începură să necheze la impactul acela, iar animalele din fruntea asaltului fură străpunse de vârfurile sulițelor pe care apărătorii vizigoți le înfipseseră în pământ, țintind către burțile lor. Prinși în ghearele morții cum erau, cu bucăți rupte de sulițe ieșindu-le din piepturile puternice, sute cai se prăbușiră la pământ, spumegând și sângerând, peste trupele care tocmai îi înțepaseră cu sulițele, iar călăreții lor săreau furioși din spatele lor, cu săbiile de cavalerie vâjâind în aer, asupra vizigoților de sub ei. În spatele lor, cal după cal se prăbușea neîncetat peste animalul dinaintea sa, gemând de groază și de turbare, iar călărețiii lor săreau și ei jos, tăind și lovind cu săbiile.

Prima linie de apărători se prăbuși sub greutatea aceea teribilă a cailor la asalt, apoi cea de-a doua linie și cea de-a treia. Carnagiul era terifiant cu cât vizigoții cădeau ca secerați de caii și călărețiii huni. Cu toate acestea, chiar și aflați sub apăsarea cailor huni, apărătorii reușiră să-i deposedeze de cea mai mare armă pe care o aveau: de avântul lor. Căci primul rând de cai fusese nimicit de sulițele vârâte în pământ de vizigoți, al doilea fusese împiedicat să avanseze de trupurile moarte ale celor dinainte

și nu se mișcă decât câțiva metri înainte în blocul solid al grupării înainte ca ei înșuși să fie opriți. Caii se prăbușeau la pământ în agonia morții, strivindu-și atât călărețiii cât și atacatorii. Rezerviștii vizigoți dădură năvală peste animalele ce se zvârcoleau răpuse, târându-i pe călărețiii huni jos de pe șa și încleștându-se cu ei la o luptă corp la corp. În continuare, rând după rând, călărețiii atacau linia și săreau peste carnagiul dinaintea lor, avansând iarăși încă vreo câțiva pași înainte de a fi și ei nimiciți. Câmpul de luptă se transformase într-un haos total, toate liniile formației fiind distruse.

Vizigoții tremurară în fața atacului înspăimântător, însă nu aveau unde să fugă de furia hunilor, decât în șanțul adânc ce stătea în fața lor. Așa că rămaseră pe poziții, respingând cavaleria ce-i presa val după val. Peste larma bătăliei se auzeau strigătele furioase ale lui Theodorie, care-și îndemna oamenii la un efort și mai mare, urlând la ei să rămână în picioare, să reziste, sau să moară. Mânați de o furie crescândă, hunii continuau să se izbească de zidul de cadavre ce se formase de-a lungul frontului, dar încăpățânata grupare vizigotă încă rezista.

Dincolo de tranșeu, cei ce manevrau catapultele trăgeau frenetic, azvârlindu-și proiectilele de foc în liniile hunilor și goților dinaintea lor. Pentru că erau aproape morți de oboseală, comandantul de artilerie micșorase frecvența loviturilor și a mingiilor de foc azvârlite în dușman. Atât de concentrați erau artileriștii asupra muncii lor încât de-abia de-și ridicaseră privirile pentru a urmări atacul hunilor și apărarea brutală a rezerviștilor vizigoți, ce se desfășurau la câțiva metri distanță de mașinile lor de luptă. În urletele și strigătele și prăpădul acela infernal care se desfășurau chiar sub ochii lor, echipajele de foc continuau să abată o ploaie aducătoare de moarte asupra inamicului de pe câmpie.

Deodată, un detașament de atacatori huni călare apăru ca de nicăieri, gonind pe cai pe partea romană a șanțului de apărare și în josul potecii de care centurionul se folosea pentru a-și striga ordinele către soldații de la artilerie. Acești călăreți văzuseră cu ce primire mortală îi întâmpinaseră pe camarazii lor vizigoții, așa că o luaseră la galop până spre flancul drept al unității de cavalerie și apoi, până la marginea îndepărtată a șanțului, acolo unde nimiciseră detașamentul care apăra tranșeul. Acum se dezlănțuiseră turbați, neopriți, în partea romană a liniilor de artilerie, distrugând echipajele de artilerie, care renunțaseră la armură ca să se poată mișca mai repede și nu aveau nici măcar un pumnal ca să se apere. Aplecându-se pe caii lor, hunii hăcuiau cu săbiile, decapitând și ucigând din prima câțiva soldați din artilerie. Oamenii de la catapulte se opriră o clipă uluiți apoi o luară la goană către căruțele cu provizii ca să pună mâna pe scuturi și pe arme, cu care să se poată apăra.

Aetius alerga de-a lungul liniei, zbierând furios la soldați să pună mâna pe săbii și să lupte. Chiar în iureșul bătăliei își struni calul: acolo, chiar în fața lui, exact în postul unde fusese trimis, era Magnus, cu fața sa bărboasă schimonosită de groază și de durere, cu mușchii superiori ai uriașului său braț drept sângerând abundent din pricina unei tăieturi adânci făcută de sabia unui călăreț hun. *Dumnezeule mare*, se gândi Aetius, *cum de l-am trimis acolo? Bietul de el, e prea încet ca să se poată apăra*, *nici nu poate să poarte o armură ca lumea.* Chiar în clipa aceea, încolțit de groază și de haos, simți o remușcare profundă pentru soarta acestui om din fața lui, un sentiment ce depășea chiar și ceea ce simțise vreodată față de miile de oameni care căzuseră în luptă sub comanda sa, în ultimii treizeci de ani.

Magnus îl privea fără să rostească un cuvânt, fără să-și poată ține scutul sau o armă, căci sângele

de care ținea viața lui țâșnea afară din rana adâncă de pe braț. Pentru Aetius, timpul părea că încetinea și rămânea înghețat, iar zgomotul asurzitor părea că se topește undeva în depărtare. Fu pur și simplu paralizat la vederea lui Magnus rănit, orbit de furie și de durere, incapabil de vreo reacție, când un alt cal scund de-al hunilor se năpusti direct asupra sa, cu rânjetul gălbejit al călărețului ivindu-se din umbra întunecată a coifului său de cavalerie. Când călărețul se apropie, Magnus își întoarse capul plictisit și ochii săi pe jumătate încețoșați și-i pironi asupra tăișului lucind al sabiei. Dintr-o dată, chipul său fu străfulgerat de gândul conștient și cuprins de groază.

— Ae-ae-aetius! urlă el, scuturând din brațul care nu-i era rănit.

Rotindu-și calul, Aetius se întoarse și zări hunul năpustindu-se asupra lui. Nu mai avea timp să-și scoată sabia din teacă, nici să sară jos de pe cal, fugind din calea călărețului. Mână iute pe o parte și se prăvăli de pe cal la pământ, exact când sabia hunului fu coborâtă asupra sa, dar lovi în gol, cu toată puterea asaltului hunului. Lovitura aceea cumplită străpunse însă oasele și gâtul calului său, omorându-l pe loc. Înainte ca Aetius să se dea la o parte, corpul masiv al animalului căzu peste el, imobilizându-i picioarele.

După ce alergă împleticindu-se pe picioare până la căpătâiul prietenului său, Magnus se lăsă pe vine și apucă copita din spate a calului, trăgându-l la o parte cu cealaltă mână. Povara aceea grea se urni într-un sfârșit, dar foarte puțin.

Apucându-i iarăși piciorul, dar de data aceasta mai bine, Magnus se aplecă din nou și începu să tragă de el. Din pricina efortului, sângele i se urcase în obraji, dar încet-încet dădu la o parte leșul de pe picioarele lui Aetius.

La cincizeci de pași depărtare, atacatorul hun, înjurând de mama focului căci își ratase lovitura, trase de hățuri, alunecă și se uită îndărăt. Văzându-

l pe general căzut la pământ, acoperit de sângele vărsat de calul său, rânji, dădu călcâie calului și porni la galop pentru lovitura finală.

Magnus își ridică privirea către călărețul ce se năpustea asupra lor și într-o clipă, cele mai primare, cele mai disperate instincte ale minții sale se declanșară. O dorință nebună – de supraviețuire? De răzbunare? Îl copleși. Lăsând să cadă jos copita pe care-o ținea cu o mână, Magnus se aruncă înainte și cu toată puterea ce-i mai rămăsese se azvârli asupra călărețului ce se apropia. Gonind cu pași șovăitori, ca de bețiv, dar cu forța unui taur întărâtat, se izbi direct în coastele calului hun.

Calul necheză ascuțit de durere și se prăbuși la pământ, brăzdând țărâna cu fălcile sale, dând în continuare din copite. Totul se petrecu atât de iute, încât călărețul încă se mai ținea de spinarea calului în virtutea instinctului său inconștient. Inerția îl azvârli pe călăreț în catapulta lui Magnus, gata coborâtă, pregătită, așteptându-și încărcătura, care să declanșeze apoi mecanismul și să tragă. La momentul impactului călărețul nu se mai putuse ține de coama calului și zbură peste marginea de fier a roții, izbindu-și căpățâna de platforma mașinii de luptă, deasupra căreia ardea o baltă în flăcări, rămășițele ultimei lovituri.

Trupul hunului apăsa chiar pe trăgaci și declanșă lovitura. Cu un scrâșnet asurzitor și o pală fierbinte de vânt, brațul catapultei se smuci și azvârli încărcătura în aer, iar praștia de care era agățat capul hunului i-l smulse acestuia de pe umeri, la fel de ușor cum ai scoate un fir de ceapă din pământ. Acesta zbură rânjind prin aer, înapoi către liniile inamice, un proiectil în flăcări, cu ochii larg deschiși, cea mai eficientă lovitură a lui Magnus din acea zi. După ce Aetius se eliberă de sub povara grea a calului sări lângă Magnus și-l găsi la întins la pământ, ametit, cu coiful strâmb, cu fața albă, pentru că pierduse sânge.

Aetius rupse imediat o fâșie din mantaua sa zdrențuită și o legă în jurul bicepsului lui Magnus, punând un ac stricat de la manivelă în nod și rotindu-l în așa fel încât să strângă bandajul și să oprească curgerea sângelui în braț.

— O să-ți fie bine pentru moment, prietene, spuse el, luându-i mâna uriașă într-a sa.

Apoi ridicându-și privirea zări un cal hun al cărui călăreț tocmai ce fusese ucis. Alergă pe lângă animalul acela turbat, apoi i se aruncă în spinare în stilul hun pe care-l deprinsese cu mulți ani în urmă și de-abia oprindu-se ca să se așeze mai bine în șa, o luă la galop ca să regrupeze apărarea catapultelor.

V

În spatele liniilor hune, Turgrid se apropie călare de Attila. Privindu-l pe bătrân, Attila dădu din cap uimit.

Optzeci de ani are, se gândi Attila. *Încă se mai poate lua la întrecere cu orice călăreț de la vest de Rin, iar sabia îi e-nmuiată în sângele romanilor. Pentru că există oameni ca el Roma nu va fi niciodată în stare să ne înfrângă.*

Dar Turgrid nu se lăsa impresionat de asemenea laude.

— Auxiliarele Romei resping cavaleria! raportă el răgușit, cu ochii roși, lăcrimând, căci privise atacul hunilor prin fum. Artileria încă rezistă în fața noastră!

Attila își încruntă sprâncenele de mânie.

— În artilerie e puterea lor. *Trebuie* să le-o distrugem!

Se uită în jur cu neliniște în ochi. Soluții, avea destule, dar toate presupuneau un preț mare în ceea ce privea oamenii și mai era încă teritoriu de cucerit înainte ca el să ajungă la Roma. Într-o încleștare a forțelor, știa prea bine, armata cu un

număr mai mare de oameni câștiga de obicei, iar dacă mureau mai bine de o jumătate de milion de oameni de ambele părți, asta ar însemna distrugerea coaliției romane, dar nimicirea doar a unei jumătăți din armată. Cu un asemenea preț… Își aduse aminte de victoria inutilă a lui Pirus asupra romanilor, de câteva secole în urmă. Faptul că învinsese atunci i-a adus generalului aceluia pieirea. Putea el să câștige bătălia suferind totodată asemenea pierderi și să mai aibă apoi puterea de a continua până la scopul său final? Era un calcul iscusit ce trebuia făcut, care l-ar fi frământat și pe cel mai încercat comandant, iar gândurile îi fugeau cu repeziciune cântărind alternativele pe care le avea la dispoziție.

Se uită înapoia sa și văzu un detașament de băieți cu pelerinele lor cu capete de vulpe stând grupați în apropiere, cu ochii căscați mari sus pe caii lor de război, rotindu-și săbiile și aclamând trupele ca și cum ar fi privii curse de cai de-a lungul stepei. La semnul lui Attila, conducătorul băieților se despărți de grup și o luă la galop spre el, iar chipul său arăta cât de nerăbdător era. Regele se opri o clipă, cântărind tinerețea fiului său, brațele și picioarele sale subțiratice, capul lui ras, noduros, arcul și săgețile acelea în miniatură care-i atârnau în spinare. Apoi, părând că a luat o decizie, se aplecă deasupra calului său și se sfătui un răstimp cu voinicul, care dădu din cap aprobator. Când Attila reveni la poziția sa dreaptă în șa, băiatul strigă ceva către camarazii săi, care izbucniră în urale pătimași și apoi porniră iute la galop, fluturându-și săbiile deasupra capului, ca niște războinici.

Turgrid își mână calul înapoi spre Attila și îl privi cu asprime.

— Băieții ăștia trebuie să se întoarcă lângă carele cu provizii, departe de pericol, spuse el. Ce le-ai spus?

Chipul lui Attila fu brăzdat de un zâmbet ușor.

— Tocmai mi-am trimis pe câmpul de luptă arma secretă.

Turgrid îl privi lung preț de o clipă, apoi pufni, uitându-se după băieții care tocmai dispăreau în norul de fum și praf.

— Armă secretă? Nu știam că deții așa ceva.

— Am fost și eu tânăr odată, răspunse Attila depărtându-se încet. Nu e nimeni mai însetat de victorie decât un băiat tânăr.

La fortificațiile de lângă catapulte, bătălia continua între trupele călare ale hunilor și rezerviștii vizigoți. Toate limitele ce separaseră cele două armate se nărui- seră acum. Toată așezarea în formație se transformase într-un atac haotic, într-o îngrămădire de forțe. O victorie obținută de huni aici, pe acest front, ar fi pus un vârf inamic între principala armată a romanilor și aliații vizigoți de pe cele două flancuri și practic ar fi sufocat de asemenea catapultele. Poziția era deosebit de importantă și ambele tabere începură să aglomereze acolo trupe suplimentare. Mii de călăreți odihniți dădură năvală în iureșul bătăliei din rândurile hunilor, iar Aetius alerga frenetic cu comandanții săi supremi pe flancuri, strigând la detașamentele lor să mobilizeze forțe rapid în lupta secundară ce avea loc în spatele lor, pe liniile artileriei. Luptele de pe flancuri mai slăbiră, ca rezultat al oboselii acumulate de ambele părți și al ordinelor de retragere venind de la comandanți. Dar încleștarea din tabăra de artilerie devenea tot mai violentă și mai haotică, iar mormanele de morți și de răniți din fața șanțului de lângă catapulte luaseră proporții îngrijorătoare, rivalizând cu parapetele de cadavre ce se formaseră pe însuși câmpul de luptă.

Prin tot haosul acela, răzbătură ca din senin zeci de băieți, târându-se pe coate și pe genunchi, strângând în pumni topoare și săbii abandonate. Furișându-se ca să nu fie văzuți, aici ascunzându-

se după un leș de cal, dincolo în spatele unor cadavre contorsionate de vizigoți, desfigurate în mod grotesc, alergau în și afară din haosul și larma aceea, fără să se facă simțiți, cu prudență.

Ca niște maimuțe sprintene se aruncară în toiul luptei, roind printre picioarele războinicilor, scăpându-le printre degete, ferindu-se de pumni și de tăiș de sabie, până ce într-un sfârșit ajunseră în spatele liniilor vizigote, chiar pe marginea șanțului de apărare ce era umplut acum cu sânge. Chiar și în momentul în care soldații vizigoți îi văzură, ei nu atraseră atenția și trecură drept oameni din tabăra hunilor, dornici de jaf, dar inofensivi. Niște neisprăviți de băieți nu erau nimic față de mulțimea nesfârșită de călăreți huni ce-i împingeau tot mai mult pe vizigoți înspre zidurile taberei.

Când băieții se strecurară în spatele vizigoților, săriră în tranșeul de apărare de sub catapulte, dând la o parte pământul moale de pe margini și aterizând între degetele rășchirate ale cadavrelor și ale celor care-și dădeau duhul acolo pe fundul șanțului. Săriră în picioare, își înăbușiră oroarea și începură să înainteze cu greu prin carnagiu de-a lungul tranșeului, distanțându-se unul de altul, fiecare în spatele unei catapulte din cele opt aflate în centru. Cu o nespusă ușurare, săriră apoi dincolo de drumul abject pe care-l străbătuseră și se târâră până la zidul din depărtare, sprijinindu-se în toporiști ca să înainteze pas cu pas pe înclinarea aceea abruptă. Imediat ce ajunseră sub marginea de sus a zidului, fiecare băiat se opri și își înfipse vârful sabiei în perete. Stând pe tăișul ce se legăna în aer, se bălăngăneau precum tăietorii de copaci pe scândurile lor de trecere atunci când se pregătesc să taie deasupra rădăcinii.

Când comandantul roman strigă „Fiți gata” ceata de băieți își scoaseră pumnalele și începură să taie iute frânghiile groase care ancorau partea din față a fiecărei mașini de lupte de pământ cu niște greutăți mari. Când auziră ordinul „Trageți”

își băgară pumnalele în teacă, deși frânghiile erau rupte de-abia pe jumătate, și-și scoaseră toporiștile. Comandantul băieților, aruncând o privire pe furiș dincolo de marginea de sus a tranșeului, ca să urmărească ce pregătiri se fac, le mima din buze băieților ascunși comenzile centurionului. Chiar în momentul în care purtătorii de torțe atinseră cu flăcările lor proiectilele și înainte ca centurionul să-și deschidă gura, comandantul puilor de lup zbieră, cu vocea sa ascuțită, stridentă:

— Loviți!

Un rând de toporiști izbiră la unison frânghiile pe jumătate rupte și partea din față a fiecărui car de catapultă, deja gemând sub mecanismul cu pârghii aplicat de brațul proiector întins la maxim, sări în aer. Cu un zgomot înspăimântător, cele opt mașini de luptă se prăbușiră pe spate, ca niște insecte monstruoase, strivindu-i pe cei de la manivele și pe oamenii cu torțe din spatele lor. Într-o clipă linia de artilerie fu cuprinsă de flăcări. Centurionul ce stătea în mijlocul prăpădului se uita lung, uluit de distrugerea mijlocului taberei sale, articulând încet cuvântul *foc!*...

De pe o colină din apropiere, în spatele liniilor hune, Attila privea ruinele artileriei satisfăcut.

— Maimuțici viclene ce sunteți! zise el meditativ, dând din cap admirativ. Mai bune decât propria mea cavalerie. Turgrid!

Bătrânul general veni la galop lângă el, iar ochii îi scânteiau în spatele vizetei de la coiful armurii sale.

— Da, Mare Rege.

— Rezerviștii vizigoți sunt îngrămădiți la porțile ce dau spre tabăra romană, încă apărându-și tranșeele artileriei, deși bietul lor Dumnezeu știe de ce-ar mai face asta, catapultele sunt rase de pe fața pământului. Aetius direcționează trupe romane de pe flancul lui stâng și le trimite ca întăriri. E îngrijorat, dacă mișcă într-acolo oameni care sunt deja în toiul luptei, atunci înseamnă că a rămas

fără rezerve. Vezi cum stau acolo ca un nod, strânși împreună, înaintea porților taberei, împotrivindu-se cavaleriei noastre?

Turgrid încuviința din cap, cunoscându-i gândurile comandantului său poate chiar mai bine decât pe ale lui însuși.

— Da, *Ker.* Frânghiile?

— Când sunt îngrămădiți într-un grup cât mai strâns. Frânghiile.

La un semnal al generalului, un sol hun sună un cântec de jale dintr-un corn de păstorie cu margini de aramă. Strigătul acela tremurător își duse mesajul mai departe, așa cum plutește fumul de tămâie arsă, mult peste haosul și carnagiul de pe câmpul de luptă de dedesubtul lor. Animalele erau pictate cu motive fantasmagorice, cu bestii mitice, cu vârtejuri și alte ciudățenii tribale, după un obicei străvechi pe care Turgrid îl reînviase pentru a distrage inamicul și a-i sădi frica în suflet la simpla vedere a neobișnuitelor desene. Fiecare călăreț nu era echipat doar cu un arc și cu o suliță, ci avea un pumnal la brâu, un scut în brațul stâng, iar în mâna dreaptă un lasoul lung din frânghie. Și fiecare neam barbar căzut sub stăpânirea hunilor simțise pe propria-i piele lovitura acestor lasouri mortale.

Armata de călăreți proaspeți înaintă la trap până la Attila, care îi aprecie cu un ochi critic.

— Bine c-am mai păstrat și noi rezerviști, îi spuse lui Turgrid.

Bătrânul îl aprobă din cap.

— O jumătate de *turneu,* răspunse el, cinci mii de oameni. Cealaltă jumătate este în urma lor, își așteaptă și ei rândul, și dacă va fi nevoie, vom mai aduce alții din altă parte.

Attila se mai uită o dată peste câmpul de luptă, apoi arătă cu vârful sabiei sale de cavalerie spre flanc, acolo unde o legiune întreagă de întăriri romane venite din bătălia împotriva gepizilor era

redistribuită către vizigoții sufocați în tranșeul de la artilerie.

— Călăreți cu frânghii! urlă Attila către oamenii entuziaști ce stăteau pe poziții înaintea lui, pe caii ce fornăiau și băteau din copite nerăbdători. Victoria e chiar înaintea voastră, e în mâinile voastre! Îmbărbătați-vă inimile, treceți-vă mușchii prin oțel ca să dați năvală în mijlocul luptei, în timp ce dușmanul încă se retrage din fața atacului nostru! Călcați-le în picioare liniile de luptă! Atacați-i pe alani! Nimiciți-i pe vizigoți! Căutați să învingeți Roma cât mai iute prin a pătrunde adânc în punctele ei vitale. Atunci când le veți seca izvorul puterilor, le va fugi și craca de sub picioare, când le veți rupe oasele, trupurile lor se vor prăbuși! Arătați-le cât de iscusiți sunteți, hunilor! Arătați-vă puterile! Răzbunați-vă camarazii răniți prin luptă până la moarte, iar pe cei teferi lăsați-i să se distreze măcelărindu-și adversarul!

Oamenii izbucniră în urale, iar caii fremătară.

— Ascultați-mă! zbieră Attila. Cel ce-mi va aduce capul lui Theodorie, regele vizigoților, va primi un cufăr plin cu aur pentru fiecare membru al familiei sale!

Călăreții își luau avânt, apoi se retrăgeau, de-abia stăpânindu-și pofta de sânge, nerăbdători să înceapă asaltul spre masa aceea strânsă de legionari romani pe care o vedeau alăturându-se vizigoților în depărtare, chiar înaintea lor.

— … Iar cel ce-mi va aduce capul lui Aetius, comandantul romanilor…

Călăreții tăcură dintr-o dată, așteptând spusele sale.

— … va fi servit ca cină lupului meu, chiar astă seară!

Lupul, mergând neobosit pe lângă calul lui Attila, se uită pieziș la oamenii aceia cu ochii săi gălbui.

— M-ați auzit? urlă Attila. Pe Aetius mi-l veți aduce viu. Dați-i bătaie acum!

La un alt sunet ascuțit al cornului și în uralele oamenilor, cavaleria cu lasouri sprintă înainte, luând-o la goană peste pământul plin de gropi și de cadavre, drept în față, spre liniile romane.

Jos, în iureșul bătăliei ce se dădea în fața tranșeului dinaintea flăcărilor furioase ce aduseseră sfârșitul artileriei, soldații huni ce încă luptau cu trupele vizigote își ciuliră urechile la auzul cornului. Fără să stea pe gânduri, începură să se retragă încet, în ordine, călare în cazul celor ai căror cai erau încă în viață, pe jos pentru cei foarte mulți care-și pierduseră animalele în bătălia cumplită dată în tranșeu. Vizigoții stăteau lipsiți de vlagă și priveau retragerea dușmanului simțind o anume ușurare și totodată uimire față de ceea ce se petrecea.

Înaintea lor, pământul era acoperit de cai și de oameni, de grămezi de cadavre, unele înțepenite pe vecie, altele gemând și zvârcolindu-se în agonia morții. Erau stivuiți la întâmplare unul peste altul peste zidul obstacol strivit unde căzuseră sub atacurile repetate ale hunilor și umpleau șanțul nămolos, unde fuseseră aruncați în avântul atacurilor violente ale hunilor. Peste tot în fața lor era suferința și moartea, iar cei ce supraviețuiseră erau acoperiți de atâta sânge închegat încât până și oamenii care erau prieteni de-o viață nu se mai puteau recunoaște unul pe celălalt. Tremurând de oboseală, se dădeau înapoi din fața ororii la care tocmai erau martori.

Întăririle romane din legiuni, dispuse în detașamente egale, începură să umple golurile lăsate în rândurile vizigoților, grăbindu-se într-acolo cu respirația tăiată din pricina sprintului pe care-l făcuseră de la prima lor tabără de pe flancul stâng până aici. O dată ce sosiră trupele romane, vizigoții zdrobiți de puterea dușmanului își îngăduiră un strop de optimism, și ici-colo dintre

rândurile lor neuniforme se auziră chiote și urale. Speranțele lor crescuseră deja atunci când auziseră sunetul tânguitor al coarnelor hune ce semnalizau retragerea inamicului. Și totuși, în mișcările hunilor se citea o anume ordine și determinare, care-l făcură pe Aetius să îi observe cu o notă de suspiciune. Până acum strategia lui Attila fusese aceea de a pune neîncetat presiune pe ei cu armatele sale copleșitoare ca număr, în fiecare punct de pe frontul aliaților, dar mai ales spre centru. De ce le-ar acorda el acum romanilor timp ca să se regrupeze și să-și recapete puterile?

În fața porților ce dădeau spre tabără, în spatele artileriei distruse, Florentius apăru la galop pe calul său, cu chipul negru de fum și cu piciorul lui de lemn fărâmat de o sabie inamică, dar altfel nevătămat. Trase de hățuri și apoi își roti calul încolo și-ncoace, căutând să cuprindă mai bine cu privirea întreaga acțiune ce se desfășura în fața sa, dincolo de ceața groasă.

Din apropiere se auzi strigătul unui sol.

— Generale Aetius, strigă el răgușit. Se retrag! I-am învins, cavaleria hună se retrage!

Aetius înaintă la trap câțiva pași ca să vadă mai bine, iar Florentius se întoarse și o luă la galop până ajunse lângă el. Bătrânul centurion scrută iarăși ceața și dădu din cap.

— Se retrag, generale, vă spun eu că este așa, dar nu îmi place deloc cum arată retragerea asta. Noi nu i-am înfrânt pe huni, nici măcar n-am fost aproape de victorie. De ce s-ar retrage atunci?

— Ai dreptate, sunt de acord cu tine, răspunse Aetius. Cunosc acel semnal al cornului. Spune-le comandanților să-și țină armatele în formație.

Prințul Thorismund alergă până la cei doi bărbați pe calul său de război, a cărui față era acoperită de o spumă sângerie.

— Generale Aetius, exclamă el, cu răsuflarea tăiată. Dușmanul se retrage! I-am împins înapoi, departe de tranșeele de la catapulte, se dau înapoi!

Comandați acum atacul, cât sunt plini de sânge și zăpăciți, asta s-ar putea să fie cheia!

Fără să-l bage în seamă pe prinț, Florentius mai aruncă o privire spre liniile inamice.

— Generale, hunii nu s-au retras decât pe o distanță mică. Vedeți acolo? Celălalt detașament?

Soldați proaspeți de rezervă!

Aetius încuviință din cap.

— O jumătate de *tumen*, aș estima eu din ochi…

Thorismund pufni enervat când auzi cuvântul acela hun, străin de el.

— Soldați de rezervă? Nu au destui ca să dea lovitura decisivă, acum că legiunile voastre au întărit rândurile vizigoților. Generale, haideți să dăm semnalul pentru atac cât se retrage dușmanul!

Florentius își mână calul mai aproape de cel al lui Aetius.

— Generale, spuse el aproape șoptit, de este aceasta bătălia care va pune capăt civilizației noaste, nu știu să zic. Dar este cea mai nenorocită și mai mare bătălie pe care-am văzut-o în viața mea și slavă Domnului, am văzut destule. Nici nu ne putem vedea prin ceață flancurile. La naiba, de-abia de vedem ce se întâmplă la douăzeci de pași de nasul nostru. Dacă trimiți douăzeci de mii de oameni la un atac de care nu ești sigur, s-ar putea să-i trimiți pe fiecare în ghearele morții.

— Generale Aetius, strigă Thorismund cu o insistență crescândă. Inamicul se retrage, dați ordin pentru atac!

Aetius înaintă câțiva pași călare. Cuvintele lui Florentius îl puseseră în gardă. Atenționarea pe care i-o dăduse lui Theodorie înainte de începerea luptei îi tot răsuna în cap: *E moarte curată să ataci caii odihniți ai hunilor în mod direct*…

În timp ce el privea în gol, o adiere ușoară ridică un vârtej de fum pentru o clipă. Momentul fu scurt, dar destul de lung ca el să zărească lasourile pe care fiecare călăreț le avea agățate într-o parte. Dintr-o dată își dădu seama de intențiile lui Attila,

atât de sigur încât parcă ar fi auzit el însuși comanda pe care acesta o dăduse. Nu-i mai văzuse niciodată pe huni folosind această tactică în luptă deschisă și era lucru sigur că trupele sale nu fuseseră vreodată antrenate cum să se apere împotriva ei.

Își învârti calul de jur împrejur, urlând către comandanții săi:

— Împrăștiați trupele!

Thorismund și cei din apropierea lui se uitară lung la Aetius, uluiți, iar toate uralele pe care le strigaseră o dată cu retragerea hunilor li se opriră în gât și pieriră acolo. Cu toate acestea, grosul armatei continua să atace înainte, pentru că simțeau cum se schimbă vântul, simțeau că situația se schimbase în favoarea lor, că victoria poate fi la doar câțiva pași. Când se retrase prima armată de huni, rezervele vizigoților și întăririle romane care tocmai li se alăturaseră avansară la fel de repede, dornice de a apăra acel sector de pe câmpul de luptă pe care tocmai îl pierduseră înainte când fuseseră împinși în tranșeul de la artilerie.

— N-au putut ei să pătrundă cu primul val de călăreți, se auzi un strigăt plin de dispreț din rândurile vizigoților, și n-or să pătrundă nici cu al doilea! Un cor de urale se ridică din gurile camarazilor de lângă el.

Din linia de frunte, un roman își ridica în aer scutul zimțat, plin de sânge, rotindu-l deasupra capului.

— Ha! Pun eu mâna pe dracul ăla gălbejit din față, să nu-mi zici pe nume dacă nu. Dați-mi careva o suliță, de-aici îl pun la pământ!

— N-are nimeni sulițe, primi el răspunsul de undeva din detașamentele din spate.

Un val de râsete și de fluierături făcură înconjurul câmpiei și trecu repede printre rânduri.

— Opriți-vă și împrăștiați-vă! striga Aetius din spatele legionarilor. Trupele din apropiere

înghețară pe poziții și își ridicară privirile când trecu generalul în galop.

— Nu atacați cavaleria! zbiera el. Împrăștiați-vă!

— Să ne împrăștiem? începură să protesteze niște voci, dar întrebarea lor fu înghițită de zgomotul tot mai asurzitor al miilor de oameni ce urlau entuziaști văzând cum se retrage dușmanul.

În toată confuzia aceea, strigătele lui Aetius fură transmise mai departe doar de câțiva din comandanții săi, care nu-și dădură seama de pericol decât foarte tardiv. Trompetiștii nu fură de găsit pentru a împrăștia ordinele mai repede, unii dintre ei fuseseră uciși în atacul hunilor de mai înainte, iar restul își aruncaseră la pământ coarnele, și apucaseră și ei disperați armele. Legiunile aliate rămaseră strânse în formația pe care o adoptaseră când apăraseră tranșeele artileriei. Uralele se întețiră și mai mult când porniră singuri într-un avânt pe viață și pe moarte.

Cele două linii se apropiau tot mai repede una de cealaltă. Dintr-o dată însă, romanii din primele rânduri, cei care puteau vedea cel mai bine amenințarea dinaintea lor, începură să tremure și să șovăie.

— Au lasouri! strigă un soldat, însă prea târziu, înapoi!

Dar trupele aliate erau dispuse prea strâns ca să se poată mișca în altă parte decât înainte. Cavaleria hună alerga înspre ei, știind că nu are de ce să se teamă de sulițe sau săgeți, pentru că romanii și vizigoții deja le folosiseră sau le stricaseră pe acestea cu câteva ore înainte. Gonind la atac la o distanță de zece pași de prima linie romană, hunii aflați în frunte traseră de hățuri și dădură drumul la frânghia făcută colac pe care o purtau cu ei, direct în mulțimea de grupuri de soldați pedeștri pe care o aveau în față. O mie de lasouri fură azvârlite precum o plasă enormă deasupra capetelor

soldaților luați prin surprindere și cu o iscusință fără de greș, hunii smuciră iute frânghiile înapoi.

Romanii pe ai căror umeri aterizaseră lasourile fură cei mai norocoși, căci gâturile lor fură frânte dintr-o singură mișcare, deîndată ce caii micuți ai hunilor se mișcară înapoi cu forța lor impresionantă. Cei pe care frânghia picase mai jos, dedesubtul umerilor, legându-le mâinile strâns, fură trântiți violent la pământ, în noroiul amestecat cu sânge închegat și apoi târâți pe jos spre liniile hune ca niște pești zbătându-se, urmând sa fie călcați apoi în copitele cailor dușmanului. Când prima linie de călăreți mânuind lasoul își trase la ea prada, chiuind triumfătoare, cea de-a doua se avântă iute spre inamic, și apoi cea de-a treia, de fiecare dată azvârlind lasourile mortale asupra mulțimii năucite de soldați ai forțelor aliate aflați în fața lor. Un centurion se întoarse și își deschise gura încercând să articuleze în disperare un ordin de retragere, dar strigătul său fu curmat de un lasou ce veni dintr-o parte și fuse tras înapoi atât de tare că aproape îi seceră beregata.

Nu era cale de scăpare. Aerul mustea de strigăte gâtuite, iar rândurile din frunte ale legiunilor se întoarseră, încercând să bată în retragere. Cei din spate, care încă nu conștientizaseră pericolul, continuau să împingă înainte, generând haos. Soldații se împiedicau și cădeau unul peste altul, împleticindu-se peste camarazii de sub ei, clătinându-se pe picioare de obosiți ce erau și din pricina armurii care-i dărâma cu greutatea ei. Erau incapabili de a-și folosi săbiile sau manevrele de luptă împotriva dușmanului care nu era decât la doi pași de ei. Inamicul avansa necruțător și în final fu încetinit de grămezile de cadavre care se formaseră la picioarele lor, cei care fuseseră târâți din liniile romane și cei care fuseseră călcați în picioare de propriii lor camarazi înnebuniți de groază. Caii hunilor băteau frenetic din copitele lor un dans al morții peste dușman, iar sângele îi

îmbrăca atât pe vii cât și pe morți în straie stacojii, oferind pământului o pastă amestecată de viscere. Un călăreț se opri o clipă din vânătoarea sa letală, se aplecă într-o parte așa cum stătea călare și ridică de jos un coif de roman pe care lasoul său i-l desprinsese de pe umeri. Ținând trofeul acesta în aer, de panașul stacojiu al coifului, îl scutură brusc și un cap retezat se rostogoli imediat la pământ, spre râsetele răutăcioase ale camarazilor.

De pe movila de unde romanii puteau privi de pe flancul lor drept Aetius se chinuia turbat de mânie să se facă auzit.

— Împrăștiați trupele! urla el, alergând încolo și-ncoace de-a lungul rândurilor, dând buzna în mijlocul soldaților și lovindu-și oamenii cu patul sabiei sale pentru a-și întări cuvintele și mai tare. Thorismund urmase primul rând de trupe al lui Attila, în timp ce Florentius, cercetând aspru totul în jurul său cu privirea sa pătrunzătoare, se îndreptă la trap spre un gornist îngrozit ce stătea ca o stană de piatră pe călare, hipnotizat ca de o vrajă în fața spectacolului sângeros dinaintea-i.

— Ești singurul gornist din toată armata asta? zbieră bătrânul centurion, iar în ochi îi mocnea focul. Sună odată ordinul, ca să-l audă toată lumea! Împrăștie armata, pentru numele lui Dumnezeu!

Tresărind, soldatul își duse goarna la gură. Instrumentul articulă un ordin sacadat, iar și iar, după un ritm repetat. Vizigoții înspăimântați se uitau zăpăciți cum Aetius se năpustește călare, ca o furtună, printre rândurile lor, obligându-i să fie atenți la el prin lovituri de sabie. Cu toate acestea, romanii, sau cel puțin cei care luptaseră sub comanda sa în Galia, păreau să lase orice frică la o parte și să-și recapete forțele slăbite la vederea lui.

— Unde naibii e Theodorie? strigă el. Împrăștiați-vă! Romanilor, vizigoților, spargeți rândurile! Risipiți-vă! Lăsați lasourile să cadă între rândurile voastre, și apoi puneți mâna pe ele!

Theodorie, împrăștie-ți oamenii! Comandă-le soldaților, luate-ar naiba să te ia!

Într-un bun sfârșit oamenii înțeleseră. Cu repeziciune și ordonat, aceștia se regrupară în rânduri, de data aceasta în formație extinsă, fiecare soldat la depărtare de șase sau opt picioare de camaradul său. Mânuitorii de lasouri își restabiliseră și ei rândurile și începuseră să pornească un alt val de violență asupra liniilor inamice.

Însă de data aceasta romanii erau pregătiți. Vârându-și săbiile în teacă și stând curajoși în formație în timp ce frânghiile ce șuierau prin aer înspre ei ca niște șerpi înaripați, în ultima clipă fiecare soldat sărea în lături, căci noua organizare a armatei îi permitea să se ferească astfel.

Înșfăcând lasourile cu mâinile goale, le smuceau repede, nelăsând cailor hunilor răgaz pentru a le trage înapoi. Într-o singură clipă, o serie de huni fură azvârliți jos de pe cai, luați prin surprindere, în timp ce alții lăsară să le cadă frânghiile din mâini, rămânând vulnerabili și fără apărare. Din rândurile aliaților se ridicară urlete de furie, căci romanii și vizigoții chinuiți până acum își recăpătaseră puterile și înaintau plini de elan, peste cadavrele camarazilor lor căzuți în luptă și în mijlocul rândurilor din față ale călăreților huni în care intrase frica.

Pătrunzând în rândurile cavaleriei, aceștia terorizară cu lovituri de scut caii aceia ai hunilor cu ochi sălbatici și tăiară încolo și-ncoace, orbește, cu săbiile, lepădându-se de orice urmă de neputință pe care o încercaseră mai devreme în fața tacticii surprinzătoare a hunilor. Vizigoții turbați, căutând să răscumpere prăbușirea lor aproape finală din tranșeele artileriei, săriră direct la cai, aruncându-se într-o luptă corp la corp cu călăreții huni ce se zvârcoleau și se roteau pe caii lor.

În câteva clipe, cavaleria era oprită din asalt, cu rândurile din față distruse de atacurile asupra

cailor și călăreților, iar fiecare animal se sufoca zbătându-se sub apăsarea soldaților ce roiau peste tot. De data aceasta, liniile de frunte ale cavaleriei hune erau cele care se retrăgeau în disperare, ca să fie aruncate iarăși în haos și confuzie deîndată ce se ciocneau cu armatele din spate ce împingeau și ele înainte. Cai și călăreți se prăbușeau la pământ sub aceleași copite ascuțite care decimaseră și rândurile romanilor mai devreme și numai cu un efort supraomenesc reușiră hunii să schimbe cursul avântului luat și să se retragă într-un loc care să nu se afle sub ținta infanteriei aliaților, unde se opriră ca să se poată regrupa.

Romani și vizigoți deopotrivă căzură în genunchi din pricina oboselii sfâșietoare. Un strigăt de victorie răgușit, fără cuvinte, se auzi peste câmpie, un urlet animalic de disperare, de ușurare și de emoție, căci reușiseră să împingă iarăși inamicul înapoi, căci respinseseră iarăși să respingă ce avea Attila mai bun de azvârlit asupra lor pentru a-i distruge. Totuși, strigătul era temperat de o durere nespusă și de un sentiment de zădărnicie, căci în ciuda acestei clipe fugare în care puteau gusta victoria, în ciuda acestei confirmări că Dumnezeu este alături de ei, pierderile pe care le suferiseră în urma primului atac cu lasouri al hunilor erau aproape de neconceput. Și însuși hunii stăteau și îi priveau cu ochii lor sălbatici, de pe caii lor ce gâfâiau și asudau în spume, de la o aruncătură de suliță distanță. Dar romanii nu mai aveau sulițe pe care să le arunce.

Aetius își opri calul în mijlocul carnagiului și se uită împrejur, profitând de acest scurt răgaz pentru a cântări situația. Până acum rezistaseră fiecărui asalt al dușmanului, dar cu ce pierderi în rândul oamenilor săi? În toate părțile, de la porțile taberei romane din spatele său până în mijlocul câmpiei, pământul era acoperit cu o pătură contorsionată de morți și răniți. De la distanță, aceasta părea să fie

vie, căci se vedeau clar mișcările convulsionate de durere ale cailor și oamenilor cuprinși de chinurile morții, iar călărețiii de-abia de-și puteau croi drum printre cei căzuți fără să calce peste vreun braț sau fără să treacă printr-o baltă sângerie aruncând stropi împrejur.

Călărețiii huni nu-și reluară atacul ci mai degrabă așteptau vlăguiți la adăpost după ce călărețiii cu lasoul fuseseră dați înapoi. Cu toate acestea, nu se liniștise totul încă. De pe flancuri, larma unei lupte ce se dădea încă, plutea deasupra căldurii înăbușitoare a după-amiezii târzii. Aetius alergă întins către un tribun obosit peste măsură care se clătina pe picioare undeva în marginea unui morman de cadavre, căutând ce mai rămăsese din cohorta sa.

— Tribunule, ai venit de pe flancul stâng? Cum merge lupta acolo?

Comandantul îl privi lung, plictisit, iar Aetius zări cum la picioarele sale i se prelingea sânge, căci omul avea capul unei săgeți vârât dincolo de platoșă.

— Vin de pe flancul drept, generale, vorbi tribunul tăios și răgușit, străduindu-se să rămână atent, în vreme ce Aetius se apropia, dar tresărind de durere și de oboseală. Armata mea a fost trimisă acolo ca întărire pentru că vizigoții erau asaltați. Asta se-ntâmpla acum vreo oră. Dar iată, i-am pierdut.

Se prăbuși pe un genunchi, vlăguit, și se sprijini de o suliță pe care o înfipsese în pământ.

Aetius scrută cerul spre Răsărit, de unde se auzeau tunete ce se rostogoleau unul peste altul într-o amenințare tot mai întunecată.

— În curând are să se lase întunericul, îi spuse tânărului comandant. Vine furtuna, și are să pună capăt luptei. Să sperăm că Theodorie va rezista până atunci.

— Mi-e teamă ca nu va putea să reziste, generale.

Aetius se uită și mai concentrat la norii ce se apropiau.

— Nu mai am rezerve, iar oamenii care mi-au rămas nu-s în stare să-i mai ajute. Cum te cheamă, tribunule?

Comandantul înghiți încet în sec și încercă să-și recapete suflul.

— Quintus Valerius, murmură el. Legiunea a unsprezecea, cohorta întâi. Pentru o clipă nu mai spuse nimic. Apoi gura i se strâmbă într-un rânjet dureros. E prima mea bătălie, generale. Tata aranjase pentru mine o mutare pentru un an, dar m-am gândit să merg pe acel post după ce îmi expiră serviciul militar de acum.

Aetius își îndepărtă privirea de pe chipul tribunului chinuit de o suferință îngrozitoare. Un om care moare plin de curaj nu dorește să-i fie văzute chinurile. Și un om care nu știe dacă va muri nu dorește să-și întrevadă soarta în expresia chipului altcuiva.

— Tribune Quintus Valerius, spuse el într-un sfârșit. Voi avea grijă să-ți fie prețuită vitejia de astăzi. Fii și nepoții tăi se vor mândri cu tine.

Tribunul se ridică cu greu înapoi în picioare, sprijinindu-se tot mai tare de suliță, ca și cum aceasta i-ar fi servit drept cârjă.

— Vă mulțumesc, generale. Am să-l informez pe regele Theodorie că trebuie să reziste de unul singur. Mi s-a spus că a chemat întăriri.

Cu un efort supraomenesc, tribunul se târî spre sunetul bătăliei ce se afla încă în toi în depărtare, făcându-și drum cu grijă printre trupurile neînsuflețite a șase sute de oameni care, nu mai târziu de dimineața aceea, marșaseră mândri sub stindardul cohortei sale. Aetius îl urmări cu privirea un răstimp și apoi se întoarse la trap spre rândurile vizigoților și romanilor. Soldații zăceau epuizați după încercarea grea cu mânuitorii de lasouri, întinși la pământ, ținându-le tovărășie camarazilor lor morți, cei vii devenind totuna cu

cei morți, cei răniți aproape de nerecunoscut printre cei teferi. Pe o mică movilă în mijlocul trupelor, înconjurată de soldați căzuți în luptă, stătea neîmblânzitul Florentius, sprijinit de două săbii de infanterie pe care le folosea în loc de baston, căci piciorul său de lemn și-l pierduse cu totul. Se uita prin ceața fumurie cu ochii roșii și fața înnegrită și își ridică privirea către Aetius când acesta veni la trap lângă el și descălecă.

— Florentius, spuse el. Credeam că te-am pierdut!

Florentius îi aruncă o privire și pufni.

— E greu să ții pasul când ți se suflă calul de sub picioare și piciorul ți-e hăcuit de-un got. L-am dat ciotul meu în schimbul beregatei, ce era să fac, spuse el, ridicând una dintre săbii și cercetându-i atent luciul care era jumătate înmuiat în sânge.

— N-aș vrea să fi fost în pielea dușmanului care-a crezut c-o să te supună, bătrâne, spuse Aetius.

Florentius mormăi ceva.

— Băiatul tău s-ar putea să fie dezamăgit, îi răspunse. Încă nu suntem huni.

— Încă nu s-a sfârșit, spuse Aetius, privind carnagiul de jur împrejur.

— Așa este. Mai bine aduna-ți-vă trupele în caz că-i vine dușmanului vreo idee să ne atace din nou.

Aetius trecu printre soldații lui risipiți, încurajându-i cu blândețe să se ridice iarăși pe picioare. Însă nu primi nicio reacție de la ei, astfel că începu să-i împingă cu vârful cizmelor sale de cavalerie, apoi să-i lovească cu patul sabiei sale peste spate și peste coapse.

— În picioare, soldați! Hunii s-ar putea să mai încerce un truc de-al lor până la lăsatul soarelui, dar dacă le opunem din nou rezistență, nici c-au să mai lupte după asfințit!

Vlăguită și scoțând tot felul de gemete de durere, armata se ridică nesigură pe picioare. Aetius fu uimit de numărul celor care rămăseseră

întinși acolo unde zăceau la pământ, incapabili să se ridice, oricât de mult s-ar fi sforțat. Încet și cu mare grijă, oamenii se târâră înapoi pe poziții, ținându-și scuturile cu mâinile lor tremurânde. Ochii lor umflați, injectați, priveau dincolo de vizeta coifului, spre războinicii călare ai hunilor dinaintea lor ce porniseră înainte în grupuri mici, atacând cu nesăbuință și apoi bătând în retragere în ultima clipă, strigând tot felul de vorbe batjocoritoare și lătrând zgomotos pe limba lor.

— Dumnezeule mare! Ăștia nu renunță niciodată? gemu un legionar cu un picior în groapă, clătinându-se pe picioare, către un camarad extenuat ce-și oblojea rana pe care o săgeată i-o făcuse în umăr. Dobori unul la pământ și în locul lui răsar trei!

— Totuși, răspunse celălalt, i-am ținut la distanță pe diavoli! Zi și tu dacă nu? N-am fost noi în stare să le ținem piept blestemaților ăstora?

Primul soldat încuviință cu un geamăt obosit, dar nu recunoscu victoria, spunând cu amărăciune în glas:

— Încă o victorie din asta, adăugă, și ne-am dus cu toții pe lumea cealaltă!

Turgrid porni la trap spre Attila, care stătea călare nemișcat pe o ridicătură mică de pământ, scrutând câmpul de luptă ce se întindea jos, sub privirile sale.

— Călăreții noștri cu lasouri au fost opriți, *Ker*. Celelalte trupe încă mai luptă pe toate fronturile, dar sunt deja epuizate și nu mai înaintează deloc. Într-o oră se va lăsa întunericul. Trebuie să organizăm o retragere.

Attila trase o înjurătură.

— Turgrid, eu trebuie să adun oamenii pentru *keshig*, pentru garda regală. Mergi și găsește-mi pe Oreste și cinci sute de oameni cu cai odihniți. Tabăra romanilor este mare, iar drumul din spatele ei este lung.

Turgrid îl privi prudent.

— Drumul din spatele ei? Dar unde ai de gând să te duci pe-acolo? Hoarda nu mai e în stare să lupte mai departe, nici astăzi, nici mâine, iar proviziile noastre s-au epuizat. Sfatul meu, *Ker*, este să…

— Atunci să se întoarcă hoarda sau să se ducă dracului dacă asta vrea! Au reușit ei să-mi oprească armata, dar Aetius n-o să mai vadă ziua de mâine ca să savureze victoria. Trebuie să-mi organizez garda!

— Așadar nu mai e vorba de o luptă pentru Europa? E doar un război personal, propria ta sfadă cu un om care ți-a fost prieten, care nu ți-a pricinuit niciun rău?

Attila se opri brusc și îi aruncă bătrânului general o privire ca de gheață.

— Flavius Aetius mi-a pricinuit mai mult rău decât se poate măsura vreodată, mai mult decât ar putea ști cineva, cu excepția unui rege, șuieră el printre dinți. I-a fost oferită o parte din comanda întregii lumi, pe care a refuzat-o însă, alegând să provoace această… distrugere totală! El s-a pus de-a curmezișul destinului, destinului nostru *comun!* Voia zeilor a fost respinsă! Există oare un rău mai mare ca acesta? Aetius trebuie nimicit! A-l trece acum cu vederea înseamnă a-l ierta. Ești hun sau ești roman?

Turgrid îi întâlni privirea fără să se ascundă.

— Sunt hun, Mare Rege. Hun voi fi pentru totdeauna.

În vocea sa nu era nici urmă de șovăială.

Încuviințând iute din cap, Attila își întoarse calul și plecă la galop. Turgrid rămase uitându-se lung după el. Toată greutatea anilor săi mulți îi apăsa acum pe umeri ca un nor greu și dintr-o dată se simți foarte bătrân. Umerii îi căzură brusc și pentru o clipă chipul său se crâmpoți tot, trădându-i disperarea.

Însă doar pentru o clipă.

Îndreptându-se dintr-o dată din umeri și punându-și pe buze obișnuita sa expresie hotărâtă, se dădu jos de pe cal și îl bătu ușor pe-o parte, iar acesta porni încet la trap înapoi spre tabăra hună. Se uită după el un răstimp, văzând cum se alătură turmei de animale fără călăreți ce se mișca încet în aceeași direcție, departe de larma necontenită a bătăliei. Apoi își dete jos cu mișcări repezi coi ful greu și armura de comandant pe care o purta, gândindu-se că acestea îl apăraseră timp de o jumătate de secol, că fuseseră tăiate de nenumărate ori, că petele de sânge al dușmanilor, și cele mai vechi și cele noi, se îmbibaseră atât de adânc în piele că o coloraseră într-un fel de negru amestecat. Armura aceea era ca o legendă pentru trupele pe care le comandase de-a lungul anilor.

În cele din urmă, își scoase mantaua de lână și însemnele rangului pe care le purta sub forma unei broșe prinse de gât. Era un ac de bronz, de factură antică barbară, care-i fusese dăruit de regele Rugila cu zeci de ani în urmă pentru vitejia sa în luptă și pe care de atunci îl purtase zi de zi. Toate aceste lucruri le împrăștie jos pe pământ în fața sa, printre hainele rupte, armele sfărâmate, și alte rămășițe ce acopereau câmpul preț de sute de pași în orice direcție ai fi privit. Rămase doar în hainele sale de tabără, în cizmele de călărie și purtând un colț de lup sculptat grosier, care-i atârna pe o curea de piele ce o avea în jurul gâtului lucind precum un talisman.

— Sunt hun, repetă el, strângând colțul gălbui între degete. Și un hun își plătește întotdeauna datoriile.

Se opri în drum și ridică de jos un coif abandonat de legionar roman, punându-și-l neglijent în cap. Bătrânul porni singur spre mijlocul câmpului de luptă și în ciuda faptului că era înconjurat de un milion de oameni războindu-se, nu fu observat de nimeni când se topi în norul

gros de fum și praf care se ridica de pe urma luptei și mătura câmpia.

VI

Într-un sfârșit se lăsă și asfințitul și o dată cu el se înteți și vântul, care purtă pe aripile sale trădarea și răzvrătirea până în înaltul cerurilor. Norii purtând armuri negre se aranjară în formație, uitând de ultimele lor războaie și de lipsa lor de disciplină. Când luna se avântă tăcută în cursa ei de-a lungul cerului, ei se năpustiră pe urmele acesteia, sufocând-o ca niște ucigași neauziți. Din întunecimea văzduhului coborâră mai întâi câțiva stropi sporadici, apoi mai mulți, până când norii aducători de tunete se adunară peste tot pe cer, iar apa căzu într-o ploaie sficiuitoare, ce-i spălă pe cei morți și-i răcorea pe cei vii.

Un mesager ce purta toate însemnele regalității ieși singur la galop dintre liniile romane, cu o lance în mâini, fluturând o flamură albă.

— Suspendarea ostilităților! Vocea mesagerului răsună peste câmpia care aproape că se cufundase în tăcere de când ultimele trupe încetaseră să mai lupte o dată cu lăsarea întunericului. Generalul Aetius cere suspendarea ostilităților pe timp de noapte ca să ne adunăm morții și răniții. Sunteți de acord?

Din rândurile neliniștite ale hunilor nu veni niciun răspuns, ci se auziră doar fluierăturile și sudălmile lor obișnuite.

Mesagerul îndrăzni să înainteze câțiva pași, ridicând mai sus steagul alb și rugându-se ca acesta să se vadă prin întuneric și prin ploaie și pe de altă parte, ca trupul său neînarmat să nu fie zărit. Își ridică vocea sa extraordinară, străduindu-se să-și înăbușe frica pe care o simțea.

— Am spus, sunteți de acord?

După un răstimp, Attila înaintă la trap câțiva pași înaintea armatei sale călare pe un cal scund de război ce fornăia și lovea din copite. Era al patrulea cal pe care îl avea pe ziua aceea. Primii doi fuseseră răpuși chiar sub picioarele lui, iar al treilea alunecase pe un roman prăbușit la pământ și își rupsese piciorul. Regele avea în mână o torță aprinsă.

— Un armistițiu, romanilor? zbieră Attila într-o latină batjocoritoare. Aveți timp până la răsăritul soarelui să vă luați gunoaiele de pe câmpie!

Când cei care serveau ca tălmaci pe câmpul de luptă traduseră ceea ce rostise el în hună și în limba goților, din rândurile hunilor izbucni un hohot de râs. Attila aruncă o privire aspră și plină de furie în direcția dușmanului, își azvârli în întuneric torța spre locul de unde se auzea glasul mesagerului invizibil, apoi își roti calul și o luă la trap înapoi în mijlocul hoardei care-l aștepta.

Câmpia imensă a Catalaunicilor aparținea acum doar echipajelor sanitare și celor care adunau morții.

CAPITOLUL NOUĂ

Campi Catalaunici, Galia, noaptea, 20 iunie, 451 d.Hr.

I

Aetius se prăbuși răpus de oboseală pe un scaun fără spătar tipic taberelor, lângă patul de campanie al lui Turgrid, cu mâinile atârnându-i între genunchi. În ciuda durerii pulsânde din locul unde săgeata îi străpunsese brațul, oboseala absolută îl doborî și capul îi alunecă înainte. Felinarele cu petrol sfârâiau încet și totul era cuprins de liniște. Doar sporovăitul neobosit al ploii ce cădea pe acoperișul de pânză se mai auzea și zgomotele abia simțite ale taberei pe timp de noapte: gărzile chemând străjerii de noapte, fornăitul necontenit al cailor.

Dintr-o dată, tresări și deschise ochii, trezit de vocile din apropiere. Tânărul tribun Antonius, purtând o manta îmbibată de ploaie și o armură stropită toată de noroi, dădu buzna în cort fără să mai fie anunțat de gardă, după obicei. Aetius sări repede în picioare și îl cercetă cu privirea, trecându-și o mână prin părul său înțesat de praf. Comandantul se purta ca cineva foarte nerăbdător, observă Aetius, dar expresia chipului său era una sumbră. Era limpede că avea vești importante de comunicat, însă veștile nu erau bune. Ce n-ar fi dat Aetius să fi fost în noaptea acesta înapoi în Arelate cu Priscilla. Ce n-ar fi dat să fi fost în locul lui Turgrid, să doarmă sub o pătură, fără alte griji. Ce să mai, ar fi meritat și rana din braț pentru așa ceva.

— Generale Aetius! strigă tribunul, mult prea tare pentru spațiul închis al cortului.

Aetius îi aruncă o privire aspră, iar comandantul își drese glasul și începu din nou, de data aceasta o idee mai încet.

— Mi-ați ordonat să vin să raportez la următoarea strajă. Echipajul de noapte a terminat numărătoarea. Veștile nu-s dintre cele bune, generale!

— Mai încet, Antonius, spuse Aetius printre dinți. Nu vezi c-avem un pacient aici?

Tribunul tresări surprins când zări silueta care zăcea pe patul de campanie.

— Un… un hun? în camera dumneavoastră, generale?

— Precum vezi. Ce vești ai, tribunule?

Comandantul rămase o clipă fără să spună nimic, încercând să-și vină în fire, apoi își aruncă privirea peste o bucată de pergament pe care o avea în mână, întorcând-o pe toate părțile în lumina ce pâlpâia ușor.

— Aproape de o sută de mii de victime de partea noastră, generale, morți și răniți. Estimăm că hunii au pierdut de două ori mai mulți oameni, asta în mod normal ar fi o veste bună, dar…

Aetius îi tăie vorba scurt.

— Dar ei au fost de la început de două ori mai mulți. Corect?

— Întocmai, generale. Chiar mai mulți de-atât, cred eu.

Aetius dădu din umeri.

— Nu-mi spui nimic nou.

Antonius se îndreptă de umeri.

— Forțele noastre au fost secate, generale. Să răspândesc vorbă pentru începerea retragerii?

— Retragere? Ai înnebunit? îl întrebă Aetius cu o voce egală cu sine. Împarte cât de repede vorbă să opunem rezistență în continuare, asta e cea mai mare victorie pe care Imperiul Roman de Apus a obținut-o vreodată.

Tribunul se uită la el cu ochii mari, neîncrezător.

— Victorie? Victorie! Mă iertați, poate că nu m-ați auzit mai devreme: Armatele noastre sunt epuizate!

— Da, dar i-am oprit pe huni, asta e tot ce contează. Sunt așezați în tabere de două zile întregi pe câmpia asta blestemată, și nu sunt în stare să treacă de noi, să ne ocolească sau să ne calce în picioare. Attila nu a întâlnit niciodată până acum un astfel de obstacol. Suntem romani, și el știe prea bine că vom mai rezista două sau trei zile în plus, dacă e nevoie.

— Încă trei zile! Vom fi toți morți până atunci!

Aetius scoase un oftat.

— Nu-ți face griji tribunule, n-o să se întâmple asta. Există un motiv pentru care oamenii lui Attila se cheamă o „hoardă" și ai noștri o „legiune". Oamenii lui trăiesc pentru jaf și pradă de război. Ceea ce tu vezi a fi o înfrângere, eu văd a fi o victorie. Și cu cât stăm mai mult înaintea lui, blocându-i calea, cu atât mai sigură devine izbânda noastră.

— Dar, generale, protestă comandantul, soldații lor mulți sunt puterea lor!

Aetius scutură din umeri, se ridică și merse înapoi la masa sa de scris.

— Nu, tribunule. Soldații lor mulți sunt puterea *noastră*.

— Bineînțeles, îi explică Aetius cu răbdare. Ei n-au nicio linie de aprovizionare, cum avem noi. Când ai un milion de oameni cu tine, trebuie să te miști, să găsești mâncare. Ei nu se pot opri din drum, nici măcar pentru o singură zi. Au secătuit ținutul ăsta pe distanțe de mile întregi în toate direcțiile, iar ceea ce n-au putut mânca, au ars complet, imediat. Nu trebuie să *distrugem* hoarda ca să obținem victoria, trebuie doar să-i oprim. Foamea va face restul. Dacă nu pot trece de noi, trebuie ori să se întoarcă, ori să moară de foame. Chiar și acum, în zelul lor cu pregătirile luptei, pot să jur că n-au mâncat de trei zile.

— Dar, generale, cu toate victimele înregistrate de noi…

Chiar în acel moment veteranul tribun Pellus dădu buzna în cort cu mai multe vești. Aetius îl privi mirat.

— Gărzile mele nu sunt de serviciu noaptea asta? Cortul ăsta s-a transformat în circ ambulant…

Pellus îl întrerupse.

— Generale, tabăra hună a înviat. Se așază în linie, se pregătesc să pornească la marș…

— E un asalt! izbucni Antonius.

Pellus îi aruncă o privire plină de dispreț.

— Nu, răspunse el. Noi credem că e vorba de o retragere. Printre soldați deja circulă vorba.

După ce rosti aceste cuvinte, cei trei se opriră și ascultară. Afară era un freamăt străin de ei, diferit de liniștea sumbră și de gemetele răniților pe care le auziseră preț de ore întregi. Se auzeau chiar urale undeva în depărtare și zgomote ce aduceau a sărbătoare în tabără. Florentius intră brusc în cort, sprijinit în cârje, ciotul piciorului său legănându-i-se în aer, nefolositor fără extensia sa de lemn și capătul de aramă, iar senatorul Carpilio intră și el cu greutate înăuntru, cu cizmele mari de armată în picioare.

— Generale Aetius, anunță Florentius, s-a confirmat. Hunii se pregătesc să spargă tabăra!

Carpilio păși înainte și îi strânse mâna lui Aetius.

— Bravo, fiule! Când te-am logodit cu fata mea, nici prin cap nu-mi trecea că îi voi deveni socru salvatorului civilizației apusene.

Aetius încuviință din cap.

— Venirea dumneavoastră se pare că ne-a adus noroc, nobile senator. Poate mâine vom vedea cum se retrage armata.

Carpilio se dădu înapoi și dădu din deget, dar zâmbetul său larg nu-i părăsi deloc chipul.

— Ah, hai să nu gândim înainte. Victoria nu este încă asigurată. Încă mai sunt multe lucruri de făcut înainte ca hoarda să fie distrusă…

Dintr-o dată, prințul Thorismund dădu năvală în cort, cu o expresie sălbatică pe chipul său. Pe lângă comandanții romani, prințul arăta din cap până-n picioare precum căpetenia barbară în retragere. Vesta sa de piele era deschisă și lăsa să i se vadă tot pieptul, care era acoperit de un bandaj legat într-o parte cu o curea soioasă pe care sângele rănii o înmuiase și o pătase toată în stacojiu. Părul său lung era legat în vârful capului ca o creastă, brațele îi erau dezgolite, iar pantalonii săi largi de lână îi atârnau lălâi și uzi leoarcă, înmuiați în noroi de la genunchi în jos, de parcă ar fi mers târșâindu-și picioarele pe drum alături de oamenii săi. Se uită împrejur cu ochii săi ce aruncau văpăi și după ce își mai veni în simțiri înăuntrul spațiului închis al cortului generalului, păși spre Aetius, cu bărbia înainte, ca un războinic.

— Tata a murit! Vocea sa era răgușită. Nu mai spuse nimic și îl privi pe Aetius drept în ochi.

Aetius îi întoarse privirea calm și îi puse o mână pe umăr.

— Fiule…

Dar Thorismund se scutură și îl îndepărtă furios.

— A fost răpus în toiul luptei, ucis ca un câine de cavaleria aceasta diavolească a hunilor, și în ciuda celor întâmplate, tabăra ta sărbătorește? îi aruncă o privire tăioasă lui Carpilio. Până și gărzile au părăsii posturile din fața cortului tău. Își leagănă paharele cu vin fiert în curtea șefului intendenței. Asta e protecția romană pe care ne-ai promis-o? Asta e minunata disciplină romană? Promisiunea de a sta în primele linii ca să vă apărați imperiul?

Aetius îl privi lung un răstimp, fără să spună nimic, apoi îi făcu semn să se așeze.

— Regele Theodorie a fost un bărbat dârz, prințe, îi spuse încet. Un rege ca nimeni altul, cu

un plus de onoare…

Thorismund izbi scaunul de campanie turbat, lovindu-l de cort și scuturând un val de picături de ploaie în capul tuturor.

— A fost de asemenea un aliat loial, răspunse el pe un ton acuzator.

— Iar moartea sa este o mare pierdere pentru vizigoți, și pentru Roma, continuă Aetius calm.

Carpilio păși înainte.

— Numele său va fi onorat pentru vecie, tinere prinț, pentru că el a contribuit enorm la această victorie romană!

Thorismund se învârti în jurul bătrânului mânios.

— *A contribuit*, asta spuneți. Dacă n-ar fi fost armata vizigoților, nici n-ar mai fi fost o victorie, senatorule. Asta a fost o izbândă a vizigoților, o izbândă totală a vizigoților, dar încă nu s-a terminat!

Aetius se uită la el.

— Ce vrei să spui, prințe?

Thorismund se întoarse către el, furios.

— Vreau să spun că Attila e încă în viață și atâta timp cât el trăiește, moartea tatălui meu nu va fi răzbunată. Trebuie să-i distrugem pe huni o dată pentru totdeauna!

— Nu vom face așa ceva, răspunse Aetius încet. Hunii se retrag.

— Totul e o amăgire, o minciună. Hunii n-au fost învinși, ci doar… opriți!

Aetius dădu din cap încet.

— A-i opri înseamnă a-i învinge. Hunii sunt încă periculoși, ca un urs încolțit, dar forțele noastre sunt secătuite. Dacă îi atacăm acum, vom pierde avantajul pe care l-am câștigat. Am putea pierde însăși victoria.

Thorismund îl privi uluit.

— Refuzi să-i ataci? Refuzi să-l răzbuni pe tata? Dacă îi permiți lui Attila să mai lupte o zi în plus, oare împăratul tău te va mai lăsa *pe tine* în viață?

— Ascultă-l pe general, băiete, îl întrerupse Carpilio supărat. Bucură-te de ceea ce ai câștigat decât să blestemi ceea ce ai pierdut.

— Dar…

— Refuz să risc alte vieți atâta timp cât nu este nevoie, spuse Aetius cu răceală în glas. Reacția împăratului nu are nicio importanță în ceea ce privește hotărârea mea de acum. Mă gândesc la binele oamenilor mei și la binele Romei.

— Dumnezeule mare! strigă Thorismund. Dacă romanilor le e frică să-i atace pe javrele astea gălbejite, atunci am s-o fac eu de unul singur!

Cortul răsună dintr-o dată de strigăte și insulte căci fiecare vroia să vorbească în același timp. Aetius singur rămase deoparte, studiindu-i atent chipul vizigotului, într-un sfârșit, vorbi din nou, apoi se cufundă în tăcere.

— Așadar vei ataca hunii fără Roma, repetă Aetius. Dar ce îți dă ție dreptul să faci asta? Ești tu regele vizigoților acum?

Thorismund se opri, încercând pentru prima dată o undă de nesiguranță.

— Armata mea m-a salutat ca rege…

— Ah, spuse Aetius. Dar ai frați în Tolosa. Eu am cunoscut cel puțin patru dintre ei. Și toți sunt în capitala voastră, trăiesc la palat, deci sunt într-o poziție mai bună pentru a-și afirma drepturile, nu-i așa?

— Cuvintele tale sunt o insultă la adresa mea, romane! izbucni Thorismund cu furie. Îmi renegi autoritatea la comanda armatei mele? Te îndoiești de capacitatea mea de a…

— Nu, interveni Aetius. Dar cu fiecare clipă pe care o petreci, rămânând aici, căutând să te răzbuni pe huni, frații tăi din Tolosa câștigă timp pentru a pune mâna pe putere.

— Crezi că eu nu m-am gândit la asta? exclamă Thorismund înfierbântat. Dacă aș pleca pe dată, aș ajunge în Tolosa înainte ca ei să primească vestea că tata a murit. Și făcând asta, aș trăda coaliția. S-a

mai confruntat vreodată cineva cu asemenea alegere blestemată, între a câștiga controlul asupra împărăției sale și a rămâne loial datoriei pe care o are?

— Da, spuse Aetius încet.

— Cu atât mai rău pentru el, îl repezi Thorismund.

— Eu îmi iau toată responsabilitatea cu privire la acțiunile tale, răspunse Aetius. Pleacă acum spre Tolosa. Consolidează-ți tronul și rămâi aliat romanilor. Vom avea ocazia să ne servim reciproc pe viitor.

Thorismund îl privi cu băgare de seamă.

— Mă absolvi de legământul pe care îl am față de tine?

— Asta ar fi vrut și tatăl tău.

— Tata ar fi vrut ca sângele să-i fie răzbunat, nu dat la o parte.

Aetius nu mai spuse nimic un răstimp, confruntându-i privirea furioasă a tânărului. Apoi se întoarse și se depărtă de ei.

Fără să rostească un cuvânt în plus, Thorismund se întoarse pe călcâie și ieși drept din cort, în ploaia de-afară, lăsându-i îngroziți pe sfetnicii rămași în cort.

O tăcere lungă se abătu asupra tuturor, întreruptă doar din când în când de bătaia ploii în pânza îmbibată de apă a cortului. Într-un bun sfârșit, Carpilio vorbi.

— Flavius, îți dai seama ce-ai făcut? Dacă vizigoții pleacă, puterea ta se va înjumătăți.

— Chiar mai rău, răspunse Aetius, rămas fără expresie. Suntem deja înjumătățiți ca număr, din pricina victimelor. Ia întrebați-l pe tânărul nostru numărător de cadavre.

Antonius tresări.

— Nu chiar înjumătățiți ca putere, dar situația este cât se poate de serioasă.

— Și nu sunt de acord cu asta, exclamă Aetius înainte ca altcineva să mai spună ceva. Armata

principală a vizigoților nu va pleca până mâine în zori. Însă hunii se retrag chiar în clipa de față.

— Acesta este un joc al timpului care mie nu-mi place, murmură Carpilio.

— Și ce-ați vrea să fac?

— Eu? spuse Carpilio surprins. Îți spun eu ce trebuie să faci. Eu aș… hmmm…

— O să vă scutesc de efortul de a decide, îl întrerupse Aetius. Chiar și cu puterile înjumătățite, voi sta în fața hunilor și-i voi înfrunta, așa cum va face fiecare roman din tabăra asta. Oamenii ăștia care zac vlăguiți în noroi în fața corturilor lor, da, ei își oblojesc rănile și beau un pahar de vin galic pentru a sărbători retragerea hunilor, dar dacă hunii se întorc mâine, fiecare dintre ei se va ridica în picioare și va lupta până la ultima suflare. Voi comandanților… Și acum arătă înspre oamenii care stăteau în jurul său la masa din centru. Voi comandanților, care-ați stat la căldură și v-ați hrănit bine și n-ați suferit din pricina niciunei răni, voi veți face mai puțin decât oamenii ăștia?

Cu toții se uitară lung la el, în tăcere.

— Veți ezita să rămâneți pe poziții? Le veți înșela încrederea?

Aceștia își plecară privirile.

— Pe toți zeii, n-o să facem asta, spuse bătrânul senator cu înverșunare.

— Atunci, fie el joc al timpului sau nu, e jocul pe care eu îl joc, spuse Aetius amenințător, pentru că e singurul joc pe care *pot* să-l joc. Iar voi, voi fie veți sta alături de mine, cu trup și suflet, ori veți fi declarați dușmani ai Romei și atunci am să-mi adun gărzile bete de la fiecare joc de zaruri în care s-au băgat și am să pun să vă aresteze, indiferent dacă sunteți tribun, iscoadă sau senator. Vă e clar?

Comandanții se uitară la el agitați, dar nu scoaseră niciun sunet. Aetius continuă.

— Mâine în zori vom sărbători retragerea hunilor sau ne vom avânta la luptă din nou. Cu jumătate din puterile noastre, dacă e necesar.

Florentius și nobile senator, voi rămâneți. Ceilalți, mergeți de vă culcați.

Oamenii ieșiră târșâindu-și picioarele. Afară, în tabără, petrecerea continua și devenea din ce în ce mai zgomotoasă, dar înăuntrul cortului cufundat în tăcere nu se auzea nici măcar un sunet.

Aetius era mâhnit, dar nu surprins, auzindu-i respirația grea a lui Turgrid devenind tot mai neregulată.

II

În tabăra hunilor, larma era de nedescris. Soldații își rânduiau zgomotos armele, comandanții strigau ordine pentru aducerea carelor și mereu-mereu, în toate părțile, se auzea tunelul copitelor cailor ce treceau. Noaptea fusese neagră ca smoala, iar ploaia căzând în rafale transformase pământul într-o mlaștină. Cu toate acestea, fiecare om era treaz și nu stătea locului. În partea îndepărtată dinspre vestul taberei, în cortul său pătrat din piele soioasă, doar puțin mai încăpător decât cele folosite de tinerii comandanți ai armatei, Attila își îmbrăca furios armura, iar mânia îi înnegrea chipul. Bombănind ceva ca pentru sine, se plimba încolo și-ncoace prin cortul înghesuit, luându-și armele aruncate prin colțuri și dându-i peste mână pajului care scotocea și el peste tot, însă cu mișcări foarte încete, în încercarea sa de a-l ajuta să se îmbrace. Era al treilea paj pe care-l avea până acum. Pe ceilalți doi, asemenea cailor, îi pierduse în luptă.

La intrarea în cort se auzi un șuierat și băiatul sări în picioare și se duse la ușă, ridicând coviltirul. După o conversație scurtă în șoaptă, pajul lăsă coviltirul jos și se întoarse către Attila, care tocmai își potrivea apărătoarea de umăr a armurii. Agitat, băiatul rupse tăcerea.

— *Ker,* generalul Oreste a strâns cele cinci sute de gărzi la ieșirea din tabără. Vă așteaptă ordinele.

Attila mormăi ceva.

— Să înțeleg că generalul Turgrid nu a fost găsit încă?

— Nu, *Ker.* Poate că zace mort sau rănit pe câmpul de luptă.

— Poate. Am căutat, am folosit și lupii, dar pe blestemata asta de ploaie nu poți să găsești un om la fel cum nu poți să găsești o monedă murdară într-o groapă cu noroi. Ce vreme bună pentru el să o ia la picior de capul lui și să caute gloria în luptă. Dacă asta o fi făcut.

Pajul stătu puțin pe gânduri.

— Veți continua să-l căutați?

— Nu mai pot întârzia. Noaptea s-a dus aproape de tot. Vino, haide să terminăm aici.

Își legă cuirasa și își așeză coiful pe cap, apoi își cercetă iute din priviri sabia. Se încruntă și îi șterse tăișul cu jambierele sale din piele de capră, apoi o vârî înverșunat în teacă. După aceasta se îndreptă spre masa sărăcăcioasă de campanie, singura mobilă din cortul său, în afară de un scaun scund de lemn, fără spătar. Se opri în fața unui cufăr lustruit din os și abanos, atât de delicat și de frumos lucrat încât contrasta dur cu împrejurimile grosolane ale taberei. Desfăcându-i cu grijă capacul, scoase ce era înăuntru: străvechea, sfărâmată Sabie a Dinastiei. O ridică până la felinarul agățat de stâlpul din mijlocul cortului, cercetând-o minuțios în lumina slabă, apoi o vârî cu grijă într-o a doua teacă pe care o purta în spinare, lângă tolba cu săgeți.

Curiozitatea pajului îi depăși neliniștea pe care o simțea când se afla în jurul marelui Attila.

— Veți lua ambele săbii, *Ker?* șopti el.

Attila încuviință din cap și spuse printre dinți.

— Asta, și atinse sabia simplă, mai nouă, este o sabie de luptă ca toate celelalte. Dacă am s-o rup, iau alta de jos și lupt în continuare. Poate fi dată

uitării. Dar asta, și se întinse ușor înapoi pentru a-i atinge mânerul celeilalte, este sabia care îi însuflețește pe oamenii mei. Ea reprezintă însuși modul nostru de viață, este binecuvântarea și atenția zeilor, sabia destinului nostru. Atâta timp cât voi trăi, sabia asta va fi mereu cu mine.

Strângându-și mai bine pe umăr cureaua de la tolba cu săgeți și potrivindu-și încă o dată coiful, păși afară din cort în ploaia care tot cădea.

Înaintea ochilor săi se întindea o priveliște care l-ar fi făcut să plângă până și pe cel mai puternic bărbat. Grozava armată se pregătea de marș, de retragere, dar nu pentru că fusese învinsă, ci mai degrabă din inerție. Asemenea unei mingi de lemn aruncate de un copil într-un zid de piatră de pe o alee, care nu se putea opri, ci trebuia să se miște încontinuu. Dacă mișcarea sa înainte fusese blocată, acum trebuia să își schimbe direcția, dar să-și continue blestemata și inexorabila sa mișcare. Corturile erau strânse și făcute legături, iar carele treceau pe lângă ele, încărcate cu vârf de arme și armuri. Regele trecea cu chipul său sumbru prin haosul acela, înaintea lui, orice activitate înceta, oamenii se risipeau, caii și boii erau trași deoparte pentru a-i face loc să treacă. În spatele său însă, agitația era reluată, strigătele și înjurăturile răsunau din nou. El mergea țanțoș, învăluit într-un cocon de furie tăcută, prin roiul acela de oameni ce bâzâia de ocupat ce era, spre capătul îndepărtat al taberei hune.

Acolo, așteptându-l în întuneric, în tăcere și într-o ordine perfectă, stăteau cinci sute de războinici călare. Aceștia nu erau niște huni oarecare, ci fuseseră aleși pe sprânceană din garda personală a regelui. Veterani dârji, cu privirile amenințătoare, înarmați până-n dinți, cu caii lovind pământul nerăbdători. Aceștia nu erau niște simpli ostrogoți pe care nu te puteai bizui, nici mercenari vandali sau alamani. Fiecare era un hun ce provenea dintr-o familie nobilă. Fiecare luptase alături de Attila

ani de-a rândul, precum luptaseră și tații lor cu tatăl lui, și bunicii lor cu bunicul lui. Fiecare dintre acești bărbați era gata să-și dea viața pentru el. Îl priviră pe Attila într-o tăcere sumbră cum încalecă pe singurul cal care rămăsese fără călăreț.

— Cum stăm, Oreste? întrebă el.

Alamanul își împunse calul și ieși în față dintre rânduri.

— Jumătate din armată a spart tabăra și se pregătește de plecare, spuse el.

— Asta pot s-o văd și s-o aud și eu. Pe mine mă interesează cealaltă jumătate.

— Cealaltă jumătate e în poziție, de luptă. Așteaptă doar semnalul dumneavoastră.

Attila inspectă iute din ochi cohorta de luptători dinaintea sa. Fără să se clintească, se uitau lung înapoi, cu ochii scânteindu-le de sub marginea coifurilor, reflectând luminile îndepărtate ale taberei, *cu fețele lucind, ude de ploaie. Ici-colo se zărea câte o străfulgerare albă a dinților în întuneric când unul dintre ei rânjea cu sălbăticie. Attila cuprinse toată această imagine dintr-o singură privire*.

— Semnalul se va da din tabăra romană în câteva ore. Dă indicații străjerilor de noapte să-și ațintească ochii într-acolo, să fie atenți la săgeata de foc.

— Deja au primit indicații, *Ker.*

Attila dădu din cap mulțumit, apoi, ridicându-și sabia deasupra capului, urlă în întuneric.

— Spre Roma!

Un strigăt din care nu se distingeau cuvintele răzbătu din rândul oamenilor și toți cei cinci sute de cai se avântară înainte ca și cum toți ar fi fost o singură ființă și dispărură apoi în întuneric.

În ciuda orelor târzii, Aetius era încă treaz în cortul său, cercetând cu atenție o hartă a câmpului de luptă, în vreme ce Florentius și Carpilio vorbeau în șoaptă. Pe fundal se auzea o tuse persistentă, atât de slabă și de regulată că aproape

crea un zgomot de fond, asemenea sunetului necontenit al ploii și strigătelor străjii de noapte, pe care te înveți să nu le mai bagi în seamă după o vreme și chiar să simți că îți lipsesc atunci când se opresc. Numai în momentul în care ploaia se mai domoli pentru o vreme, învăluindu-i pe oameni într-o tăcere neobișnuită, sunetele scoase de bătrânul hun aflat în suferință îi pătrunseră în gândul lui Aetius. Se opri din contemplatul hărții și se îndreptă către Turgrid, care își deschisese ochii. Hunul trăgea nesățios aer în piept, gâfâind, zbătându-se lipsit de aer în patul acela, iar un firicel de sânge i se prelingea din colțul gurii. Cu sufletul îngreunat, Aetius înțelese că acestea erau ultimele clipe de viață ale hunului.

Bătrânul își ridică privirea, își întinse mâna, și îl apucă slăbit pe Aetius de mânecă. Gura i se mișca, dar nu putea articula cuvintele.

— Stai liniștit Turgrid, liniștit… liniștit, șopti Aetius lăsându-se să cadă pe scăunelul din spatele patului lui Turgrid. Ai să fii bine până mâine dimineață, dacă te odihnești puțin. Dormi, bătrâne, dormi.

Turgrid scutură violent din cap.

— Nu… Flavius, tu trebuie să…

— Nu încerca să vorbești. Odihnește-te doar.

— Flavius… gemu Turgrid. Trebuie să-ți păstrezi… să-ți păstrezi…

Aetius zâmbi, părând a-l înțelege.

Ce, să păstrez asta? Dădu la o parte mantaua și scoase de acolo colțul de lup care-i atârna pe o curelușă de piele la gât. Bineînțeles că am să-l păstrez prietene, pentru totdeauna am să-l păstrez.

Nările lui Turgrid se umflată în agonia pe care o suferea, iar vocea îi tremură.

— Nu, se opuse el. Nu… Să-ți păstrezi… ochii spre Răsărit…

Spunând aceasta, Turgrid trase adânc aer în piept și amuți înainte de a putea absorbi tot aerul. Rămase nemișcat pe patul de campanie. Doar

firicelul de sânge ce lucea în lumina felinarului continua să se prelingă în jos.

Carpilio, care se apropiase puțin mai devreme, se întinse spre el și îi închise ochii bătrânului, acei ochi care i se rostogoliseră în cap și fuseseră cuprinși de ceața morții, palizi ca piatra lunii. Aetius se uită lung la bătrânul hun, încremenit, dar chipul său nu trăda tristețe, căci ochii i se tăcură tot mai mari, ca și cum ar fi tresărit dându-și seama de ceva înspăimântător.

— Ochii spre Răsărit, repetă Carpilio când îi trase mâna înapoi. Bietul nenorocit bătrân. Totuși, era hun. Nu pot să zic că-mi pare rău de el.

Florentius, care se apropiase și el șchiopătând, dădu din umeri.

— Ne-a vrut binele, dar a ajuns prea târziu. Ne-a spus să privim către Răsărit, să ne păzim de hoardă. Dar hoarda se retrage acum.

Aetius încă stătea uitându-se lung la fața lui Turgrid, apoi își ridică privirea. Un amalgam de sentimente îi transfigurară expresia când simți că deodată asupra sa se abate înțelesul cuvintelor hunului.

— Nu, spuse Aetius încet. Nu asta a vrut să spună.

Florentius pufni ușor.

— Mă iertați, generale, normal că asta a vrut să spună. Dar Răsăritul nu mai prezintă o amenințare pentru noi.

— Nu! repetă Aetius, de data aceasta și mai vehement. Ochii spre Răsărit… a venit aici ca să mă atenționeze. Ce a zis el înseamnă… înseamnă „Păzește-ți spatele!”.

Sări în picioare cutremurându-se, dărâmând scaunul, fără să-l mai bage în seamă pe omul mort ce-i zăcea înainte și își contrarie camarazii din cort.

— Florentius! tună el.

— Generale?

— Coloana cu provizii de la Aurelius a sosit în tabără deja?

Florentius se retrase la masă și scotoci prin câteva depeșe ude de ploaie, împrăștiate peste ea. După câteva clipe, o găsi pe cea bună.

— Trebuia să ajungă acum două ore, dar n-a ajuns. Probabil a întârziat-o furtuna.

— Drumurile sunt încă bune, iscoadele noastre au călătorit după bunul plac, deci nu are cum să fi fost întârziată de furtună. Aetius se opri preț de o clipă, căzut pe gânduri. Situația asta nu-mi place. Nu trebuiau să fie întârziați. Cred că se întâmplă ceva în spatele liniilor noastre.

— Generale, dar asta e imposibil. Este un tren mare cu bagaje, are gărzi și însoțitori de drum. Sunt bine echipați pentru a se apăra de oricine, doar să nu fie un atac însemnat. Cu siguranță refugiații nu au avut cum să provoace vreo pagubă…

— Nu la refugiați mă gândeam, îl întrerupse scurt Aetius. Ți-amintești ce-am discutat aseară? Cum Attila caută nu doar să câștige lupta asta, ci să ne distrugă întreaga civilizație?

— Mi-aduc aminte, răspunse Florentius. A dat greș în ambele cazuri.

— La un asemenea scop nu renunți prea ușor. Attila nu va renunța în veci la un asemenea scop. Găsește-l pe generalul intendenței. Spune-i să vadă ce-i cu întârzierea coloanei de aprovizionare, imediat.

— Generalul intendenței?

— Da. Pleacă acum!

— Generale, continuă Florentius, generalul intendenței a fost ucis în luptă astăzi.

— Ucis! exclamă Aetius. Atunci trimite-l pe aghiotantul lui.

— Mort și acesta.

Aetius începu să se plimbe înfuriat de-a lungul cortului.

— La naiba! ordonă oameni lor să încalece, Florentius. Mă voi duce chiar eu să văd ce s-a întâmplat cu coloana aceea de aprovizionare. Ca măsură de precauție…

— Ordonă oamenilor să încalece, vă referiți la garda dumneavoastră personală? Bănuiți că s-a produs o pagubă la trenul de alimentare. Așa că mergeți *personal* în tabără în toiul nopții cu un detașament de gărzi ca să verificați, generale?

Aetius se opri din nou ca să se gândească.

— Nu, nu garda mea personală. Cohorta de cavalerie a șefului intendenței, care în mod normal ar fi trebuit să însoțească trenul dacă n-ar fi fost pe câmpul de luptă astăzi. Cinci sute de oameni. Să fie pregătiți până la schimbarea următoare a gărzii.

— Vă voi însoți și eu.

Aetius se uită în jos la bătrânul ce stătea înaintea-i într-un picior, străduindu-se să-și țină echilibrul pe cârje și zâmbi.

— Mi-ai slujit bine astăzi, prietene, și ți-ai pierdut piciorul pentru a doua oară. Pregătește cohorta pentru mine și apoi mergi și odihnește-te.

Florentius scutură din cap în timp ce ieși din cort în ploaia de afară.

— Cinci sute de oameni, mormăi el. Pentru un tren de aprovizionare care pe timpul nopții stă pe loc.

III

Ploaia se opri într-un bun sfârșit și odată cu adierea vioaie și răcoroasă a vântului cerul începu să se însenineze. Norii groși, încărcați de apă, erau împinși repede de vânt înaintea lunii, făcându-i lumina să arunce umbre. De pe movila pe care el și oamenii săi își opriseră caii, Aetius putea să-și plimbe privirea peste valea dinaintea-i și să zărească umbrele întunecate ale norilor trecând peste lună în fuga lor deasupra pământului, din

care aruncau peste peisajul de jos umbre fluide și schimbătoare, gri, albe și negre, de parcă bătălia din ziua trecută ce fusese dată pe pământ se muta acum în ceruri. Se întrebă cu tristețe în sinea-i de partea cui lupta Dumnezeu în această noapte apoi își îndepărtă repede acest gând din minte. Tocmai mersese călare zece mile prin întuneric, alături de cinci sute de oameni, care acum îl priveau insistent, așteptându-i ordinele.

Aetius scrută cu privirea stelele, printre bucățile mișcătoare de cer senin.

— Două ore până-n zori. Lumina e prea împrăștiată ca să se poată cineva folosi de ea până atunci.

Apoi se strădui să se uite înapoi în jos și își mușcă buza ca să nu izbucnească în plâns de cât de furios și de neputincios se simțea.

Sub privirile lor se desfășura imaginea unei devastări totale. Care de aprovizionare ce ardeau mocnit zăceau răsturnate de ambele părți ale drumului. Trei sute de oameni erau morți, întinși la pământ și peste tot în jur era tăcere, căci până și aceia care fuseseră doar răniți ușor și care puteau să mai trăiască pentru a prinde încă o noapte ploioasă, fuseseră executați în locul unde căzuseră, beregatele le fuseseră înjunghiate iute, iar armura și bunurile lăsate intacte. Provizii și alimente abandonate zăceau împrăștiate pe pământ. Nu era vorba de un atac de refugiați înfometați, care căutau hrană și pradă. Era vorba de o crimă în toată regula.

Călăreții lui Aetius descălecară, dar în loc să se împrăștie în formație pentru a cerceta ce pagube s-au făcut și pentru a-i căuta pe cei care scăpaseră cu viață, se grupară strâns, privind cu precauție împrejur. Chiar și caii rămaseră temători, agitați. Aetius făcu semn cu mâna să i se dea o torță, una dintre puținele care mai rămăseseră aprinse după cursa rapidă pe care o făcuseră călare prin ploaie, și se aplecă pe vine ca să cerceteze urmele lăsate

pe pământ. Centurionul principal al cohortei, învestit la repezeală cu rangul de tribun după moartea superiorilor săi, era îngrozit. Întoarse cu piciorul un cadavru roman și se dădu înapoi de oroare când văzu cum capul său rămase în locul unde era, în timp ce trupul se rostogoli mai departe.

— Ce s-a petrecut aici? exclamă cu respirația tăiată. Sunetul vocii sale rupse tăcerea ca o sabie pe care o scoți ușor din teacă într-o încăpere închisă și câțiva dintre oamenii din apropiere se întoarseră cu fața spre el tresărind. Cine a făcut asta?

Aetius îl privi aspru un răstimp, cu o urmă de dispreț pe chip.

— Dacă nu știi fiule, atunci nu meriți să fii la comanda unei cohorte.

Comandantul clipi surprins pentru o clipă, apoi continuă.

— Hunii? Dar hunii sunt față în față cu armata noastră și își organizează retragerea. Nu sunt la zece mile *în spatele* liniilor noastre…

Se auzi un șuier și un *thwack*, un vârf de săgeată ud de sânge, ieși dintr-o dată din gâtul bărbatului și acesta căzu în genunchi, sângele gâlgâindu-i afară. Luna dispăru în spatele unui nor negru, cufundând totul în beznă.

— Jos capul! urlă Aetius, azvârlind torța departe de el, dar fu prea târziu. Aerul era plin de șuierul săgeților, iar în timp ce soldații cădeau la pământ, aruncați pe burtă în noroi, țipetele celor răniți le răsunau în urechi. Cum zăceau în noroi, șocați și îngroziți, pământul începu să tremure sub tunetul copitelor care păreau că se apropie prin întuneric, din toate părțile. Nu trecu mult și siluetele negre ale călăreților se năpustiră la galop afară din copacii dimprejur și dădură năvală în tabăra de aprovizionare pe care tocmai ce o distruseseră.

Când șuierul săgeților deveni mai puternic, Aetius își dădu seama că nu mai era nicio șansă de

scăpare și sări în picioare.

— Toată lumea sus și scoateți armele! strigă el. Lăsați deoparte caii! Așezați-vă în formație!

Cohorta romană fusese luată total pe nepregătite, căci nu era în stare să se miște rapid și să-și scoată armele în același timp, din pricina armurii rigide de cavalerie. Caii cuprinși de groază se traseră înapoi de lângă călăreții rămași pe jos și o luară la sănătoasa în timp ce hunii călare luară sub asalt ca turbați coloana distrusă. În beznă, zăpăciți, cei din detașamentul roman nu putură să facă prea multe pentru a se apăra de atacul fulgerător, căci inamicul părea să îi împresoare din toate părțile, fiind peste tot și totuși nicăieri unde i-ai fi putut surprinde.

Cuprinși de furie și de confuzie, romanii își ridicară scuturile sus, lăsând la o parte vizibilitatea, pentru că oricum nu se vedea aproape nimic prin umbrele nopții repede mișcătoare. Tot ce le rămânea de făcut era să țină strâns de scuturi deasupra capului și peste umeri, să respingă cu ele săbiile și topoarele ce se abăteau asupra lor în ploaie, mânuite de călăreții înverșunați, și să se aplece pentru a evita săgețile ce roiau prin aer ca niște viespi turbate. Hunii, călare pe poneii lor, șerpuiau printre ei, schimbându-și mereu direcția, parând loviturile romanilor cu dibăcie și curaj pe viață și pe moarte, pătrunzând întunericul cu privirea ca pisicile, lovind ca o haită de lupi asupra unei turme de mioare. Păreau să fie pretutindeni, secerându-i pe romani din picioare, făcând scuturile ridicate bucăți, călcând totul în picioare în calea lor, fără pic de milă.

În măcelul acela cumplit, la fel de sinistru de tăcut precum oamenii săi concentrați asupra omorului, Attila păși semeț, îndreptându-se spre ținta lui, cu sabia ridicată sus. Când ajunse în mijlocul bătăliei, sări deasupra unui car de aprovizionare răsturnat pe o parte, iar vocea sa

tunătoare ajunse până la fiecare ureche care mai era în stare să audă.

— Aetius, urlă el. Flavius Aetius e-al meu!

Norii negri se risipiră din fața lunii pentru o clipă, dezvăluind carnagiul aproape la fel ca în plină zi, iar în lumina aceasta Attila își zări prada în apropiere. Aetius era de asemenea pe jos, dar într-o direcție opusă față de el, pregătindu-se să se apere de un războinic hun ce se năpustea asupra lui în galop. Gura hunului era schimonosită într-un rânjet, iar toporul de luptă ridicat sus în aer. Aetius îl aștepta calm, pregătit, ținându-și sabia cu ambele mâini, gata să lovească.

Într-o clipă Attila își lăsă sabia jos și cu o singură mișcare iute apucă arcul de război din spinare, scoase o săgeată din tolbă, o potrivi în arc, apoi trase. Rânjetul de pe chipul hunului îngheță și cu un geamăt, lăsând toporul să-i cadă din mâini, el se prăbuși de pe cal la picioarele lui Aetius, cu săgeata lui Attila ieșindu-i din frunte. În acest moment toată mișcarea de pe câmpul de luptă păru să înceteze și călărețiii huni își traseră după ei caii în tăcere, unii stând chiar deasupra cadavrelor dușmanilor romani pe care-i înfrânseseră. Soldații romani care mai rămăseseră în viață se grupară într-un cerc strâns, uitându-se cu disperare înainte, la hunii care-i înconjurau. Își ridicară scuturile în față, cu brațele atât de vlăguite încât tremurau de oboseală, iar armurile le erau pline de sânge și zdrențuite din pricina loviturilor pe care le primiseră prin întuneric. Fără să spună nimic, Aetius se uită la hunul ce-i zăcea la picioare cu ochii larg deschiși, înmărmurit. Apoi se întoarse încet.

Se auzi iarăși o voce, de data aceasta ca un strigăt de victorie, nu ca o comandă.

— Am zis Flavius Aetius e-al meu!

Attila drept, fără să șovăie, cu arcul descărcat și din nou, cu sabia de luptă scoasă. Cei doi se priviră lung unul pe celălalt, preț de un răstimp. Romanul

se clătina pe picioare de oboseală, hunul se lăsa înainte și-napoi, stăpân pe situație. În apropiere aștepta lupoaica lui Aetius, Luciila, mârâind încet din gât, pregătindu-se să-l prindă în gheare pe lupul lui Attila ce stătea chiar în fața ei.

Attila își îngustă ochii și zâmbi.

— Îți mulțumesc că ți-ai „salvat" coloana de aprovizionare. M-ai scutit de bătaia de cap de a te mai vâna până în tabăra ta.

Aetius se uită lung la el.

— Te-ai fi strecurat în tabăra mea?

Attila zâmbi.

— Tu înțelegi cuvântul ăsta, *a te strecura* într-un mod foarte ciudat. Când dau eu semnalul, tabăra ta va fi distrusă.

Aetius aruncă o privire iute pe cerul întunecat. Nu se zărea încă nicio urmă a zorilor ce aveau să vină. Rana din braț îl ardea necruțătoare și simțea că de-abia mai putea sta pe picioare, atât de extenuat era. Cu toate acestea, trebuia să intre în joc pentru a câștiga timp.

— Peste putință, spuse Aetius. Nu ești în toate mințile.

— În timp ce oamenii tăi zac beți, sărbătorind „retragerea" mea!

Aetius îi aruncă o privire tăioasă.

— Avem un pact, până în zori. Toți regii huni pe care i-am cunoscut nu ar fi încălcat o înțelegere. Rugila avea onoare.

Attila dădu drumul unui râs scurt, ca un lătrat.

— Onoare? Cât de avantajos. Romanii jefuiesc în războaie de mii de ani, dar când în sfârșit le atacă cineva pământurile, invocă *onoarea.* Ți-am oferit o șansă, Flavius, ai fi putut să stăpânești Galia, am fi putut face pace. Cu toate acestea, m-ai refuzat, de dragul *onoarei*, care ne-a târât pe amândoi la război. Onoarea Romei este distrugerea lumii întregi.

Aetius se năpusti asupra lui, iar Attila păși înainte pentru a-l înfrunta. Cei doi bărbați se

luptară cu mânie, fără să spună un cuvânt, într-o serie de lovituri fulgerătoare de sabie și eschive în stilul hunilor. Romanii priveau dornici să vadă furia și măiestria în luptă a comandantului lor, deși hunii ce se zăreau ca siluete venind asupra lor nu-și luau ochii de la prizonierii lor. Pe lângă cei doi conducători, lupii lor se sfâșiau unul pe celălalt, într-o încleștare strânsă, rostogolindu-se prin sângele închegat, unul deasupra celuilalt, atât de rapid încât nici nu se mai distingeau unul de altul. Mârâind ca turbați, își clănțăneau fălcile unul la gâtul celuilalt, iar caii sperioși se depărtară de acolo.

Într-o fandare, cei doi se despărțiră, fără ca vreunul să fie rănit, dar transpirând din greu, cu piepturile tresăltând de efort. Își ațintiră ochii unul asupra celuilalt în timp ce lupii lor se încăierau furioși în apropiere.

— Există onoare dincolo de împărați și de armate, zise Aetius gâfâind. Există onoarea ca om, în fața lui Dumnezeu și… în fața propriului tău *popor!*

Rostind acest ultim cuvânt, sări înainte, înverșunat și dibace, dar hunul era prea rapid. Attila se dete în lături și se roti într-o poziție joasă de luptă. Aetius fu dezechilibrat, iar când Attila simți că acum este șansa sa de a-l ucide, se aruncă cu tot corpul în aer, abătându-și toată greutatea asupra adversarului său ce se clătina pe picioare, și-l doborî pe Aetius în noroi. Cei doi bărbați se rostogoliră un răstimp până ce într-un sfârșit se opriră. Soldații, cei care luaseră prizonieri și captivii, se aplecară înainte pentru a vedea rezultatul luptei, rezultat de care depindea probabil și viața lor. Ceea ce văzură le îngheță sângele în vene romanilor. Acolo, printre sângele și murdăria grămezilor de oameni ce zăceau morți deja, era întins Aetius, cu Attila deasupra lui, ținându-și pumnalul dințat deasupra gâtului romanului. Pentru o clipă nu se mai auzi niciun sunet, afară de

respirația anevoioasă a celor doi bărbați. Apoi, ochii hunului îi căzură peste colțul de lup ce atârna la gâtul lui Aetius. Attila tresări surprins.

— L-ai prins pe bătrân!

Cu mare greutate, Aetius reuși să scuture din cap.

— El… mi-a răsplătit o faptă bună. Cel puțin *el* a avut onoare.

Attila mârâi furios și strânse mai tare de pumnal.

— Uite *asta* e ceea ce cred eu despre onoarea romană…

Și apoi lumea explodă.

Într-un strigăt asurzitor, sute de oameni călare dădură năvală afară din pădure. Atât romanii cât și hunii înghețară uluiți, și înainte ca cineva să reacționeze, războinicii îmbrăcați în armură erau deasupra lor, secerându-i pe huni înainte ca aceștia să-și poată adăposti caii, călcându-i în picioare pe romanii pedeștri în goana lor nebună pentru a se salva. Nimeni nu știa dacă noul atac venea din partea unui prieten sau a unui dușman. Într-o clipă, aerul se umplu din nou de strigăte furioase și de oameni în ghearele morții, și totul se transformă într-un tumult înspăimântător.

La momentul declanșării atacului, Attila tresărise luat prin surprindere, iar Aetius reușise să se rostogolească într-o parte, scăpând de amenințarea pumnalului și aruncându-l pe hun de deasupra sa. Amândoi săriră în picioare, dar romanul avea acum avânt. Înainte ca Attila să poată reacționa, Aetius făcu un atac simulat, acela cu care însuși Attila îl păcălise cu ani în urmă în duelul lor din copilărie. Învârtindu-se repede pe picioare, se strecură în spatele lui Attila, cu sabia ațintită în spatele său.

Attila îngheță și o dată cu el în acea clipă înghețară toți războinicii lui, cărora le era clar că viața regelui atârna în balanță. Hunii zăceau la pământ morți sau pe moarte, iar sângele lor se

amesteca cu cel al romanilor pe care-i uciseseră puțin mai devreme. Lupoaica Lucilla, sângerând dintr-o ureche și cu orbita goală, acolo unde-i fusese ochiul, se ghemui înaintea lui Attila, mârâind, gata să sară la el. Se lăsă un moment cumplit de tăcere și toți ochii fură fixați asupra celor doi conducători.

Aetius vorbi primul, șoptit, aproape imperceptibil pentru ceilalți, însă îndeajuns de tare ca prizonierul său să îl audă.

— Întoarce-te. Încet.

Attila făcu întocmai, cu bărbia ridicată, cu ochii străfulgerând de furie.

— Acum, aruncă sabia la pământ, continuă Aetius.

În loc să se supună pe dată, Attila își întinse mâna liberă în spate, spre tolba cu săgeți, și scoase de acolo sabia străveche, ruginită, cu tăișul său sfărâmat îndreptat înspre înainte. Acum ținea ambele săbii, fiecare într-o mână.

— Pe care dintre ele vrei s-o arunc? spuse el printre dinți.

Trecu un moment lung de tăcere, în care Aetius se uită când la o sabie când la cealaltă, cântărind situația. Prinse sensul celor două pe dată. Fără să șovăie o clipă, făcu semn cu capul înspre sabia de luptă obișnuită, cu tăișul pătat de sânge.

— Doar pe aceea, răspunse el.

Attila o aruncă în noroi, apoi lăsă pe lângă corp mâna în care o ținea pe cea sfărâmată. Înainte să spună ceva, un bărbat păși înainte, conducătorul armatei atacatoare ce tocmai sosise. Trecu de partea lui Aetius, aruncându-i lui Attila o privire cumplită.

— Deci acesta este cel care l-a ucis pe tata, spuse Thorismund.

Aetius încuviință din cap.

— Acesta este comandantul armatei hune. Tatăl tău a murit în luptă dreaptă cu inamicul.

— Sângele tatălui meu cere să fie răzbunat, mârâi Thorismund. Eu am să-l răzbun chiar acum!

Își scoase sabia din teacă și se îndreptă spre Attila, dar fu oprit dintr-o dată, căci simți o sabie în spate. Apoi, în liniște, Thorismund se întoarse încet, se uită la sabie, apoi îi urmă încet tăișul, până la mâner, până la brațul puternic care o ținea și în sfârșit până la chipul neclintit al lui Aetius.

— Acum, aruncă-ți sabia la pământ, prințe! ordonă Aetius încet.

Thorismund își încleștă fălcile și se opri o clipă, gândindu-se dacă avea de ales, dar ochii săi zăriră împrejur soldații lui Aetius, toți cu săbiile scoase. Înciudat, își azvârli sabia la pământ, lângă cea a lui Attila.

— Prințe, îi aruncă Aetius o privire lui Thorismund, nu mai este nevoie de prezența ta aici. Continuă-ți drumul. Regatul tău te așteaptă.

Totuși, Thorismund nu se clintea din loc. Aetius se întoarse mânios înspre el.

— Du-te!

Thorismund deschise gura pentru a se opune, dar văzându-i expresia lui Aetius, se depărtă în tăcere. Se simți o ușoară agitație când el și escorta sa vizigotă încălecară și apoi porniră iute la galop, continuându-și călătoria spre Tolosa.

Attila își scoase pieptul înainte, sfidător.

— Acum, spuse el pe un ton poruncitor. Tânărul prinț a plecat. Poți să mă omori cu mâna ta, Flavius.

Aetius scutură încet din cap.

— Nu am s-o fac. Întoarce-te la oamenii tăi. Te așteaptă să-i conduci înapoi înspre răsărit.

Attila îl privi lung, cu un fel de neîncredere rece.

— Îți trimiți înapoi dușmanul de moarte?

— Un hun nu-și uită niciodată datoriile. Iar acum mi-am plătit și eu datoria.

— Tu *nu* ești hun! șuieră Attila. Ești roman, ești dușmanul meu. Ucide-mă!

— Nu. Cândva mi-ai salvat viața. Cum și eu i-am salvat viața lui Turgrid. El mi-a spus că-mi va fi sclav de atunci încolo.

— Asta era o vorbă umflată.

— Nu pentru Turgrid, îl contrazise Aetius. El și-a dat viața. Pentru o vorbă umflată?

Attila se întinse după vârful sabiei, dar Aetius o dădu mai încolo fără ca el să bage de seamă, apoi dădu și el drumul sabiei sale la pământ. Attila îl privi amenințător.

— Dacă ești sclavul meu, mârâi hunul, cu o undă de furie în glas, atunci fă ce-ți poruncesc. Ucide-mă!

— Așa crezi că-mi voi plăti datoria? Prin a te ucide?

— Asta este voia mea! scuipă Attila.

Aetius se opri o clipă, cercetându-l pe bărbatul înverșunat, clătinându-se pe picioare înaintea sa.

— Atunci renunț la datoria mea și îmi nesocotesc onoarea. Un roman nu-i este sclav nimănui.

— Dacă-mi dai drumul, îmi vei cruța trupul, dar îmi vei ucide sufletul!

Aetius dădu din umeri și se îndepărtă.

— Cruț ce pot cruța și eu. Cu sufletul e treaba ta ce faci.

Nu se mai auzise niciun sunet, nu se mai zărise nicio mișcare. Fiecare om stătuse încremenit, ascultând acest schimb de replici extraordinar. În sfârșit, Attila rupse tăcerea, pășind în locul în care Lucilla zăcea în noroi, cu capul tremurându-i în agonia durerii, respirând greu, vlăguită. O împinse cu piciorul și ea mârâi și-și arătă colții, dar nu mai avu putere să se ridice. Attila se întoarse și îl privi rece pe Aetius.

— Lupoaica ta e pe moarte, spuse Attila. Trebuie să-i curmi chinul.

— Așa voi face.

— La fel trebuie să faci și cu mine. Merit măcar să am parte de aceeași onoare ca animalul ăsta al

tău.

Aetius râse cu dispreț.

— Așadar acum *tu* ești cel care invocă onoarea. Ce repede ți se mai schimbă părerile când ești *tu* la capătul celălalt al sabiei.

Attila se întinse iarăși după sabie și iarăși Aetius o dădu mai încolo, ca să n-o poală apuca.

— Ai fost și tu hun odată, mormăi Attila. Știi prea bine că acesta ne este felul. Este calea hunilor!

— Dar nu este calea Romei…

— Am să *scuip* pe calea Romei! Mai degrabă mort cu tot cu armata mea decât să mai apuc o zi să văd calea Romei, sub papucul Romei!

— Încă un motiv pentru care să trăiești atunci, spuse Aetius pe un ton egal cu sine, ca o mărturie a puterii – și *onoarei* – Romei.

Attila strânse din ochi și îi ținu închiși o clipă, lăsând afară ceea ce era de neconceput, visul său frânt, dezamăgirea unui milion de oameni pe câmpul de luptă și a nenumăratelor milioane din urma lor. Apoi îi deschise din nou și privi cerul în tăcere. Luna plină încă se mai juca de-a v-ați ascunselea printre norii ce alunecau în depărtare, încărcați de ploaie. Încă mai arunca umbre mișcătoare pe pământ și o lumină albă care sclipea rece, o lumină ce nu era dătătoare de viață, ci mai degrabă neînsuflețită și sterilă, palidă și mortală. Apoi dispărea în întuneric. Nimic nu se schimbase. Însă ceva *se* schimbase, ceva incomensurabil, și lumea nu avea să mai fie aceeași.

Un stol de ciori speriate țâșni dintre ramuri croncănind ascuțit. Își luară zborul pe cerul pustiu, care tocmai ce se lumina sub zorii palizi ai zilei și după ce dădură roată un răstimp se îndepărtară și dispărură spre orizont, strigându-și în continuare râsetele batjocoritoare.

O clipă mai târziu, un detașament de călăreți ieși la galop din luminișul dintre copaci, apucând-o pe drumul care avea să-i poarte pe lungile meandre

spre nord-est, înapoi în tabăra hună. După felul obișnuit al hunilor de a fi, erau puternici și călăreau iute, ca niște războinici cumpliți și purtau cicatricele luptelor groaznice pe care le dăduseră. Dar în același timp, ceva era schimbat la ei. Acum erau ceva ce nu fuseseră nici măcar cu câteva clipe în urmă, ceva ce urmau să fie pentru tot restul vieții.

Pentru întâia oară, ei erau niște oameni învinși.

IV

Se crăpă de ziuă, cu zorii tot mai aproape și gri, adăugând o tușă amenințătoare peste peisajul terifiant al zilei trecute și peste ușurarea pe care noaptea trecută o adusese. Trupele romane nu mai petreceau, ci se desfășurau în formație precaută, pe vârful unui deal sub care se întindea câmpul de luptă. În fața lor, fumul negru încă se mai ridica din rămășițele de care ce ardeau mocnit și din bălțile unsuroase lăsate să ardă în urma proiectilelor de foc. Soldaților le era greu să se uite peste câmp, darămite să stea în rânduri strânse și să nu se lase afectați de distrugerea la scară largă și totală care avusese loc.

Înspre marginea câmpiei, spre orizontul îndepărtat, mii de cadavre zăceau împrăștiate de-a valma peste câmpie, cai și oameni, războinici și vivandiere, amestecându-se la întâmplare, neînsuflețiți și reci. Ulii se plimbau printre leșuri, uitându-se hrăpăreți cu ochii lor ca mărgelele la cantitatea uriașă de resturi și ciondănindu-se unul cu altul asupra unei singure victime, deși erau înconjurați de mii de alte cadavre. Câinii sălbatici alergau de colo-colo, cu spinările arcuite și cu coada între picioare, în căutarea cărnii, dar tremurând de frică să nu fie și ei uciși de ceilalți.

Echipajele de noapte continuau să înainteze încet prin câmpie. Cei rămași în viață, sau cei care

mai avuseseră suflu în ei, suficient pentru a face un semn cu mâna din locul în care zăceau sau ca să strige cu voce gâtuită după ajutor, cu limba înțesată de noroi, fuseseră strânși de pe câmp noaptea trecută. Acum echipajele adunau morții și pe cei aproape morți, fără să le pese prea mult și fără prea mare grijă. Extenuarea fizică și disperarea îi căliseră și oamenii pur și simplu ridicau trupurile și le stivuiau, ca pe niște lemne aglomerate din carne și sânge.

Lângă un asemenea morman, un preot bătrân murmura rugăciunile pentru cei trecuți pe lumea cealaltă, făcând semnul crucii încet și duios. Când termină, un soldat voinic cu o cârpă legată peste față îl împinse brutal deoparte pe bătrân, aruncă o găleată de inflamabil peste cadavre și le dădu foc cu o torță. Din nou, coloanele de fum negru începură să plutească în aer, împrăștiind un miros înțepător peste câmpie. Soldații așezați în formație scrutară orizontul, veteranii mai vârstnici cu fețele ca de piatră, recruții mai tineri mulțumind în sinea lor că fumul unsuros și respingător ce plutea în jurul lor fusese abătut de acolo, și lăsase să se vadă cum îi podidește plânsul. Până acum, sub acoperirea acestui fum își putuseră lăsa lacrimile să curgă în voie, fără să se simtă rușinați.

La jumătatea distanței până la linia orizontului, un șir amestecat de oameni se mișcau încet de-a lungul drumului desfundat. Erau miile de călăreți și de care ale hoardei lui Attila. Coloana aceea uriașă se întindea până la orizont, deși rândurile din spate încă nu plecaseră din tabără, iar romanii stăteau tăcuți, privindu-i cum se mișcă. Aetius și Carpilio stăteau călare undeva puțin mai departe de armata romană, dar se uitau lung la coloana ce se îndepărta, cu aceeași fascinație extenuată cu care o priveau și soldații romani.

— Ai obținut o mare victorie, spuse Carpilio încet. Ai salvat Imperiul de Apus. Numele tău va fi pomenit pentru vecie.

Aetius scutură din cap cu tristețe.

— Încă mai avem mulți dușmani.

— Ești mult prea pesimist, fiule. Acum că i-am înfrânt pe huni, nu există alți barbari care să stea în calea măreției Romei. Nimeni n-ar îndrăzni să facă una ca asta.

— Pesemne că aveți dreptate, răspunse Aetius meditativ. Dar nu toți dușmanii Romei se află dincolo de zidurile ei. Precum bine știți.

Carpilio se gândi la spusele lui un răstimp, apoi scutură din umeri.

— Zeița Fortuna a fost bună cu noi. Voi lăsa în grija ei să ne păzească și la curtea împăratului așa cum ne-a păzit pe câmpul de luptă, împotriva lui Attila.

— Atunci vă încredințați viața pe mâini care nu-s demne de încredere, căci Fortuna e o zeiță cât se poate de obișnuită, răspunse Aetius. Lasă-ți barca să lunece în bătaia vântului ei și te vei îndrepta după cum bate acesta, nu încotro vrei tu. Cât despre mine, nu vreau să am de-a face cu jocurile ei periculoase. Eu mă bizui pe propriile mele brațe și pe propriile mele buze, și dacă dau greș, va fi din pricina greșelilor mele și nu pentru că nu-s în grațiile Fortunei.

Carpilio îi aruncă o privire și surâse cu subînțeles.

— Și dacă zeița noastră capricioasă se dă de partea lui Attila, pentru că tu o neglijezi? Femeile refuzate cu dispreț n-au să iubească niciun bărbat, ci-l vor iubi pe dușman.

— Să fie asta paguba ei, pentru că știu prea bine că Attila o nesocotește și el. Dacă există om pe lume care să se încreadă doar în forțele lui proprii, atunci acela este Attila.

— Atunci cinstea ta este și mai mare, pentru că l-ai învins. Să-mi acorde atunci mie biata Fortuna favorurile ei așa de batjocorite de voi, căci eu le primesc cu brațele deschise. Vino. Să luăm micul dejun apoi acasă cu noi. Rămâne încă o călătorie

lungă de făcut. Te-așteaptă soția. Te-așteaptă și nepoții mei.

Aetius zâmbi pentru prima dată după un timp care i se păruse lung de ani întregi.

— Așa să facă, căci eu am terminat aici.

Dând pinteni cailor, Aetius și Carpilio o luară la galop, întorcându-i spatele armatei hune ce se vedea în depărtare.

Pe o moviliță situată în partea opusă punctului de unde priveau romanii, un alt bărbat privea și el cum înaintează coloana de trupe ce se depărtau. Strunindu-și calul la marginea vastului câmp de luptă, Attila stătea nemișcat și amenințător, degetele sale jucându-se neîncetat cu o sabie de război pe care o ținea în mâna dreaptă. Se uita peste câmpie la formația romană, scrutând cu privirea curios pe comandanții ce stăteau în spatele steagului fiecărei legiuni, încordându-și ochii pentru a-și recunoaște adversarii. Apoi, undeva în colțul ochiului, spre marginea îndepărtată a taberei romane, el distinse doi călăreți, înainte ca aceștia să dispară la galop de sub ochii săi. Unul dintre ei purta o togă romană care se mișca și îi atârna fluturând în spate și aluneca în șa ca un bătrân neobișnuit să aibă sub el un cal de război. Dar celălalt, de la acea distanță se vedea cât de semeț este și ce ușurință are călare. L-ai fi luat foarte lesne drept hun. Dar Attila știa: el nu era hun. Ochii lui se ațintiră asupra bărbatului și pentru o clipă se simți ruginit și bătut de vreme, cu mult mai bătrân de cât spuneau anii pe care-i avea, iar adierea vântului dinspre apus ce-i răsfira părul lung îi cânta în urechi cântecul celor învinși, în locul cântecului ambiției și al speranței. Era înfrânt, dar se străduia să rămână drept în șa, iar expresia chipului său rămăsese sfidătoare, iar ochii lui prudenți.

Deodată, își coborî privirea. Ceva îi atinsese piciorul. Acolo jos pe pământ era un băiețel hun, de vreo opt ani. Ras în cap, purtând o căciulă din

blană de vulpe și un arc în miniatură, semne distinctive ale detașamentului de mici războinici al lui Attila. Băiatul îl trăgea pe Attila de pantaloni și se uita sus înspre el.

Attila își întinse mâna stângă ca să-l apuce de braț pe băiat și apoi îl ridică și pe el sus pe cal. Îl rezemă de spinarea animalului, chiar în fața picioarelor lui.

Băiatul se uită într-o parte și zări sabia lui Attila pe care acesta încă o mai ținea strâns în mână. Își întoarse capul și din nou, îl privi pe rege tăcut. Attila îi întoarse privirea aceea solemnă și apoi se întinse încet pe spate până la tolba de săgeți pe care-o purta pe umăr și scoase de acolo bătrâna, ruginita Sabie a hunilor. I-o dădu băiatului, care o strânse tare în mâna dreaptă, exact cum făcuse și regele. Apoi se întoarse și le aruncă dușmanilor romani o privire plină de fiere.

Regele își împunse calul cu călcâiele și, alături de băiatul lui, începu să coboare la trap dealul înverzit, pentru a se alătura șirului de care și de cai ce șerpuia în josul drumului spre orizontul răsăritean.

POSTFAȚA AUTORULUI

În epoca noastră, când știința pare a fi capabilă să ne furnizeze toate cunoștințele, de la cele mai intime aspecte ale geneticii noastre, până la cronologia universului în formare, este surprinzător cât de puține lucruri cunoaștem despre huni, un popor care aproape a răsturnat civilizația apuseană acum un mileniu și jumătate. Asemenea altor triburi migratoare, transhumante, aceștia nu au lăsat nimic scris și prea puține dovezi fizice valoroase ale trecerii lor există. Într-adevăr, propriile lor origini sunt subiectul unei controverse, deși mulți antropologi tind să accepte o părere general împământenită. Se pare că hunii au apărut pentru prima dată în stepa unde astăzi se află Mongolia sau Siberia de vest și de-a lungul a câtorva generații s-au mișcat încet-încet către vest, cucerind și măturând de pe fața pământului alte triburi din calea lor, amestecându-și sângele cu acestea și dobândind noi obiceiuri. La scurtă vreme după sosirea lor în regiunea pe care astăzi o numim Ungaria, strămoșii lui Attila au atras atenția Romei.

Cu toate acestea, chiar și cunoștințele romanilor legate de acest popor ciudat erau mult prea vagi. Descrierea fizică pe care romanii o fac hunilor pare destul de precisă, dacă este exagerată, dar relatările lor cu privire la obiceiurile hunilor sunt cel mai adesea niște simple repetiții ale celor mai barbare trăsături ale triburilor răsăritene mai timpurii, ale sciților și chiar ale amazoanelor, a căror existență era probabil una mitică, într-adevăr, o informație esențială precum anul nașterii lui Attila este pusă sub semnul întrebării. Unii cercetători susțin că aceasta s-a întâmplat în 406 d.Hr., în timp ce alții (majoritatea europeni) au calculat-o a fi și mai devreme, în anul 395 d.Hr.

(anul în care s-a născut Aetius, presupunere pe care eu am ulilizat-o). Așadar, cu atâtea goluri în ceea ce privește sursele, un scriitor care se apucă să scrie despre huni din *interiorul* taberei hune (ceea ce este foarte diferit de o scriere bazată pe „observațiile" celorlalți, precum romanii sau grecii) își vede adesea opera nedesăvârșită.

Firește, ceea ce cu am pus pe hârtie este un roman, nu un studiu academic, dar mi-am permis să fac anumite referiri istorice ici și colo, pe care cititorul le va accepta ca fiind lipsite de însemnătate, sper eu. Cuvintele hune din limba veche pe care le-am inclus în text pot fi exacte sau nu. Unele sunt transcrieri ale termenilor huni în greacă sau latină făcute de călătorii străvechi, altele sunt cuvinte cunoscute din vechea mongolă, turcă sau slavă, care ar fi putut să fie derivate ale limbii hune sau împrumuturi făcute de aceasta. Cuvintele care desemnează anumite locuri bine-cunoscute, precum Roma sau Rinul, au fost traduse în engleza modernă, pentru că am considerat că folosindu-le sub numele lor latin ar suna prea vibrant și pretențios. Unitățile de măsură, precum iard sau milă, sunt în general în limba contemporană, pentru a evita confuzia inutilă care ar putea apărea o dată cu folosirea sistemelor arhaice de măsură.

Discursul lui Aetius către oamenii săi, pe câmpul de luptă, a avut loc în ajunul luptei de la Châlons, deși eu l-am împărțit și am introdus o parte a sa în pasajul cu trecerea Rinului. Descrierea pe care am făcut-o eu delegației lui Plinthas la huni este de fapt o compilație a altor astfel de întâlniri între romanii răsăriteni și curtea lui Attila. Și curierul Honoriei, Marcus, se pare că a fost de fapt un eunuc pe nume Hyacinth, un nume a cărei asociere modernă cu floarea tropicală omonimă l-a făcut nepotrivit și confuz pentru a-l utiliza în acest roman. (Cititorii interesați vor fi ușurați să afle că Honoria a ieșit până la urmă din

închisoare, s-a căsătorit cu un respectabil senator roman pe nume Herculanus și se pare că și-a petrecut tot restul vieții în tihnă).

Pesemne că cea mai importantă libertate pe care mi-am luat-o nu este legată de ceea ce am inclus în această carte, ci de ceea ce am omis. Am pus accentul preponderent pe relația dintre Aetius și Attila și pe evenimentele care au condus la punctul de climax, bătălia de la Châlons, deși fiecare poveste individuală a celor doi este mult mai însemnată decât aceasta. Printre evenimentele majore din viața lui Attila pe care eu nu am reușit să le descriu se numără și campaniile sale devastatoare de pe Dunăre și asaltul său de la Orléans pe care l-a abandonat, chiar înainte de Châlons, precum și viața sa plină de culoare și moartea sa, survenită după bătălia decisivă. În ceea ce-l privește pe Aetius, evenimentele pe care le-am omis includ lupta cu marele rival politic al său, Bonifaciu, invazia vandalilor în Africa și o altă obligație de ostatec în copilărie, de data aceasta printre goți. Deși fascinante în felul lor, aceste evenimente au trebuit să fie sacrificate pentru ca romanul să aibă totuși o lungime rezonabilă.

Dintre autorii antici care au tratat acest subiect, Iordanes, un istoric ostrogot din secolul al șaselea mi-a fost probabil cel mai folositor. Cartea sa *Getica*, istoria goților s-a bazat pe o istorie mai veche, acum pierdută, scrisă de politicianul și călugărul roman Cassiodorus, care a trăit în generația care a prins bătălia de la Châlons și care cunoștea foarte probabil participanții la luptă, pesemne chiar vorbind cu aceștia. *Mulomedicina* administratorului roman Vegetius din secolul al cincilea ne oferă o descriere realistă a ciudatei rase de cai huni, precum și date despre cum erau îngrijiți și antrenați aceștia. Scribul grec Priscus face o descriere extraordinar de detaliată a unui ospăț găzduit de Attila la care acesta a participat, după care am plăsmuit îndeaproape scena cinei din

această carte. *Consolatio Philosophiae* de Boetius, un nobil roman care a trăit la scurt timp după Aetius reprezintă o strădanie interesantă și impresionantă de a face pace între moștenirea antică a filosofiei clasice și creștinism. Într-adevăr, interpretarea mea a legendei lui Orfeu, pe care unii studenți la mitologie greacă o vor găsi ca fiind ușor ciudată, este luată direct de la Boethius și de aceea este probabil foarte aproape de versiunea bine-cunoscută printre romani în vremea lui Aetius. Și Ammianus Marcellinus, în *Istoria Imperiului Roman Târziu* oferă informații indispensabile despre tacticile militare și armele romane din ultimele două secole ale Imperiului de Apus, deși el este adesea frapant imprecis în ceea ce privește descrierea hunilor (și a fost unul din primii propagatori ai zvonului fals conform căruia hunii își gătesc carnea sub șa).

Cititorilor interesați de mai multe informații despre viețile lui Attila și Aetius le recomand să consulte *Declinul și căderea Imperiului Roman* al lui Gibbon, *Hunii* de E.A. Thompson și magistrala carte *Lumea hunilor* scrisă de Olto J. Maenchen-Helfen.

MULȚUMIRI

A fi recunoscător este un lucru rar și extraordinar, este imaginea în oglindă a unei generozități genuine, care este cu atât mai rară. După patru romane cu care mi-am inoportunat prietenii și familia rugându-i să le revizuiască, datorită cunoștințelor lor istorice, datorită părerilor lor editoriale și datorită răbdării lor față de nerăbdarea mea, sunt cât se poate de sigur că am ajuns să știu ce înseamnă să fii generos. Mark Usher are această calitate din plin, căci strădania lui cu detaliile istorice a fost una îndelungă și el s-a încăpățânat să-mi citească primele variante necizelate fără să intre în pământ de rușine. Mir Bahmanyar, de asemenea, deține generozitate în cantități enorme, datorită numeroaselor sale recitiri ale pasajelor, datorită disponibilității sale continue de a mă ajuta să-mi gândesc problemele spinoase ale intrigii și datorită hotărârii sale neclintite de a ține personajele lupilor în viață. Alan Nevins nu numai că are o minte brici pentru afaceri și cunoaște bine domeniul editorial ca un agent literar de top, dar a fost binecuvântat cu un simț al optimismului care nu dă greș și cu un entuziasm legat de proiectele mele, trăsături pe care mi le-a oferit cu generozitate. Iar editorul meu, Pete Wolverton, nu numai că deține capacitatea demnă de un sergent de instrucție de a îndrepta exact punctul cel mai slab al manuscrisului lipsit de fermitate, dar mi-a dăruit cu generozitate timpul și resursele sale în ceea ce privește aspectele legate de producția foarte deosebită a cărților mele.

Procesul scrierii unei cărți presupune și o serie de nemulțumiri și de frustrări, dar îți aduce și o mulțime de recompense de asemenea, și pe acestea – faptul că am putut lucra acasă, că am putut să-mi educ copiii, că am făcut ceea ce îmi place să fac –

le dedic familiei mele. Lui Eamon, a cărui îndemânare cu calculatoarele și cu gimnastica mă țin în activitate și în formă. Lui Isa, al cărei talent muzical și spiritual mă lasă uimit și mă fac să mă simt foarte umil. Hunului meu personal, lui Mărie, a cărei exuberanță și dragoste necondiționată îmi motivează cum se cuvine prioritățile. Și soției mele, Cristina, fără de care totul ar fi cu adevărat pustiu și gri. În sânul familiei mele am văzut ce înseamnă adevărata generozitate. Nu pot decât să sper că vor găsi și ei în mine o recunoștință adevărată.

Michael Curtis Ford

{1} În legiunile romane, primus pilus este „primul suliţaş” . (n. trad.)

{2} triclinium-ui reprezenta în locuinţele romane camera unde se lua cina, într-un cadru oficial, (n. trad.)

{3} Aquilifer este titlul conferit în armatele romane celui care purta stema, aceasta fiind reprezentată în acele vremuri de un vultur (lat. Aquila). (n.tr.)

{4} Contubemium-ul este cea mai mică unitate de soldaţi din armata romană, formată din opt legionari, (n. trad).

{5} Marcă distinctivă folosită de popoarele nomade pentru a-şi recunoaşte animalele, (n.tr.)

{6} Expresia este o trimitere la regele Pirus al Epirului, care i-a învins pe romani la Heraclea şi Asculum în 279 î.Hr., clar a suferit pierderi de neînlocuit în timpul luptelor, ceea ce a dus la pierderea în cele din urmă a războiului piric. (n. tr.)

Table of Contents

NOTĂ ISTORICĂ
PARTEA I
- CAPITOLUL UNU
- CAPITOLUL DOI
- CAPITOLUL TREI
- CAPITOLUL PATRU

PARTEA A II-A
- CAPITOLUL CINCI
- CAPITOLUL ȘASE
- CAPITOLUL ȘAPTE

PARTEA A III-A
- CAPITOLUL OPT
- CAPITOLUL NOUĂ

POSTFAȚA AUTORULUI
MULȚUMIRI

Table of Contents

NOTĂ ISTORICĂ 2
PARTEA I 6
CAPITOLUL UNU 7
CAPITOLUL DOI 30
CAPITOLUL TREI 88
CAPITOLUL PATRU 163
PARTEA A II-A 187
CAPITOLUL CINCI 188
CAPITOLUL ȘASE 225
CAPITOLUL ȘAPTE 281
PARTEA A III-A 339
CAPITOLUL OPT 340
CAPITOLUL NOUĂ 413
POSTFAȚA AUTORULUI 446
MULȚUMIRI 450